

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
RENDÉSZETTUDOMÁNYI KAR
RENDÉSZETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

dr. Zsigmond Csaba

**Védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmével foglalkozó
nemzetközi bűnszervezetek**

Doktori (PhD) értekezés

Kézirat lezárva: 2022. december 20.

Témavezető:

Prof. Dr. Polt Péter egyetemi tanár, legfőbb ügyész

Budapest

2022

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
Ábrák, képek és táblázatok jegyzéke.....	3
Bevezetés	5
1. Fogalmi meghatározások (konceptualizáció).....	7
2. Az értekezés hipotézisei.....	8
3. Kutatási célok.....	11
4. Módszertan.....	12
5. Szakirodalmi áttekintés.....	18
6. A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító jogi szabályozás és intézményrendszer nemzetközi szinten és hazai vonatkozásban	22
6.1. A természet védelmének szabályozástörténete globálisan.....	22
6.2. A természet védelmének története az Európai Unió jogában.....	25
6.3. A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító hatályos kiemelt nemzetközi egyezmények.....	26
6.4. EU szabályozás.....	27
6.5. A természetvédelem intézményrendszere a nemzetközi szinten	27
6.6. Nem kormányközi szervezetek a természetvédelemben (Non-governmental organization)	33
6.7. A természet büntetőjogi védelmének kialakulása és története Magyarországon	34
6.8. A hatályos magyar természetvédelmi és büntetőjogi szabályozás	37
6.9. A nemzetközi természetkárosítás bűncselekmények elleni fellépés intézményrendszere Magyarországon	43
7. A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig	52
7.1. A szervezett bűnözés néhány fogalmi meghatározása, jellemzője.....	52
7.2. A bűnszervezetek modellezése, típusfelosztása nemzetközi kutatások alapján.....	53
7.3. A bűnszervezet tételes jogi meghatározása nemzetközi szinten	62
7.4. A szervezett bűnözés hazai elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet hatályos jogi meghatározásáig	64
8. Lefoglalási trendek globálisan és az EU területén	70
8.1. Lefoglalási adatok vizsgálata, globálisan, az 1999-től 2020-ig tartó időszakban	70
8.2. Legfoglalási adatok az EU területén, a 2003-tól 2020-ig tartó időszakban	72
8.3. A kutatás során feltárt lefoglalási trendek az EU vonatkozásában	75
9. Nemzetközi szervezett bűnözői csoportok az illegális vadkereskedelemben	92

9.1. Az illegális állat és növénykereskedelmet bonyolító csoportos bűnelkövetés típusai: .92	
9.2. Hierarchikus felépítésű bünszervezetek az illegális állatkereskedelemben	94
9.3. Vállalati bűnözés (corporate crime) a vadon élő állatok és növények nemzetközi illegális kereskedelmében	118
9.4. Szervezettlen hálózatok (networks) az illegális vadkereskedelemben	142
10. A nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelem és más a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmények.....	169
10.1. Általános áttekintés a nemzetközi illegális vadkereskedelem és egyéb szervezett bűnözői tevékenység közötti kapcsolat vonatkozásában	169
10.2. A nemzetközi kábítószer kereskedelem és az illegális vadkereskedelem kapcsolata	176
10.3. A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme és a pénzmosás	182
10.4. Korrupciós bűncselekmények és a vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelme	190
10.5. Az illegális állatkereskedelem és az erőszakos bűncselekmények	194
11. Szervezett bűnözői csoportok a magyarországi nemzetközi jellegű illegális állat- és növénykereskedelem vonatkozásában.....	195
11.1. Nemzetközi „vállalati bűnözés” a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren keletkezett bűnügyekben	195
11.2. Védett madarak illegális kereskedelme Kelet Európából Olaszországba	204
11.3. A nemzetközi illegális hóvirág csempészet.....	216
12. Következtetések.....	221
13. Javaslatok	229
Irodalomjegyzék.....	232

Ábrák, képek és táblázatok jegyzéke

Ábra	Ábra elnevezése	Old.sz.
1. ábra	A környezeti bűncselekmények témában magyar nyelven megjelent publikációk szűkítve a védett fajokra elkövetett bűncselekményekig	19.
2. ábra	Operation thunderstorm (2018)	30.
3. ábra	Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2004-2014.	71.
4. ábra	Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2014-2018.	72.
5. ábra	Lefoglalási adatok	74.
6. ábra	A vadvilági termékek rendszertani besorolás alapján történő felosztása	77.
7. ábra	Az EU-ból kiinduló illegális export tevékenység célpontjai kontinensek szerinti megoszlásban (2015-2020)	83.
8. ábra	EU területéről kiinduló export eszköze	84.
9. ábra	Az EU területén lefoglalt elefántcsont országokénti megoszlása (2015-2020)	85.
10. ábra	Illegális angolnaszállítmányok végső úticéljának megoszlása	86.
11. ábra	A letartóztatott angolnacsempészek állampolgárságának 2016-2018 közötti megoszlása	87.
12. ábra	Csempészett angolna árának megoszlása	89.
13. ábra	Az üvegangolnaként kifogott és illegálisan importált angolna ára	90.
14. ábra	Az EU területén lefoglalt Európai angolna forrásországokénti megoszlása (2015-2020)	90.
15. ábra	A határokon átnyúló csoportos elkövetési lánc	92.
16. ábra	Szervezett bűnözői csoportok felépítése	96.
17. ábra	A nemzetközi illegális orrszarvú tülök kereskedelemben érintett szervezett bűnözői szervezetek	99.
18. ábra	Az illegális ellátólánc (hálózat), és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolat	113.
19. ábra	Egyes lefoglalt hullőfélék megoszlása 2007-2017	137.
20. ábra	Elefántcsont kereskedelem	147.
21. ábra	Illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek	153.
22. ábra	Szervezett csoportos elkövetés a dél és közép-amerikai illegális papagáj kereskedelemben	160.
23. ábra	A bűnözési konvergenciák megjelenése az illegális orrszarvú tülök kereskedelemben	175.
24. ábra	Az illegális ellátólánc és a kifizetések	186.
25. ábra	Struktúra	215.

Kép	Kép elnevezése	Old.sz.
1. kép	Házkutatás A.V. trentói házában	213.

Táblázat	Táblázat elnevezése	Old.sz.
1. táblázat	A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és az a) pont szerint minsülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítás büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban	13.
2. táblázat	A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és az b) pont szerint minsülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítás büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban	15.

3. táblázat	Felhasznált tudományos források	21.
4. táblázat	Lefoglalási adatok, a lefoglalás helye szerinti megoszlásban	75.
5. táblázat	Az illegális behozatalhoz használt szállító eszközök	77.
6. táblázat	Fajok szerinti megoszlás szerinti lefoglalások	78.
7. táblázat	EU területéről csempészett termékek	83.
8. táblázat	Csoportos bűnelkövetői kategóriák az illegális vadkereskedelemben	93.
9. táblázat	A szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú orvvadászat-illegális kereskedelmi láncolat	98.
10. táblázat	Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok	101.
11. táblázat	Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok	102.
12. táblázat	Összevetés az USA szabályozásával	103.
13. táblázat	Szervezett bűnözői csoport jellemzői	105.
14. táblázat	Rathkeale Rovers elkövetői csoport jellemzői	107.
15. táblázat	Összevetés az illegális orrszarvú tülök kereskedelemmel	108.
16. táblázat	Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények jellemzői	120.
17. táblázat	Bayon Muyumba csoportja	125.
18. táblázat	„MOL Independence” hajó szállítmányának ügye	127.
19. táblázat	„EVERGO International Ltd.” ügye	128.
20. táblázat	A 10 legtöbbször lefoglalt hullófaj 2007-2017 között	137.
21. táblázat	Milyen esetekben állapítható meg dogmatikai szempontból az egyezményben megfogalmazott „szervezett bűnözői csoport”	144.
22. táblázat	A 30 leggyakrabban említett konvergencia az illegális vadon élő állatok kereskedelme és egyéb szervezett bűnözési tevékenység között	174.
23. táblázat	Konvergenciák a vadon élő állatok illegális kereskedelme és a kábítószerkereskedelem között	178.
24. táblázat	A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES védelem alatt álló növények és állatok lefoglalási adatai éves bontásban (2014-2018)	196.
25. táblázat	A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt CITES védelem alatt álló lefoglalt növényi és állati származékok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014-2018)	196.
26. táblázat	A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt CITES védelem alatt álló élő növények és állatok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014-2018)	196.
27. táblázat	A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES védelem alatt álló növények és állatok csempészési módszerei (2014-2018)	197.
28. táblázat	Veszélyeztetett állat- és növényfajokat tartalmazó gyógyhatású készítmények online kereskedelme	200.
29. táblázat	A hazánkba irányuló veszélyeztetett hullófajok bőrével való illegális nemzetközi online kereskedelem adatai	202.
30. táblázat	A NAV Dél-alföldi-régiójában és mélységi ellenőrzés során lefoglalt védett madarak (2014-2018)	206.
31. táblázat	A NAV Észak-alföldi régiójában lefoglalt védett növények (2014-2021)	218.
32. táblázat	Természetkárosítás gyanúja miatt elrendelt bűnügyek megoszlása SZSZB MRFK területén rendőrkapitányságokonként 2015-2021	219.

„...Jól tudod Te édes Népem, hogy csak értelem és szorgalom árán tarthatod meg hazádat; hogy számbeli csekély voltodat csak eszed pallérozásával pótolhatod meg; hogy értelemből fakadó szeretettel kell közeledned mindnyájunk szülő anyjához, a természethez, mely alkotó, de romboló hatalmával is oktat, vezérel, hogy megtalálhassad a magad és cseléded kenyerét, hazád földjén boldogulásodat...”

Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról

Bevezetés

A fenti idézet kiváló természettudósunktól Herman Ottótól származik, aki e sorokat „A madarak hasznáról és káráról” szülő könyvének előszavában írta 1901-ben.

E sorok a XXI. század második évtizedében még inkább aktuálisak, amikor az emberi civilizáció következtében a természetes környezetünket olyan tömeges rombolásnak tesszük ki melynek következtében az elmúlt évtizedekben a természetes élőhelyek jelentősen csökkennek, a IUCN vörös listája szerint mintegy 26500 állat- és növényfajt fenyeget a kihalás. A tömeges fajpusztulás okai a természetes élőhelyek jelentős csökkenése és a vadon élő állat- és növényfajokkal való legális és illegális kereskedelem.

Jelen értekezésem elsősorban a nemzetközi illegális vadkereskedelem és a szervezett bűnözés kapcsolatát elemzi. A globális szinten megvalósuló védett állat- és növényfajok illegális kereskedelme súlyosan veszélyezteti a biodiverzitást (Rosen & Smith, 2010a), melynek jelentős mértékű károsodása az emberi környezet teljes pusztulását okozhatja. A tevékenység globális, komoly fenyegetéseket rejt. Egyes nemzetközi közösségek és nemzetközi szervezetek (UNODC, Interpol, Europol, EU) már több évtizede felhívják a figyelmet arra, hogy a vadvilági bűncselekmények a biodiverzitás veszélyeztetésén kívül hozzájárulnak a klímaváltozáshoz, veszélyeztetik az emberi egészséget, egyes országok gazdaságára és nemzetbiztonságára is hatással lehetnek (Pádár és mtsai., 2022). Mindezekon felül az ezzel foglalkozó bűnözők óriási hasznot húzhatnak ebből.

Felismerve a nagy anyagi haszon lehetőségét e globális bűnözési formában a nemzetközi szervezett bűnözés egyre nagyobb részt vállal (Interpol 2019 wildlife crime on line, UNODC 2020), ami tovább fokozza veszélyességét. A fentiekon túlmenően óriási károkat okozhat a világgazdaságban, mivel olyan súlyos bűncselekmények is kapcsolódhatnak hozzá, mint a vesztegetés Wyatt 2015: corruption and wildlife trafficking (D. P. van Uhm & Moreto, 2017),

pénzmosás (Viollaz és mtsai., 2018) mely bűncselekmények egyes államok stabilitását jelentősen aláássák (Wyatt 2013).

Az illegális állat- és növénykereskedelem a kereslet nélkül nem létezne. A védett állatokat és növényeket szerte a világon különböző célokból keresik:

- hobbyállat, étkezési célok, dísz tárgyak készítése, ruházati termékek készülhetnek egyes állatok szőrméjéből, gyógyászati illetve étkezési célokból.

A kereslet egy idősebb az emberiséggel, és ez vezetett oda, hogy egyes állat és növényfajok kipusztultak, illetve súlyosan veszélyeztetetté váltak. Az illegális vadászat, kereskedelem azon túl, hogy egyes fajok kipusztulását eredményezi, a legújabb kutatások szerint az emberi egészséget is súlyosan fenyegeti. Az ENSZ Környezetvédelmi programja által végzett kutatás kimutatta, hogy a fertőző betegségek 70% -a zootonikus, ami azt jelenti, hogy állatról emberre terjednek. (UNODC 2020). Az illegális állatkereskedelemben semmilyen állategészségügyi hatósági ellenőrzés nem létezik, így ennek megfelelően világjárványok kitörését okozhatják. Jelenleg még nem bizonyított tény, hogy a jelenleg is tartó pandémiát okozó COVID 19 vírus állatokról terjedt emberre, azonban tény, hogy a vírus állat piacon jelent meg először.

A fent említettekre figyelemmel e bűncselekmények elleni fellépés mind a nemzetközi, mind a nemzetállamok részéről kiemelt prioritást kell élvezzen, így annak kutatása, elemzése is kiemelt társadalmi feladat. Többek között ezért is választottam értekezésem témájaként ezt a speciális területet.

1. Fogalmi meghatározások (konceptualizáció)

Az általam az értekezés címében és az értekezésben használt fogalmak az alábbiak szerint értelmezhetők:

A „szervezett bűnözői csoportok”: az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény (a továbbiakban: palermói egyezmény) kihirdetéséről szóló 2006. évi CI. törvény 2. cikkének a) pontja szerinti tételes fogalom.

„szervezett bűnözői csoport”: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”.

A „nemzetközi jelleg” szintén a palermói egyezménybe foglalt bűnügyekre vonatkozik. A palermói egyezmény 3. cikk (2) bekezdése szerint, egy ügy akkor nemzetközi jellegű, ha

- a) azt több mint egy államban követik el;
- b) azt egy államban követik el, de előkészítésének, tervezésének, irányításának és ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik;
- c) azt egy államban követik el, de olyan szervezett bűnözői csoport vesz benne részt, amely egynél több államban folytat bűnöző tevékenységeket; vagy
- d) azt egy államban követik el, de jelentős hatással van egy másik államra nézve.

A „védett állat- és növényfajok illegális nemzetközi kereskedelme”: ahogyan ismertetem a nemzetközi, angol nyelvű nemzetközi szakirodalom eléggé széles körű ebben a témában: a források a „wildlife trafficking”, „wildlife trading” illetve „wildlife crime” kifejezéseket használják.

Az igen limitált hazai szakirodalomban kevés meghatározást lehet találni, e bűncselekményre, jellemzően a Btk. 241.§ (1) bekezdésében megfogalmazott természetkárosítás tényállását használják. Létezik olyan hazai publikáció, mely a „vadvilági büntetendő cselekmények” meghatározást használja erre a jelenségre (Sziebig 2021).

Az általam használt fogalom meghatározásához a különböző fogalom meghatározások közös elemeit vettem figyelembe: azaz a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelme alatt mindazon tevékenységet értem, amely bármely nemzetközi, vagy nemzeti jogszabály alapján védett állat- és növényfajjal kapcsolatos cselekmény így azok orvvadászata, kereskedelme, birtoklása, szállítása, csempészete és értékesítése ide tartozik.

2. Az értekezés hipotézisei

1. Az EU területén a védett állat és növényfajok illegális kereskedelmében a lefoglalási adatok elemzésével újabb olyan trendek fedezhetők fel mely a szervezettség jeleit mutatják.
2. A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok által elkövetett illegális állat- és növénykereskedelemben Magyarország is érintett. Hazánk érintettsége lehet cél, tranzit vagy forrásországi szerepkör
3. A hatályos magyar bünszervezet fogalom a nemzetközi egyezményeknél jóval szűkebb, így a kutatás során megismert csoportos elkövetési módokra nem alkalmazható
4. A nemzetközi információcsere a magyarországi ügyekben alapvetően nem jellemző, a külföldi szálak nem kerülnek felderítésre
5. Hazánkban jellemzően nem az ún. klasszikus, hierarchikus bünszervezetek érintettek a védett fajok nemzetközi illegális kereskedelmében, hanem a vállalati bűnözői csoportok és az ún. szervezetlen hálózatok.
6. Magyarországot érintő nemzetközi illegális védett állat és növénykereskedelem nem kapcsolódik más olyan szervezett bűnözéshez köthető bűncselekmény, melyek a nemzetközi kutatások szerint globálisan jellemző

Az egyes hipotézisek magyarázata

1. hipotézis

Az EU területén a védett állat és növényfajok illegális kereskedelmében a lefoglalási adatok elemzésével újabb olyan trendek fedezhetők fel mely a szervezettség jeleit mutatják.

A hipotézis bizonyításához először megvizsgálom a témában megjelent publikációkat, elemzéseket (nemzetközi szervezetek és NGO-k jelentéseit, kutatási eredményeket), majd ezt követően ismertetem a saját kutatási eredményeimet.

2. hipotézis:

A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok által elkövetett illegális állat- és növénykereskedelemben Magyarország is érintett. Az érintettség lehet cél, tranzit vagy forrásországi szerepkör

Mint a nemzetközi szervezetek több jelentéséből is kiderül (European Commission, 2017; UNODC, 2016, 2020b, 2022) a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben a szervezett bűnözés is részt vállal globális szinten és az Európai Unióban is. Azonban konkrétan

a jelentések nem írják le, hogy milyen struktúrájú, jellegű szervezett bűnözői csoportok vesznek részt e tevékenységen. Globális szinten a szervezett bűnözés strukturális felépítésére, működésére vonatkozó tudományos kutatás, vagy tanulmány limitáltan található (Titeca, 2019a; D. van Uhm és mtsai., 2021; D. P. van Uhm, 2016; D. van Uhm & Siegel, 2016) az EU vonatkozásában is inkább érintőlegesen, és Magyarország vonatkozásában pedig egyáltalán nem. A hipotézis alapján végzett kutatás segítségével kívánom hazánk érintettségét bizonyítani.

Hazánk érintettségének (cél-, tranzit-, forrásország) vizsgálatát megelőzően az értekezésben kifejtem, a nemzetközi illegális kereskedelmi hálózatok működése során az illegális áruk mozgásában a három állomás pontosan mit takar. A hipotézis szerint hazánk mind a három állomás szerepét ellátja: azaz Magyarországra szállítanak be illegálisan védett állatokat, növényeket, át is szállítanak, illetve hazánkban élő állat és növényfajokat exportálnak illegálisan más országokba.

3. hipotézis

A hatályos magyar bünszervezet fogalom a nemzetközi egyezményeknél jóval szűkebb, így a kutatás során megismert csoportos elkövetési módokra nem alkalmazható.

Mint azt egyik fejezetemben részletesen kifejtem a nemzetközi jogi normák (palermói egyezmény, EU direktívák) jóval tágabban fogalmazzák meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát, mint a magyar büntetőjog. Sőt hazai jogalkotásban megfigyelhető a fogalom jelentős szűkítése. A konkrét esettanulmányok segítségével bemutatom, hogy hazánkat érinti az illegális állat és növénykereskedelemmel foglalkozó nemzetközi szervezett bűnözői csoportok tevékenysége, illetve azt is, hogy e csoportok a magyar büntetőjog alapján nem minősülnek bünszervezetnek.

Miért jelentős a palermói egyezmény mint zsinórmérték alkalmazása az egyes csoportos elkövetések vizsgálatakor?

A palermói egyezmény jelentőségét részletesen ismertetem a 4. fejezetben, itt csupán megemlítem, hogy az egyezmény a részes államok jogalkotó, és jogalkalmazó szerveire (rendészeti szervek, ügyészségek, bíróságok) kötelezettségeket ró, amennyiben nemzetközi szervezett bűnözői csoportok működését tárják fel országukban.

4. hipotézis

A nemzetközi információcsere a magyarországi ügyekben alapvetően nem jellemző, a külföldi szálak nem kerültek felderítésre.

A nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés egyik kulcsa az érintett országok között információcsere, és közös fellépés, ami hipotézisem szerint nálunk nem jellemző. A megvizsgált akták elemzésével kívánom ezt a hipotézist bizonyítani.

5. hipotézis

Jellemzően nem csupán az ún. klasszikus, hierarchikus bűnszervezetek érintettek a védett fajok nemzetközi illegális kereskedelmében, hanem az ún. vállalati bűnözői csoportok és a szervezetlen hálózatok.

A védett állat és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelmében részt vevő három struktúrát részletesen kifejtem az értekezés egyik fejezetében. A nemzetközi szervezett bűnözői csoportok elleni hatékony fellépés érdekében e szervezetek struktúrájának, működésének pontos megismerése kiemelt feladat.

3. Kutatási célok

- a) A védett állat- és növényfajokkal való illegális nemzetközi kereskedelem jellemzőinek, tendenciáinak megismerése,
- b) megismerni a védett állat-és növényfajok illegális kereskedelmében részt vevő szervezett bűnözői csoportok struktúráját, működését,
- c) megismerni a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelméhez milyen más súlyos bűncselekmények kapcsolódnak,
- d) megismerni hazánk érintettségét a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben,
- e) a hazánkat érintő csoportos elkövetés megfelel-e a palermói egyezmény által megfogalmazott szervezett bűnözői csoport fogalomnak,
- f) a magyar büntetőjogban alkalmazott bűnszervezet fogalom dogmatikailag mennyire tér el a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmától,
- g) mennyire jellemző a nemzetközi információcsere a nemzetközi jellegű, védett állat-és növényfajok illegális kereskedelmében indult hazai nyomozásokban?

4. Módszertan

A kutatás módszertana az 1. hipotézis vizsgálatához

Kutatás adatbázisban

A hipotézis vizsgálatához a www.wildlifetradeportal.com weboldalon végeztem keresést, melyhez a TRAFFIC munkatársai adtak hozzáférést.

A wildlifetradeportal.com egy nyílt forrású adatbázis, melyet a TRAFFIC (NGO) működtet. Az adatbázis alapjául szolgáló adatokat egyes államok végrehajtó szervei szolgáltatják, illetve a rendszert a médiában a „*wildlife trafficking*”-ről megjelenő hírek alapján vannak feltöltve. Hangsúlyozandó, hogy az adatok nem teljes körűek, mert egyrészt nem minden lefoglalási adat szerepel a rendszerben. Továbbá, egyes szakértők szerint az illegális vadvilági kereskedelemben a tényleges lefoglalások száma mintegy 10%-a lenne a valóban csempészett árunak (Stiles és mtsai., 2013). Ennek ellenére a visszatérő jellegű (10 vagy annál több esetben végrehajtott lefoglalás azonos faj esetében, azonos országokat érintően) védett állati vagy növényi áru különböző trendek létét jelzik, melyek újabb kutatási vizsgálati utakat jelölnek ki, illetve az illetékes hatóságok figyelmét is felhívják.

A kutatás során 2015. január 01-e és 2020. október 01-je közötti intervallumot jelöltem meg, mivel egyrészt az EU vonatkozásában a korábbi elemzések 2015. év előtti időszakokra vonatkoztak, így látható válhatnak régi és új tendenciák ebben az időszakban, másrészt az EU 2017-2021-es ciklusra vonatkozóan EMPACT (European Multidisciplinari Platform Against Serious and Organised Crime) prioritássá tette ezen bűncselekmények elleni fellépést. A kereső felületen az államok menüpontnál az EU 27 tagállamát írtam be. Ennek során a rendszer 468 db lefoglalási adatot dobott ki. A kiadott adatokat csoportosítottam egyrészt aszerint, hogy behozatal vagy kivitel, másrészt országonként, illetve a minden egyes foglалási adatnál jelöltem milyen közlekedési eszközzel történt a csempészet (hajón, közúton, vagy repülőn). A módszernél – ha ismert volt – megjelöltem, hogy a csempészett árut személyi poggyászban, vagy postai csomagban helyezték-e el, majd a mennyiséget jelöltem (db vagy kg), ha ismert volt a gyanúsítottak számát, illetve import esetén a forrásországot, míg export esetén a célországot.

A 2-7. hipotézisek megvizsgálásához aktakutatást végeztem, illetve félig struktúrált szakértői interjúkat készítettem.

Statisztikai adatok elemzése, aktakutatás

Az aktakutatáshoz először statisztikai adatokat és kimutatásokat (ügyszámok) kértem be a Nemzeti Adó- és Vámhivataltól, illetve az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Értékelő és Elemző Főosztályától 2015-2021 év közötti időszakra. Az adatbekérésben a NAV esetében a védett fajok lefoglalási adatait kértem, míg az ORFK esetében a természetkárosítás gyanúja (Btk. 242. §. (1) bekezdés a) és b) pontjába ütköző) miatt folyamatban volt bűnügyeket az ENYÜBS¹ adatok alapján, megyei lebontásban. A bekért statisztikai adatok alapján vontam le következtetéseket különböző visszatérő jelenségekre.

Már a NAV válaszában mellékleteként küldött táblázat megállapítható volt több tendencia és nemzetközi csempész útvonal, mely további kutatási irányokat jelölt ki egyrészt a szakirodalmi, aktakutatások, illetve az elkészítendő interjúk vonatkozásában.

A lefoglalási adatok ugyanis arról tanúskodnak, hogy

- a magyar-ukrán határviszonylatban jellemzően a CITES egyezmény által védett hóvirágot, vagy más hazai jogszabály által védett növényt csempésznek az országba.
- a magyar-román viszonylatban elsősorban a magyar jogszabályok által védett madarakat csempésznek.
- a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren elsősorban védett növényeket tartalmazó gyógyhatású készítményeket hoznak az országba.

Az ORFK-tól bekért adatok alapján az alábbi táblázatok tartalmazzák a 2015-2021. években természetkárosítás büntett gyanúja miatt lezárt nyomozások számait, megyei lebontásban.

1. táblázat A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és az a) pont szerint minsülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítás büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban²

Megye	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Összesen a vizsgált időszakban
Budapest	1	1	1			2	4	3	12
Baranya		1	1				1	3	5
Bács-Kiskun	3	1	1			2	2	3	12
Békés						1			1

¹ Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészégi Bűnügyi Statisztika

² Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Borsod- Abaúj- Zemplén					2	6	7	4	19
Csongrád		1			1	1	2	3	8
Fejér					1	1	2	2	6
Győr- Moson- Sopron			1		4		2	1	8
Hajdú-Bihar	2	1				5	3	1	14
Heves	1	2			1	5	1	1	11
Komárom- Esztergom			1					1	2
Nógrád		2					4	2	8
Pest	3	6	2		1	6	5	8	31
Somogy						1	4	1	6
Szabolcs- Szatmár- Bereg	1	2	5	1	3	1	3	1	17
Jász- Nagykun- Szolnok	1	1	2	2	1	6	4	3	20
Tolna						2		1	3
Vas						3		2	5
Veszprém						1	1	1	3
Zala						3	2	2	7
KR NNI		2				1		1	4
RRI					356		2	1	359
ÖSSZESEN	12	20	14	3	371	46	49	55	570

2. táblázat A Btk. 242. § (1) bekezdésébe ütköző és az b) pont szerint minsülő védett élő szervezet egyedére elkövetett természetkárosítás büntett gyanúja miatt befejezett nyomozások száma megyei bontásban³

Megye	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Összesen a vizsgált időszakban
Budapest	2					2	1	1	6
Baranya	6		1						7
Bács-Kiskun	1	1	3	3		1		4	13
Békés	1					1	1		3
Borsod-Abaúj-Zemplén	1	2				2	4	3	12
Csongrád	4	4	2	1	2	1	2	2	18
Fejér		2					1	1	4
Győr-Moson-Sopron	1					2	1	2	6
Hajdú-Bihar	3	2	1	3	1	1		3	14
Heves		1	2	1	1		2	3	10
Komárom-Esztergom				2				1	3
Nógrád			1			1	1	4	7
Pest	1	1	1	2		2	2	1	10
Somogy				1	1	2			4
Szabolcs-Szatmár-Bereg		1	7	8		1	4	1	22
Jász-Nagykun-Szolnok	2	1	3	6	1	2	2	6	23
Tolna			2		1				3
Vas					1			2	3

³ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Veszprém		1					2	2	5
Zala	1	1	1			1		2	6
KR NNI		1	1		1	11	1		15
RRI						5			5
ÖSSZESEN	23	18	25	28	10	35	24	37	199

A rendőrség nyomozó hatóságai a vizsgált időszakban természetkárosítás büntette gyanúja miatt országos szinten összesen 769 db rendbeli bűncselekmény ügyében zárták le a nyomozást, melynek pontos megoszlása a Btk. 242.§ (1) bekezdés a) pontjába ütköző 570, míg a b) pontba ütköző 199 rendbeli bűncselekmény.

Mindez összesen 383 db elrendelt bűnügyet jelent a 2014-2021-es időszakban. Ez a szám azért tér el a rendbeliségtől mivel egyes ügyekben több esetben nem csak egy rendbeli bűncselekmény került a statisztikába. Azokban az ügyekben, ahol például több védett egyedet foglaltak le vagy több elkövető szerepel, akkor az több rendbeli bűncselekményt jelent egy bűnügyben, a rendbeliséget az egyedek vagy elkövetők száma határozza meg.

Meg kell jegyezni azt is, hogy az ENYÜBS egy követő jellegű statisztikai rendszer, vagyis a nyomozó hatóságoktól az egyes ügyek adatai csak akkor kerülnek a rendszerbe, ha egy adott nyomozó hatóság a nyomozást lezárta, ami lehet vádemelés, vagy a büntetőeljárás törvény által felsorolt nyomozás megszüntetések valamely oka. Ezt azt jelenti, hogy ha ügy egy adott tárgyévben került a statisztikába elképzelhető, hogy évekkal korábban keletkezett.

Az ORFK 383 db konkrét ügy számával felsorolva is megküldte a táblázatokat. Az így kapott válasz alapján futottam át a 383 bűnügyet, melyekben további elemzéseket végeztem, és szűkítettem a kutatás szempontjából lényeges ügyek számát. Csak azokat az eseteket választottam ki melyek valóban az egyezményben megfogalmazott „nemzetközi jelleg”-el bírnak, és szervezett vagy csoportos elkövetésre utaltak az ügy egyes adatai.

Ezek a szempontok az alábbiakban⁴:

- Az áru külföldről származott, valamilyen cégtől az elkövetés tárgyaként lefoglalt állat vagy növény, vagy azok származéka, és a terméket online rendelték,

⁴ Kihagytam például a további vizsgálatból mikor valaki közúti forgalomban magánszemélyként behozott 1 db élő papagájt, vagy repülővel személyforgalomban egy korallt

- A bűncselekmény elkövetési magatartása az országba behoz, kivisz, vagy átszállít volt, és kereskedelmi mennyiség volt,
- Az árut belföldön foglalták le és külföldről származott, és annak mennyisége kereskedelmi volt, (ami nemzetközi ellátólánc fennállására, azaz több személy elkövetésére utalhat).

A fenti szűrés alapján az alábbi nyomozóhatóságoknál találtam az alábbi megoszlásban a korábban folyamatban lévő bűnügyeket. Ezeket az ügyeket vontam részletes elemzés alá.

Az egyes részletes elemzések az értekezés ... fejezetében található.

Repülőtéri Rendőr Igazgatóság 70 bűnügy

Csongrád-Csanád Megyei Rendőr-főkapitányság 3 bűnügy

Szabolcs Szatmár Megyei Rendőr-főkapitányság 35 bűnügy

Zala Megyei Rendőr-főkapitányság 2 bűnügy

Félig strukturált szakértői interjúk

Az interjúk legfőbb irányai a Magyarországot érintő (cél, tranzit, vagy forrásország) nemzetközi kereskedelem, és az ezzel összefüggésben felmerülő szervezettség voltak.

Az alanyok kiválasztásánál az elsődleges szempont az volt, hogy a kiválasztott alany az értekezés egyes hipotézisei tekintetében megfelelő ismeretekkel rendelkezik.

Ennek megfelelően készültek szakértői interjúk:

- KR NNI Korrupciós és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztály Kiemelt Ügyek Osztály Környezeti Bűnözés Elleni Alosztály vezetőjével,
- Agrárminisztérium Biodiverzitás és Természetmegőrzési Főosztály vezetőjével,
- A NAV Repülőtéri Igazgatóságának munkatársával,
- A NAV Észak-magyarországi Regionális Igazgatóság Záhonyi kirendeltségének munkatársaival,
- A romániai MILVUS madárvédelmi alapítvány munkatársával.

5. Szakirodalmi áttekintés

Az általam választott kutatási téma igen speciálisnak számít Magyarországon: már a nagyobb halmazt tartalmazó „környezeti bűncselekmények” témában sem jelent meg túl sok publikáció hazánkban (5660), az eggyel kisebb halmazt tartalmazó „természet elleni bűncselekményekben” kevesebb (3550), míg a természet elleni bűncselekményeken belüli még kisebb halmazt a „természetkárosítás” képezi (199), és a „természetkárosítás védett állat- és növényfajokra” elkövetett bűncselekmények pedig a legszűkebb kört adták ki a „googlescholar” keresőben, összesen 63 magyar nyelvű publikációt találtam (1. ábra).

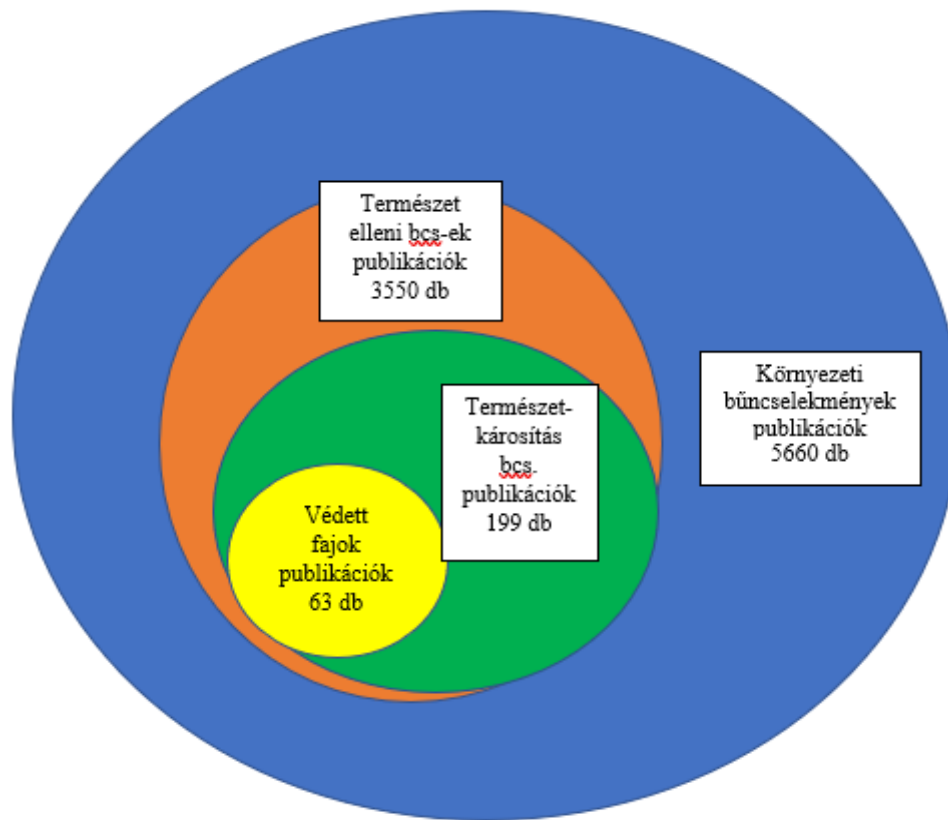
Szervezett bűnözés témában 7860 db publikáció jelent meg összesen, míg ha a keresőbe a „szervezett bűnözés” és a „környezeti bűncselekmények” kulcsszavakat írtam be, így már csupán 27 db publikációt adott ki a rendszer, és a kereső felület a legszűkebb kört pedig a „szervezett bűnözés” „védett fajok” keresés alapján adta ki, mindösszesen: 12 db publikációt.

Mindez mutatja, hogy a hazai szakirodalom igen limitáltan áll a hazai kutatók rendelkezésére nem csupán a védett fajokra elkövetett természetkárosítás témájában, hanem azon belül a szervezett bűnözést is tárgyaló kutatások tekintetében is. Tehát ez a téma hazánkban egyenlőre egy igen kevésbé kutatott terület.

A nemzetközi (angol nyelvű) szakirodalom ennél jóval gazdagabb. Angol nyelven a védett fajokra elkövetett természetkárosítás bűncselekményeket (ami a legszűkebb kör nálunk), „wildlife crime” néven lehet meghatározni. E két szó alapján végzett keresésre összesen 121.000 találatot adott a rendszer: ezekben tudományos kutatásokon alapuló cikkek éppúgy megtalálhatók, mint könyvek, könyvfejezetek, vagy akár hivatalos nemzetközi szervezetek jelentései (ENSZ, UNODC, EUROPOL stb.) vagy akár nemzetközi szinten működő jelentős NGO-k jelentései, melyek igen gyakran az általuk finanszírozott kutatások eredményeit tartalmazzák (TRAFFIC, Environment Intelligence Agency stb.).

A kiadott igen nagy számú publikáció szűkíthető azzal, ha a védett fajok nemzetközi illegális szállítására keresünk, az „international illegal wildlife trafficking” szavak beírásával, azonban így is elég nagyszámú 24.000 db találatot adott a rendszer.

1. ábra A környezeti bűncselekmények témában magyar nyelven megjelent publikációk szűkítve a védett fajokra elkövetett bűncselekményekig⁵

Az igen nagy mennyiségű angol nyelvű publikáció megsűréséhez több más olyan kulcsszavakat kellett beiktatnom, melyek alapján jelentősen szűkíteni tudtam azt a szakirodalmi adathalmazt mely alapján ki tudtam szűrni a számomra releváns publikációkat. A nemzetközi szakirodalmi szűrés során az értekezés egyes fejezeteihez igazodva az alábbi kulcsszavak segítségével végeztem a keresést a googlescholar rendszerben, és a találatok alapján választottam ki azt a releváns szakirodalmat, mely a kutatás és az értekezés megírásnak alapjául szolgált:

- A természet védelmének szabályozása fejezethez az „environment crime” és „regulation” kulcsszavak beírásával 1060 db publikációt találtam, míg a „wildlife crime” „regulation” szavakkal keresve 3280 db találatot,
- A szervezett bűnözés, bűnszervezetek fejezethez „organized crimes” „organized criminal groups” kulcsszavak használatával 806 db találatot,

⁵ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

- Az illegális állat és növénykereskedelem tendenciái globálisan és az EU vonatkozásában fejezethez „wildlife crime” „seizures” kulcsszavakkal keresve 1520 db találatot.
- a bűnszervezetek a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben fejezethez „transnational organized crime” „wildlife trade” kulcsszavakkal 1010 találatot,
- az illegális állat és növénykereskedelemhez kapcsolódó súlyos bűncselekmények fejezethez „illegal wildlife trade” „other serious crime” kulcsszavakkal 125 találatot,
- míg a szervezett elkövetés a magyarországi illegális állat- és növénykereskedelemben fejezethez "nemzetközi szervezett bűnözés" "védett fajok" kulcsszavak beírásával 8 találatot kaptam.

A keresés alapján kiadott publikációkat címük és megtekintett absztraktjuk alapján szűrtem tovább, és a már szűkülő körből választottam ki az értekezés szempontjából releváns szakirodalmakat.

Így a megírt értekezéséhez összességében 225 szakirodalmi forrást használtam fel, melyből 25 magyar nyelvű és 200 idegen nyelvű forrás.

Amint a táblázat is mutatja a felhasznált források jellemzően az utóbbi 5-10 éven belüli évekből származnak. A felhasznált irodalomban a 2000. év előtti források száma elenyésző.

1940-ből 1 db (könyvfejezet)⁶

1973-ból 1 db (tudományos cikk)

1981-ből 2 db (tudományos cikk)

1992-ből 1 db (tudományos cikk)

1995-ből 1 db (tudományos cikk)

1996-ből 1 db (tudományos cikk)

1997-ből 1db (tudományos cikk)

1999-ből 1 db (tudományos cikk)

Azaz összesen 9 olyan forrást használtam fel, ami 2000. év előtt keletkezett.

A 2000. évet követő forrásokat az alábbi táblázat tartalmazza évenkénti és típusonként bontásban egészen 2022-ig.

A felhasznált tudományos cikkek nagyrészt empirikus kutatáson alapuló megállapításokat tartalmazó írások, melyek nemzetközileg elismert, kiemelt minőségű (Q1,Q2,Q3) tudományos folyóiratokban jelentek meg.

⁶ Ez a több mint 80 éves forrás „Edwin Sutherland: White collar criminality” munkájából való. Sutherland a modern kriminológia egyik atyja volt

A forrásként használt könyvek, könyvfejezetek egy-egy összefoglalását, rendszerezését adják azoknak az ismereteknek, melyeket addig az egyes kutatások megállapítottak.

A nemzetközi szervezetek (UN, UNODC, INTERPOL, EUROPOL) jelentései statisztikai adatok elemzéséből, vagy empirikus kutatások eredményeiből állnak.

Az NGO-k (pl. TRAFFIC) vagy más szervek jelentései nagyrészt az általuk finanszírozott kutatások eredményeit foglalják össze.

A konferencia kiadványok az értekezés témáját érintő konferenciákon elhangzottak összefoglalásai.

A felhasznált internetes hírportálok cikkei a témával kapcsolatban megjelent hírek.

3. táblázat Felhasznált tudományos források⁷

	Tudományos cikk	Könyv, könyvfejezet	Jelentések (nemzetközi szervezetek)	Jelentések (NGO-k, vagy más szervezetek)	Konferencia kiadványok	Internetes hírportálok cikkei	Összesen
2000	3	0	0	0	0	0	3
2001	2	2	0	0	0	0	4
2002	3	0	1	1	0	0	5
2003	4	1	1	0	0	0	6
2004	3	0	0	0	0	0	3
2005	4	1	0	0	0	0	5
2006	3	1	0	0	0	0	4
2007	5	0	0	0	0	0	5
2008	4	1	1	3	0	0	9
2009	4	0	0	1	0	1	6
2010	3	0	1	1	0	1	6
2011	6	3	3	0	0	0	12
2012	6	1	1	3	0	2	13
2013	6	0	2	0	0	0	8
2014	8	0	3	5	0	1	17
2015	3	0	2	0	0	0	5
2016	12	4	4	2	1	3	26
2017	6	2	1	2	0	0	11
2018	8	5	0	1	1	0	15
2019	6	1	2	0	0	3	12
2020	9	5	6	3	0	1	24
2021	6	2	1	0	0	0	9
2022	2	0	6	0	0	0	8
Összesen	116	29	35	22	2	12	216

⁷ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

6. A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító jogi szabályozás és intézményrendszer nemzetközi szinten és hazai vonatkozásban

A természet jogi védelme alapvetően két szabályozási területre osztható (Sziebig, 2021:67) nem csupán a magyar, de a nemzetközi szabályozás vonatkozásában is:

- egyes területek, élőhelyek védelmére és,
- egyes vadon élő állat és növényfajok védelmére.

Ebben a fejezetben kifejezetten egyes állat és növényfajok védelmét biztosító jogi szabályozás történetét és a jelenlegi szabályozást vizsgálom a környezetvédelmi jog részeként.

Hangsúlyozandó, hogy a nemzetközi egyezmények többségében nem írják elő, hogy a szerződés megkötéséből eredő magatartásokat az államok büntetőjogi szankciókkal sújtsák. Ez lehet közigazgatási szankció, vagy szabálysértés is (Cho, 2000), azaz a megsértővel szemben nem minden esetben léptek vagy lépnek fel büntetőjogi eszközökkel. A nemzetközi jog belső jogban való megvalósítása és érvényesítése az államok feladata. Az már más kérdés, hogy pl. büntetőjogi eszközökön keresztül az egyezmény megsértését az állam pönalizálja.

6.1. A természet védelmének szabályozástörténete globálisan

Az emberiség történetében az egyes fajok védelmét különböző törvényekkel és rendelkezésekkel helyi szinten már az ókortól biztosította az államhatalom, pl. vadászati tilalmakkal, mely egészen a középkortól máig jelen van. Azonban kiemelendő, hogy a korai szabályozások (ókor, középkor), nem kifejezetten a fajok fennmaradását (biodiverzitás megőrzését), hanem elsősorban egy-egy uralkodó, vagy terület felett tulajdonnal bíró vagy afelett rendelkező egyházi vagy világi személy gazdasági érdekeit védték, vagy szakrális szempontból tilalmazták egy-egy állatfaj vadászatát (Farkas Csamangó és mtsai., 2014).

A klasszikus értelemben vett nemzetközi környezetvédelmi jog és ezen belül a fajok védelmét biztosító jog későn alakult ki, a XX. század elején kezdődött (Sands és mtsai., 2018). Kialakulása annak köszönhető, hogy a fejlett iparosodással a környezet rombolása egyre nagyobb méreteket öltött, és egyes államok felismerték, hogy a környezet kizsákmányolását és szennyezését, és a fajok vadászatát mindenképpen jogi keretek közé kell szorítani.

Négy szakaszt különböztethetünk meg. A környezetvédelmi jog első szakasza az 1900-tól 1945-ig tartó időszak volt. Ebben a szakaszban az első talán leginkább kiemelhető szabályozás a fajok védelmét szolgáló az USA-ban 1900 -ban elfogadott Lacey-act, mely eredetileg nem volt nemzetközi jellegű szabályozásnak nevezhető, mivel csupán az USA-ban szövetségi

szinten védett egyes fajokat, azonban legújabb módosításával már globálisnak tekinthető a szabályozás. A törvény betervezőjéről John Fletcher Lacey iowai szenátorról kapra nevét, aki 1900. április 30-án terjesztette be javaslatát. Az előzménye e javaslatnak az volt, hogy egyes fajok védelme csupán állami szinten valósult meg, így volt több olyan állam, ahol nem volt korlátozás, szabadon vadászhattak sportlövészet keretében énekes madarakra, ezen kívül a szép tollazatú madarakat (karolinai papagáj – *conuopsis carolinensis*) is vadászták, mivel tollukból női kalapok díszé lett (Alexander, 2014).

Ez többek között azt eredményezte, hogy a madarak száma végesen megritkult és helyi farmerek termése veszélybe került a mezőgazdasági kártevők elszaporodása miatt. Ezen kívül néhány faj populációja (pl. a karolinai papagáj) a kihalás szélére került. A szenátor egyébként hat évvel korábban a Yellowstone park létrehozásáról, nemzeti parkká való minősítéséről és védelméről szóló törvényt terjesztette be a kongresszusnak. A javaslatot végül a kongresszus elfogadta és szövetségi szintű törvényként lépett hatályba, melyet a mai napig alkalmaznak (Fowler és mtsai., 2007).

A törvény nem csupán a vadon élő énekesmadarak kilövéstől való védelmét biztosította, hanem különböző külföldről származó (invazív) madarak betelepítését is korlátozta, de ugyanígy az egyes államok közötti vadállatokkal való kereskedelmet is. A védelmet polgári és büntetőjogi szankciók által biztosítja, azaz az engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő személyeket szankcionálja (Control of Illegally Taken Fish and Wildlife (Lacey Act), 1900).

A törvény 2008-as módosításával nem csupán a szövetségi vagy nemzetközi szerződések által védett fajok kereskedelmét korlátozza, hanem a világ bármely más állam nemzeti (belső) joga által védett faját egyaránt, illetve az indián törzsi szabályok szerint védelmet élvező fajokét is (Cart, 1973).

A következő állomás e szakaszon belül a párizsi egyezmény, ami az első igazi multilaterális nemzetközi szerződésnek tekinthető ezen a területen, és 1902-ben írtak alá a részes felek. Az egyezmény „*Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture*” címet viselte, azaz a „*mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről szóló egyezmény*”, melyet akkoriban hazánk (mint az Osztrák-Magyar Monarchia része) is aláírt, és a magyar jogalkotás az 1906. évi I. törvénnyel tette a magyar jogrendszer részévé.

Kétoldalú szerződés volt az USA és Nagy-Britannia között 1911-ben aláírt egyezmény, mely a prémes fókák védelméről szólt (North Pacific Fur Seal Convention).

A bálnavadászatot szabályozó nemzetközi egyezményt 1937-ben írták alá a részes felek (International Agreement for the Regulation of Whaling), melyet 1946-ban Washingtonban módosítottak, továbbfejlesztettek (Sziebig, 2021)

A második szakasz 1945-től 1972-ig tartott. Az ENSZ megalakulásával lehetőség adódott nemzetközi konferenciák megtartására és multilaterális egyezmények tárgyalására. Ebben a korszakban számos kormányközi és nem kormányközi (NGO) nemzetközi szervezet született, csupán néhányat említve: IUCN, UNESCO MAB program (Sziebig, 2021).

A Párizsban 1950-ben megkötött „Egyezmény a madarak védelméről” is ekkor fogadták el.

A harmadik szakasz az 1972-ben tartott stockholmi konferenciától kezdődött, és az 1992-ben rendezett ENSZ „környezet és fejlődés” riói konferenciájáig tartott (Bándi, 2011:10).

A stockholmi konferenciát az ENSZ égisze alatt szervezték, az „emberi környezetről” szólt (Zsigmond, 2018a) 113 ország részvétel zajlott. Az itt elhangzott nyilatkozatok, elfogadott akcióprogramok és szervezeti intézkedések meghatározták a környezetvédelmi jog további fejlődését (European Commission, 2017).

Az egyik legmeghatározóbb multilaterális egyezmény az 1973-ban létrejött CITES egyezmény (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*) létrejötte is ehhez a korszakhoz köthető. A CITES az első olyan kiemelkedő multilaterális egyezmény, melyben a részes felek vállalják, hogy szankcionálják (akár büntetőjogi eszközökkel is), annak megsértőit.

Ehhez a korszakhoz köthető még a 1979-es bonni egyezmény, mely a vándorló fajok védelméről szól.

A korszakot lezáró 1992-es „ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia” alapozta meg a „környezetvédelem és fenntartható fejlődés” elvét. Két kiemelt jelentőségű egyezményt fogadtak el: az egyik az „Éghajlatváltozásról szóló keretegyezmény” míg a másik a kifejezetten a fajok védelmét szolgáló „Biológiai Sokféleség Egyezmény”. A konferencián fogadták el az Agenda 21 nevű programot, melynek jelentősége, hogy a nemzeti kormányok felismerték a világméretű összefogás fontosságát, és törekedtek az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés egyensúly megteremtésére (Bándi Gyula, 2011) .

Végül a negyedik, az említett riói egyezményeket követő és máig tartó időszak, amely lényege a környezetvédelmi standardok integrációja. Két ENSZ keretében zajló konferenciát érdemes

kiemelni: a 2002-ben rendezett Johannesburgban tartott konferenciát (Fenntartható Fejlődés Világkonferencia), illetve a 2012-es újabb riói konferenciát.

6.2. A természet védelmének története az Európai Unió jogában

Az unió létrejötte előtt már az Európai Közösség környezet politikájában az 1970-es években megjelenik a természet és a biodiverzitás védelme. Az Európai Közösség első környezeti akcióprogramját 1973-ban fogadták el. Már ekkor célként határozták meg a természeti erőforrások racionális felhasználását és az ökológiai egyensúly megőrzését. A második környezeti akcióprogram egyik fejezete kifejezetten a flóra és fauna védelméről szól. A madárvédelmi irányelvet 1979-ben fogadták el. A természetes erőforrások racionális felhasználásának és az élőhelyek védelmének célkitűzései végigvonulnak az egymást követő környezeti akcióprogramokban. Az 1993 és 2000 közötti időszakra vonatkozó ötödik program már kifejezetten használta a biodiverzitás védelmét, mint kifejezést és konkrét terveket fogalmaztak meg az erőforrások és a fajok, területek védelmére (Gombos & Sziebig, 2020).

A konkrét jogi szabályozás az 1980-as évek elejétől jelenik meg. A vadon élő állatok és növények kereskedelmével kapcsolatban a 3626/82/EGK bizottsági rendeletet, majd a CITES közösségen belüli végrehajtásáról szóló 3418/83/EGK bizottsági rendeletet alkotta meg. Meg kell említeni, hogy az EU mint „gazdasági integrációs szervezet” elsőként (és eddig egyedülként) csatlakozott a CITES egyezményhez (Sziebig, 2021). Az Európai Unió, mint jogalany 2015-ben csatlakozott a CITES-hez (Az EU az 1992-es maastrichti szerződéssel jött létre, majd a 2007-es Lisszaboni szerződéssel vált jogi személyiséggé, mely által a nemzetközi jog alanyává vált, és ezt követően tudott csatlakozni a CITES-hez).

A természet védelme érdekében az Európai Unió különböző stratégiai és akcióterveket fogadott el: Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiáját (2007-2010), a Környezeti és Természeti Erőforrások Tematikus Programját (Environment and Natural Resources Thematic Programme), illetve az Európai Unió biodiverzitással kapcsolatos stratégiáját (European Commission. Directorate General for the Environment., 2011)

A belső határellenőrzés megszűnése és tőke, munkaerő, szolgáltatások szabad áramlása tette szükségessé a korábbi rendelet újra szabályozását, mely a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/1997/EK tanácsi rendeletben öltött testet, mely rendelet többszöri módosítással ma is hatályos, és a magyar természetvédelmi büntetőjog egyik fontos forrása.

6.3. A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító hatályos kiemelt nemzetközi egyezmények

A CITES egyezmény

Az egyezmény, elsősorban nemzetközi kereskedelmet szabályozó multilaterális szerződés, jelenleg 183 állam részese, és körülbelül 35 ezer állat és növényfajt tartalmaznak a függelékek.

Hazánkban eredetileg az 1986. évi 16 tvr. hirdette ki, majd a hatályos belső jogunkba a 2003. évi XXXII. törvény helyezte. Védelmet biztosít a függelékekben szereplő fajok vonatkozásában azáltal, hogy az ott felsorolt fajok kereskedelmét vagy teljes mértékben tiltja (1. számú függelék), vagy engedélyhez, kvótához köti (2. számú függelék), vagy bizonyos országokban tiltja az azokkal való kereskedelmet (3. számú függelék).

Az egyezmény nem csupán az élő egyedekkel való kereskedelmet szabályozza, hanem kiterjed a már elpusztult élettelen egyedekre, az azokból készült preparátumokra, dísz tárgyra, és az élő egyedek származékaira is (például bőrük, csontjaik, testrészeik stb.)

Ennek megfelelően az 1. számú függelékben szerepelnek azok a fajok, melyeket a kipusztulás fenyeget, mivel ezen fajok egyedeiből már csupán pár száz vagy annál kevesebb egyed él vadon.

A 2. számú függelékben szereplő fajok állománya ugyan még nincs kritikus helyzetben, de az állomány fennmaradása érdekében szükséges a kereskedelem korlátok közé szorítása.

A 3. számú függelékben szereplő fajok adott országban élő állománya veszélyeztetett, ezért nemzetközi védelmet igényel a kereskedelem szabályozása.

Meg kell jegyezni, hogy a CITES nem tartalmaz olyan rendelkezést, amelyben kifejezetten büntetőjogi szankciók alkalmazását írja elő a részes feleknek arra az esetre, ha valaki az egyezmény rendelkezéseit megsérti. Csupán annyit tartalmaz a VIII. cikk „Részes felek által foganatosítandó intézkedések” című fejezete, hogy „hátrányos jogkövetkezményekkel” sújtás az államok azokat, akik a függelékben felsorolt fajok birtoklása, kereskedelme során a rendelkezéseket megszegik (Sziebig, 2021:120).

Ezen kívül kiemeli, hogy a részes felek a függelékben szereplő fajok elkobzását, illetve az exportáló országba való visszaszállítását biztosítsák. Valójában teljes mértékben a nemzetállamok belső jogalkotására bízva, hogy milyen jogi eszközökkel lép fel az egyezmény megszegőivel szemben: büntetőjogi, vagy más (kereskedelmi jogi, polgári jogi stb) szankciókat alkalmaz. Ezt több szerző kritikával illette, hiszen az esetek nagy részében az illegális

kereskedelmet nagy profitra törekvő bűnözők, szervezett bűnözői csoportok bonyolítják, kikkel szemben a bűncselekmények felderítésére szakosodott bűnüldöző hatóságoknak kellene fellépni, illetve őket büntetőjogi szankciókkal sújtani (Sellar, 2016).

6.4. EU szabályozás

Az EU mint CITES részes fél, a többször módosított 338/97/EK tanácsi rendelettel szabályozza a vadon élő fajok nemzetközi kereskedelmét, részben átvéve a CITES szabályozását, részben attól szigorúbb feltételeket is megállapít.

A rendeletnek négy melléklete van: A, B, C, D. Az A, B és C melléklet nagyjából megfelel a CITES I., II., és III. számú függelékeinek, azonban olyan fajokat is tartalmaznak melyeket a CITES nem, ezeket az EU belső szabályai védenek. A D melléklet (ennek nincs megfelelője a CITES-ben) olyan fajokat sorol fel melyeket megfigyelési listára helyeztek, mivel lehetséges valamelyik mellékletbe kell majd helyezni.

Az EU szabályozása nem csak több fajt nyilvánít védetté mint a CITES, hanem a kereskedelem területén is szigorúbb a szabályozás. Példa erre, hogy importengedély szükséges az A és B mellékletben szereplő fajok EU területére történő behozatala esetén, illetve importbejelentés a C és D mellékletben szereplő fajoknál (a CITES egyezmény szerint az importengedély csak az 1. számú melléklet esetén kötelező).

6.5. A természetvédelem intézményrendszere a nemzetközi szintén

A CITES szervezete

Az egyezmény XI. cikke rendelkezik a „részes felek konferenciájáról”, melyet legalább két évente össze kell hívni, de lehetőség van rendkívüli ülészak összehívására is. A konferencián van lehetőség többek között a függelékben szereplő fajok módosítására, azaz újabb fajok felvételére, vagy korábban a függelékbe felvett fajok törlésére is. Az I-II. függelék módosítására bármely részes fél tehet javaslatot az ülészakot megelőző 150 nappal. A módosítás elfogadásához a konferencián jelen lévők kétharmadának szavazata szükséges melybe csak az igennel vagy nemmel szavazók számítanak bele, a tartózkodók nem. A III. számú függelék vonatkozásában úgy rendelkezik az egyezmény, hogy bármelyik részes fél jegyzékben kérheti a titkárságtól valamely faj III. számú függelékbe való felvételét saját joghatósága vonatkozásában.

A XII. cikk a „titkárság”-ról rendelkezik, melynek elsősorban koordinációs feladatai vannak a „részes felek konferenciájának” előkészítésén túl, az egyezmény végrehajtásán keresztül, különböző éves jelentések elfogadásáig.

A IX. cikk rendelkezik arról, hogy minden részes félnek ki kell jelölnie egy vagy több Igazgatási Hatóságot amely engedélyek és bizonyítványok kiadására jogosult. Hazánkban ezt a feladatot az Agrárminisztérium Biodiverzitási és Génmegőrzési Főosztálya látja el.

Az ENSZ Kábítószerellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC)

A szervezet a kábítószeres és nemzetközi bűnözés elleni harc szereplőjeként a vadvilágot érintő határokon átívelő bűncselekmények ellen is fellép. Az UNODC 2014-ben hozta létre a „Vadvilági bűncselekmények és erdészeti bűncselekmények elleni globális fellépés” programot (Global Programme for Combating Wildlife and Forest Crime). A program célja, hogy a vadvilági bűncselekményeket, az illegális fakitermelést és egyéb kapcsolódó bűncselekményeket a súlyos és nemzetközi szervezett bűnözés részeként kezeljék (UNODC, 2022).

Ennek érdekében azon dolgoznak, hogy: erősítsék a politikai, törvényhozói és szabályozási rendszert, a kapcsolódó bűncselekmények kivizsgálásához és büntetőeljárás alá vonásához szükséges ismereteket és készségeket bővítsék, illetve együttműködések kialakítása bilaterális, regionális és nemzetközi szinten, adatgyűjtés, analízis, és jelentések elkészítése, a környezeti bűncselekmények természetére és mértrékére vonatkozó tudatosság növelése.

A vadvilági bűncselekmények témában eddig két globális szintű átfogó jelentést készítettek 2016-ban és 2020-ban, melyben a lefoglalási adatok alapján a vizsgált bűncselekmények legújabb elkövetési jellemzőit, trendjeit tárták fel.

Interpol (International Criminal Police Organization)

Az Interpol mint kormányközi szervezet 195 tagállammal rendelkezik, nem nyomozó hatóság, általánosságban kifejezett célja a különböző tagállamokban folyamatban lévő nyomozások során az információk továbbítása, gyors adatcsere az egyes nemzeti nyomozó hatóságok között, a nyomozások műveleti és technikai támogatása a nemzetközi, határokon átnyúló bűnözés megfékezésére (INTERPOL, 2022a).

Az adatok az Interpol General Secretariat-hoz futnak be, mely szervezeti egység napi szinten koordinálja a különböző tagállamokban folyamatban lévő olyan nyomozásokat, melyben az Interpol segítségét kérték. Minden tagállam rendelkezik Interpol National Central Bureau

(Interpol Nemzeti Irodával, Magyarországon a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Irodán belül működik) mely közvetlen kapcsolatban áll a már említett Interpol General Secretariat-al. Az Intropol-t elsősorban a nemzetközi szervezett bűnözés elleni fellépés eszközeként hozták létre, de feladata mára kiegészült a Cyber-bűncselekmények elleni és a terrorizmus elleni fellépéssel.

Az Interpolon belül kiemelten foglalkoznak e témával, létrehozta egy kifejezetten erre specializálódott egységet az Interpol Wildlife Enforcement csapatát, melynek a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok felszámolásában segíti a nemzeti bűnüldöző hatóságokat.

Szoros együttműködésben dolgoznak a vadon élő állatokkal és növényekkel foglalkozó ágazati szereplőkkel (pl. állatkertekkel stb.), a tagállamok részére értesítéseket adnak ki ha olyan információ birtokába jutnak mely kiemelten érintheti a tagállamokat. Több olyan nemzetközi projektet hoztak létre melyek a vadon élő védett állatok és növények illegális kereskedelmének visszaszorítására szolgáltak. Mindezekon túl több rendészeti művelet koordinációját irányították, mely tömeges letartóztatásokhoz és több tonna tiltott termék (élő vagy feldolgozott állatok, növények stb.) lefoglalásához vezetett (INTERPOL, 2022b).

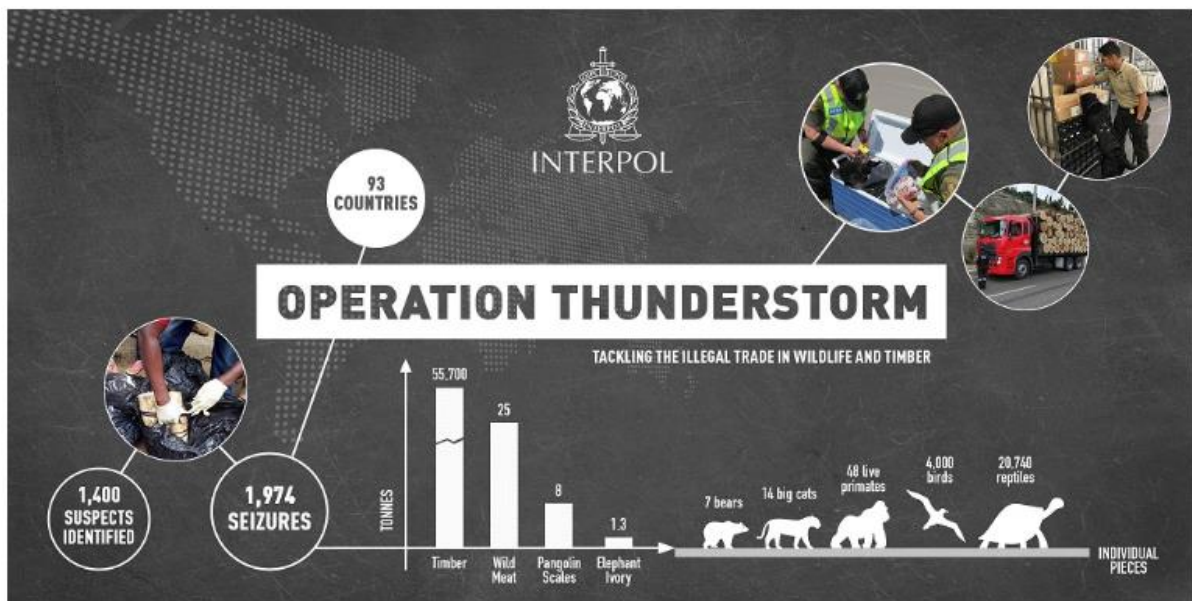
Ilyen projektek:

Project predator – a projekt a nagymacskák védelmében indult, melyeket tömegesen vadásznak a szőrmejük és egyes testrészeik feketepiaci értékesítése céljából.

A projekt segítséget nyújt különböző nemzetközi rendészeti műveletek megszervezésében, bűnügyi információk elemzésében és gyűjtésében, összeköti a bűnüldöző szervezeteket a nemzetközi és nem kormányzati szervezetekkel (NGO-k) annak érdekében, hogy felszámolják a különböző orvvadász és csempész hálózatokat.

Project wisdom – az elefántokat a megmunkálható agyarukért vadásszák, míg az orrszarvúakat az orrszarvú tülökért, melyet porráőrölve gyógyhatású készítményként árusítanak. Ez a projekt az elefántok és orrszarvúak orvvadászata, és a mögöttük álló szervezett bűnözés elleni fellépést segíti, bűnügyi információk gyűjtésével, elemzésével, gyors információcsere biztosításával. A projekt keretében végrehajtott műveletek eddig 1100 letartóztatást, több tonna nyers elefántcsont és 50.000 faragott elefántcsont tárgy lefoglalását eredményezte. A letartóztatott személyek 80 százalékát elítélték a bíróságok (INTERPOL, 2022b).

2. ábra Operation thunderstorm (2018)⁸

Ez a nemzetközi akció kiváló példája annak, hogy a rendészeti és más ágazati szervek összehangolt munkájával milyen átütő sikerek érhetők el.

A műveletben azokat a személyeket célozták meg előzetes kockázat elemzés alapján, akik a nemzetközi illegális vadkereskelemben és illegális fakitermelésben részt vesznek. Az akcióban 93 ország rendőrsége, vámhatóságai, határrendészeti szervei, környezet és természetvédelmi és erdészeti hatóságai vettek részt. Az eredmény: közel 2000 lefoglalás, és 1400 gyanúsított személy elfogása (INTERPOL, 2022b).

Operation thunderbird (2017)

A fentebb említett művelet időben előzte meg. Hasonlóan az Operation thunderstormhoz ez a globális akció 900 gyanúsított elfogását, 1300 lefoglalást eredményezett összesen 5,1 millió USD értékben. Ebben a műveletben 49 ország rendőrsége, vámhatósága, határrendészeti szervei, környezet és természetvédelmi hatóságai vettek részt (INTERPOL, 2022b).

EUROPOL

Mint az Európai Unió bűnüldözési ügynöksége segíti a 27 tagállamot a súlyos nemzetközi bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemben. Több az EU-n kívüli tagállammal és nemzetközi szervezettel (pl. Interpol) is szorosan együttműködik (EUROPOL, 2022a).

⁸ Forrás: Interpol (<https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Wildlife-crime>).

Az Europol website-on olvasható tájékoztatása szerint a következő fenyegetéseket tekinti kiemeltnek Európa belső biztonságára nézve:

- terrorizmus,
- nemzetközi kábítószer kereskedelem és a pénzmosás,
- szervezett csalás,
- euró hamisítás,
- embercsempészet.

Ezen kívül kiemeli új fenyegetésként kiber bűncselekményeket és az emberkereskedelmet.

Működését és feladatait tekintve (bűnügyi információcsere, nyomozásokat támogató bűnügyi elemzés) alapvetően megegyezik a fentiekben vázolt Interpollal, annyiban kiegészülve, hogy az ügyészségek által felügyelt JIT-ek (joint investigation team) működéséhez nyújt kiemelt háttértámogatást.

Ki kell azonban emelni két kiemelt terület stratégiai elemzését:

- a súlyos és szervezett bűnözésre vonatkozó Európai Unió fenyegetésértékelést (SOCTA).
Ez az értékelés azonosítja és értékeli az újonnan megjelenő fenyegetéseket, illetve leírja szervezett bűnözői csoportok felépítését és működési módját, valamint ez EU-t érintő legfontosabb bűncselekmény típusokat (EUROPOL, 2021).
- a terrorizmus helyzetéről szóló jelentés (TE-SAT) részletesen beszámol a terrorizmus EU-n belüli helyzetéről.

A már hivatkozott SOCTA kérdőíveket a tagállamok töltik ki és küldik vissza az Eurpolhoz, ahol az adatok értékelését követően állítja össze minden ciklusban az Europol az ún. SOCTA jelentést. A jelentést alapján egy hosszabb folyamat végén a Tanács határozza meg a 4 év szakpolitikai ciklusra az ún EMPACT (european multidisciplinary platform against criminal thrtats) prioritásokat (Hegyaljai, 2014).

Ezen prioritások alapján különböző célokat és feladatokat határoznak meg, melyhez vezető országokat, szakértőket rendelnek, és anyagi forrásokat különítenek el. A vezető országok jellemzően azok a tagállamok lesznek melyeknek az adott téma kiemelt problémát jelent. A nemzeti hatóságok közül a rendőrség, a határőrség, a vámszervek, az igazságügyi és az adminisztratív feladatokat ellátó hatóságok jöhetnek szóba (Hegyaljai, 2014).

A környezeti bűncselekmények elleni fellépés (és ezen belül a vadon élő állat és növényekkel való illegális kereskedelem a 2018-2021-es ciklusban került az Európai Unió EMPACT prioritások közé, és a jelenlegi újabb ciklusban (2022-2025) is szintén szerepel.

A jelenlegi ciklusban a környezeti bűnözéssel kapcsolatos stratégiai célokat az alábbiak szerint határozták meg:

„A környezeti bűnözés minden formájával foglalkozó bűnözői hálózatok tevékenységének megszakítása, különös tekintettel a hulladék- és vadon élő állatok kereskedelmére, valamint olyan bűnözői hálózatokra és egyéni bűnözőkre akik a legális üzleti életbe beszivárognak, illetve fedő vállalkozásokat alapítanak bűnös tevékenységük lepezésére”(EUROPOL, 2022b).

A vadvilági büntetendő cselekményeket az EU-t érintően először a 2018-as SOCTA jelentés említi a szervezett bűnözés új területként. Ebben a jelentésben nem vadvilági bűncselekményként (wildlife crime), hanem „veszélyezett fajok forgalmazása”-ként (trafficking endangered species) hivatkozik rá. Megfogalmazása szerint a fogalomba beletartozik a veszélyezett állat és növényfajok gyűjtése és birtoklása mely valamely nemzeti jogszabályt vagy nemzetközi jogszabályt sért. A CITES szolgáltatja a nemzetközi keretrendszerét a veszélyezett fajok védelmének, mely biztosítja, hogy a nemzetközi kereskedelem keretek között maradjon és ezek a fajok fennmaradjanak (EUROPOL, 2021).

A jelentés szerint az EU elsősorban tranzit régió a veszélyezett fajok illegális kereskedelmében, melynek célországai egyes ázsiai és észak amerikai országok. A leginkább jellemző fajok és termékek, amelyek az EU-n keresztül, vagy az EU-ból vagy az EU-ba csempésznek: európai üvegangolna, hüllők, egzotikus madarak, tobzoska, halak, narvál hús, kagylók, korallak, fa és elefántcsont.

Az akkori jelentés szerint a szervezett bűnözés részvétele a kereskedelemben alacsony, de egyre inkább növekszik. A szervezett bűnözői csoportok specializálódtak erre a tevékenységre és kizárólag erre fókuszálnak.

A SOCTA 2021-es jelentésében ismét foglalkozik a vadvilági büntetendő cselekményekkel: Bevezetőjében a korábbi 2018-as fogalommeghatározást jelentősen bővíti. Ebben leírja, hogy mit ért a vadvilági büntetendő cselekmények (wildlife crime) alatt: a vadvilági termékek illegális orvvadászata, gyűjtése, kereskedelme, importja, birtoklása, megszerzése, a vadon élő védett állat és növényfajok bármilyen fogyasztása, beleértve az illegális fakitermelést ami sérti a nemzeti jogot, vagy bármilyen nemzetközi egyezményt (EUROPOL, 2021).

Ezen kívül kifejti, hogy ezek a vadvilági büntetendő cselekmények megnövelik a veszélyeztetett fajok kihalásának kockázatát, és a biodiverzitás további csökkenését, illetve különböző az emberi egészséget veszélyeztető kockázatokat rejt magában, betegségek globális terjedését okozhatja.

A kereskedők egyre gyakrabban célozzák meg az endemikus (egy szűkebb területen élő) és nem CITES listás európai fajokat, részben madarakat és nagymacskákat, és egyre inkább megnövekedett a kereslet az egzotikus hüllők iránt is. A kereskedők azért kezdtek az endemikus és nem CITES-listás fajok felé irányítani érdeklődésüket, mivel ezzel igyekeznek megkerülni a nemzetközi jogi kereteket, melyek a vadon élő állatok és növények védelmére vonatkoznak. Az eladók és vevők az online piacot, mobil applikációkat és erre specializálódott fórumokat használnak ahol az eladók és vevők kommunikálni tudnak a rendelkezésre álló termékekről, kínálatról és áráról, vagy akár speciális szakértelmet igénylő befogásukról, vagy tenyésztésükről.

A gyanúsítottak EU-s vagy azon kívüli országok állampolgárai, egyébként a gyanúsítottak állampolgársága nagymértékben függ attól, hogy a nemzetközi illegális ellátóláncban milyen szerepet töltenek be: az orvvadászok és gyűjtők nagyrészt a forrásországok állampolgárai, míg a futárok és kereskedők inkább a célországokból kerülnek ki. Néhány kereskedő drogcsempészettel és jövedéki termékekkel való visszaéléssel is foglalkozik (SOCTA 2021).

6.6. Nem kormányközi szervezetek a természetvédelemben (Non-governmental organization)

A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN)

A szervezet 1948-ban alakult, és jelenleg az egyik legnagyobb NGO a világon, mely a vadon élő állat és növényfajok védelme érdekében fellép. Tagjai közt ugyanúgy vannak különböző országok kormányzati szerveinek képviselői mint a különböző civil szervezetek és magánszemélyek.

A szervezet hozta létre az ún. vörös listát, melyben a kihalással fenyegetett fajokat kategóriákba sorolja: kihalt (extinct), vadon kihalt (extinct in the wild), fenyegetett (threatened) azon belül súlyosan veszélyeztetett (critically endangered), veszélyeztetett (endangered), sebezhető (vulnerable). Ezen kívül létezik a mérsékelten fenyegetett (near threatened), nem fenyegetett (least concern), adathiányos (data deficient), és a felmértelen (not evaluated).

A világszövetség a CITES szakértőjeként, és megfigyelőjeként is jelen van. Ezen kívül elvitathatlan érdeme, hogy jelentős erőforrásokat investál a CITES szabályainak megvalósítása és a hatékony végrehajtás érdekében (IUCN, é. n.).

TRAFFIC

A TRAFFIC mint NGO működik, a biodiverzitásért és a fenntartható fejlődésért küzd. Öt kontinensen és tizenöt államban van jelen, több száz munkatárssal dolgoznak, akik között akadémikusok, biológusok, természetvédők dolgoznak. A szervezet 2010-ben alakult, fennállásuk óta több mint 80 jelentésben foglalkoztak a vadvilági kereskedelemmel (TRAFFIC, 2022). A témában kutatásokat és elemzéseket végeznek, ezen kívül mint a CITES tanácsadója ajánlásokat, javaslatokat fogalmaznak meg a CITES konferenciákra. A TRAFFIC és a WWF között együttműködés jött létre, melynek négy pillére az orvvadászat, illegális kereskedelem elleni küzdelem, a kereslet megszüntetése és a nemzetközi politikai stratégiák kialakítása (TRAFFIC, 2022).

6.7. A természet büntetőjogi védelmének kialakulása és története

Magyarországon

Ahogy a nemzetközi jogi szinten, úgy a hazai szabályozásnál is jellemző, hogy előbb az általános közegészséget és környezetvédelmet biztosító jogi szabályozás született meg, majd a későbbiekben a természetet és egyes állat és növényfajokat védő jogszabályok és büntetőjogi tényállások. Jellemző a környezet védelmét biztosító kezdeti 100 év jogalkotására, hogy elsősorban csupán a környezet egyik elemének (Ilona Görgényi, 1995; Köhalmi, 2017), a víznek szennyezésével az emberi egészséget közvetlen veszélyeztető jogtárgy sérelmét rendelte büntetni, az emberi egészségre közvetlenül nem ható környezet vagy természet károsítást sokáig nem tekintette olyan fokú jogtárgysélemnek, mellyel szemben a büntetőjog eszközeivel kellene fellépni.

Az első környezetvédelmi tárgyú jogszabályunk a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvény-cikkely (Köhalmi, 2001). Az újonnan létrehozott rendészeti szerv eljárhatott a kertekben, szőlőkben, nádasokban, vetésekben, réteken, legelőkön, hidakon és kőszénbányákban elkövetett károsítások esetén (Köhalmi, 2017). Az „1840. évi X. törvény-cikkely” is részletesen kitér arra, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonít ennek a feladatnak.

Környezetvédelmi büntetőjogi tárgyú rendelkezést tartalmazott a 1843-as „*Büntetőjogi javaslatok*”, melynek 402. §-a ami a „szándékosan okozott vízáradás általi károsítás” nevű tényállást határozta meg.

Az 1874-es Magyar Büntetőtörvénykönyvről szóló javaslat „a közegészség elleni büntettek és vétségek” fejezetében a 305. §-ban szabályozta a kutak mérgezésével kapcsolatos tényállást.

Az 1878-as Csemegi-kódex gyakorlatilag ugyanúgy egy szakaszban rendelkezett a közegészség és a környezet elleni jogtárgyak védelméről, mint a fentebb hivatkozott 1874. évi törvénycikk.

A Csemegi-kódexet követő 1950. évi II. törvény (Btá.) csak a Csemegi-kódex általános részét változtatta meg, a különös részi szabályokat nem, így a környezetvédelmet érintő büntetőjogi szabályozás tekintetében nem jelentett változást.

A II. világháborút követő időszak első büntető törvénykönyve az 1961. évi V. törvény volt, mely a fentebb hivatkozott tényállást „A közbiztonság és közrend elleni büntettek” címet viselő XII. fejezetben szabályozta a „kútmérgezés” tényállásaként.

Változást hozott az 1976. évi II. törvény azzal, hogy a 47.§ -ban Btk. módosítással „a környezet védelmét sértő bűncselekmény” tényállását alkotta meg, és ezzel már nem csak a víz mint környezeti elem védelmét biztosította, hanem „az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait” jelölte meg az elkövetés (szennyezés, ártalom, károsodás) tárgyaként, vagyis kibővítette a jogtárgyak védelmét. Sajnálatosan az új tényállás már megalkotásakor sejteni engedte, hogy lehetetlen lesz alkalmazni, mivel megfogalmazása túlságosan általános volt (Kőhalmi, 2017).. Mutatja ezt a tény is, hogy amíg a tényállás hatályban volt egyetlen büntetőeljárás nem indult e bűncselekmény gyanúja miatt (Katalin Tilki, 2004).

Az igazán forradalmi változást a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény megalkotása és elfogadása jelentette, a jogalkotó két új tényállást a környezetkárosítást és a természetkárosítást rendelte büntetni. A természetkárosítás tényállás megalkotásával már biztosította e disszertáció tárgyát képező és egyéb jogszabályi védelemben részesülő állat és növényfajok büntetőjogi védelmét is. Sokáig nem képezte a büntetőjog tudomány szerves részét e tényállás, például a kor egyetemi tankönyvei egyáltalán sokáig nem tárgyalták (Kőhalmi, 2017).

A törvény az alábbiak szerint rendelkezett:

281. § (1) Aki

a) fokozottan védett növényt, állatot vagy ilyen állattól származó tojást elpusztít vagy gyűjt,

b) barlangot vagy védett földtani alakulatot súlyosan megrongál,

c) természetvédelem alatt álló területet hátrányosan megváltoztat, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

E tényállás elkövetési tárgya a fokozottan védett növény- és állatfajok, azonban mivel ezeket a fogalmakat nem a Btk. hanem más jogszabály határozza meg, ezért kerettényállás a természetkárosítás. A kerethez a tartalmat az egyes vadon élő gerinces állatfajok védetté nyilvánításáról szóló 290/1974. (TK 13.) OTVH határozat, valamint a védetté nyilvánított állatok értékének megállapításáról szóló 3/1975. (TK 21.) OTVH utasítás szolgáltatta.

A későbbiekben hatályba lépő 1/1982. (III.15.) OKTH rendelkezés 3. számú melléklete a fokozottan védett növényeket, míg a 4. számú melléklet a fokozottan védett állatokat tartalmazta.

Jellemző problémája volt e korszaknak, hogy a nemzetközi szerződések által védett állat és növényfajokkal kapcsolatban egy ideig hazai büntetőjogunk nem nyújtott védelmet.

A CITES egyezményt a Magyar Népköztársaság 1985-ben írta alá, és a hazai jogunk részévé 1986-tól vált (a veszélyeztetett állat és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről rendelkező 1986. évi 15. tvr. hirdette ki). Ennek megfelelően merült fel a Btk. ezirányú módosítása, azaz, hogy ne csupán a hazai fajokat, hanem a nemzetközi szerződés által védett fajokat is védje a magyar Btk. Nagyjából egy éves késéssel az 1987. évi III. törvény módosította a természetkárosítás tényállását.

Az új tényállásba már bekerült a „nemzetközi szerződés” mint a kerettényállást tartalommal kiegészítő utalás, bár a pontos nemzetközi szerződést nem nevezte meg.

281.§

(1) Aki

a) fokozott védelem alatt álló, vagy nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó növényt vagy állatot, annak bármely fejlődési szakaszában levő egyedét vagy annak származékát jogellenesen megszerzi, külföldre juttatja, értékesíti, vagy elpusztítja,

b) védett természeti területet jogellenesen jelentős mértékben hátrányosan megváltoztat, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott növény vagy állat tömeges pusztulását, az (1)

bekezdés b) pontja esetén a terület helyrehozhatatlan károsodását vagy megsemmisülését idézi elő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott természetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító -nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Az elkövetési magatartások körét is bővítette a jogalkotó: megszerzi, külföldre juttatja, értékesíti, kiegészítve a korábban meghatározott gyűjt és elpusztít magatartásokat. Vélhetően egyrészt a CITES egyezményben vállalt nemzetközi elvárásoknak kellett eleget tenni, másrészt a gyakorlatban is egyre inkább szükség volt ezen magatartások kriminalizálására, mert hiszen már nem csak „gyűjtők” jelenthettek veszélyt a védett fajokra, hanem azokkal kereskedők is. Érdekessége az akkori szabályozásnak, hogy nem sorolta fel az országba való behozatalt, holott a külföldre juttatást már külön megnevezi, mintha nem számolt volna azzal a jogalkotó, hogy hazánkba külföldről veszélyezett vagy védett fajokat hoznának be. Ugyanígy a birtoklást sem nevezte meg, mint elkövetési magatartást, jóllehet a megszerzés a birtoklást is átfedi logikailag, hiszen aki megszerzi valamit az már birtokolni fogja. A külföldről való behozatal külön említésének elmaradása mindenképpen okozhatott jogalkalmazói problémát, hiszen csak a megszerzés alapján lehetett szankcionálni, azokat, akik ilyen fajokat hoztak be az ország területére. Viszont erre a magatartásra külföldön kerülhetett sor és ez további eljárásjogi nehézségeket okozhatott (nem magyar állampolgárok esetén főleg).

6.8. A hatályos magyar természetvédelmi és büntetőjogi szabályozás

Az Alaptörvény magasabb szinten védelmezi a korábbi Alkotmányhoz képest a környezetet és a természetet, hiszen korábban csak deklaratív szinten valósult meg (Antal, 2011). Az új Alaptörvény már a Nemzeti Hitvallásban a magyar nemzet kötelességeként rögzíti, hogy általánosságban köteles a természeti erőforrásokat gondosan használni, mellyel a jövő nemzedékek életfeltételeit is védelmezzük. Az Alaptörvény a következőképpen fogalmaz: *„felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit”*.

Ezen kívül a P) cikk már konkrétan a biológiai sokféleség fontosságát is kiemeli: *„a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége”*.

Kiemelendő még környezet és természetvédelmi szempontból az Alaptörvény XX. és XXI. cikke, melyekben egyrészt a testi és lelki egészséghez való jogot deklarálja, mely többek között az egészséges környezet védelmével valósul meg, másrészt reparációs kötelezettséget fogalmaz meg a környezet károsító magatartásokkal kapcsolatban (Polt, 2014).

„XX. cikk

(1) Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.

(2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

XXI. cikk

(1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.

(2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt - törvényben meghatározottak szerint - helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.

(3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni”.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXIII. fejezete szabályozza „a környezet és természet elleni bűncselekményeket”. A jogalkotó ezzel az önálló fejezettel teljesen elkülönítette a közegészség elleni tényállásoktól, vagyis a korábbi szabályozási technikával teljesen szakítva, megteremtette a természet és környezet autonóm védelmét (Kőhalmi, 2017). A jogirodalom korábban már többször megfogalmazódott az igény erre a szabályozási technikára (Görgényi, 2002).

Az itt található tényállások: környezetkárosítás, természetkárosítás, állatkínzás, orvvadászat, orvhalászat, tiltott állatviadal szervezése, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével kapcsolatos visszaélés, atomenergia alkalmazásával kapcsolatos visszaélés.

Látható, hogy a fejezetben igen sokféle, szerteágazó tényállás található, azonban közös jellemzőjük, hogy mindegyik a környezetet a természetet vagy azok egyes elemét védik. Például így került bele az állatkínzás, a tiltott állatviadal szervezése, mivel azonos a védett jogi tárgy (Polt, 2016).

Az egyes nemzetközi szerződések és hazai jogszabályok által védett fajok büntetőjogi védelme a jelenleg hatályos Btk-ban a következőképpen fogalmazódik meg:

„242. § (1) Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

A tényállás két részből tevődik össze. Az első részben (242. §) az egyedek védelmét, míg a második részben (243.§.) a terület védelmet biztosítja. Az értekezés témájára tekintettel az egyedvédelmet vizsgálom.

A bűncselekmény jogi tárgya a természeti környezet, illetve az ökológiai egyensúly védelméhez fűződő társadalmi érdek. A természetkárosítás tényállása keretdispozíció, vagyis a büntetőjogi tényállást más jogszabályok töltik ki tartalommal (Karsai, 2020:440).

Elkövetési tárgyak: fokozottan védett élő szervezet egyede, védett élő szervezet egyede, vagy az Európai Unióban jelentős növény vagy állatfaj egyedei, ez utóbbi kettő esetében csak akkor *„ha külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket”*.

A Btk. által hivatkozott „külön jogszabály” jelenleg a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V.9.) KöM rendelet, melyet a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény felhatalmazása alapján alkottak meg. A rendelet 1. és 2. számú melléklete sorolja fel a védett és fokozottan védett állat és növényfajokat, valamint leírja azok pénzben kifejezett értékét. A Btk. által hivatkozott fokozottan védett fajok pénzben kifejezett legkisebb értéke 100.000 Ft.

A jogalkalmazónak ezért olyan ügyekben, ahol több védett egyedre követik el a cselekményt azt kell vizsgálnia a mellékletben meghatározott táblázat alapján, hogy az adott fajnál feltüntetett összeg alapján a faj egyedei összeadva a kapott érték meghaladja-e a 100.000 Ft-ot. Elkövetési tárgyak ezen kívül a Btk. által hivatkozott EK Tanácsi rendelet (338/97/EK) A és B mellékletében felsorolt egyedek lehetnek.

Az egyed fogalmát maga a Btk. határozza meg a 242. § (4) bekezdésében:

„E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

- a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,
- b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződésekként létrejött egyed,
- c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz”.

Elkövetési magatartások: a jogellenes megszerzés, tartás, forgalomba hozatal, az ország területére való behozatal, kivitel, azon átszállítás, kereskedés, károsítás, elpusztítás.

A megszerzés birtokba vétel, melynek jogcíme, visszterhessége vagy ingyenessége közömbös, illetve az is, hogy saját vagy más részére történik. A tartás hosszabb ideig történő birtoklást jelenti. A forgalomba hozatal minden olyan tevékenységet felölel, amelynek következtében az elkövetési tárgy máshoz vagy másokhoz jut (Karsai, 2020:441)

Az országba behozatal, kivitel, átszállítás az illegális nemzetközi állat és növénycsempészet egy-egy részecselekményei. Értelemszerűen ezeket az elkövetési fordulatokat, megelőzik a korábbi elkövetési magatartások (megszerzés, birtoklás stb.) és csak akkor állapíthatók meg, ha az előzetes cselekmények nem jogellenesek, vagyis a nemzetközi vagy hazai jogszabályok által védett állati vagy növényi egyedek megszerzésére, birtoklására megfelelő engedéllyel rendelkezett az elkövető, azonban behozatalra vagy kivitelre vagy átszállításra nem rendelkezett azokkal. A magatartások az államhatár átlépésével valósulnak meg.

Kereskedés, amikor az elkövető rendszeresen ismétlődően, anyagi haszonszerzésre törekedve, adásvétellel forgalmazza az elkövetési tárgyakat, illetve közreműködik annak forgalmazásában. Károsodás az az élő egyed el nem pusztító magatartás, amely az egyednek jelentős sérelmet okoz. Elpusztítás az a magatartás, amely az élő szervezet életfunkcióinak megszűnését közvetlenül eredményezi (Karsai, 2020). E két utóbbi elkövetési magatartáshoz eredmény is kapcsolódik, vagyis az egyedben okozott károsodás, vagy az egyed elpusztítása. Ahogyan az

eredmény bűncselekményeknél minden esetben, itt is szükséges az okozati összefüggés az eredmény és az elkövetési tárgy között.

A bűncselekmény alapesete csak szándékos bűnösséggel valósulhat meg. Két dolgot kell tudatának átfognia: egyrészt tudnia kell, hogy az elkövetés tárgya nemzetközi vagy hazai védelem alatt áll, másrészt ismernie kell a cselekmény jogellenességét, vagyis milyen engedélyek szükségesek (behozatali, átszállítási). Például, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságnál volt jellemző több esetben, hogy valamely egzotikus országból hoztak be CITES kiviteli engedéllyel valamilyen egyedet, vagy származékát, azonban a behozatali engedéllyel nem rendelkezett az elkövető.

Itt merül fel a tévedés, mint büntethetőséget kizáró ok lehetősége, ami számtalan gyakorlati nehézség elé állította a jogalkalmazókat. Jellemzően nem egységes a gyakorlat abban, hogy egyes konkrét történeti tényállások vonatkozásában mikor állhat fenn a tévedés. Ezen kívül még gyakoribb nehézség annak megállapítása, hogy a tévedés melyik esete áll fent: ténybeli vagy a társadalomban veszélyességben való tévedés.

A Btk. kommentár (Karsai, 2020) konkrét példák segítségével fejtette ki a releváns ténybeli tévedés gyakorlati megvalósulási formáit: *„releváns ténybeli tévedés valósul meg, ha az elkövető nem ismeri fel, hogy a nála levő egyed (vagy annak származéka) olyan, ami védelem alatt áll, esetleg eleve nem védett fajú egyednek gondolja, így például, ha az általa pulykatojának gondolt dolog valójában védett aligátorfejű. A büntetőjogi kerettényállást kitöltő jogszabályban való tévedés az elkövetőtől várható ismeretekre és az elkövetés sajátos viszonyaira figyelemmel adott esetben társadalomra veszélyességben való tévedésként értékelhető, így például amikor az elkövető azt sem tudta, hogy létezik a vadon élő állatoknak, növényeknek nemzetközi védelme”*.

Egy konkrét ügyben (Bfv.II.360/2007/5.) a Legfelsőbb Bíróság hozott döntésében a vádlottat társadalomra veszélyességben való tévedés alapján mentette fel. Az ügyben az elkövető ellen azért indult büntetőeljárás, mert egy amerikai ajándékboltban vásárolt egy aligátorfejet, amit Magyarország területére hozott be a szükséges engedélyek nélkül. A bíróság szerint a terhelt a Btk-ban szereplő természetkárosítás tényállását tartalommal kitöltő olyan jogi előírásokat sértett meg, melyek nehezen felkutathatók vagy megismerhetők. A vonatkozó szabályozás a könnyen megismerhető jogi előírásoknál nehezebben felkutatható. A védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alatt álló növény- és állatfajokkal kapcsolatos jogi előírások (engedélyezés menete), nehezen megismerhetők, szakértelmet és jogi szaktudást igényelhet, illetve a tilalmi lista folyamatosan változik. A terhelt nem készült fel arra, hogy bármilyen engedélyt be kellene szereznie a tárgy behozatalához, amit ráadásul egy nyilvánosan,

legálisan működő üzletben vásárolt. Az igazgatási jogszabályok pontos ismerete az e jogszabályokkal rendszeresen és hivatalból foglalkozó személyektől várható el. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróság álláspontja az volt, hogy az elkövetőnek alapos oka volt azt feltételezni, hogy cselekménye a társadalomra nem veszélyes, így bűnössége a társadalomra veszélyességre tekintettel kizárt (Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.360/2007/5.).

Ellenpéldaként hozható annak a vadászattal foglalkozó elkövetőnek az esete, aki külföldi vadászat során ejtett el egy szürke farkast, melynek lenyúzott bőrét és koponyáját akarta behozni az országba. A bíróság ebben az ügyben megállapította a bűnösséget, és kifejtette, hogy a tévedés ebben az esetben nem állapítható meg, mint büntethetőséget kizáró ok. Az indokolás szerint a vadászattal foglalkozó elkövető nem hivatkozhat arra, hogy a szürke farkas preparátumának Európai Közösség területére való behozatalához szükséges CITES engedély előzetes beszerzését kötelezővé tévő jogszabályi előírásokat nem ismerte, és ezért csak gondtalanság terheli (Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.843/2008/5.).

A bíróság megállapította annak az elkövetőnek a bűnösségét is, aki élettelen, ámde védett állatfajokat csempészett volna keresztül Magyarországon. Az elkövető tévedésre hivatkozott, azt állítva, hogy nemzetközi áru fuvarozást végzett, és nem ismerte annak az árunak az eredetét, melyet szállított. A bírósági ítélet részletesen kifejtette, hogy a: *„Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény (kihirdette: 1971. évi 3. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről) (CMR Egyezmény) 8. cikk 1. pontja értelmében ugyanis a fuvarozó az áru átvétele alkalmával ellenőrizni tartozik az árudarabok számára, jelére, sorszámára vonatkozóan a fuvarlevélbe bejegyzett adatok pontosságát, valamint az áru és az áru csomagolásának külső állapotát, és az a körülmény, hogy esetlegesen nem tudta ellenőrizni az áru csomagolásának külső állapotát, illetve magát az árut, tehát a 8. cikkben foglalt követelménynek nem tudott eleget tenni, nem mentesíti a fuvarozót a felelősség alól, mivel ez kizárólag fuvarozásszervezési kérdés, amit a fuvarozónak kell az adott helyzet körülményei szerint megoldania.”* (EBD2017. B.8.)

Minősített esetek:

„(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti”.

A minősített esetenél egyrészt az élő szervezetek pusztulását okozza az elkövető, másrészt a már hivatkozott külön jogszabályokban meghatározott érték kétszeresét kell elérnie az elpusztult egyedek pénzbeli értékének. Ez állatok esetében 1.000.000 Ft, vagyis az elpusztított egyedek pénzbeli értékének összege ezt kell meghaladja, növények esetében 250.000 Ft, itt 500.000 Ft-ot kell meghaladnia. A minősített esetenél a gondatlan elkövetést is bünteti a törvény.

6.9. A nemzetközi természetkárosítás bűncselekmények elleni fellépés intézményrendszere Magyarországon

A nemzetközi jellegű vadvilági bűncselekményeket (természetkárosítás) jellemzően légi úton vagy közúton hazánkba történő illegális szállítás (csempészet) alkalmával észlelik a hatóságok, az esetek nagy részében (határátkelések alkalmával) a Nemzeti Adó- és Vámhivatal az által végzett vámhatósági ellenőrzések alkalmával. (Az egyes illegális szállítási és csempészeti módszerekkel külön fejezetben foglalkozok). Amennyiben a NAV olyan illegális szállítást (engedély nélküli vagy az engedély kereteit meghaladó) észlel, melynél a bűncselekmény gyanúja fennáll haladéktalanul feljelentést tesz a Rendőrségen, tekintettel arra a tényre, hogy ilyen ügyekben a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény alapján a Rendőrség hatáskörébe tartozik a büntetőeljárás.

A fentiek alapján ezért e két rendészeti szerv ezirányú tevékenységét, szervezetrendszerét és a vonatkozó háttér jogszabályokat, normákat vizsgálok ebben az alfejezetben.

Nemzeti Adó és Vámhivatal

A NAV az ellenőrzései során az alábbiak szerint jár el.

A CITES egyezményben és a tanácsi rendeletben felsorolt fajok példányainak országba való behozatala és kivitele CITES engedélyek, illetve egyéb okmányok (bizonyítványok, igazolások, bejelentések) bemutatásához kötött ezért, ha valaki ilyen állatot vagy növényt kíván behozni a fent felsorolt engedélyekkel kell rendelkeznie. A hazánk területén történő átszállításhoz (tranzit) nem kell CITES engedély. Mint a korábbiakban volt már szó Magyarországon a nemzeti CITES hatóság az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztály (a továbbiakban: AM) mely az engedélyek kiállítását végzi. A kereskedelem szigorú felügyelet alatt tartása érdekében a tanácsi rendelet „A-C” mellékleteiben feltüntetett fajok példányainak behozatalához a CITES import engedélyen kívül a feladó ország

CITES hatósága által kiállított export engedély vagy egyéb kiviteli okmány (pl. újrakiviteli bizonyítvány, származási igazolás) is szükséges, amennyiben az érintett faj a CITES egyezményben is szerepel. A kivitelekhez a CITES exportengedély vagy más okmány (újrakiviteli bizonyítvány) is elegendő. A tanácsi rendelet „D” mellékletébe tartozó fajok esetében csak a behozatalhoz kötődik okmánybenyújtási kötelezettség (import bejelentés). A speciális felhasználási célhoz kötött szállítások (pl. kiállítás, cirkuszok, tenyésztés) a bizottsági rendeletben megjelölt bizonyítványok benyújtásához kötött. Az engedélyeket, bizonyítványokat jogi személyek és magánszemélyek egyaránt megszerezhetik (Harnberger & Zsigmond, 2020).

A veszélyeztetett fajok behozatala és kivitele esetén az állat- és növény-egészségügyi rendelkezéseket is figyelembe kell venni. Élő állat vagy állati eredetű termék behozatala során Közös Állat-egészségügyi Beléptetési Okmány, kivitel esetén állat-egészségügyi bizonyítvány szükséges, mindkét okmányt a hatósági állatorvos állítja ki. A növény-egészségügyi ellenőrzés alá eső termékek, élő növények behozatalához és kiviteléhez növény-egészségügyi bizonyítványt kell beszerezni, amelyet a növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró járási hivatalok állítanak ki.

Az élő állatok, állati eredetű termékek behozatalára a harmadik országokból a Közösségbe beléptetett állatok bejelentésére és állat-egészségügyi ellenőrzésére vonatkozó okmány bevezetéséről szóló 282/2004/EK bizottsági rendelet, valamint a harmadik országokból behozott termékeknek a közösségi állat-egészségügyi határállomásokon való állategészségügyi ellenőrzésére vonatkozó eljárások megállapításáról szóló 136/2004/EK bizottsági rendelet irányadó. Kivitel esetén a harmadik országokba való kivitelre szánt egyes élő állatok és termékek Közösségen belüli kereskedelmére vonatkozó részletes szabályokról szóló 93/444/EGK bizottsági határozat alkalmazandó. Az élő növényekre, növényi termékekre a növény-egészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet vonatkozik.

A növény-egészségügyi ellenőrzés alá eső termékek, élő növények behozatalához, kiviteléhez növény-egészségügyi bizonyítványt kell beszerezni, amelyet a járási hivatalok állítanak ki.⁹ A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajok szállításához az országos és területi természetvédelmi hatóságok (Pest megyei Kormányhivatal, járási hivatalok) engedélye is

⁹Alapvető jogszabályok: az állati eredetű termékekre a harmadik országokból behozott termékeknek a közösségi állat-egészségügyi határállomásokon való állategészségügyi ellenőrzésére vonatkozó eljárások megállapításáról szóló 136/2004/EK bizottsági rendelet, valamint a növényegészségügyi feladatok végrehajtásának részletes szabályairól szóló 7/2001. (I. 17.) FVM rendelet.

szükséges lehet (338/97/EK RENDELET 13. cikk). A CITES engedélyeknek és egyéb bizonyítványoknak a vám eljárás kezdeményezésekor rendelkezésre kell állniuk. (Harnberger & Zsigmond, 2020).

Itt kell megjegyezni, hogy az általam vizsgált ügyekben a csempészett állat- vagy növények vagy azok származékai esetén ezekkel az engedélyekkel nem rendelkeztek az azokat beszállítók, vagy megrendelők

A vámhatósági ellenőrzés alapvető szabályai

A vámhatóság a tanácsi rendeletben szereplő fajok harmadik országok vonatkozásában bonyolódó behozatalát, kivitelét és tranzit forgalmát ellenőrzi a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren, és a közúti vasúti határátkelőhelyeken.¹⁰ A vámellenőrzés és a vám eljárások végrehajtása az Unió Vámkódex létrehozásáról szóló 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben (a továbbiakban: UVK) foglaltakon alapul. Az UVK alapján a harmadik országokból behozott nem uniós árut vám alá kell állítani, az ilyen áru vámfelügyelet alatt áll és vámellenőrzés alá vonható (UVK 4. cikk (1), 5.cikk (1)). A vámfelügyelet addig áll fenn, amíg az adott áru vámjogi helyzetének meghatározásához (gyakorlatilag vám eljárás alá vonásáig) az szükséges, továbbá az ilyen áru a vámhatóság engedélye nélkül a vámfelügyelet alól nem vonható ki. Az UVK alapján az EU-ból kiszállítandó árut kiviteli vám eljárás alá kell vonni (UVK 169. cikk (1) bekezdés). A vámhatóság minden általa szükségesnek tartott ellenőrzést (pl. az áru vizsgálata, a vám eljárásra vonatkozó vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok meglétének vizsgálata) elvégezhet (UVK 46. cikk (1) bekezdése és UVK 188. cikk). A vámhatósági ellenőrzés mértéke az adott faj tanácsi rendelet szerinti besorolásán alapul. A vámhatóság a vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok (kereskedelmi számla, fuvarokmány, CITES engedélyek) adatait ellenőrzi. A vizsgálat alapvető célja a vám eljárásra bejelentett faj vagy a belőle készült termék azonosítása, majd az esetleges engedélykötelezettség megállapítása, ezt követően a CITES engedélyek meglétének, adattartalmának áttekintése. A vámhatóság minden esetben átfogó fizikai áruvizsgálatot tart az eljárás alá vont példány vagy termék azonosságának megállapítása érdekében. Ha a vizsgálat során hiányosság nem állapítható meg és a CITES engedélyt is benyújtották, a vámhatóság elvégzi a vám eljárást. Amennyiben a vámhatósági ellenőrzés hiányosságot állapít meg (pl. hiányzik az engedély) vagy az adott faj nem azonosítható (és az engedélykötelezettség nem állapítható meg), a vámhatóság felveszi a kapcsolatot az AM-mel az engedélykötelezettség

¹⁰A tanácsi rendelet 4. cikk (1) és 5. cikk (1), illetve a Korm. rendelet 3. § (3) bekezdései alapján.

megállapítása érdekében. Ilyen esetekben a vámhatóság az AM szakmai útmutatásai alapján jár el (Szendi & Suba, 2018). A magyar vámhatóság szorosan együttműködik az engedélyezést végző hazai CITES igazgatási hatósággal (AM), figyelemmel arra, hogy az eljárás alá vont fajok azonosításához és az engedélykötelezettség megállapításához a társhatóság rendelkezik megfelelő szakmai ismeretekkel. Amennyiben a társhatóság kockázatot állapít meg vagy gyanús ügyletről szerez tudomást tevékenységének ellátása során, azt haladéktalanul jelzi a vámhatóság felé. Az információk értékelését követően megtörténik az adatok vámhatósági kockázatelemzési folyamatba történő becsatornázása és az esetleges további vámhatósági intézkedések foganatosítása. A magyar vámhatóság és a veszélyeztetett fajok kereskedelmének felügyeletében érintett társhatóságok (AM, természetvédelmi hatóságok, állat- és növény-egészségügyi ellenőrzést végző szervek) együttműködése megfelelő. Jellemzően az áruazonosítás, illetve ezzel összefüggésben az esetleges engedélykötelezettség meghatározása céljából történik kapcsolatfelvétel a felek között.

A veszélyeztetett fajokat érintő hazai vámeljárások 2018. évi adatait az 1. ábrán szereplő diagram tartalmazza. Az adatok alapján megállapítható, hogy a veszélyeztetett fajokat érintő forgalom a külső határszakaszokon, ezen belül különösen a NAV Repülőtéri Igazgatóságán koncentrálódik (Szendi & Suba, 2018). Hazánkban alapvetően a tanácsi rendelet „A” és „B” mellékleteiben feltüntetett fajok (pl. oroszán, leopárd, karakál, rózsafa, alligátor) és azokból készült termékek kereskedelme tapasztalható.

Szükséges kiemelni, hogy a tanácsi rendelet illetékességi szabályokat tartalmaz, amely alapján kijelölhetők azok a vámszervek, ahol a vámhatósági eljárások bonyolódhatnak. Ennek megfelelően a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó példányok és termékek legálisan csak a Korm. rendelet 6. számú mellékletében feltüntetett, állat-, vagy növény-egészségügyi határállomással rendelkező határátkelőhelyeken léphetnek be harmadik országból az EU területére, illetve léphetnek ki harmadik ország területére.¹¹ Természetesen az illegális behozatal, csempészet bármilyen határátkelőhelyen vagy akár az ún. „zöld határon” is előfordulhat.

Amennyiben a vámhatóság megállapítja, hogy az országba behozni vagy kivinni szándékozott engedélyköteles áru vonatkozásában semmilyen engedély nem áll rendelkezésre, és a természetkárosítás büntett gyanúja fennáll feljelentést tesz az illetékes rendőri nyomozó hatóságnál.

¹¹A tanácsi rendelet 12. cikk (1)-(3) bekezdései és a Korm. rendelet 13. §-a alapján.

Rendőrség

A NAV által tett feljelentések alapján természetkárosítás bűntette miatt a Rendőrség jár el, mint általános nyomozó hatóság tekintettel a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 34. § (1) bekezdésére.

A Rendőrségen belüli ügyelosztást a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 25/2013. (VI.24.) BM rendelet határozza meg.

A rendelet egyrészt az illetékességről (területi elosztás horizontálisan), másrészt a hatásköréről (melyik szint járjon el vertikálisan) rendelkezik.

A 3.§ (1) bekezdése szerint elsődleges illetékességi szabály, hogy *„a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelynek illetékességi területén a bűncselekményt - sorozatbűncselekmények esetén a bűncselekmények többségét – elkövették”*.

A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy az adott bűncselekmény törvényi tényállásából az elkövetési magatartásokat kell vizsgálni, illetve megállapítani, hogy azok milyen földrajzi helyen valósultak meg.

Esetünkben a Btk-ban felsorolt elkövetési magatartások: jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja.

A nyomozó hatóságnak az illetékesség szempontjából azt kell vizsgálnia, hogy az elkövető az az elkövetési tárgyat hol szerezte meg, tartotta magánál, hozta forgalomba, hozta be az országba, vagy vitte ki, hol szállította át, vagy kereskedett vele, illetve a károsítás, vagy az elpusztítás hol valósult meg.

Néhány elkövetési magatartás jogértelmezési kérdéseket is felvet, melyekre a hatályos szabályok nem adnak választ. A megszerzés alapvetően könnyen megállapítható, a terhelt, vagy tanú vallomása, esetleg tettenérés alapján (ha nem akkor a lent ismertetett kiegészítő szabályok adhatnak támpontot). Megjegyzem, amennyiben tartás, forgalomba hozatal, átszállítás stb. is megállapítható, akkor az ún. látszólagos halmazaton belül a büntetlen előcselekmény fogalma állapítható meg, vagyis nem büntethető az elkövető a megszerzés miatt, tehát a megszerzés helye nem lesz releváns illetékességi szempontból. Ebben az esetben a többi elkövetési magatartás megvalósulási helyét kell vizsgálni.

A tartás jellemzően egy állapotbűncselekmény, ami akár több illetékességi területen is megvalósulhat, ha az elkövető magával viszi az elkövetési tárgyat.

A forgalomba hozatal nagyobb számú ember számára való hozzáférési lehetőség biztosítása, ami lehet egyszeri vagy többszöri magatartás eredménye. Ebben az esetben, ha többszöri magatartással történik különböző helyeken a kiegészítő illetékességi szabályok segítenek. Ugyanez igaz a kereskedik elkövetési magatartásra is.

Az országon való átszállítás amennyiben közúton történik több nyomozó hatóság illetékességét érintheti, vagyis a kiegészítő illetékességi szabályok szerint kell eljárni.

Az országba való behozatal és kivitel magatartások jellemzően valamilyen határátkelőhelyen, vagy a repülőtéren megvalósuló magatartások. Ennek megfelelően az a nyomozó hatóság jár el amelynek illetékességi területén az adott határátkelőhely található. A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér speciális ebből a szempontból, mivel a rendelet 3.§. (2) bekezdése szerint a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság hatáskörébe tartozik *„az illetékességi területén elkövetett azon bűncselekmények nyomozása, amelyek nem a rendőr-főkapitányság vagy a KR hatáskörébe tartoznak”*, ennek megfelelően az ott elfogott szállítmányok ügyében ez a nyomozó hatóság jár el.

A károsítás és elpusztítás elkövetési magatartások értelmezése álláspontom szerint nem vet fel értelmezési kérdést.

A rendelet 3. § (2) bekezdése tartalmazza a kiegészítő illetékességi szabályt, a megelőzés elvét, arra az esetre, ha az elkövetés helye ismeretlen, vagy több elkövetési hely merül fel.

„Ha az elkövető a bűncselekményt több nyomozó hatóság illetékességi területén követte el vagy több nyomozó hatóság illetékességi területén követett el bűncselekményeket, vagy az elkövetés helye nem állapítható meg, a nyomozás lefolytatására az a nyomozó hatóság illetékes, amelyik az ügyben korábban intézkedett, intézkedés hiányában pedig az, amelynek a bűncselekmény saját észlelése vagy bejelentés, feljelentés alapján legkorábban a tudomására jutott”.

A hatásköri szabályok szerint a természetkárosítás alap esetében a helyi rendőrkapitányságok járnak el.

A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI) hatáskörébe két esetben kerülhet az ügy.

A Btk. 242. § (2) bekezdés b) pontja szerinti minősített eset, vagyis amikor a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedeire követik el a bűncselekményt mely olyan mértékű pusztulást eredményez, ami az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.

A másik lehetőség, hogy a KR NNI jár el abban az esetben is, ha „*a bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésének gyanúja esetén a nyomozás, ha az annak alapjául szolgáló bűncselekménynek - a 2006. évi CI. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény 3. cikk (2) bekezdésében meghatározott - nemzetközi jellege van (a továbbiakban: nemzetközi jelleg)*”.

A KR NNI hatáskörébe a rendelet szerint akkor kerülhet egy bűnügy nyomozása, ha megfelel e két feltételnek:

- 1) a bűncselekmény nemzetközi jellegű,
- 2) a bűncselekményt bünszervezetben követték el.

A nemzetközi jelleget a rendeletben már hivatkozott Palermói egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) határozza meg. Az egyezményt a magyar jogalkotás a 2006. évi CI. törvénnyel tette a magyar belső jog részévé.

Eszerint nemzetközi jellegű egy bűncselekmény ha

- a) azt több mint egy államban követik el;
- b) azt egy államban követik el, de előkészítésének, tervezésének, irányításának és ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik;
- c) azt egy államban követik el, de olyan szervezett bűnözői csoport vesz benne részt, amely egynél több államban folytat bűnöző tevékenységeket; vagy
- d) azt egy államban követik el, de jelentős hatással van egy másik államra nézve.

Az a) pontban hivatkozott bűncselekményeknek teljes mértékben megfelelnek a vizsgált nemzetközi vadvilági büntetendő cselekményeknek, hiszen egyértelmű, hogy Magyarország vagy bármely más ország területére behozott, vagy kivitt illegális árut másik országon is keresztül szállítják, azaz a bűncselekményt több országban követik el. Ennek a feltételnek a

bizonyítása nem okoz nagyobb problémát a gyakorlatban, hiszen önmagában az a tény, hogy határon vagy repülőtéren egy külföldi vagy magyar csempészt fognak el, már feltételezi a több országokban való elkövetést (Zsigmond, 2018b).

A b) pont vonatkozásában már felmerülhetnek gyakorlati problémák, mivel konkrét információkkal, bizonyítékokkal kell alátámasztani, hogy az adott bűncselekmény elkövetését másik országból szervezik, irányítják.

A c) pontba olyan ügyek nyomozására vonatkozik, melyek gyakorlatilag teljesen felderített ügyek, az elkövetői kör feltérképezése megtörtént. A feltétel az, hogy legalább egy adott bűncselekményt kövessenek el Magyarországon, és az elkövetői kör ismert legyen, melyről olyan információk állnak rendelkezésre, hogy több országban is bűnözői tevékenységet folytatnak.

A d) pontba olyan bűncselekményekre vonatkozik mely fogalmilag nehezen illeszthető a vizsgált vadvilági büntetendő cselekményekbe. Általában az állam elleni vagy különböző terrorszervezetek bűncselekményei sorolhatók ide, illetve egyes olyan környezetkárosító, szennyező bűncselekmények melynek káros hatása egy másik országban is érezhető.

2) a bűncselekményt bűnszervezetben követték el.

A rendeletnek ez a feltétele szintén gyakorlati kérdéseket vethet fel: milyen szinten legyen bizonyított a vizsgált ügyben a bűnszervezet fennállása? Ugyanis, ha már konkrét bizonyítékok állnak rendelkezésre a bűnszervezetre vonatkozóan a nyomozás gyakorlatilag már a vádemelési stádium előtti szakaszába érkezett.

Ha viszont csupán egyszerű feltételezések vannak arra nézve, hogy egy nemzetközi elemeket is tartalmazó ügyben bűnszervezet áll a háttérben és minden ilyen esetben a KR NNI venné át nyomozást fennáll annak a veszélye, hogy olyan ügyek is a KR NNI hatáskörébe kerülnek melyekben utóbb kiderül még sem áll fenn bűnszervezet, vagyis indokolatlanul, túlzottan nagy mennyiségű ügy kerülne a KR NNI-hez.

A másik gyakorlati kérdés jelen kutatás egyik hipotéziséből fakad: az Egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalma jóval tágabb a magyar bűnszervezet fogalmánál. A magyar Btk. bűnszervezet fogalma olyan szűkítő feltételeket tartalmaz mint: hierarchikusan szervezett, konspiráltan működő, és emellett a bűnszervezet célja ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elkövetése, ami csak a természetkárosítás minősített esetében áll fenn. Ezért számtalan olyan országhatáron átvélő ügyben, melyek

mögött az Egyezménynek megfelelő szervezett bűnözői csoport áll, fel sem merülhet a KR NNI hatásköre.

A nemzetközi jellegű ügyekben (főleg ha szervezett elkövetéssel valósulnak meg) a gyors és hatékony információcsere kiemelt jelentőséggel bír. A KR NNI rendelkezik olyan formális és informális nemzetközi kapcsolatokkal ahol ez biztosított, míg helyi vagy más területi nyomozóhatóságoknál ez jóval nehezebb (Inzelt, 2018).

7. A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig

7.1. A szervezett bűnözés néhány fogalmi meghatározása, jellemzője

Ebben az értekezésben nem vállalkozhatok arra, hogy a szervezett bűnözés összes fogalmi meghatározását leírom, mivel nagyságrendileg közel 150 meghatározása létezik (Von Lampe, 2016, 34-35). A nemzetközi szakirodalomból csupán néhány jelentősebb megfogalmazást ismertetek a nyolcvanas évektől kezdődően.

A nemzetközi szakirodalomban a szervezett bűnözés szélesebb fogalmi megközelítés szerint (Reuter P. 1983, 75) olyan szervezett keretek között való bűnözést jelent, mely szervezetek tartósak, hierarchikus felépítésűek, és több bűnös tevékenységet végeznek.

Egy másik hasonló fogalmi meghatározás szerint (Passas 1995) a szervezett bűnözés jellemzője a szervezettség bizonyos foka és a struktúráltság. Alapvető elemei a folyamatosság és a rugalmasság, illetve e csoportok jellemzője a hosszabb időre való berendezkedés. Továbbá az aktivitás mögött a racionalitás magas foka áll, az egyes bűncselekmények elkövetését alaposan, előre megtervezik.

Van elmélet (Naylor 1997,6) mely szerint a szervezett bűnözés abban különbözik más csoportos elkövetéstől, hogy megjelennek vállalkozásokban szemben az útonálló jellegű bűnözői csoportokkal. Emellett tartós hierarchikus struktúrája van, rendszeresen alkalmaz erőszakot, korrupciós kapcsolatokkal bír, szokatlanul szoros kapcsolatban áll más bűnöző csoportokkal, behatol a legális gazdaságba. E magyarázat szerint mely bűnözési forma nem felel meg e feltételeknek akkor nem beszélhetünk szervezett bűnözésről.

Vannak olyan elméletek (Passas 2003), melyek szerint a tiltott üzleti tevékenység a szervezett bűnözéshez kapcsolódik (Fijnaut-Paoli, 2004; Spapens 2010, 185-215)

Egyes nézetek szerint (Siegel 2008) a szervezett bűnözés fogalma tisztázatlan és homályos maradt. Nehezen meghatározható mi a szervezettség (olasz maffia, kínai triádok) vagy mit tekinthetünk még „szervezetlenségnek” (zsebtolvajok csoportja), hány tagból kell állnia ahhoz, hogy szervezett elkövetésről beszéljünk, miért tűnnek bizonyos aktivitások szervezettnek (emberkereskedelem), míg mások nem (kibertérben elkövetett bűncselekmények). A szervezett bűnözői csoport létének fenntartása és céljai megvalósítása érdekében erőszakot használ, jellemző a fondorlatosság. Mivel törvényen kívül működik, ezért színlelt szerződésekkel leplezi

az illegális termékek kereskedelmét. Kialakítja belső szabályrendszerét, viselkedési mintákat az illegális üzletekben, a konfliktusok megoldásához saját belső szabályrendszerét használja (Siegel 2008)

A fenti néhány fogalommeghatározásból kitűnik, hogy a szervezett bűnözés meghatározásánál általában visszatérő közös elemek: hierarchia, tartós időre való szervezettség, néhány esetben az erőszak alkalmazása, de látható léteznek merőben más megközelítések is. A következő fejezetben olvasható, hogy a felsoroltak nem feltétlenül minden esetben jellemző velejárói ezek a bűnszervezet keretében való bűnözésnek.

7.2. A bűnszervezetek modellezése, típusfelosztása nemzetközi kutatások alapján

Az ENSZ 2002-ben egy addig példátlanul széleskörű, nemzetközi kutatást (UNODC 2002) végzett annak érdekében, hogy az ismert vagy a hatóságok látókörébe került nemzetközi bűnszervezeteket felmérje azok tevékenysége, aktivitása és struktúrája alapján, illetve a kutatás eredményeként azokat típusokra ossza fel. Ilyen széleskörű, átfogó nemzetközi kutatásra azelőtt és azután sem volt példa. A kutatás abból indult ki, hogy a bizonyos változók figyelembevételével megállapíthatók a bűnszervezetek típusai.

A kutatásról készült jelentés kifejti, hogy azért fontos a bűnszervezetek típusfelosztása, mivel a nemzetközi szervezett bűnözés összefüggéseinek megértését szolgálhatja, a rendvédelmi szervek hatékony fellépését segítheti.

A kutatás módszere a kérdőív volt, melyet 16 különböző országba küldtek el melyek az alábbiak voltak:

- Ausztrália, Kanada, Kolumbia, Csehország, Németország, Olaszország, Japán, Hollandia, Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok, Dél-afrikai Köztársaság, Oroszország.

A kutatást negyven bűnszervezet vonatkozásában végezték el. A kérdőív kitöltői a bűnüldöző, rendőrségi nyomozó hatóságok, ügyészek, bírák, illetve az adott állam valamely egyetemének kriminológusai, kutatói voltak (UNODC 2002, 12). A válaszadókat felkérték arra, hogy válasszanak ki az általuk ismert szervezett bűnözői csoportok közül többet, melyek tekintetében töltsék ki a kérdőívet.

A kutatás egyik alapkérdése volt, hogy a kutatás során mi tekinthető bűnszervezetnek. Ennek során az ún. palermói egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmat vették alapul.

A kérdőívben a fő változókat kialakították, melyek az addigi kutatások szerint jellemzőek a szervezett bűnözői csoportokra. Az alkalmazott főbb változók az alábbiak voltak:

- a vizsgált szervezett bűnözői csoport struktúrája, mérete, aktivitása, a határon átnyúló tevékenységének szintje, az etnikai vagy más azonosság kérdése, az erőszak és/vagy a korrupciós csatornák alkalmazásának jellemzője, politikai kapcsolatrendszere, beavatkozás a legális gazdaságba, illetve más szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés szintje.(UNODC 2002, 3)

A válaszadóknak a kérdőívekben hol skálázással (1-10-ig), hol szöveges válasszal kellett válaszolni.

A struktúra vonatkozásában a kutatás megállapította, hogy a vizsgált bűnszervezetek kevesebb mint egyharmada rendelkezik merev hierarchiával (UNODC 2002,20) további tíz bűnszervezetben viszonylagos hierarchia fedezhető fel, azaz létezik a hierarchia, azonban annak egyes szintjein lévő személyek viszonylagos önállósággal bírnak. Négy esetben „átruházott hierarchia” jellemző, ami azt jelenti, hogy egyes alcsoportok egy központi magnak alárendelten, saját hierarchiával rendelkeznek. A maradék bűnszervezetek kevésbé szervezett, merev csoportok, inkább lazább bűnszervezeti hálózatok.

A létszám tekintetében a kutatás szerint a negyvenből tizenkét esetben 20 és 50 fő közötti, tíz esetben több mint 100 fős, nyolc esetben 50 és 100 fő közötti, hat esetben 20 fő alatti, míg négy esetben ismeretlen létszámú volt a vizsgált bűnszervezet.

Az erőszak tekintetében huszonhárom esetben a bűnszervezet működése során az erőszak alkalmazása alapvetően jellemző, tizenkét esetben eseti jelleggel, míg öt esetben nagyon ritkán, vagy soha.

Az etnikai vagy társadalmi azonosság tekintetében erősen megoszlottak az eredmények. Tizennyolc esetben nem volt erős etnikai vagy társadalmi azonosság, tíz esetben a tagok ugyanazon társadalmi háttérrel rendelkeztek, míg tizenkét esetben a szervezet erősen etnikai alapon szerveződött.

Az aktivitás tekintetében megállapítható, hogy a vizsgált bűnszervezetek tizenhét esetben egy fő tevékenység köré (elsősorban kábítószer kereskedelem), tizenhárom esetben több tevékenység köré, míg tíz esetben kettő vagy három tevékenység köré szerveződtek.

A határon átnyúló tevékenység vonatkozásában megállapítható, hogy a bűnszervezetek tizenhét esetben 5 vagy annál több országra terjesztették ki tevékenységüket, tizenegy esetben 3 vagy 4 országra, míg tizenkét esetben 1 vagy 2 országra.

A válaszok szerint a korrupció, kevesebb mint felében (18 esetben) volt alapvető jellemzője a bűnözői csoport aktivitásának, kevesebb mint egyharmadában (12 esetben) eseti jelleggel, és tíz esetben nagyon ritkán vagy egyáltalán nem jellemző.

A politikára gyakorolt hatás szintje tekintetében az eredmények szerint huszonegy esetben egyáltalán nem, tizennégy esetben helyi vagy regionális szinten, hét esetben nemzeti, míg öt esetben külföldre is kiterjedő hatással rendelkeztek a vizsgált bűnszervezetek.

A bűnszervezet tiltott tevékenysége és a legális tevékenységek közötti átfedések, azaz a legális gazdaságba való behatolás tekintetében a válaszok szerint tizennyolc esetben kiterjedt átjárás, tizenkét esetben kisebb befektetések erejéig, míg tíz esetben egyáltalán nem vagy nagyon kis mértékben volt jellemző.

Az eredmények szerint más szervezett bűnözői csoportokkal való együttműködés tekintetében tizennégy esetben létezett határon átnyúló kooperáció, kilenc esetben csupán belföldi, tizenegy esetben egyáltalán nem, míg hat esetben a válaszadók nem tudtak érdemben erre választ adni.

A beérkezett válaszok alapján alakították ki a szervezett bűnözői csoportok kategóriáit. Eszerint az alábbi öt kategória létezik (UNODC 2002, 34)

- állandó hierarchiával rendelkező bűnszervezet (standard hierarchy):

Jellemző az egy személyi vezetés, tisztán meghatározható hierarchia, erős belső fegyelem, szigorú belső szabályok, a szervezet egy névről ismert (pl. cosa nostra), gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője az aktivitásnak, illetve a szervezet gyakran teljes befolyás és ellenőrzés alatt tart egy meghatározott földrajzi területet.

- regionális hierarchiával rendelkező bűnszervezet (regional hierarchy):

Jellemző az egy személyi vezetés, központból érkező parancsrendszer, de bizonyos önállóság regionális szinten, földrajzi/regionális felosztás, többféle tevékenység, gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője a tevékenységnek.

„Fürtszerű hierarchiával” rendelkező bűnszervezetek (clustered hierarchy):

Bizonyos számú bűnözői csoportot ölel fel, amelyeket központilag egy kisebb csoport irányít, koordinál, a kisebb csoportok tagjai között erősebb etnikai vagy szociális azonosság áll fenn, bizonyos fokú autonómiával rendelkeznek s kisebb csoportok, ez a típus relatív ritkán fordul elő.

„Magszerű hierarchiával” rendelkező bűnszervezetek (core group):

A magot egy laza hálózat veszi körül, a taglétszám viszonylag állandó, vertikális struktúra jellemző, kevésbé jellemző a belső fegyelem fenntartása, ritkán azonos a tagok társadalmi vagy etnikai háttere, kevésbé jellemző, hogy a bűnszervezet nevet visel.

„Hálózatszerű bűnszervezet” (criminal network):

Az egyes tagok fő tevékenysége definiálható, a képességek, kapcsolatrendszerek határozzák meg ki emelkedik ki a többi közül, a személyes hűség, és a kialakult kapcsolatok fontosabbak mint a társadalmi vagy etnikai azonosság, a hálózati kapcsolatok egy-egy komolyabb bűnözői tevékenység köré csoportosulnak, jellemzően nincs neve a csoportnak, a hálózat megreformálja magát ha valamely kulcs helyzetben lévő egyén kiesik.

Az ENSZ fentiekben kifejtett kutatásától függetlenül több elmélet, és típusrendszer is született a szervezett bűnözői csoportok csoportosítását illetően. A kutatások megállapításai nem állnak ellentétben az ENSZ kutatás eredményeivel, leginkább az egyes típusok között átfedések észlelhetők.

Vy le (Vy Le 2012, 121-129) a szervezet bűnözői csoportokat az alábbi rendszer szerint osztotta fel.

Modellezés a szervezett bűnözői csoport struktúrája és működési rendszere alapján, felosztás a tevékenységi kör alapján, felosztás a társadalmi, kulturális és történelmi feltételek alapján, melyek hozzájárultak a szervezett bűnözői aktivitás kialakulásához.

Egyes szerzők a bűnszervezetek struktúráját és működési rendszerét vizsgálva vázolták fel a bürokratikus modelleket (Cressey 1969,) vagy hierarchikus modelleket (Albanese 2011). Ezek a modellek lényegében a hagyományos bűnszervezet modelleket reprezentálják. Jellemző a kiterjedt munkamegosztás, egy vezető irányít a hierarchia csúcsáról, több szint különböztethető meg a szervezeten belül, és határozott szabályok vonatkoznak a hierarchia minden egyes szintjén (Roth 2010)

Albanese hierarchikus modellje szerint (Albanese 2011,) a bűnszervezetek hasonlóak a kormányzati struktúrákhoz, az illegális tevékenység a feljebbvaló felügyelete és ellenőrzése alatt áll.

Három fő komponens jellemző:

- „családi” struktúra, rangokkal a főnöktől a katonáig,
- a főnök felügyeli a tagok tevékenységét,
- a főnök kezeli a családon belül keletkező vitákat.

A felvázolt bürokratikus és hierarchikus modellek gyakorlatilag azonosak az ENSZ kutatás állandó hierarchia modelljével, fő elemei ugyanígy megtalálhatóak az ENSZ hierarchikus modellben: egy vezető irányítja, határozott hierarchia, szigorú belső fegyelem, társadalmi és etnikai azonosság, illetve az erőszak alkalmazása alapvetően jellemző a bűnszervezet tevékenysége során.

Egyes szerzők (Abadinsky 2007) felvázolták az ún. patrimonialis modellt. E bűnszervezeteknél a tagság etnikai, rokoni, faji vagy bűnözői kapcsolatokra korlátozódik, a tagság csak ezekből a kapcsolatokból kerülhet ki. Jó példa erre a szicíliai maffia, melynek új tagjai tipikusan csak baráti, rokoni, körből kerül ki. Ennél a modellnél a szervezett bűnözői tevékenységet patrónus-kliens kapcsolatok teszik lehetővé.

Több eleme van ennek a modellnek, amelyek az ENSZ állandó hierarchia modelljében, és a hálózat modellben egyaránt megtalálhatók. Alapjaiban az állandó hierarchia modellel számos közös eleme van, a különbség az, hogy itt a szervezetet rokoni, kulturális vagy etnikai kapcsolatok tartják egyben. A hálózati modellel közös elemek a kapcsolatok fontossága, a tagok feltétlenül hűségesek a szervezethez a fennálló rokoni, etnikai vagy kapcsolatokra tekintettel. Különbség, hogy a patrimonialis modellnél jellemző a területi elv (egy adott földrajzi területen kizárólagosan működik) illetve az erőszak alapvető használata, míg a hálózatnál ezek nem jellemzőek.

A szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatások egy másik csoportja (Von Lampe 2005) a lazábban szervezett, rugalmasabb, inkább horizontálisan, mint vertikálisan kiterjedő bűnözői hálózatokat modellezte, a merevebb hierarchikus, bürokratikus modellek helyett. A kutatások

szerint a bűnszervezet működése szempontjából előnyösebb a hálózatszerű működés, mivel a szervezet rugalmasabb, gyorsabban alkalmazkodik a változásokhoz, a gyors információcsere jellemző, illetve teljesen ki tudja használni a kínálkozó lehetőségeket a bűnözésre. Az utóbbi évtizedekben Európában egyre inkább a lazább szerkezetű változó tagságú hálózat típusú bűnszervezetek terjedtek el a merevebb szervezetekkel szemben, így például Németországban az orosz csoportok, melyek védelmi pénzek behajtásával foglalkoznak, nemzetközi autólopással foglalkozó szervezetek, vagy ázsiai cigaretta csempészek. (Kozlowsky 2018, 59)

Williams és Godson (Williams-Godson 2002, 311-355) három fő hálózat modellt különböztet meg: kulturális, etnikai és társadalmi. A kulturális hálózat modell lényegében a fentebb említett patrimoniális modellel megegyező. Az etnikai modellnél a szerzők az etnikai kapcsolatok, az egyes diaszpórák hatását vizsgálják az egyes bűnözői tevékenységben, így például az Amerikai Egyesült Államok nyugati partvidékére vagy Európába települt kínai diaszpórákat. Az etnikai hálózat a diaszpórák belülről toborozza tagjait, akiknek védelmet és támogatást nyújt. A társadalmi hálózat modell pedig az előző két modellt öleli fel.

Williams (Williams 2010) továbbfejlesztette hálózat modell elméletét 2010-ben, újabb hálózattípusokat alkotott, és négy altípust különböztetett meg:

- irányított hálózat (directed network): a hálózatot egy mag irányítja,
- „hálószerű hálózat” (mesh network): decentralizált, önmagát szervezi, horizontálisan tagolt,
- „tranzakcionális hálózat” (transactional network): ezek a hálózatok erősen támaszkodnak az ügynökökre és közvetítőkre, akik fontos szerepet töltenek be a különböző ügyletek lebonyolításakor. E hálózatok egyértelműen jellemzők a drokkereskedő csoportokra.
- áramló hálózat (flux network): instabil hálózat, kevés tagot számlál, kevésbé jellemző struktúrája van, kevésbé jellemző a bizalom a tagok között, könnyebben felszámolható, mint más hálózatok.

Egyes szerzők úgy vélik (Vy Le 2012, 126), hogy az irányított hálózat lényegében megegyezik az ENSZ magszerű hierarchia modelljével: mivel ennél az alakzatnál a „mag” egyének egy csoportja, mely irányítja a környező hálózatot.

A hálószerű hálózat modell karakterei illenek bármilyen hálózati modellre.

A tranzakcionális hálózat nem hasonlít az ENSZ egyik modelljére sem, mivel a szervezett elkövetés egy bizonyos szintjét írja le, illetve az áramló hálózat is inkább ad hoc jellegű szerveződés. Ezért Vy Le (Vy Le 2012, 127) szerint vitatható, hogy e két utóbbi hálózat típus megfelel-e egyáltalán a bűnszervezet fogalmának.

Xia (Xia 2008, 19) hibrid típusokat vázolt fel, amelyek hierarchikus és hálózat típusú bűnszervezeteket fognak át, mely típusokat a kínai bűnszervezetekből vezette le. Lo (Lo 2010, 851-872) vitatja, hogy a hagyományos hierarchikus és hálózat típusok elméletei megfelelően visszatükrözik a szervezett bűnözés modern állapotát, szerinte a „társadalmi tőke” (emberi kapcsolatok) irányából való megközelítés pontosabb magyarázatot ad a szervezett bűnözés és a társadalom illetve a politika kapcsolatára.

Xia által kidolgozott típusok:

- hierarchikus: jellemzője a társaság elnevezése, beavatási rituálék, titkos nyelvezet. Gyakran jellemző, hogy van egy kézikönyv, mely a szabályokat tartalmazza, ami segít fenntartani a szoros, merev hierarchiát. Ezek a csoportok háromféleképpen alakulnak, titkos társaságokból, a triádokról szóló filmek hatására, illetve a triádok szomszédos országokból Kínába való visszatérésével, mely a kínai nyitott ajtók politikájának eredménye.

„remeterák” hibrid típus (hermit crab): melyek a hierarchikus rendszerük által megerősödve már a legális üzletbe is behatolnak, ellenőrzik a legális üzleteket, pénzmosási tevékenységet végeznek, és így már horizontálisan építik ki kapcsolataikat a politikai élet szereplőivel, ezzel a szimbiózissal végül mindkét oldal előnyöket kovácsol.

- Hálózatok: Ezen belül négy altípust különböztet meg, úgymint multipoláris hálózat, pókhálószerű hálózat, termelő-elosztó lánc, illetve a csatornák és küllők hálózat.

A multipoláris hálózat lényege, hogy több központból irányítják a hálózatot, a pókhálószerű hálózatnál egy vezető a hálózat központjában foglal helyet, és alacsonyabb rendűek veszik körül, a termelő-elosztó lánc csatornaszerűen működik, kereslet-kínálat vonalak mentén, ilyenek az ember és kábítószer kereskedő hálózatok, míg a csatornák és küllők hálózatnál a hálózatot egy vállalkozó irányítja, aki koordinálja az ügyletek lebonyolítását több szereplővel.

A hierarchikus és a hálózati modell keverékére jó példa a nagy területi kiterjedéssel, és állandóan változó tagsággal rendelkező ún. motoros bandák (Hells Angels) melyek

bűnszervezetként működnek. E szervezet hierarchikusan épül fel, mégis az egyes csoportok a központi irányítástól függetlenek, a tagok személye változó jellegű, tevékenységükre nagy területi kiterjedés jellemző (Szűcs 2019, 6).

A szakirodalomban (Von Lampe 2003) megjelentek az ún. analitikus bűnszervezet modellezések is, mely modellezés alapján alkotott szisztémák nem sorolhatók be az eddig vizsgált hierarchikus, hálózati vagy hibrid modellek egyikébe sem.

Von Lampe analitikus modellezése szerint a bűnszervezetek bármiféle összehasonlításához, modellezéséhez a struktúra vizsgálatán túl egy alapos analízisre van szükség, melynek a bűnszervezet környezetére is ki kell terjednie. Eszerint hat kulcs elem létét kell vizsgálni. Az első három elem melyek ha fennállnak meghatározzák, hogy bűnszervezettel állunk-e szemben: a résztvevők, akik tervszerűen és észszerűen együttműködnek, a struktúra, mely a résztvevőkhöz kapcsolódik, illetve a bűnözői tevékenység amit a szervezet tagjai végeznek. A másik vizsgálandó három elem a bűnszervezet környezetének elemei és a velük való kapcsolata: társadalom, kormány, és a média. (Von Lampe 2003).

Ha az analízist elvégezzük megismerhetjük az egyes bűnszervezetek típusait.

Vannak olyan kutatások, amelyek a bűnszervezetek kiterjedését, létszámát vizsgálták, mely alapján különböző tendenciákat fedeztek fel. Az egyik ilyen megállapítás szerint (Paoli 2009) minél erősebb egy ország kormánya és hatékonyabb rendészeti szerveinek fellépése, annál inkább jellemzőek a kisebb kiterjedésű, létszámú csoportok, míg a gyenge kormányzatú és kevésbé hatékony rendészeti szervekkel bíró országokban általában nagyobb kiterjedésű, és közismert bűnszervezetekhez hasonlóan működő csoportok prosperálnak.

A bűnszervezetek létszámát vizsgáló kutatások közül az első nemzetközi szakirodalomban ismert tanulmány (Thrasher's 1963, 318) utcai galeriket vett górcső alá. Összesen 895 galerit vizsgált meg, melyek az 1920-as években Chicago-ban működtek, és bármilyen illegális tevékenységet folytattak (pl. szeszcsempészet, kábítószer kereskedelem stb.) A kutatás megállapította, hogy a vizsgált galerik 26 % -ban 10 fő vagy annál kisebb létszám volt jellemző, 5%-ban 11 és 50 fő közötti létszám, míg fennmaradó 7%-ban 50 feletti tagot számlált egy-egy csoport. Ugyanakkor megállapította, hogy a nagyobb létszámú csoportok kifinomultabb struktúrával rendelkeznek, illetve a nagyobb csoportok több kisebb csoport összeolvadásából jöttek létre.

Block (Block 1979) a fenti kutatáshoz hasonló időperiódusban működő szervezett bűnözői csoportokat vizsgált. Történeti adatok alapján elemzett 22 zsidó etnikai alapon szerveződött bűnözői csoportot, melyek kokain kereskedelemmel foglalkoztak New York Cityben 1910 és 1917 között. A kutatás szerint a legnagyobb csoport létszáma 17 személyből állt, míg a legkisebb csoporté 3 főből. Block adatai szerint leginkább (67%) a 4 vagy 3 főből álló csoportok voltak jellemzőek, míg a 6 és 17 fős csoportok megoszlása átlagban 5-5 % körül mozgott.

Reuter (Reuter 1983, 64) rendőrségi adatok felhasználásával 53 csoportot vizsgált meg New York Cityben, melyek jól ismert csoportok voltak. Megállapította, hogy nagy részük (mintegy 80%) 2 és 10 fő közötti létszámmal, míg a fennmaradó 20% 11 és 20 fő közötti létszámmal működött.

Eck és Gresh (Eck és Gresh 2000, 264) 557 drog elosztó csoport működését vizsgálta meg, melyek Baltimore-ban működtek, a kutatáshoz rendőrségi adatokat használt. Megállapították, hogy a vizsgált csoportok zöme (64%) 2 és 5 főből állt, 27% 11 és 20 fő között, míg a maradék 9% 21 fő feletti tagot számláló csoport volt. Ebből vonták le azt a következtetést, hogy a nagyobb csoportok ugyan nem uralják a piacot, viszont abból nőttek naggyá. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a nagyobb csoportok hosszabb ideig maradtak fenn. Trasherhez hasonlóan megállapították, hogy a nagyobb létszámú csoportok szervezettebbek a kisebb csoportoknál.

Bouchard (Bouchard 2006) kutatása során Qubecben működő kanadai drog bandák létszámát vizsgálta, méghozzá a bandákban résztvevők interjúztatásával, összesen 117 ilyen interjút készített. Kutatása során megállapította, hogy a drog kereskedőkből álló szervezetek 60%-nak létszáma 2 és 10 fő közötti, míg a fennmaradó 40% 20 fő feletti, mely között egy olyan szervezetet is talált melynek létszáma 100 fő felett volt.

A fenti kutatások fontos megállapításai közé tartoznak, hogy főként a kisebb (2-10 fő közötti) létszámú csoportok jellemzők a szervezett elkövetésben, illetve azok fennállása és működése rövidebb időperiódusú, mint a nagyobb létszámú csoportoké. A kisebb csoportok gyakran csak néhány illegális tranzakció erejéig jönnek létre (Reuter 1983). Volt olyan kutatás mely a szervezett bűnözői csoportok működési idejét kutatta (Leguerrier 1989), oly módon, hogy egyszerű prostitúciós tevékenységet végző létesítmények (pl. masszázsalonok) fennállását vizsgálta, és megállapította, hogy ezek nagy része csupán 6 és 18 hónap közötti ideig működött.

Több drogkereskedelemmel foglalkozó tanulmány arról számolt be, hogy (Reuter és Haga 1989, Adler 1993, Desroches 2005) hogy hosszabb ideig (évekig) állt fenn egy-egy hálózat. Ezzel kapcsolatban Morselli (Morselli 2001,208) megjegyzi, hogy ennek az a magyarázata, hogy a jól működő és bizalmon alapuló kapcsolati láncot a drogkereskedők igyekeznek minél tovább fenntartani, ugyanakkor az is jellemző, hogy nehezen találhatnak az illegális piacon megbízható „üzleti” partnert, akivel több évig együtt tudnak működni.

7.3. A bűnszervezet tételes jogi meghatározása nemzetközi szinten

A bűnszervezet tételes, nemzetközileg alkalmazható jogi fogalmának meghatározásakor a jogalkotók nehéz helyzetben voltak, tekintettel a sokféleséget mutató bűnszervezetekre. Az ENSZ a nemzetközi szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és a szervezett bűnözéssel kapcsolatos nemzetközi szabályozás kialakítása érdekében (az ún. palermói egyezmény megalkotásának előzményeként) 1995-ben kérdőív alapú kutatást végzett tagállamai körében. (UNODC 2002, 4) A felmérésben elsődlegesen a nemzetközi szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekmény típusokat gyűjtötte össze. A kitöltött kérdőívek alapján megállapította, hogy az alábbi tizennyolc bűncselekmény kategóriában van jelen a szervezett bűnözés: pénzmosás, terrorizmus, műalkotások és kulturális javak eltulajdonítása, szellemi alkotások eltulajdonítása és bitorlása, illegális fegyverkereskedelem, légi járművek eltérítése, tengeri kalózkodás, biztosítási csalás, számítástechnikai bűncselekmények, környezeti bűncselekmények, emberkereskedelem, emberi testrészekkel való kereskedelem, drogkereskedelem, pénzügyi csalások, a legális gazdaságba való behatolás, korrupció és hivatalos személyek megvesztegetése.

Pár évvel később az egységes nemzetközi fellépés érdekében alkotta meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát a 2000-ben elfogadott ún. palermói egyezményben. Az egyezmény elfogadását megelőzően az ENSZ Tanácsában heves viták folytak arról, hogy a nemzetközi egyezmény csak egy listát tartalmazzon, amelyben a szervezett bűnözésre jellemző egyes bűncselekmény típusokat vagy a bűnszervezetek jellemzőit sorolják fel, vagy egy pontos definíciót alkossanak a szervezett bűnözői csoportokra. Végül ez utóbbi álláspont győzött, és így alkották meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát.

„Bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény

elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;

b) „súlyos bűncselekmény”: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás;

„strukturált csoport”: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.

Amint látható a palermói egyezmény nyitva hagyta a kaput a szervezett bűnözői csoport vonatkozásában, lényegében nem korlátozódik a fogalom csupán klasszikus, hierarchikus, merev felépítésű szervezetekre. Nem feltétel az erőszak és a korrupció alkalmazása, a kifejezett haszonszerzési célzat, a beavatkozás a legális gazdaságba, politikai befolyásszerzés, évekig való működés stb. Jóllehet a szabályozás több mint tíz évvel megelőzte a fentiekben ismertetett 2002-es ENSZ kutatást, mégis elmondható, hogy a kutatási eredmények alapján feltárt ún. lazább szerkezetű, rugalmasan szervezett, kevésbé hierarchikus, kisebb létszámú szervezetekre is dogmatikailag ráilleszhető, hiszen nem kíván pontos szereposztást, állandó tagságot, csupán bizonyos ideig való fennállást, összehangolt működést, és anyagi haszonszerzési célt, ami a szervezett bűnözés tipikus jellemzője.

A nemzetközi jogi szabályozás másik kiemelkedő pillére az Európai Unió szabályozásában megjelenő bünszervezet fogalom, ami az ún. hágai program részeként elfogadott 2008/841 Európai Tanácsi kerethatározatban született meg.

Bünszervezet”: olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében;

„szervezett csoport”: olyan csoport, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen vagy hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen.

Az Európai Unió szabályozása nagyban hasonló a palermói egyezmény megfogalmazásához, azonban annál még tágabban húzta meg a kört a bűnszervezetek tekintetében. Egyrészt ez a definíció *csak egyetlen megszorító feltételt tartalmaz, méghozzá azt, hogy a csoportot ne véletlenszerűen hozzák létre valamely bűncselekmény elkövetésére* (Tornyai, 2013), másrészt itt már elegendő ha a szervezet három személyből (kettőnél több) áll. Egyebekben a palermói egyezménnyel egyezően fogalmaz, vagyis e szabályozás is átfedi a lazábban szervezett hálózatokat, kevésbé hierarchikus csoportokat.

7.4. A szervezett bűnözés hazai elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet hatályos jogi meghatározásáig

A bűnszervezet hazai büntetőjogi szabályozása igen rögzös utat írt le, melynek bemutatása nem fér bele e cikk terjedelmi kereteibe. Érdeemes azonban áttekinteni a neves magyar kriminológusok szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatási eredményeit a szervezett bűnözés fogalmi meghatározása tekintetében, melyből látható, volt-e hatással a hatályos magyar büntetőjogra, a jogalkotó a tudomány eredményeit figyelembe vette-e.

A hazai szakirodalom megoszlik abban a tekintetben, hogy a szervezett bűnözés fogalma tételesen meghatározható vagy inkább a karakterisztikus vonások „szükséges, de elégséges” összetevők alapján határozható meg (Kőhalmi-Tóth, 2016).

Az előbbi elvet követve alkotta meg Dános Valér (Dános 1996) a szervezett bűnözés fogalmát, és határozta meg annak különböző szintjeit.

Dános definíciója szerint *„a szervezett bűnözés az összébűnözés sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztással és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket”*

A szervezett bűnözés három szintjét különböztette meg:

alsó szint: laza szerkezetű, horizontális szerveződést mutató, a szükséglethez alkalmazkodó, változó személyi összetételű bűnöző csoport, amelyet bár nagyobb konspiráció jellemez, ugyanakkor az üzleti életbe alig hatol be, és a közélettel, közhatalommal, kapcsolat alig állapítható meg,

középső szint: viszonylag állandóbb összetételű, de esetenként változó – többnyire visszaeső bűnözőkből álló – személyi kört felölelő, kisebb bűnözői csoportok horizontálisan szerveződő

bűnöző struktúrája, melyet néhány tagból álló mag mozgat. Ezen a szinten az üzleti vállalkozás, illetve az érdekszférák felosztásának több eleme már megtalálható, de sem területi, sem időbeli kiterjedtsége nem jelentős. A csoport tagjainak többsége foglalkozásszerűen folytat bűnöző tevékenységet, mely számukra megélhetést jelentő rendszeres jövedelmet biztosít.

felső szint: állandó maggal rendelkező, vertikálisan és horizontálisan szerveződött, katonai hierarchiával felépülő bűnöző struktúra, amelyet az egyes tevékenységi területek felosztása, a közhatalommal való mély kapcsolat, az üzleti vállalkozásba történő erőteljes behatolás és az ún. keményebb áruk nyújtása (kábitószer, valuta, fegyver, szerencsejáték, prostitúció), valamint az erőszak alkalmazása egyaránt jellemez (mafia).

Dános szervezett bűnözéssel kapcsolatos kutatásait elsősorban az 1980-as években folytatta, melynek során elsősorban szervezett vagyon elleni bűncselekmények elkövetésére szakosodott bűnözői csoportok tevékenységét vizsgálta. Látható, hogy az általa használt „szintenkénti” meghatározás szerint az első és talán második szinten lévő szervezett bűnözés – hasonlóan néhány külföldi kutatáshoz – nem azonos a szigorú hierarchiával rendelkező, merevebb szerkezetű szervezett bűnözői formához.

A szervezett bűnözés fogalomalkotásához a második megközelítést alkalmazza Korinek (Korinek 1996, 65-72) amikor a szervezett bűnözés egyes jellemzőinek felsorolása révén közelít, melynek során szintén egy tágabb fogalomkört alkalmaz a jelenségre.

Eszerint a szervezett bűnözés

- a) *a hatályos jogszabályok szerint tiltott szükségletek kielégítésére irányul,*
- b) *a lehető legkisebb kockázatvállalás mellett a leggyorsabb és lehető legnagyobb profitra törekszik,*
- c) *a bűnözői csoporton belüli szakosodás, specializáció figyelhető meg,*
- d) *a szervezett bűnöző tevékenységét foglalkozásként űzi,*
- e) *jellemző az erőszak a bűnözőtársulás tevékenysége során. Ez érdekérvényesítést (pl. befolyás, ellenőrzés megszerzése) és fegyelmezést egyaránt szolgálhat,*
- f) *megfigyelhető legális és illegális tevékenység egyidejű jelenléte (pl. fedővállalkozások működtetése)*
- g) *a tevékenység nemzetközi, határokon átnyúló.*

A legújabb magyar kutatások (Kőhalmi-Tóth, 2016) többszintű definíciót alkottak a szervezett bűnözésre, így szerint vannak a feltétlenül meglévő, a szervezett bűnözés egészére vonatkozó, vannak rendszerint jellemző, illetve vannak esetleges ismérvek. Így három egymásra épülő, ragszorolható szintet különböztethetünk meg: minimum szint, rendszerint, esetleges.

Kőhalmi és Tóth álláspontja szerint a szükséges ismérvek fennállása már elegendő ahhoz, hogy szervezett bűnözésről, szervezett bűnözői csoportról beszéljünk. Eszerint szervezett bűnözés *„három vagy több személy a feladatokra is kiterjedő tervszerűséggel, tartósan szervezett súlyos bűncselekmény-sorozata”* (Kőhalmi-Tóth, 2016)

Az elméleti megközelítések után vizsgáljuk meg a bűnszervezet hatályos magyar szabályozását, illetve azt közvetlenül megelőző Btk-beli meghatározást. A jelenleg hatályos szabályozást közvetlenül megelőző fogalom szerint bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ez a korábbi fogalom nem csupán a köznyelv szerint bűnszervezetnek minősülő tipikusan szigorúan hierarchikus „maffia” szerű bűnszervezetekre (Nyitrai 2016, 6), hanem a laza szerkezetű hálózatokra is alkalmazható volt, mivel a szervezet struktúrájára nem tartalmazott semmilyen meghatározást.

Ez a fogalom 1997-ben került a Btk-ba, majd több mint két évtized után legutóbb a 2019. évi LXVI. törvénnyel került módosításra, mely szöveg 2019. július 10-én lépett hatályba. Az új fogalom az alábbiak szerint határozza meg a bűnszervezetet:

„legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.”

A jogalkotó a bűnszervezet hatályos magyar szabályozásával - ellentétben a nemzetközi trendekkel, és a feltárt kutatási eredményekkel - inkább a fogalom szűkítését választotta. Egyrészt nem a tágabb felsorolásszerű megoldást választotta (szükséges, nem szükséges elemek) mely alapján kettő vagy több jellemző fennállása elegendő lenne a bűnszervezet megállapításához, hanem inkább egy kategorikus fogalmat alkotott, mely már eleve szűkíti az alkalmazási lehetőségeket. Másrészt a korábbi szabályozáshoz képest újabb (homályos) kifejezéseket helyezett el a törvény szövegében, mely tovább szűkíti e kört. Az olyan szavak beemelésével, mint a „hierarchikusan szervezett” egyértelműen kizárja a lazán szervezett, a

hierarchia jeleit kevésbé magukon viselő bűnszervezeti hálózatokat, melyek a bűncselekményeket szervezetten követik el, és korábban dogmatikailag nem voltak kizárhatók. Ugyanígy a „konspiratíván működő” fogalom bevezetése is a nemzetközi kutatásokkal és trendekkel ellentétes. Továbbá a jogalkalmazók körében bizonytalanságot okozhat, hogy a jogalkotó egyáltalán nem határozza meg mit ért ezen újonnan bevezetett kifejezések alatt. E cikk írásakor a jogalkotói akarat megismerési szándékától vezérelve megtekintettem a fogalmat bevezető 2019. évi LXVI. törvény (mely egyébként egy ún. „saláta törvény”) elfogadásakor keletkezett országgyűlési jegyzőkönyvet, illetve annak előzményeit, azonban a jegyzőkönyv tanúsága szerint a törvény vitája során semmilyen miniszteri indoklást vagy expozét nem lehetett fellelni. Így nem találtam semmilyen szakmai érvet a bűnszervezet eme szűkítő és bizonytalanságot okozó fogalmának megalkotására. A megjelenő új kifejezések (hierarchikus szervezettség, konspirált működés) a korábbinál jóval nagyobb bizonyítási terhet helyezett a jogalkalmazóra (ügyészség, nyomozó hatóságok).

A Palermói egyezmény jelentősége

Az egyezmény a szervezett bűnöző csoport fogalmában szereplő jelentős alapfogalmakat tisztázza a 2. cikkében:

„súlyos bűncselekmény: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás;
„strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen”

Mindezekon kívül tisztázza a 3. cikkben, hogy milyen alkalmazási területre terjed ki az egyezmény alkalmazása:

„A jelen Egyezmény, ha ettől eltérő rendelkezést nem tartalmaz:

- a) a jelen Egyezmény 5., 6., 8., és 23. cikkeiben meghatározott bűncselekmények; és
- b) a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározott súlyos bűncselekmények megelőzésére, felderítésére, nyomozására és üldözésére terjed ki, amennyiben a bűncselekmény nemzetközi jellegű és szervezett bűnözői csoport vesz benne részt”.

Az egyezmény alkalmazási területe az alábbi két pillérre épül:

- a hivatkozott cikkeken (5.,6.,8., és 23.) felsorolt bűncselekmények:

a bűnszervezetben való részvétel, a bűncselekményekből származó jövedelmek tisztára mosása, a különböző korrupciós bűncselekmények, illetve az igazságszolgáltatás akadályozásával kapcsolatos bűncselekmények,

- illetve a nemzetközi jellegű, szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekmények.

Itt mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a hazánkat is érintő védett fajokkal való nemzetközi illegális kereskedelem hazai büntetőjogunk szerint dogmatikailag nem minősül bűnszervezetben való elkövetésnek, hiszen mint az előző fejezetben látható volt a magyar büntetőjog jóval szűkebben határozza meg a bűnszervezet fogalmát.

A kutatási adatokból látható, hogy az esetek nagy részében viszont beleilleszhető az egyezmény alkalmazási területébe, hiszen abba a lazán szerveződő ellátási láncok is beleillenek, melyek mindenfajta hierarchiát és konspirációt nélkülöznek. Ami egyedül akadályos lehet az egyezmény alkalmazási területének kiterjesztésére az, hogy a magyar Btk. természetkárosítás alapeseti tényállása nem minősül „súlyos bűncselekménynek”, hiszen a természetkárosítás alapesetének büntetési tétele nem haladja meg az egyezmény által meghatározott négy éves szabadságvesztést, csupán az igen ritkán előforduló minősített eset.

Miért lényeges, hogy egy elkövetett bűncselekmény belefér-e az egyezmény alkalmazási területébe ?

Ez nem csupán dogmatikai kérdés, mivel az egyezmény az ismertetett alkalmazási területeken több kötelezettséget ró a részes államokra.

Ezek a köteleességek két fő csoportra oszthatók:

- egy részük elsősorban a részes államok jogalkotását terhelik,
- más részük a bűnüldöző (rendőri, vámszervek stb.) és az igazságszolgáltatási szerveket (ügyészségek, bíróságok).

A jogalkotásnak címzett köteleességek:

- bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánítása,
- a bűncselekményekből származó jövedelmek tisztára mosásának bűncselekménnyé nyilvánítása,
- korrupciós cselekmények bűncselekménnyé nyilvánítása,
- jogi személyek büntetőjogi felelősségre vonásának lehetővé tétele,
- a büntetőjogi szankciók súlyosabbak legyenek e cselekményeknél.

A bűnüldöző és az igazságszolgáltatási szervek felé címzett kötelességek:

- a bűnös úton szerzett vagyonok elkobzására, lefoglalására való törekvés,
- nemzetközi együttműködés fokozása az elkobzások érdekében,
- kölcsönös jogsegélyek teljesítése,
- közös nyomozások,
- különleges nyomozati eszközök alkalmazása, konkrétan említi az egyezmény az ellenőrzött szállítást,
- tanúvédelem,
- a szervezett bűnözői csoportokkal összefüggő információk cseréje, gyűjtése, elemzése.

A gyakorlati kérdés nem az EU-n belüli nyomozó hatóságok, igazságszolgáltatási szervek között merül fel az egyezmény és hazai jogunk eltéréseivel kapcsolatban, mivel ott egyrészt a környezeti bűncselekményeket EMPACT prioritásként kezelik, illetve működik az EUROPOL, EUROJUST ami szoros együttműködést biztosít, hanem harmadik országokkal bűnüldöző szerveivel való együttműködési kötelezettségek tekintetében. Hazai jogunk szerint egy lazán szerveződő, de nemzetközi illegális szállítással foglalkozó szervezet nem bűnszervezet, de az egyezmény alapján annak minősül.

8. Lefoglalási trendek globálisan és az EU területén

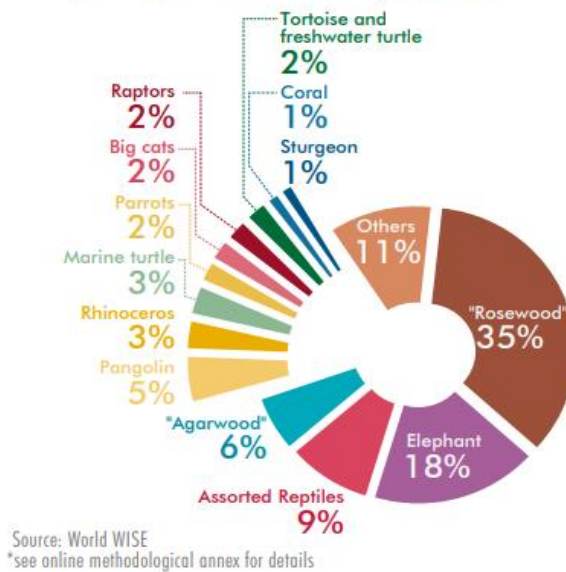
Ebben a fejezetben a CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) egyezmény által védett állat és növényfajok globális szinten jelentkező lefoglalási adatait, illetve külön az Európai Unió területére irányuló illegális importjára és az Európai Unióból más országokba irányuló illegális exportjára vonatkozó lefoglalási adatokat, és azok tendenciáit vizsgálom. Az illegális vadkereskedelem lefoglalási adatainak elemzése fontos információként szolgál az import és export országokról és mélyebb betekintést enged a jelenség vizsgálatába.

8.1. Lefoglalási adatok vizsgálata, globálisan, az 1999-től 2020-ig tartó időszakban

A vadvilági kereskedelem globális lefoglalási adatait számtalan korábbi kutatás vizsgálta. Az UNODC (United Nation Office on Drugs and Crime) az illegális vadkereskedelem tárgyában globális szinten végrehajtott lefoglalási adatokról 2016-ban és 2020-ban készített átfogó elemzéseket (UNODC, 2016, 2020b). A 2016-ban készült jelentés 1999-2015 közötti lefoglalási adatokat elemezte, az adatokat a CITES, a Vám Világszervezet (WCO) által működtetett adatbázisokból gyűjtötték össze, és egy egységes adatbázisba a World WISE Database-ba vitték fel, mely akkor 120 ország több mint 164,000 adatát tartalmazta. Az elemzés megállapította egyes állat és növényfajok lefoglalási adatait, kontinensnek szerinti lebontásban, illetve globális szinten az egyes állatok és növények lefoglalások szerinti megoszlását 2004-2015 közötti intervallumra: az elemzés szerint a vizsgált időszakban a lefoglalások 35%-a rózsafa, 18%-a elefánt, 9%-a hüllők, 6%-a agarfa, 5%-a tobzoska, 5%-a orrszarvútülök, 3%-a tengeri teknős, 2%-a papagájok, 2%-a nagymacskák, 2 %-a szárazföldi és édesvizi teknős, 1-a % korall, 1 %-a tokhal volt. Az adatok alapján készült jelentésben állapította meg az UNODC az illegális vadvilági kereskedelem kontinenseken átívelő útvonalait, a főbb forrás, tranzit és célországokat.

3. ábra Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2005-2014.¹²

Fig. 3 Share of type of wildlife among total seizures (aggregated on the basis of standard value*) 2005-2014

Eszerint a rózsafa csempészútvonala Közép-amerikából (Mexikó), és Afrikából halad elsősorban Kínába, és más dél-kelet ázsiai országokba. Az elefántcsont útja szintén Afrikából indul (Kenya, Uganda, Dél-Afrika, Mozambik, Nigéria), tranzit útvonalként a Egyesült Arab Emírségeken keresztül, illetve az EU egyes nagyobb kikötői, repterei jönnek számításba. A célországok Ázsiában vannak: Kína, Thaiföld, és más dél-kelet ázsiai országok. A hullók forrás országainak egy része dél-kelet ázsiai országok: (Indonézia, Szingapúr, Thaiföld, stb.) másik része Dél-Amerika (Argentína, Kolumbia), míg tranzit és célország Spanyolország, Kína és az USA. A tobzoska forrásországai Indonézia, Uganda, és míg tranzitországok kevésbé jellemzőek, célország pedig elsősorban Kína. Az orrszarvútlók főbb forrásországai Dél-afrikai Köztársaság és Mozambik, míg célországok főképpen Kína és Vietnam (UNODC, 2016).

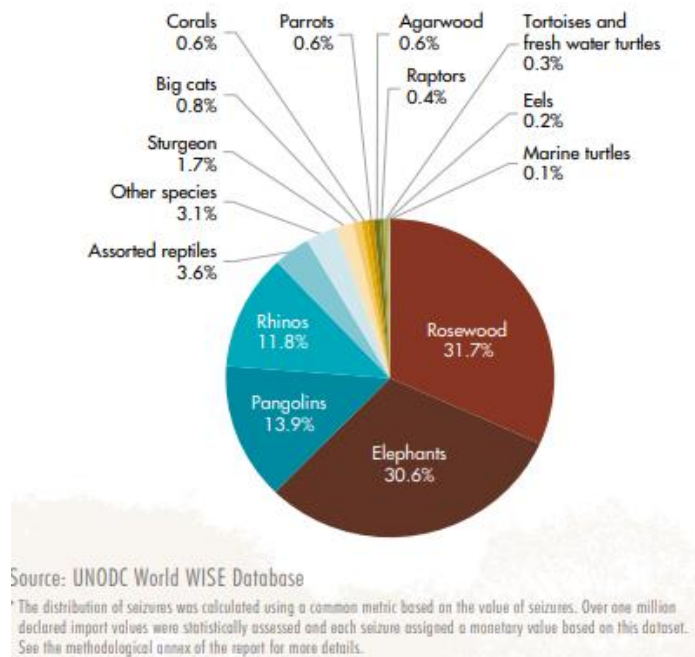
A 2020-as jelentés (UNODC, 2020b) már 149 ország 180,000 adatát tartalmazta, és újabb tendenciákra hívta fel a figyelmet. Az elemzés során megállapította, hogy 2014-2018 közötti időszakban rózsafát 31,7%-ban, elefántcsontot 30%ban, tobzoskát (pikkely) 13,9%, orrszarvútlókat 11,8%, hullókat 3,6%, egyébeket 9%-ban foglaltak le. Az újabb időszakban változó tendenciaként jelentkezik, hogy az elefántok lefoglalása majdnem duplájára, a tobzoska több mint négyszeresére, és az orrszarvútlók lefoglalások száma pedig több mint háromszorosára növekedett. Az illegális kereskedelmi útvonalak a korábbi kutatáshoz képest lényegében nem változtak. Új tendenciaként jelentkezett, hogy az európai üvegangelna

¹² Forrás: UNODC (2020).

lefoglalási száma jelentős mértékben megnövekedett, míg a korábbi időszakban átlagban 400 kg alatt voltak, a legutóbbi időkben eléri a 6 tonnát is. A forrásországok az EU egyes országai (elsősorban Spanyolország, Portugália) míg célországgént Kína jelentkezik.

4. ábra Az egyes állat- és növényfajok lefoglalási adatai 2014-2018.¹³

Fig. 4 Share of type of wildlife among total seizures (aggregated on the basis of standard value*), 2014-2018

8.2. Legfoglalási adatok az EU területén, a 2003-tól 2020-ig tartó időszakban

A végrehajtott lefoglalások alapján az EU mint regionális térség vonatkozásában is születtek kvantitatív tanulmányok, jelentések Az EU és az USA 2003 és 2010 közötti lefoglalási adatait hasonlította össze egy kvantitatív kutatás, melyben megállapították a két eltérő földrajzi terület keresleti igényeit, figyelembe véve a kereslet mögött rejlő szociokulturális hasonlóságokat és a különbségeket (Michael J. Lynch & Pires, 2020).

Más kutatások rámutattak, hogy az Európai Unió az illegális vadkereskedelem tekintetében egyaránt cél, és tranzitország szerepét tölti be, forrásországgént pedig kevésbé jellemző. Ez a kvantitatív kutatás az EUTWIX adatbázis (European Union Trade in Wildlife Information eXchange Database) adatai alapján 2007-2014 közötti időszakban vizsgálta a vadvilági áruk vonatkozásában a lefoglalásokat. Eszerint a lefoglalások megoszlása: orvosi-gyógyászati készítmények, (állati és növényi eredetű) és orrszarvútülök (tabletták és csomagok) 3,500 kg,

¹³ Forrás: UNODC 2020.

elefántcsont 70 kg, élő hüllő 812 egyed, hüllők bőréből készült termékek 1,629 darab, kaviár 51 kg, emlősök, vagy azokból készült származék (pl. bunda) 316 lefoglalás, korallok 1387 lefoglalás és körülbelül 2,850 kg. A kutatás szerint az EU célország néhány termék vonatkozásában: kaviár, teknősök, papagájok, illetve a hagyományos kínai orvosláshoz köthető termékek vonatkozásában is.

Az uniós tagállamok egyben tranzitországok is, mivel a nagyobb kikötők és repülőterek az Afrikából és Dél-Amerikából érkező és Ázsia felé haladó illegális áruk vonatkozásában fontos tranzitállomásnak tekinthetők. Forrásországgként a különböző múzeumokból elloptott orrszarvútülök, és ébenfa vonatkozásában említi a jelentés, illetve Európából Nyugat-Európába veszélyeztetett madarak szállítanak az EU-n belül. (European Parliament. Directorate General for Internal Policies of the Union., 2016). Egy másik jelentés említi, hogy kiemelkedő keresleti igény merül fel egyes országokban bizonyos fajokra, a feketepiacon magas árat kínálnak ezekért, ugyanakkor szintén hangsúlyozza a nagyobb kikötők és repülőterek szerepét az illegális nemzetközi csempészetben. Az EU egyik korábbi jelentése szerint évente több mint 2,500 lefoglalást hajtanak végre a tagállamok területén a védett fajok és azokból készülő termékek tekintetében (European Commission, 2014).

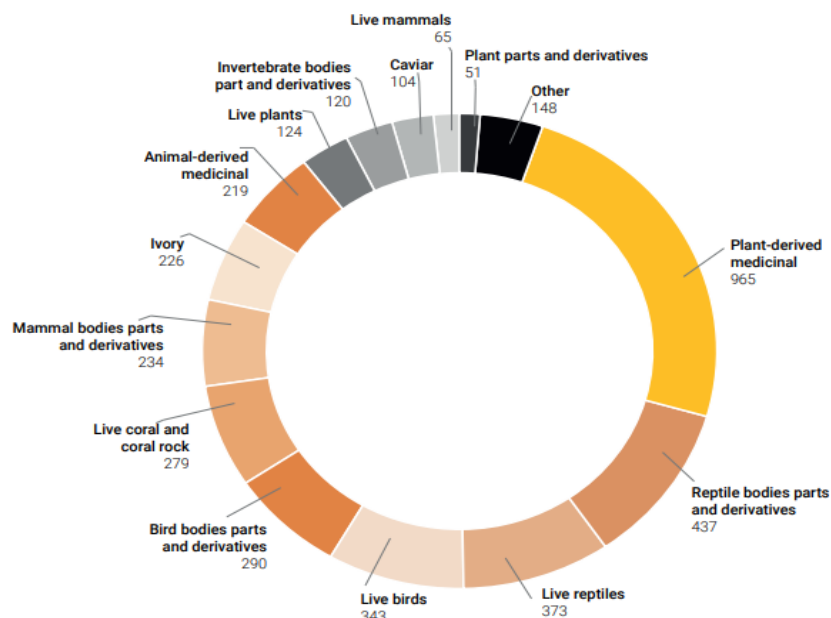
A tagállamok területén végrehajtott lefoglalások kvantitatív elemzését végezte korábban van Uhm (D. van Uhm, 2016) melynek során az EU-TWIX adatbázist (European Union Trade in Wildlife Information eXchange Database) használta. A vizsgált időszak 2001-től 2010-ig terjedt, 22.204 lefoglalás adatait rendszerezte, és elemezte. A rendszerezés kimutatta, hogy egyes rendszertani osztályok között hogyan oszlanak meg a lefoglalások: eszerint 33 % (7,303) hüllők, 20 % (4,385) korall, 17 % (3,814) emlős, 13 % (2,809) puhatestű 9 % (1,883) halak 7 % (1,490).

Az EU fő forrásországaiként a statisztikai adatok szerint egyes afrikai országok jelennek meg: a leginkább jellemzők Marokkó (élő teknősök, kaméleon, majmok), Egyiptom (kagylók, korallok), és Algéria (élő teknősök, kaméleon, majmok) illetve egyes dél-kelet ázsiai országok: Thaiföld (hüllők bőréből készült termékek, hüllők teste), Kína (TCM) és Vietnam (hüllők, korallok) jelennek meg. Ugyanakkor megemlíti a kutatás még forrásként az USA-t (hüllők bőréből készült termékek, kagylók) és Oroszország (kaviár, medvebőr).

Kvantitatív kutatást végzett a TRAFFIC az Európai Unióban végrehajtott lefoglalások tekintetében (TRAFFIC, 2020) melynek során a 2018-as év adatait vette alapul az EU-Twix adatbázisból. Ennek során 6012 lefoglalási esetet rendszerezett, kimutatta mely országok voltak

a leginkább jellemző cél-, tranzit- és forrásországok. Leginkább jellemző forrásországgként említi Thaiföldet, USA-t, Kínát, és Indonéziát, míg elsődleges célországok Spanyolország, az Egyesült Királyság, Hollandia, és Franciaország (összesen a célországok 79%-át adták), illetve az EU területéről kimenő illegális export tekintetében Kína, USA, Vietnám és Törökország. Megállapította egyes veszélyeztetett állat és növények tekintetében hogyan alakultak a lefoglalások: gyógyhatású készítmények 1381 lefoglalás (növényi származék, 6685 kg és 23 l, állati származék 325 kg és 1 l), korallok (654 lefoglalás, 4130 példány 1011 kg), hüllők bőre, és más származéka (540 származék, 4626 egyed és még 236 kg) élő madarak (496 lefoglalás, 1135 egyed), élő hüllő (468 lefoglalás, 2311 egyed és 11 kg), elefántcsont (420 lefoglalás, 2825 egyed és 145 kg), emlősök, és azok származéka (403 lefoglalás, 1713 egyed, és 83 kg és 1l).

5. ábra Lefoglalási adatok¹⁴

A felsorolt korábbi kutatások jelen fejezetben ismertetett kutatásomnál szélesebb adathalmazt vettek a vizsgálat alapjául, más időintervallumban, melyek alapján az EU-ba irányuló illegális import és export tevékenység főbb jellemzőit és trendjeit megállapították. Olyan jellegű kutatás azonban eddig nem készült, ami 2015-től a legutóbbi ideig rendelkezésre álló adatokat rendszerezte volna, és teljesen átfedi (és némileg túl is nyúlik) azt az időszakot, mely óta a környezeti bűncselekmények és benne az illegális vadkereskedelem kiemelt prioritássá (EMPACT) emelkedett az EU-ban.

¹⁴ Forrás: UNODC 2020.

Ebben a fejezetben 2015-től 2020-ig terjedő időszakban a rendelkezésre álló lefoglalási adatok alapján határoztam meg egyes trendeket, melyeket részben már korábbi kutatások eltérő időintervallumban végrehajtott adatok vonatkozásában megállapítottak. Ezen felül újabb eredmények is születtek, melyek újabb kutatások lehetőségét vetik fel, illetve az EU és a tagállamok illetékes rendészeti szervei számára hívják fel a figyelmet azon trendekre melyek már a környezeti bűncselekmények EMPACT prioritássá minősítését követően is folytatódtak, vagy keletkeztek.

8.3. A kutatás során feltárt lefoglalási trendek az EU vonatkozásában

Import

A 2015-től 2020-ig terjedő időszakban a wildlifetrade.com portál adatai szerint az EU területére illegális behozatal során összesen 367 lefoglalás történt (1. ábra)

Az illegális import során történt lefoglalások tovább oszthatók olyan jellegű termékekre melyeket vagy az EU területére való belépéskor foglaltak le, vagy már valamely tagállam területén egy belföldi nyomozás vagy razzia során (1. ábra) Ezek a termékek (élő vagy élettelen állatok és növények, vagy azok részei vagy azokból készült származékok) jellemzően nem az EU területén őshonos élőlények (pl. papagájok) vagy azok származékai (pl. ivory), hanem egy harmadik országból csempészték azokat, azonban a belföldi lefoglalásra tekintettel a behozatal pontos körülményei nem állapíthatók meg.

4. táblázat Lefoglalási adatok, a lefoglalás helye szerinti megoszlásban¹⁵

Országok	Import lefoglalások száma EU-n kívüli országokból érkező áruk vonatkozásában	Belföldi lefoglalások száma	Összes lefoglalás
Ausztria	2	0	2
Belgium	3	1	4
Bulgária	1	0	1
Horvátország	0	0	0
Ciprus	0	0	0
Csehország	5	3	8

¹⁵ Forrás: Szerző saját szerkesztése. Adatok forrása: www.wildlifetradeportal.com (2020.11.01.).

Dánia	2	0	2
Észtország	1	0	1
Finnország	0	0	0
Franciaország	15	24	39
Németország	21	3	24
Görögország	14	3	17
Magyarország	0	0	0
Írország	3	2	5
Olaszország	15	13	28
Lettország	1	0	1
Litvánia	0	0	0
Luxemburg	0	0	0
Málta	2	0	2
Hollandia	13	4	17
Lengyelország	173	6	179
Portugália	1	2	3
Románia	0	0	0
Szlovákia	0	0	0
Szlovénia	0	0	0
Spanyolország	16	17	33
Svédország	0	1	1
Összes lefoglalás	288	79	367

Ha az EU területére irányuló illegális import adatokat vizsgáljuk látható, hogy az esetek nagy részében alacsonyabb gazdasági fejlettségű országok a forrásországok, ahol elterjedt a korrupció, azonban magas biodiverzitás, gazdagabb élővilág jellemző. Ezt a tendenciát már korábbi kutatások is alátámasztották (Boekhout van Solinge, 2013) és számtalan kutatás azonosította az afrikai és délkelet-ázsiai országokat a nemzetközi illegális vadvilági kereskedelem fő forrásaként (Rosen & Smith, 2010a).

A kutatás eredményei szerint az illegális behozatal során megoszlik, hogy milyen közlekedési eszközzel és módon került sor a csempészetre. Ezt mutatja az alábbi táblázat (ebben nincsenek

benne azok a lefoglalások, melyeket a hatóságok már az EU területén belül fogatosítottak, hanem csupán azok, amelyek a tényleges beszállításkor történtek).

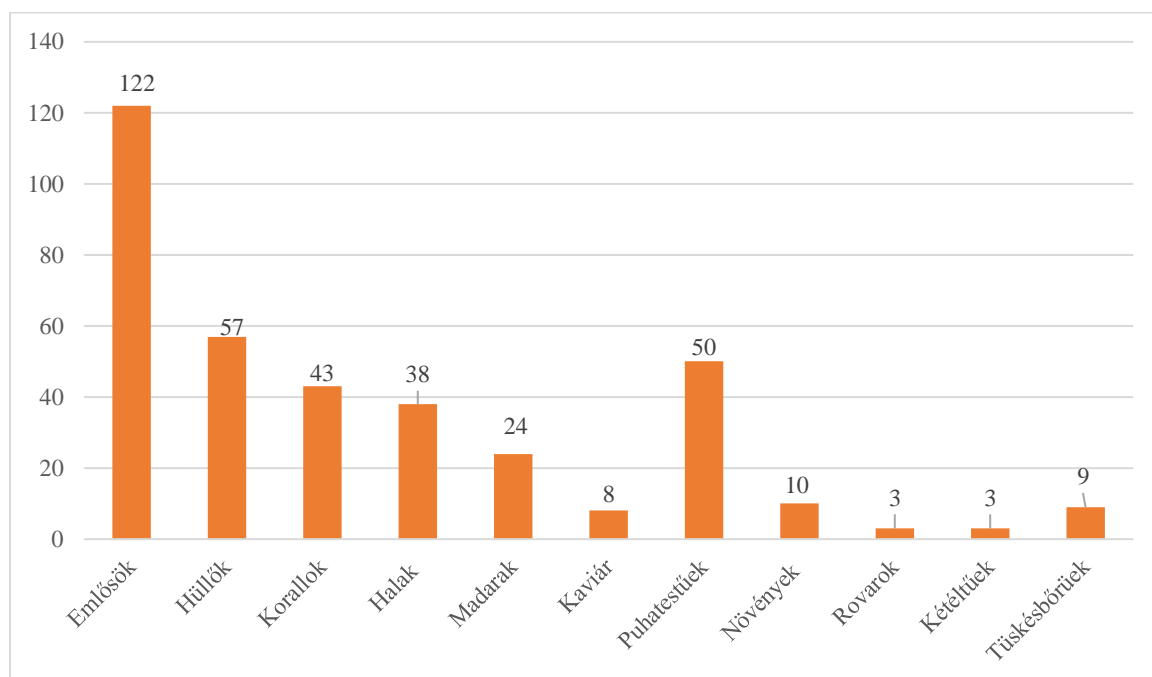
5. táblázat Az illegális behozatalhoz használt szállító eszközök¹⁶

Repülővel (személyi poggyászbán, vagy feladott csomagként)	124
Repülővel (postai csomagban)	25
Személygépkocsival vagy teherautóval	82
Hajón	9
Ismeretlen	49
Összesen	288

A táblázatból látható, hogy a repülőgépen, utasforgalomban való csempész tevékenység volt leginkább jellemző a wildlife tradeportal adatai szerint.

Az illegálisan importált vadvilági termékek rendszertani besorolás alapján is feloszthatók, mely alapján látható mely osztályok esetén történt a legtöbb lefoglalás esetszám, illetve az egyes fajok esetében milyen mennyiségben (2 ábra).

6. ábra A vadvilági termékek rendszertani besorolás alapján történő felosztása¹⁷

¹⁶ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

¹⁷ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Tendencia jelleggel lefoglalt termékek

A fentiekben felsorolt rendszertani besorolás alapján konkrétan fajok szerinti megoszlás szerinti lefoglalásokat mutatja az alábbi táblázat. Azokat a termékeket soroltam ide, melyek az adatbázis szerint a vizsgált időszakban 10-nél több esetben fordultak elő, vagyis rendszeres jelleggel szállították az EU területére. Ez a csoport tovább bontható aszerint, hogy a visszatérő jelleg minden esetben egy EU tagállam területére való beszállítást jelent, vagy az esetek nagy részében ugyanabba az államba szállítják, illetve lehet, hogy megoszlik az államok közötti szállítás.

6. táblázat Fajok szerinti megoszlás szerinti lefoglalások¹⁸

Termék	Összes mennyiség	Lefoglalások száma	Átlagosan lefoglalt mennyiség
Csikóhal kivonatot tartalmazó gyógyhatású készítmények	12,460 tableta	29	429,6
Orvosi piócából készült balzsam	274 balzsam	36	7,6
Korallok	51,3 kg	42	1,22 kg
Elefántcsont	2722 kg és 971 elefántcsont tárgy	12 és 23	226,85 kg and 42,2 ivory objects
vörös hiúz prémből készült bundák	306 kg and 38 darab	15 kg és 2 db	20,6 kg és 4,22 darab
Élő madarak Dél-Amerikából	1,254 db	8 db	156,73 élő madár

¹⁸ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Gyógyhatású készítmények illegális importja az EU területére:

Tengeri csikóhalból készült tabletták (seehorse pills extract) és az orvosi piócából (hirudo medicinalis) készült balzsam

A hagyományos kínai orvoslás már régóta ismeri a tengeri csikóhal kivonat tartalmú gyógyhatású készítményeket (Kumaravel és mtsai., 2012) (Chang és mtsai., 2013). A csikóhalak közé összesen 57 faj tartozik (Teske és mtsai., 2004) és a fajok mindegyike a CITES egyezmény hatálya alá tartozik. Kiemelve a sárga csikóhalat (hippocampus cuda), ami 2004 óta a CITES II számú függelékében szerepel, és a délkelet-ázsiai térség tengereiben él. Az egyezmény lehetővé teszi a faj exportját engedély birtokában, méret és mennyiségi korlátozásokra is figyelemmel (Foster és mtsai., 2019a). A korlátozások ellenére az engedély nélküli illegális kereskedelem zajlik (Foster és mtsai., 2019a).

Ezeket a halakat a kereskedelemben (legális és illegális) elsősorban a hagyományos kínai orvoslás céljára használják, másodsorban szárított példányokat értékesítenek dekorációs célokból, illetve ezen kívül kisebb példányokat akvarisztikai célokból értékesítenek.

A forrásországok elsősorban: Kína, Thaiföld, Taiwan, Hong Kong. Egy kutatás szerint (Foster és mtsai., 2019b) a legálisan működő halászok általában ugyanazoknak a kereskedőknek adják el az engedély nélküli (kvótán felül) befogott csikóhalakat, akik a legálisan befogott csikóhalak mellett az illegálisan befogott példányokat is tovább értékesítik. Félig strukturált interjúk során elhangzott, hogy az akvarisztikai célra eladandó halakat élve, tengervízzel töltött kisebb nejlonzacsókban személyi poggyászban csempészik más országokba.

A TRAFFIC 2018-as év lefoglalásait értékelő jelentése (TRAFFIC, 2020) beszámolt arról, hogy abban az évben az esetek nagy részében (6012 lefoglalásból 1381) veszélyezett fajokból készült gyógyhatású készítményeket foglaltak le, melynek 33%-át tengeri csikóhalból származó gyógyhatású készítmény tette ki. Az akkori kutatás az EU fő exportórének Thaiföldet, Kínát, az USA-t és Indonéziát jelölte meg e termékek terén. Új jelenség, hogy a tengeri csikóhal kivonatot tartalmazó készítmények tömegesen közúton Ukrajnából érkeznek Lengyelországba és így az EU területére.

A kínai orvoslásban használt a „Seehorse extarct pills” néven említhető a csikóhalakból készült „gyógyhatású” termék. A saját kutatási adataim szerint a tengeri csikóhal kivonatot tartalmazó készítményeket szárazföldön csempészik EU-ba, szinte kizárólag Lengyelországba, Ukrajnán keresztül. A vizsgált időszakban összesen 12,460 db-ot foglaltak le, illetve élő csikóhalat 291

db-ot. A lefoglalási esetek száma összesen 29 eset volt, vagyis átlagosan egy-egy illegális szállítmány tabletta esetében 429,6 db tablettát foglaltak le. Az egyes lefoglalások esetében a legkisebb tétel 100 db, míg a legnagyobb tétel 4300 db volt.

A másik sorozat jelleggel megfigyelhető csempész tevékenység gyógyhatású készítmények terén az orvosi pióca kivonatot tartalmazó balzsamok, vagy élő orvosi pióca csempészete az EU területére, szintén Ukrajna-Lengyelország útvonalon keresztül.

Az említett TRAFFIC jelentés megemlíti, hogy egy esetben 5486 db élő orvosi piócát foglaltak le, mely szállítmány Ukrajnából érkezett Lengyelországba.

Az orvosi pióca (*hirudo medicinalis*) 1987 óta szerepel a CITES II számú függelékében. Egy tudományos cikk beszámol arról (Williams és mtsai., 2020), hogy 2018 októberében a kanadai hatóságok a torontói repülőtéren letartóztattak egy utast, aki az Oroszországból érkező járatról szállt le, és nagy mennyiségű orvosi pióca volt a kézitáskájában. A cikk szerint DNS vizsgálatokkal sikerült bizonyítani, hogy a piócák vadon lettek befogva, egy részük a Duna deltában, másik részük a Kaszpi-térség delta vidékéből származott. Feltehető a fentiek alapján, hogy Oroszország és Ukrajna is a nemzetközi illegális pióca kereskedelem forrásországai.

A kutatásom eredményei is alátámasztják, hogy az orvosi piócát Oroszország irányából csempézik az EU területére, élő állapotban, vagy feldolgozva, pióca tartalmú kivonat formájában. Ilyen típusú kivonatot tartalmazó balzsamot összesen 274 db-ot foglaltak le, 36 esetben azaz átlag 7,6 doboz balzsamot. A legkisebb tétel 2 db míg a legnagyobb 35 db volt. Élő piócát összesen 5,986 db-ot csempészték, 8 esetben vagyis átlag 748 db-ot, melynél a legkisebb tétel 38 db, míg a legnagyobb 3048 db volt.

Korallok

Az EU régóta fontos célországa az illegálisan behozott koralloknak (D. P. van Uhm, 2016). A TRAFFIC 2018-as jelentésében a második helyre teszi, 654 lefoglalással (4130 db 1011 kg). Jelen kutatás adatai szerint általában csekélyebb átlagos mennyiségben repülővel személyi poggyászban érkeznek e szállítmányok az EU területére, a legkülönbözőbb egzotikus országokból (nyaralóhelyek) a legkülönbözőbb tagállamokba. Tendencia csupán annyiban figyelhető meg, hogy a korallok lefoglalása szinte rendszeresnek mondható. A csekély mennyiségű szállítmányok és a szerteágazó útvonalak alapján arra lehet következtetni, hogy a korallokat turisták hozzák be. További kutatást igényel annak tisztázása, hogy a turisták ezt jellemzően tudatlanságból teszik (nem ismerik, hogy a korall védett), vagy nagyrészt ismerik

annak tiltott jellegét, csupán felelőtlenek. Az első esetben mind az EU egyes országainak utazási irodái, mind a forrásországok feladata a megfelelő tájékoztató propaganda. A második esetben a jogkövető magatartásra való nevelés lenne az az elsődleges feladat, ami nem csupán a rendészeti szervek feladata.

Az általam vizsgált időszakban az EU területére való illegális szállítás során a hatóságok összesen 22.051 kg korallt foglaltak le. Kiemelendő, hogy két esetben extrém mennyiségű korall szállítmányt találtak: egy 8 tonnás és egy 14 tonnás szállítmányt. Ezt a két nagy tömegű korall szállítmányt érdemes levonni az összesből, tekintve, hogy a többi lefoglalt mennyiség az egyes esetekben átlagosan messze elmarad ettől, így torzíthatja az eredményt. Így megállapítható, hogy összesen 51,03 kg korallt foglaltak le 42 esetben, vagyis átlagosan 1,22 kg korallt. A legkisebb mennyiség 0,2 kg míg a legnagyobb 6,4 kg volt. A forrás és célországok jelentősen megoszlanak. Ezekben az esetekben valószínű, hogy egyszerű turisták tudatlanságból, vagy akár a jogellenesség tudatában csempészték be a korallokat, nem kereskedelmi célból

Elefántcsont

Az elefántcsontot nagyrészt kifaragva, vagy ritkábban még feldolgozatlan agyar formájában csempészik az EU területére. A vizsgált időszakban összesen 2722,2 kg elefántcsontot vagy abból készült tárgyat foglaltak le, illetve 971 db elefántcsontból készült tárgyat. Ennél a tételnél volt olyan eset, ahol a lefoglalt áru tömege vagy csak a darabszám volt megadva. A 2722,2 kg elefántcsontot 12 alkalommal foglalták le, vagyis egy-egy lefoglalás alkalmával átlagosan 226,85 kg-ot. A 971 db elefántcsont tárgyat 23 alkalommal, vagyis átlag 42,2 db-ot.

Vörös hiúz

A vörös hiúz USA-ból az EU területére való csempészetét, mint visszatérő jelenség korábban sem nemzetközi rendészeti szervek (INTERPOL, EUROPOL), sem a nemzetközi szervezetek (UNODC) jelentései sem kutatások nem említik, így erre a tendenciára jelen kutatás hívja fel a figyelmet. A lefoglalások száma, a magas átlag lefoglalási szám, illetve egyes lefoglalási tételek nagysága, a forrás és célországok azonossága mindenképpen visszatérő jelenségre mutatnak rá. Mindezen körülmények a kereskedelmi célú import tevékenységet vetik fel, és hasonlóan a gyógyhatású termékeknél megfigyelt jelenségre szükséges annak további vizsgálata, kutatása, hogy e szállítmányok ugyanazon egyénekhez vagy csoportokhoz köthetők-e.

A vörös hiúz bundájából készült ruházati terméket a vizsgált időszakban összesen 309,6 kg-ot (15 eset), illetve ezen kívül 38 db-ot (2 eset) foglaltak le. A forrásország minden esetben USA, míg a célország Görögország volt. Így átlagosan 20,6 kg-ot, illetve ezen felül átlagosan 4,22 db-ot. A legkisebb tétel 9,6 kg, a legnagyobb 300 kg volt, míg a darabszámban megadott tételek esetében a legkisebb 1 db, míg a legnagyobb 17 db.

Madarak Mexikóból Spanyolországba

Az egzotikus madarak Dél- és Közép-Amerikából Európába való csempészete nem új jelenség, mind az Europol (EUROPOL, 2011) minden egyes kutatásban rámutatott erre a jelenségre (Arroyo-Quiroz & Wyatt, 2019). Az EUROPOL 2019-ben egy sikeres nemzetközi akció keretében leplezett le egy olyan szervezett bűnözői csoportot, akik Európából, Spanyolországból Marokkóba csempészték különböző veszélyeztetett papagájféléket, melyeket az Interneten kínáltak eladásra (EUROPOL, 2020). Az akcióról beszámoló hír nem említi, hogy ezek a csempésztett madarak Dél-Amerikában őshonosak, és milyen módon, útvonalon kerülhettek az EU területére. Jelen analízis kiegészíti a hivatkozott sikeres akcióról szóló beszámolót annyiban, hogy rámutat arra a tendenciára: jellemzően Dél- és Közép-Amerikából, mint forrásterületről Európa felé (Spanyolország) irányul a kereskedelem, mely az akció tanósága szerint nem minden esetben áll meg Európában.

A megadott intervallumban 8 esetben foglaltak le élő egzotikus madarakat (tukán, papagájfélék) melyek Dél-amerikai országokból Spanyolországba csempészték, kézipoggyászban. Összesen 1,254 db madarat. Ez átlagosan 156,75 db madarat jelent. A legkisebb tétel 6 db míg a legnagyobb 856 db volt.

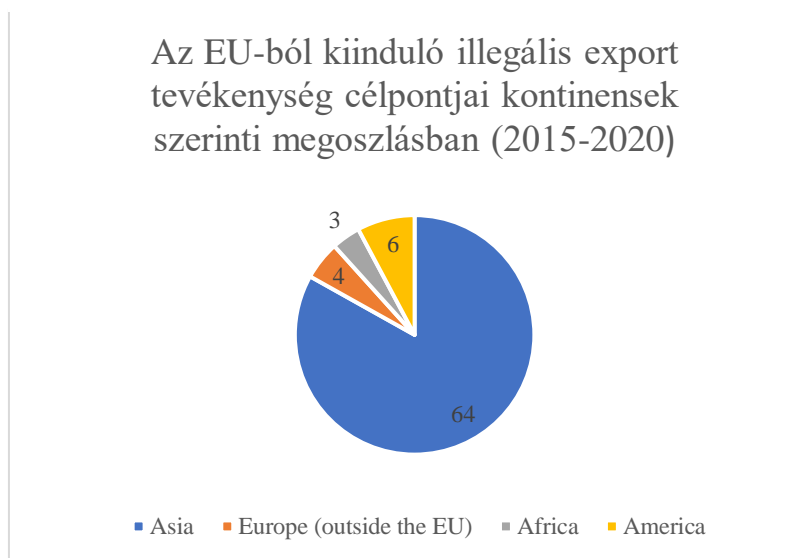
Görög teknős

A különböző teknősfajok populációi szerte a világon jelentősen megfogyatkoztak, az élőhelyek jelentős csökkenése, és a jogellenes befogások miatt (orvvadászat): a teknősöket egyrészt fogyasztják, másrészt orvosságot készítenek belőlük, illetve házi kedvencként tartják (Stanford és mtsai., 2020). A görög teknőst (*testudo hermani*) elsősorban ez utóbbi célból fogják be élve. Bár a görög teknős az EU bizonyos tagállamaiban honos élőlény, így nem importnak számít, azonban meg kell említeni, mivel nagy mennyiségben összesen 16 esetben foglaltak le, 2767 db-ot. A lefoglalások Olaszországban, Spanyolországban és Máltán történtek, valamennyi esetben belföldi nyomozás vagy razzia eredményeként. (ábra). Mind a három országban honosak. Átlagosan 172,9 db-ot foglaltak le, a legkisebb tétel 1db míg a legnagyobb 1,100 db.

Export

A wildlife trade portal adatai szerint az EU területéről kiinduló illegális kereskedelem fő célpontjai elsősorban az ázsiai országok.

7. ábra Az EU-ból kiinduló illegális export tevékenység célpontjai kontinensek szerinti megoszlásban (2015-2020)

A következő táblázatban pedig látható, hogy milyen termékeket csempésznek ki az EU területéről.

7. táblázat EU területéről csempészett termékek¹⁹

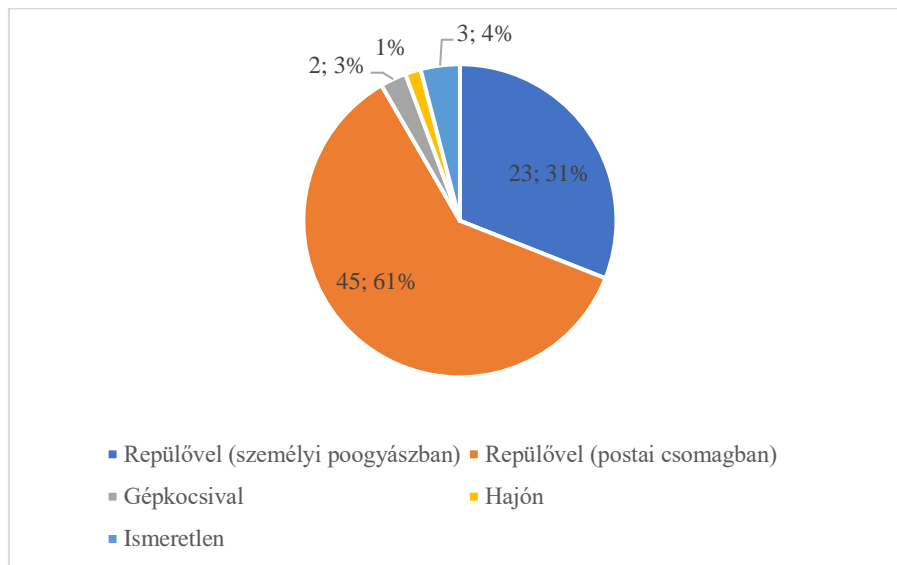
Termék	Mennyiség	Lefoglalások száma	Átlagosan lefoglalt mennyiség
Európai angolna	1544 kg és 700,000 élő angolna	16 és 2	96,51 kg és 350,000 élő angolna
Elefántcsont	117,3 kg	27	4,34 kg

¹⁹ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

A harmadik kimutatás pedig azt tartalmazza, hogy az EU területéről kiinduló exportot milyen közlekedési eszközzel, módon csempészik ki.

Means of transport used for illegal exports (2015-2020)

8. ábra EU területéről kiinduló export eszköze²⁰

Elefántcsont

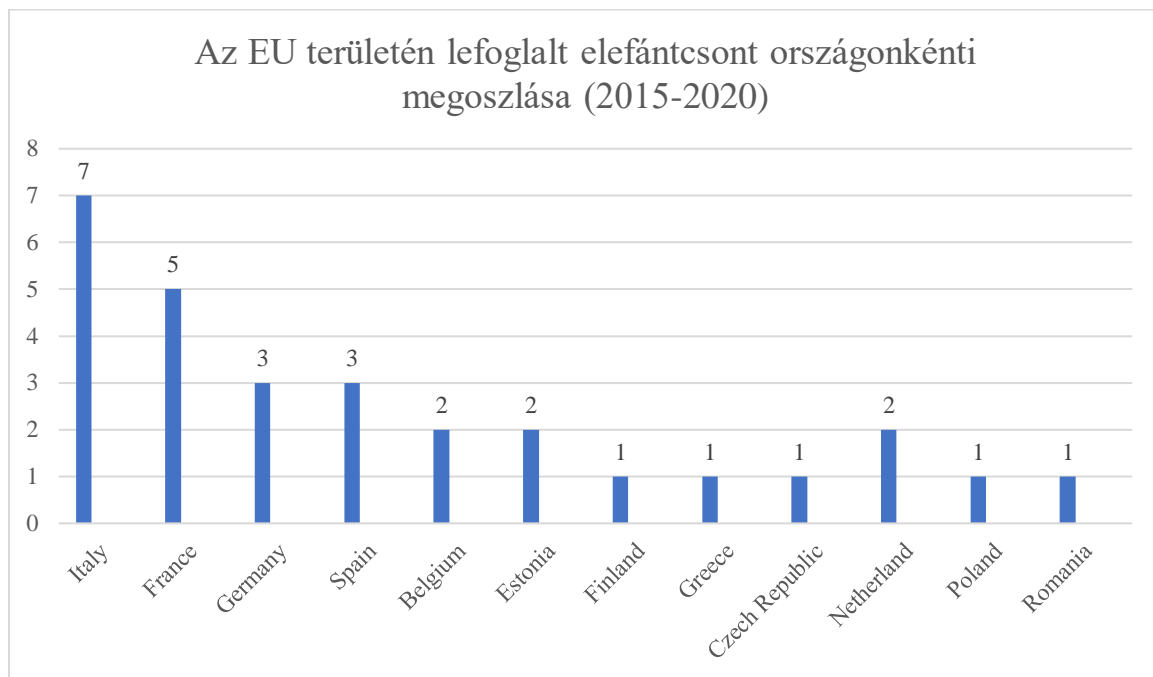
A korábbi kutatások is feltárták (Milliken, 2014; UNODC, 2016), hogy a nemzetközi elefántcsont kereskedelem tekintetében az EU tranzit területnek számít. A tranzitországok szerepe nem feltétlenül abban merül ki, hogy a csempész átszáll egy másik repülőgépre, vagy egy hajó szállítmányát csupán átrakodják. Egy tranzitország lehet raktározó, elosztóhely is (Runhovde, 2018), ahol az illegális kereskedelmet bonyolító nemzetközi hálózatok aktívan tevékenykednek. Erre engednek következtetni a kutatási adatok, mivel jelentős mennyiségű elefántcsont érkezik illegálisan az EU területére (egy részük feldolgozatlan agyar formájában) jellemzően személyi poggyászban elrejtve. Ugyanakkor jelentős mennyiséget foglalnak le az EU területén, de ugyanígy nagy mennyiség távozik Kínába, melyek már szinte minden esetben feldolgozott faragványok, elefántcsontból készült használati tárgyak, és a szállítás módja minden esetben légi úton postai csomagban történik. Ezek az adatok felvetik az illegális internetes kereskedelem problémáját melyet már korábbi kutatások is vizsgáltak (Lavorgna, 2014) (Razaque és mtsai., 2018). A fentiek alapján az EU az internetes nemzetközi kereskedelem forrásának tekinthető, ezért az EU egyes tagállamainak rendészeti szerveinek feladata az egyes hirdetések kiszűrése, a hirdető és a raktározott elefántcsont felderítése,

²⁰ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

továbbá az EU és Kína, mint célország közötti fokozott bűnügyi együttműködést kellene kiépíteni.

Kutatásaim szerint a vizsgált időszakban 27 esetben foglaltak le elefántcsontot, elsősorban abból készült tárgyakat, összesen 117,314 kg-ot, mely átlagosan 4,34 kg-ot jelentett. A legnagyobb szállítmány 47 kg míg a legkisebb 0,151 kg volt. A szállítmányok majdnem minden esetben Kínába irányultak, és minden esetben postai csomagban adták fel.

9. ábra Az EU területén lefoglalt elefántcsont országokénti megoszlása (2015-2020)²¹

Európai angolna

Az európai angolna EU-ból Ázsiába (elsősorban Kínába) való rendszeres illegális exportjára egy korábbi kutatás (Stein és mtsai., 2016) is felhívja a figyelmet, illetve mint tendenciát az UNODC (UNODC, 2020b) jelentése is rögzíti. Az UNODC jelentés hasonlóan e kutatáshoz elsődleges kiinduló országgént Spanyolországot jelöli meg, míg célországgént Kínát.

Egyes források szerint 1 kg angolna 1000 Euró értékben cserél gazdát a fekete piacon Ázsiában (Stein és mtsai., 2016).

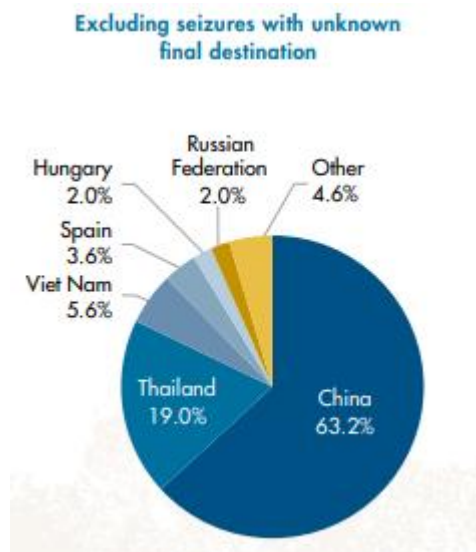
A CITES II függelékébe 2009-ben került bele az európai angolna, vagyis csak engedély birtokában lehet kereskedni a fajjal.

²¹ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Az EU-s szabályozás ennél még szigorúbb, mivel az angolna uniós kivitelét az 338/1997-es EK Tanácsi rendelet alapján teljesen megtiltották, így mindenfajta export tevékenység illegálissá vált.

A 2011-2018 közötti lefoglalási adatok szerint, amikor a szállítmány végső úticélja ismert volt, megállapítható, hogy az illegális angolnaszállítmány több mint felét Kínába szánták, 19 %-át Thaiföldre.

10. ábra Illegális angolnaszállítmányok végső úticéljának megoszlása²²

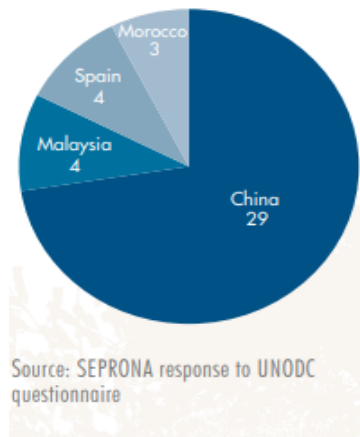

A letartóztatott angolnacsempészek állampolgárságának 2016-2018 közötti megoszlását mutatja az alábbi ábra.

²² Forrás: UNODC 2020.

11. ábra A letartóztatott angolnacsempészek állampolgárságának 2016-2018 közötti megoszlása²³

Fig. 12 : Number of people arrested for European glass eel trafficking in Spain by nationality, 2016-2018

Az európai angolna útja az EU területéről Ázsiába

A forrásországokban (Olaszország, Spanyolország stb.) jellemzően kétféle „orvvadász” létezik, vagyis akik az illegális importra befogják ezeket a halakat. Jellemzően az ún. „üvegangolnákat” vagyis a fiatal példányokat fogják be élve, és az élő példányokat csempészik, illetve azzal kereskednek. (Nevüket onnan kapták, hogy a fiatal példányok teste átlátszó):

- egyrészt a legálisan, engedély birtokában halászati tevékenységet végző személyek (legális halászok), akik engedéllyel fogják az angolnát, EU-n belüli felhasználásra, azonban ezen felül illegális exportra is értékesítik. Változó, hogy tudnak-e arról, hogy az eladott hal illegális exportra megy a kereskedő által, vagy nincs is tudatában, hogy az általa fogott angolnát nem csupán EU-n belül értékesítik.
- orvhalászok, akik teljes mértékben titokban halásznak.

A legális halásztól a legális kereskedők veszik át a befogott élő halakat, akik engedély birtokában kereskednek, ami nyilván csak az EU területére vonatkozik, ám ők az EU-ból illegális exportra is eladják az angolnát. De ugyanígy az illegális halásztól átvett üvegangolnákat is értékesítik, ügyesen leplezve annak illegális létét. Az élő fiatal példányokat

²³ Forrás: UNODC 2020.

ezután kicsempészik az EU területéről, jellemzően Ázsiába, ahol tovább nevelik őket, majd mikor a megfelelő méretet elérik, nagy haszonnal értékesítik.

Egy EU belüli nemzetközi nyomozás feltárta, hogy egy spanyol angolna-kereskedő, akinek üzleti kapcsolata volt egy görög angolna farmmal, hogyan játszotta ki az EU-s export tilalmi szabályokat, és szállított ivadék angolnákat. A Spanyolországban megfogott és átvett üvegangolnákat (mintegy 800 kg-ot átlagban), teherautókkal szállították Barcelonába, ahonnan hajóval vitték Olaszországba, majd onnan a görög angolna farmhoz, ahol fiatal angolnákat nevelnek, azaz eddig a legalitás talaján maradtak. Azonban innen már illegális úton, titokban csempészték ki kisebb szállítmányokkal Kínába a fiatal példányokat.

Ugyanakkor létezik a teljesen titokban működő illegális hálózat, ahol az illegális halásztól átvett halakat titkos hálózaton keresztül értékesítik. Ezek az orvhalászok különböző vonóhálókat, csapdahálókat használnak folyók torkolatainál, ahol az üvegangolnák éjszaka átvonulnak. Egyes források szerint egy orvhalász egyetlen éjszaka átlag 200 gramm és 1 kg üvegangolnát tud zsákmányolni (UNODC, 2020b).

Egy kilogramm üvegangolna kb. 3000 db egyedeket jelent. Az orvhalászok pontos száma nem ismert, de egyetlen éjszaka alatt akár több száz kg üvegangolnát is kifoghatnak illegálisan.

A kifogott halakért átlag 180-400 Eurót kapnak. Egyes orvhalászok tartályokat is tartanak otthonukban, ahol a kifogott és eladásra szánt üvegangolnákat tartják (UNODC, 2020b).

A közvetítők/gyűjtők (a szakirodalom szerint „collectors”) a következő állomása a nemzetközi illegális kereskedelemnek. Ők veszik át az orvhalásztól a halakat, és viszik a nemzetközi repülőterek közelében lévő illegális gyűjtőhelyre, ahol a különböző helyekről származó üvegangolnákat összegyűjtik. Ezeken a helyeken rendszerint levegőztetőgéppel ellátott tartályokban tartják az export szállításig a halakat. Itt maximum 15 napig tartják a halakat, a minél nagyobb túlélési arány fenntartása érdekében. A nemzetközi kereskedők ezen a ponton jönnek a képbe, akik 400 és 900 Euró közötti áron veszik át kg-onként az élő üvegangolnákat.

Az élő halakat az alábbi két módon csempészik ki a EU területéről:

- hűtött teherkonténerekben szállítják, melyeknél a kísérőlevélben az van feltüntetve, hogy „seefood products” (tengeri eredetű élelmiszeráru).
- légi futárok, csempészek segítségével, akik speciálisan kialakított tartály poggyászokban viszik.

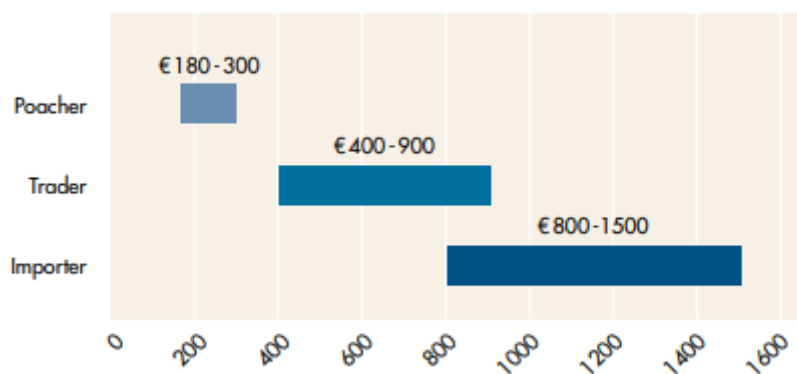
Előfordul az előbbi esetben, hogy valójában „seefood products” szállítmányt adnak fel konténerben, és a legálisan szállított tenger gyümölcsei mellett (polipok, kagylók stb.) élő üvegangolnákat is szállítanak (UNODC, 2020b).

A légi úton való csempészetnél a speciálisan kialakított tartályokat, melyet jeges műanyag palackokkal hűtenek, és valamilyen olcsó hőszigetelő anyaggal vonnak be. A hosszú repülőút rontja az állatok túlélési esélyeit, ezért a csempészek igyekeznek közvetlen járatokat használni.

Amikor Ázsiába érnek a csempészektől a kereskedők veszik át az árut, akik 800 és 1500 Eurót fizetnek az angolnáért kg-onként. Látható, hogy ebben a láncolatban mindegyik szereplő két-háromszoros haszonnal dolgozik.

12. ábra Csempészett angolna árának megoszlása²⁴

Fig. 11 Price per kilogram for illegal eels paid to poachers, traders and importers in 2018 (Euros)

Source: UNODC

Az EUROPOL egyik nemzetközi akciója az Operation Lake 2017-ben feltárta, hogy hungarocell jégládákban csempészték az európai üvegangolnákat. Az említett nemzetközi művelet során mintegy 3,8 millió tonna üvegangolnát foglaltak le a hatóságok (UNODC, 2020b). Az illegális európai szállítmányok Ázsiába érkezésüket követően angolna nevelő farmokra kerülnek, ahol a felnevelésüket követően vagy hazai kínai piacon, vagy japánba, vagy az Amerikai Egyesült Államokba csempészik (UNODC, 2020b).

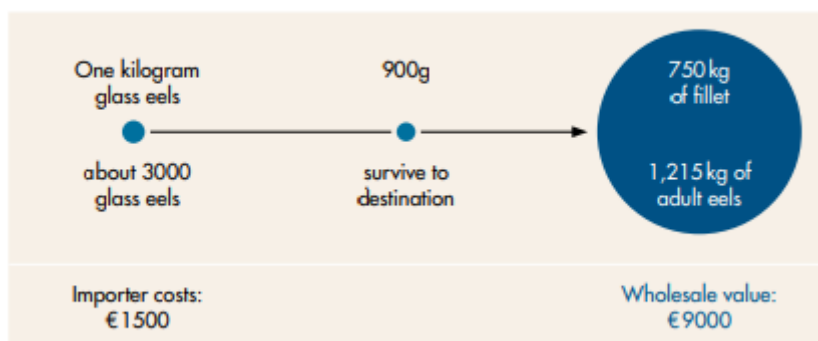
Az alábbi ábra jól mutatja, hogy az üvegangolnaként kifogott és illegálisan importált angolnát mennyiért veszik át az importőrök (1500 EURO/kg), majd felnevelésüket követően többszörös

²⁴ Forrás: UNODC 2020.

áron (9000 EURO/kg) adják tovább. Egy kilogramm üvegangolnából (kb. 3000 egyed), lesz 750 kg felnőtt egyed, nagyjából 10%-os veszteséggel számolva.

13. ábra Az üvegangolnaként kifogott és illegálisan importált angolna ára²⁵

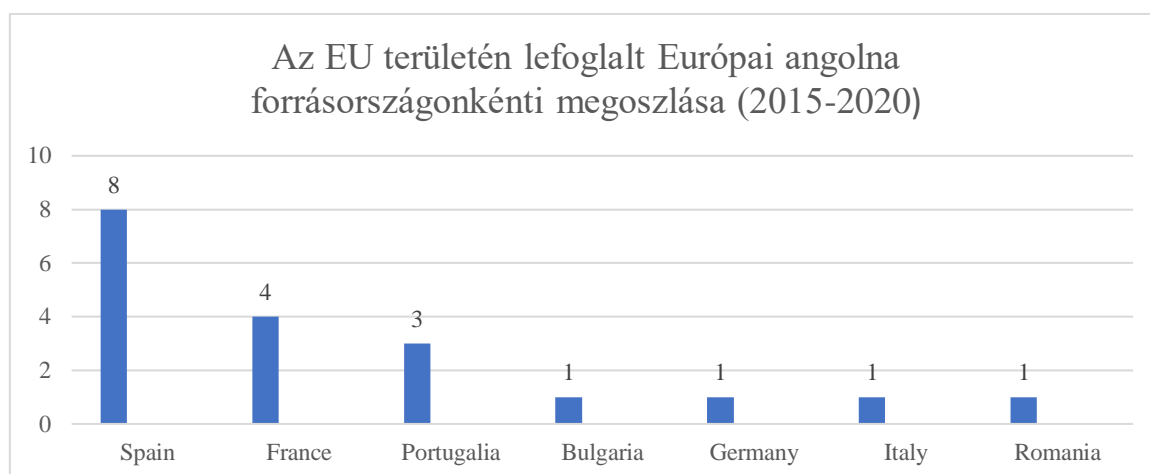
Fig. 16 Transformation of European glass eels to eel filet

Source: UNODC

Az általam végzett kutatási eredmények szerint európai angolnát 16 esetben foglaltak le, összesen 1544,2 kg-ot, mely átlagban 96,51 kg, illetve 2 esetben összesen 700,000 db-ot, ami átlagban 350.000 db-ot jelent. Az illegális angolna szállítmányok az EU területéről elsősorban Kínába irányultak, a csempészet nagyrészt személyi poggyászban történt. Vagyis a saját kutatási adatok is megerősítik a nemzetközi jelentésben foglaltakat.

14. ábra Az EU területén lefoglalt Európai angolna forrásországonkénti megoszlása (2015-2020)²⁶

Az EU-t érintő lefoglalási adataiból levonható következtetések

²⁵ Forrás: UNODC 2020.

²⁶ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

A feltárt eredmények alapján láthatók az EU-ra vonatkozó egyes tendenciák az illegális vadvilági kereskedelemben 2015 és 2020 közötti időszakban, melyek egy része nagyjából már ismert volt egyes korábbi kutatásokból, azonban megfigyelhetők újabbak is. Ezek a tendenciák arról tanúskodnak, hogy az átlagos lefoglalási mennyiség általában igen magas, illetve sok az egyes kimagasló mennyiségű tétel. Mindezek arra engednek következtetni, hogy az EU-ba irányuló vagy onnan származó védett fajokkal kapcsolatos illegális kereskedelmet folytatnak egyes személyek vagy csoportok. További kutatást igényel annak tisztázása, hogy az illegális kereskedelem mögött egyazon, vagy több csoport, vagy csak egyének állnak-e. A kérdés megválaszolása fontos, hiszen, ha egy vagy több csoport végzi rendszeres haszonszerzési célból e tevékenységet a szervezett elkövetés merül fel. A lefoglalási adatok továbbá rámutatnak a már ismert problémára a tevékenység globális jellegére. Ez alapján indokolt, hogy az illegális vadvilági kereskedelmet az EU-n belül továbbra is prioritásként kezeljék, az egyes tagállamok egymás között, illetve az EU és harmadik országok a szoros napi szintű információcserét, együttműködést építsenek ki és tartsanak fenn a hatékony rendészeti fellépés érdekében.

Végezetül egy negatív tendenciát érdemes kiemelni. A wildlifetradeportal.com vizsgált időintervallumban nagyon kevés tokhal kaviár lefoglalásáról szóló adatot adott ki. Pedig korábbi kutatások (D. van Uhm & Siegel, 2016) egyértelműen a szervezett bűnözői hálózatok fő csempész útvonalaként jelölik meg a forrás Kaszpi-tengeri térségtől közúton Oroszországon és Belorusszián keresztül Lengyelországba vezető útvonalat, vagyis a lengyel ukrán határon jelentkeznie kellene a rendszeres lefoglalásoknak. Ezzel szemben, mindösszesen 3 esetben volt lefoglalás, kis tételekben. A negatív tendencia oka nem lehet az, hogy a lengyel hatóságok nem szolgáltatott adatokat kaviár terén, hiszen minden más lefoglalásról az EU-ban a legtöbb adatot ez a tagállam szolgáltatott. Magyarázat lehet azonban a korábbi kutatás azon megállapítása, hogy a lengyel-ukrán határon lévő határőrök, vámosok a csempészek „közeli barátai”, akiknek rendszeresen fizetnek vesztegetési pénzt (D. P. van Uhm, 2016).

9. Nemzetközi szervezett bűnözői csoportok az illegális vadkereskedelemben

Ebben a fejezetben azon nemzetközi szervezett bűnözői csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálom melyek jogilag besorolhatók a palermói egyezmény meghatározásába, és tevékenységük fő célja vagy más bűnös tevékenységük mellett egyik cél az illegális állat- és növénykereskedelem bonyolítása.

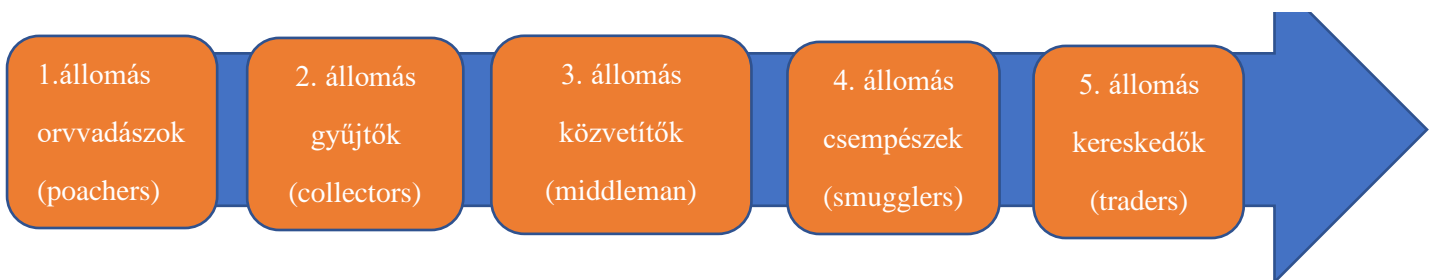
9.1. Az illegális állat és növénykereskedelmet bonyolító csoportos bűnelkövetés típusai:

A határokon és sokszor kontinenseken átívelő illegális állat és növénykereskedelemben ritkábban jellemző a magányos elkövetés, hiszen a forrásországtól egészen a végfelhasználóig mind földrajzi mind munkamegosztási szempontból hosszú út vezet, mely emberek láncolatának (ellátólánc) kialakítását igényli, így a csoportos elkövetés a leginkább jellemző. E csoportok nem minden esetben érik el a Palermói egyezmény nemzetközi szervezett bűnözői csoport fogalmi szintjét.

A határokon átnyúló csoportos elkövetési láncot modellezi az ún. csatorna modell (D. P. van Uhm, 2016).

A modell lényege, hogy végig követi az illegális termék mozgását annak eredetétől az úti célig, melynek során az állatok és állati termékek kapcsolatokon keresztülvezető vonalon halad keresztül, amit lehetséges, hogy egy vagy két szereplő irányít, vagy csupán egymáshoz lazán kapcsolódó, alkalomszerű, opportunistá láncolatot alkotnak (15. ábra)²⁷.

15. ábra A határokon átnyúló csoportos elkövetési lánc

Az első szinten található az orvvadászok, akik a forrásországban fejtik ki tevékenységüket, ezek gyakran helyi szegény emberek, akik nagyon jól ismerik a területet, és tudják, hol találják meg a vadászandó fajokat (pl. orrszarvú, tobzoska stb). A második szinten lévőket „gyűjtőknek”

²⁷ Szerző saját szerkesztése, forrás: D.P. van Uhm, 2016:57.

nevezik, akik helyi kereskedők, vagy más közeli falvakból jönnek. Néha kis üzletük is van a helyi faluban. A harmadik szinten közvetítők vannak, akik szervezik csempészetet a távoli úticél irányába, a csempészekkel ők tartják a kapcsolatot. A negyedik szinten vannak a csempészek, akik a különleges termék csempészetére specializálódtak. Az ötödik szinten nemzetközi kereskedők, közvetítők vannak, akik a célországban működnek. Korrupt tisztviselők, rendőrök, vámosok is előfordulhatnak az egész folyamatban végig. Az utolsó szinten a kereskedők a terméket gyakran tisztára mossák, azaz annak eredetét eltüntetik.

A csatorna modell egy folyamatként jellemezhető, ami egy ideális szituáció, mivel a valóságban a fenti lépések kevésbé merevek és struktúráltak. Például előfordulhat, hogy az orvvadász közvetlenül a kereskedőnek, közvetítőnek vagy a vevőnek adja el az illegális terméket, vagyis akár kettős szerepet játszhat

Az illegális vadkereskedelemmel foglalkozó bűnözői csoportok típusait kutatták Wyatt és munkatársai, melynek eredményeit legutóbb 2020-ban megjelent publikációjukban írták le (Wyatt és mtsai., 2020a). A publikáció szerint az illegális vadkereskedelemben alapvetően három típusú bűnözői csoport részvétele figyelhető meg.

8. táblázat *Csoportos bűnelkövetői kategóriák az illegális vadkereskedelemben*²⁸

A csempészhálózat típusai ²⁹	Szervezettség szintje	Opportunizmus	Kapcsolat más bűncselekményekkel	Korrupció
Szervezett bűnözői csoport (organized crime group)	+/+	±	+/+	+/+
Vállalati bűnözői csoport (corporate crime group)	+/+	±	-/-	-/+
Szervezetlen hálózat (disorganised crime network)	-/-	+/+	±	±

²⁸ Szerző saját szerkesztése, forrás: Forrás: Wyatt és mtsai 2020.

²⁹ Ezek a típusok elméleti megközelítések, a valóságban átfedések lehetnek. A jelzések a kevésbé jellemzőtől az erősen jellemzőig mutatják az adott faktort: -/-, ±, -/+, +/+

Ezek nem mindegyike éri el a szervezett bűnözői csoport fogalmi kritériumait. A csoportosításuk alapja: mennyire jellemző egy adott csoportosulásra a szervezettség foka, az elkövetés opportunizmusa, kapcsolat más bűncselekményekkel, illetve a korrupció alkalmazása. Első kategória az ún. szervezett bűnözői csoport (organized criminal group), mely struktúráját és működését tekintve egyértelműen a Palermói egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmának felel meg. Minden esetben jellemző ezekre a csoportokra a magas fokú szervezettség (munkamegosztás), kapcsolat más bűncselekményekkel, a korrupciós kapcsolatok az állami hivatalnokok különböző szintjeivel, illetve bizonyos fokban változó opportunizmus a vadvilági bűncselekmény elkövetésére. A második a kategória az ún. vállalati bűnözői csoportok (corporate crime groups), melyben valamely országban bejegyzett, legálisan működő cég keretén belül követnek el bűncselekményeket (Wyatt és Davies Forthcoming 2020). E csoportoknál is megfigyelhető a szervezettség (maga a vállalat adja a keretet), illetve változó sajátosságuk az opportunizmus és a korrupciós kapcsolatok kihasználása, illetve soha nem jellemző más bűncselekményekkel való kapcsolat. Ennél a kategóriánál változhat, hogy megfelelnek-e a szervezett bűnözői csoport fogalomnak. A harmadik kategória laza hálózatok halmaza, melyeknél nem tapasztalható a szervezettség, viszont az opportunisták elkövetés és más bűncselekményekkel való kapcsolat minden esetben, továbbá a korrupció alkalmazása esetenként (Wyatt és mtsai., 2020a).

Fontos leszögezni, hogy gyakori esetben számtalan átfedés figyelhető meg az egyes típusok között.

A továbbiakban e csoportosítás alapján vizsgálom a rendelkezésre álló nemzetközi tudományos szakirodalom és a nyilvánosságra hozott nemzetközi bünesetek elemzésével az illegális állat és növénykereskedelem szervezettségét egyes fajok vonatkozásában.

9.2. Hierarchikus felépítésű bünszervezetek az illegális állatkereskedelemben

Ebben az alfejezetben azokat a szervezett bűnözői csoportokat vizsgálom, melyek struktúrájukat, felépítésüket tekintve leginkább a hierarchikus bünszervezetekre jellemző tulajdonságokkal rendelkeznek. Az eddigi kutatások alapján leginkább két illegális termék kereskedelméhez kapcsolódnak e bünszervezetek: az orrszarvú tülök és a kaviár.

Bünszervezetek általános jellemzői a nemzetközi illegális orrszarvútülök csempészetben:

A CITES 1973-as tiltásának és a kereskedelem tilalmának következtében az illegális orrszarvú tülök kereskedelem strukturálttá, szervezetté vált, nemzetközi összetételű, szervezett bűnözői

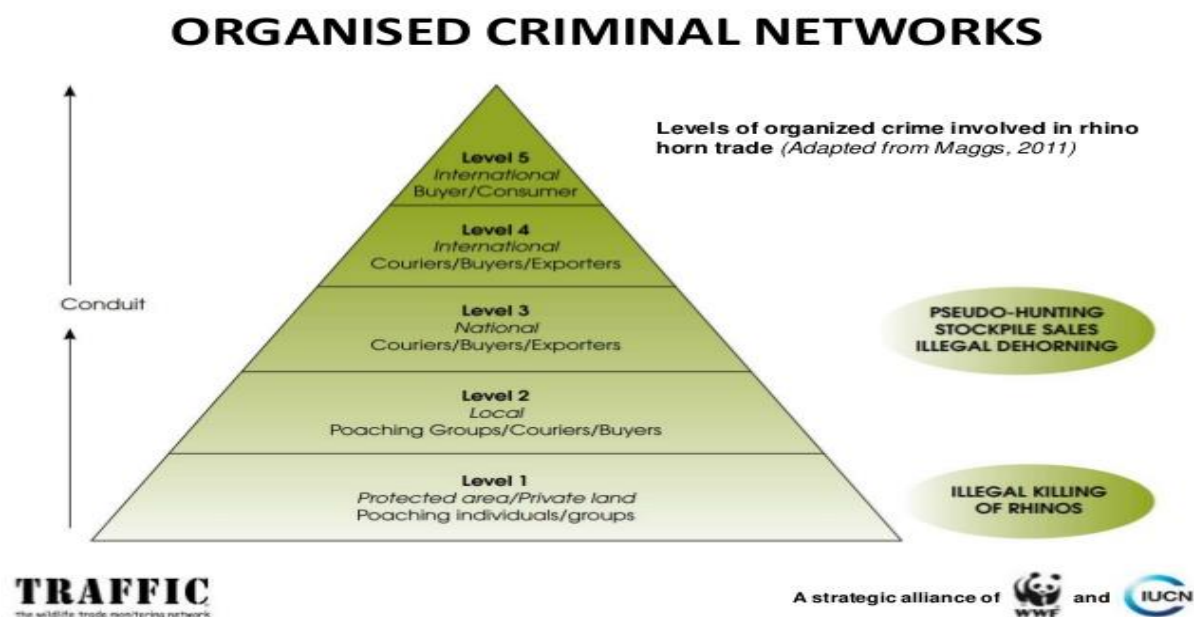
csoporthoz alakultak ki, vagy már meglévő szervezett bűnözői csoportok kezdtek el foglalkozni e tevékenységgel. A bűnszervezetekben munkamegosztás figyelhető meg, megtalálhatóak benne orvvadászok, kereskedők, közvetítők, futárok, és az egész tevékenységet irányító nemzetközi befolyással rendelkező személyek (Milliken, 2014).

A szervezett bűnözés illegális orrszarvú tülök kereskedelemben való részvételére utalnak a nemzetközi szervezetek (Economic and Social Council United Nations, 2003), NGO-k jelentései, és különböző kutatások (Milliken, 2014) is. Az illegális orrszarvú tülök kereskedeleminél megemlítik a hierarchikus felépítésű, szervezett bűnözői szindikátusok, maffia típusú bűnszervezetek részvételét. Több kézzel fogható bizonyítékot is találhatunk erre vonatkozóan: kutatások eredményei (D. P. van Uhm, 2016), és különböző bűnügyek adatai (Curtis és mtsai., 2002; EUROPOL, 2011; Milliken & Shaw, 2012; D. P. van Uhm, 2012) is alátámasztják, hogy többek között a szigorú hierarchiával rendelkező hírhedt „kínai triád”-ok (Wo Shing Wo, 14K) irányítják ezt az illegális tevékenységet, melyek az illegális orrszarvú tülök csempészet mellett drog és fegyverkereskedelemmel is foglalkoznak.

Más hírhedt bűnszervezetek részvételére utaló adatok is vannak például a hírhedt „Medellin kartell” (Christy, 2014), illetve egy ír szervezett bűnözői csoport (Robinson, 2016) is foglalkozott ezzel a tevékenységgel.

A dél-afrikai National Wildlife Crime Reaction Unit (NWCRCU) nevű szervezet a nemzetközi illegális orrszarvútülök kereskedelem felépítésére, az abban részt vevő személyek - így orvvadászok, csempészek, közvetítők, kereskedők - munkamegosztására vonatkozóan az alábbi ábrán szemlélteti a szervezett bűnözői csoportok felépítését, melyet a TRAFIC egyik jelentésében tettek közzé (Milliken, 2014).

16. ábra Szervezett bűnözői csoportok felépítése³⁰

A szervezet első szintjén (Level 1) találhatóak a különböző ad hoc módon szerveződő helyi orvvadász csoportok (Eloff, 2012), melyek az adott ország lakosságából, esetleg környékbeli országok lakosaiból állnak. Ezek a személyek életüket veszélyeztetve, a vadőrök és vadállatok támadásának kitéve végzik az orvvadász tevékenységüket, rosszabb felszereléssel, és a haszon ezen a szinten limitálva jelentkezik, azonban ezeknek az embereknek még így is megéri a kockázatot. Amennyiben illegális tevékenységük során lebuknak, vagy életüket veszítik könnyen pótolhatók, mivel nem hosszabb időre szerveződő csoportokról van szó.

A szervezet második (Level 2) szintjén jobban szervezett, és jobban felszerelt csoportok vannak, tagjai általában tekintélyes távolságból Afrikán kívüli fejlettebb országokból utaznak az adott országból orvvadászatra. Felszerelésük is sokkal fejlettebb mint az első szinten lévő orvvadászoké: éjjel látó távcsöves fegyvereket, drónokat, de akár helikoptereket is használhatnak az orrszarvú egyedek felkutatására (D. P. van Uhm, 2016)

Ehhez a szinthez sorolandók azok a kisebb kapcsolatrendszerrel rendelkező és kisebb hasznot szerző kereskedők, közvetítők, futárok, akik az orvvadászoktól (beleértve az előző szinten található orvvadászokat is) átveszik, majd továbbadják a tiltott árut, de még az adott országon belül.

³⁰ Forrás: Milliken 2014.

A harmadik szinten (Level 3) elhelyezkedő csoportot a magasabb szintű, nagyobb haszonnal dolgozó kereskedők, futárok alkotják, akik nemzeti vagy régiós szinten irányítják az illegális kereskedelmi láncot.

A különböző szintek között van némi átfedés; az 1. és 2. szinten található orvvadászok főnöke szintén vevőként és exportőrként is felléphet a 3. szinten. Általában ezek az elkövetők dél-afrikában élő ázsiaiak. Ezek az illegális kereskedők tartják fenn a futárok, csempészek vagy az orvvadászok laza hálózatát. Az orrszarvú tülköt alacsonyabb áron megszerzik és magas haszonnal továbbadhatják különböző ázsiai szindikátusoknak (WWF, 2011: 29), például a kínai triádoknak. A TRAFFIC (2010: 30) szerint bizonyítékok állnak rendelkezésre arról, hogy az orrszarvútülök ezen a láncon keresztül jut el a végfelhasználókhoz (Montesh 2013).

Amennyiben az értékesítési lánc nem a triádokkal folytatódik, az illegális áru az ábra következő szintjén elhelyezkedő futárokhoz, kereskedőkhöz kerül.

Ezek a negyedik szinten (Level 4) helyezkednek el, ők szállítják az afrikai kontinensről Ázsiába az orrszarvú tülköt. Általában valamely afrikai ország állampolgárai, akik széles körű korrupciós kapcsolatrendszerrel rendelkeznek az afrikai hatóságoknál, illetve üzleti kapcsolatban állnak az ázsiai célországban lévő kereskedőkkel is. Jellemzően egy, esetleg kettő orrszarvú tülköt szállítanak légi úton, melyet kézi vagy utas poggyászában helyeznek el. Konspiratív okokból sokszor európai tranzitútvonalakat, átszálló helyeket használnak. Kijelenthető, hogy lebukásuk esetén még ezen a szinten lévő kereskedők is pótolhatók másokkal, kiesésük esetén az adott hálózat tovább működik.

Az ötödik szinten (Level 5) elhelyezkedő ázsiai kereskedők irányítják az egész nemzetközi hálózatot, kapcsolatban állnak a végfelhasználó piacokkal, tekintélyes vagyonnal rendelkeznek, rendszerint magas szinten kiépített korrupciós kapcsolatokkal rendelkeznek az afrikai forrás országok kormányaival.

Az alábbi táblázat alapján látható, hogy a vázolt illegális kereskedelmi láncolat általánosan megfelel a palermói egyezmény egyes elemeinek, vagyis szervezett bűnözői csoportok jelenléte figyelhető meg. Egyetlen elem okozhat eltérést: a bűncselekmény büntetési tétele, ami országonként változhat.

9. táblázat A szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú orrvadászat-illegális kereskedelmi láncolat³¹

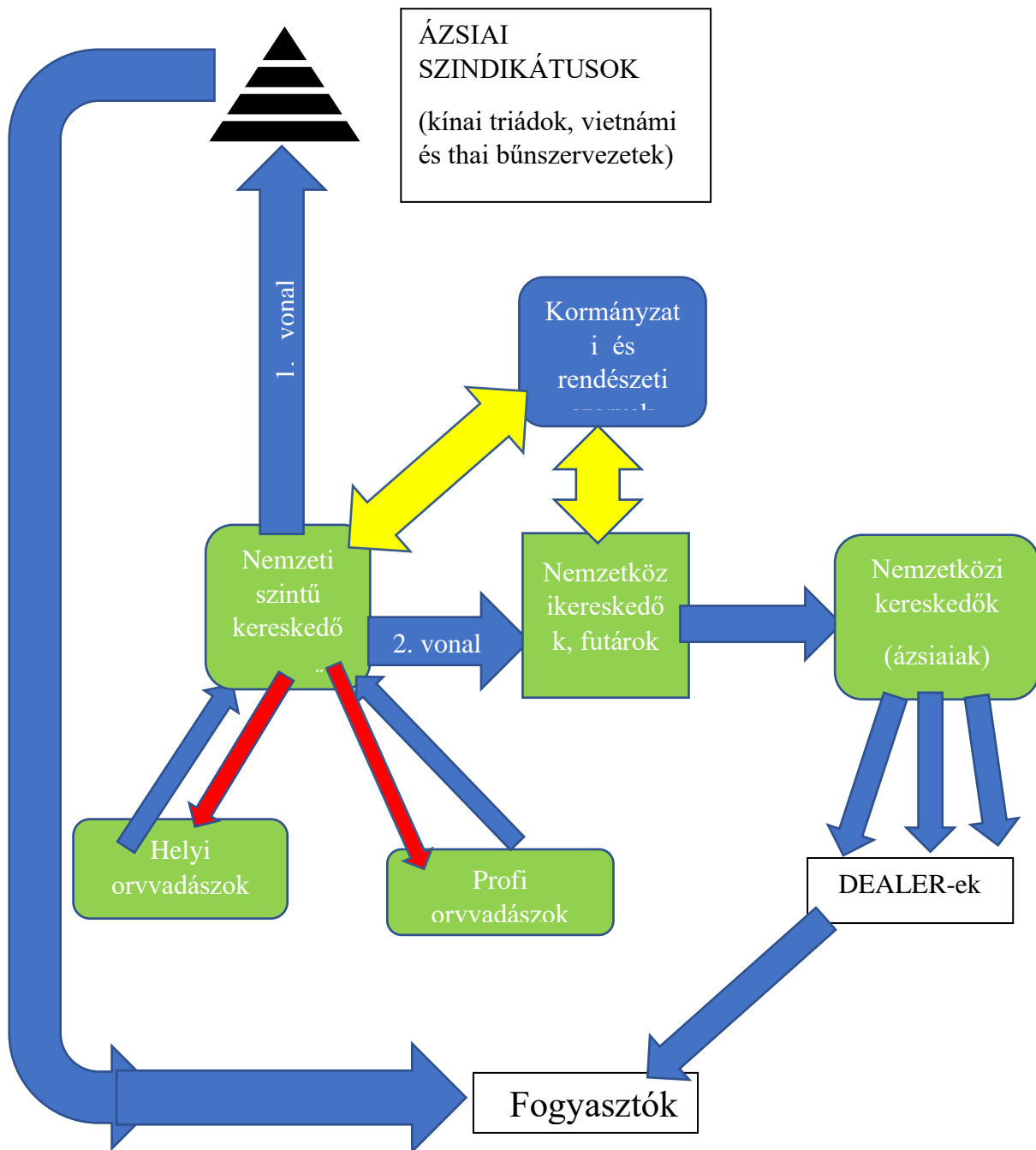
A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei (palermói egyezmény):	Az illegális orrszarvú tülök kereskedelemben jellemző-e
Bizonyos ideig való fennállás	igen, az elemzések szerint hosszabb ideje működnek
Három vagy több fő részvétele	igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalomszerű elkövetésére hozzák létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	ez országonként változhat, de alapvetően több országban már négy évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetik
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	minden esetben megfigyelhető

A 16. számú ábrán vázolt felépítést tovább finomítva alkottam meg a következő ábrát, mely a szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú orrvadászat-illegális kereskedelmi láncolat, mint szervezett bűnözői csoport felépítését és működését modellezi. Az előzőekben ábrázolt piramis ábrát pontosítottam abban a vonatkozásában, hogy a leírtak alapján az egyes elkövetői szerepek között alá fölé rendeltség megfigyelhető-e, utasítás adás, egyfajta függelmi viszony jellemző-e, vagy csupán mellérendelt viszonyban állnak az egymással kapcsolatban álló elkövetők. A kék nyíl az orrszarvú tülök mint illegális termék útját jelzi egészen a fogyasztóig. A piros nyíllal jelölt elemek között megfigyelhető az alá-fölé rendeltség, a felette lévő utasíthatja az lefelé

³¹ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

mutató nyíllal irányában lévő, míg az egymás mellettiek leginkább üzleti jellegű kapcsolatban állnak egymással. A sárga jelzésű nyíl az elemzésben hivatkozott korrupciós kapcsolatokat jeleníti meg.

17. ábra A nemzetközi illegális orrszervű tülök kereskedelemben érintett szervezett bűnözői szervezetek (Szerző saját)

Az ábra alapján látható, hogy a nemzetközi illegális orrszarvú tülök kereskedelemben érintett szervezett bűnözői csoportok vegyes struktúrát mutatnak: megfigyelhető hierarchikus és mellérendeltségi (hálózat jellegű) viszony egyaránt az egyes résztvevők viszonyában. Említést érdemel, hogy abban az esetben, ha az illegális áru a nemzeti kereskedőtől közvetlenül valamely ázsiai szindikátushoz kerül (1. vonal), akkor az ellátólánc egy tisztán hierarchikus bűnszervezetben folytatódik amíg a fogyasztóhoz kerül. Viszont, ha az áru innen a nemzetközi kereskedőkön, és futárokon keresztül halad tovább a fogyasztók felé (2. vonal), abban az esetben egy nem hierarchikus jellegű hálózaton keresztül jut el a fogyasztókhoz.

Konkrét szervezett bűnözői csoportok az illegális orrvadászatban és kereskedelemben

Vietnámi bűnszervezetek működése

A 2000-es évek elején a nemzetközi szervezett bűnözés még nem az illegális orrszarvútülök kereskedelemben, hanem elsősorban a trófea célú orrvadászat (trófea gyűjtés) szervezésében jelent meg, ez idővel kibővült az illegális raktározással (Milliken & Shaw, 2012). A dél-afrikai hatóságok 2007-ben azonosítottak legalább öt különböző vietnámi szervezet bűnözői csoportot, amelyek aktívan érintettek lehettek az orrszarvú vadászatok szervezésében, illetve a trófeák raktározásában. Egy illegális orrszarvútülök kereskedelem miatt kétszer elítélt személy elismerte, hogy Dél-Afrikában egy vietnámi állampolgár szervezte az orrszarvú vadászatot 2003-ban és az azt követő években (Rademeyer, 2012). Idővel ezek a szindikátusok kiterjesztették tevékenységüket, és együttműködtek bizonyos helyi profi, hivatásos vadászokkal, akik szervezték az illegális vadászatot az ország területén, illetve eleinte ezek a lefizetett helyi vadászok adták nevüket a hatóságok által engedélyezett orrszarvú vadászathoz, melyek magán farmokon folyhattak. Erre reagálva később a dél-afrikai kormány bevezetett egy korlátozást, mely szerint egy személy egy adott évben csak egyetlen példányt lőhet ki. Ezt felismerve a vietnámi szervezett bűnözői csoportok megtalálták a kiskaput:

Általuk Vietnamban „alkalmazott” prostituáltaknak állították ki valótlan tartalmú vadászati engedélyeket, melyek segítségével valójában saját maguknak vagy más személyeknek biztosították az illegális vadászatot (Milliken & Shaw, 2012). Egyébként ezt a módszert egyes thai bűnszervezetek is előszeretettel alkalmazták.

A csempészhálózat és magas beosztású állami tisztviselők korrupciós kapcsolatára utal, hogy az elkövetők az orrszarvú tülkök Afrikából Vietnamba való csempészetéhez magas rangú

diplomata személyeket is felhasználtak, akik diplomáciai poggyászban rejtették el az illegális árut („Diplomat Received Rhino Horns”, 2009).

Megállapítható, hogy a palermói egyezmény alapján ezek az elkövetői csoportok jogi értelemben szervezett bűnözői csoportoknak tekinthetők.

10. táblázat *Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok*³²

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	A vietnámi elkövetői csoportok jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	évekig működtek
Három vagy több fő részvétele	igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalomszerű elkövetésére hozták létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	A vietnámi büntető törvénykönyv szerint akár 15 év szabadságvesztést is kaphat aki birtokol, vagy kereskedik veszélyezett állattal, vagy annak származékával (Vietnam Criminal Code, 244.articel)
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés jellemző

Thai „álvadászok” bűnszervezete

Egy thai üzletembert 2011. júliusában letartóztattak, aki egy olyan bűnszervezet vezetője volt, melyről fennállt a gyanú, hogy az ún. álvadászatokból származó orrszarvútülkök exportját

³² Forrás: Szerző saját szerkesztése.

bonyolította. A nyomozás adatai szerint az üzletember együttműködött egy orosz lánfarm és szafarikat szervező cég vezetőjével, és a farmon illegális vadászatok lebonyolítását szervezték. A lefoglalt iratok és egyéb bizonyítékok szerint a gyanúsított évente legalább 15 prostituáltak nevére kiállított engedéllyel bonyolított álvadászatot szervezett. (Rademeyer, 2011). A banda egy másik tagját még korábban, 2008-ban tartóztatták le illegális orosz lánccsont birtoklásáért, illetve orrszarvútülök illegális megvásárlásáért, azonban végül bizonyítékok hiányában felmentették.

Ennél az elkövetői csoportosulásnál is megállapítható, hogy a szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelel.

11. táblázat *Elkövetői csoportok mint szervezett bűnözői csoportok*³³

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	A thai elkövetői csoport jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	a szervezet évek óta működött
Három vagy több fő részvétele	igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalomszerű elkövetésére hozzák létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Thaiföldön 4 évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő veszélyezett fajok illegális importja és exportja
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés volt a cél

³³ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Dél-amerikai bűnszervezet az illegális orrszarvútülök kereskedelemben

Az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Hal és Vadvédelmi Szolgálatának (a továbbiakban: USFWS) adatai szerint egyre inkább jellemző, hogy a már létező „maffia” típusú bűnszervezetek, amelyek drog és fegyvercsempészettel foglalkoznak, új profilként az utóbbi években védett állat és növények csempészetét, és kereskedelmét is bonyolítják. Az USA hatóságai már többször találtak kitömött védett állatokban elrejtett kokaint (Christy 2014). Példaként szolgálhat a hírhedt Medellín drog kartell egyik vezetőjének ügye. Edward N. Levint illegális orrszarvútülök kereskedelem miatt tartóztatták le az Egyesült Államokban, ahol rendszeresen folytatta ezt a tevékenységet a veszélyeztett fajnak számító fekete orrszarvú tülökkel, a droggkartell keretein belül. Levint korábban többször ítélték börtönbüntetésre illegális kábítószerkereskedelem miatt, melyet még a hírhedt Medellín kartell egyik vezetőjeként követett el. A legutóbbi elfogását az USFWS egy kiterjedt nyomozása előzte meg, melynek végső stádiuma Lewin tettenérése volt, amikor az USFWS egyik titkos ügynökének kísérelt meg eladni orrszarvútülköket 55.000 USD értékben. A korábbi Medellín kartell tag elfogása mutatja, hogy az illegális orrszarvútülök kereskedelem szorosan kapcsolódik a magas szinten működő szervezett bűnözéshez (*California Man Sentenced to 27 Months in Prison for the Sale of Black Rhinoceros Horns*, 2018).

Ellentmondásos, hogy az USA-ban hatályos törvények alapján a kartell veszélyeztett fajokkal való illegális kereskedelmi tevékenysége nem tekinthető szervezett bűnözői csoport keretén belül elkövetettnek, mivel az Endangered Species Act szerint a büntetési tétel nem éri el a négy évet.

12. táblázat Összevetés az USA szabályozásával³⁴

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	A Medellín kartell jellemzői (kizárólag az orrszarvú tülök csempészetre irányuló tevékenység vonatkozásában)
Bizonyos ideig való fennállás	Edward N. Levin évek óta folytatta ez irányú

³⁴ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

	tevékenységét a droggartell keretein belül
Három vagy több fő részvétele	a droggartell háromnál több személyből állt
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalomszerű elkövetése volt jellemző (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Az USA-ban 1 év börtönbüntetéssel, vagy 50.000 USD pénzbüntetéssel büntethető aki veszélyeztett fajokkal kereskedik. <i>(Endangered Species Act)</i>
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés volt a cél

Triádok az illegális orrszarvútülök kereskedelemben

A nagy hagyományokkal rendelkező, közismerten szigorú hierarchia elvén felépülő kínai triádok, már legalább 30 éve jelen vannak abban a térségben (Dél-Afrikai Köztársaság, és más Dél-afrikai államok) ahol a különböző orrszarvúfélék orrvadászata, és az országból való illegális exportja zajlik (Curtis és mtsai., 2002). A Dél-afrikai hatóságok nagyrészt hong-kongi székhelyű triádokat azonosítottak még 1993-ban, melyek többek között illegális cápauszony és abalone kagyló kereskedelemmel foglalkoztak, és minden kikötővárosban, illetve az ország belső részén Johannesburg-Pretoria térségben rendelkeztek telephellyel. Ezek a csoportok foglalkoztak még kábítószerkereskedelemmel, prostitúcióval és pénzmosással is (Gastrow, 2001).

A 2000-es évek közepétől a kínai triádok az orrszarvútülök Dél-Afrikából Ázsiába irányuló illegális szállításának irányításával is foglalkoznak. A triádok vezető egyéniségei kapcsolatban állnak az orrvadászokkal, és a láncolat közép szintjén elhelyezkedő kereskedőkkel.

Kiemelkedően fontos kapcsolatot biztosítanak abban, hogy Ázsia illegális kereskedelmi csatornáit ellássák orrszarvútülökkel, amelyeken keresztül a tiltott termék eljut a végfelhasználói piacokra. Ezek a személyek eleinte csak az orrvadászat szervezésében vettek részt 2003 és 2005 között, illetve sokuk még az export tilalom bevezetése előtt legálisan szerzett engedélyt az orrszarvútülök kivitelére. Legtöbben már állandó lakóhellyel is rendelkezik Dél-Afrikában.

13. táblázat Szervezett bűnözői csoport jellemzői³⁵

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	A thai elkövetői csoport jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	A kínai triádok már 30 éve foglalkoznak ezzel a tevékenységgel
Három vagy több fő részvétele	nagy létszámú a triádon belül azok száma, akik ezzel foglalkoznak
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalmoszerű elkövetése volt jellemző (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Kínában 5 évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető aki védett állatokkal kereskedik (Article 341 of the <i>Criminal Law of the People's Republic of China</i>)

³⁵ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés a cél
---	-------------------------------

Európai szervezett bűnözői csoport az illegális orrszarvútülök kereskedelemben

Az Europol 2011-ben közzétett jelentése szerint a hírhedt ír szervezett bűnözői csoport a „Rathkeale Rovers” (Europol 2011) több mint száz orrszarvútülök eltulajdonításában és kereskedelmében volt érintett. Ezen kívül a nyomozás adatai alapján feltételezhető, hogy a csoport hamisított termékek forgalmazásával, rablások elkövetésével és kábítószer kereskedelemmel is foglalkozott. A bűncselekményekből származó pénzeket tisztára mosták, azokból ingatlanokat és más egyéb vagyontárgyakat vásároltak.

Az orrszarvú tülköket aukciós házakból, állatkertekből, antik boltokból, művészeti galériákból és magángyűjtőktől szerezték meg dolog elleni erőszakkal megvalósított lopások (betörések) útján. Ezekre a helyekre egyszerűen betörték, és az ott lévő orrszarvútülköket eltulajdonították

Ez a bűnszervezet etnikai és családi alapon szerveződött. A csoport nevét egy írországi kisvárosról Ratheale-ról kapta, ahol az igen nagy létszámú és kiterjedt roma származású O’Brian család élt, ahonnan a csoport tagjai is kikerültek. Az említett O’Brian család két három évtizede költözött a kisvárosba, és lassanként felvásárolta a kisváros ingatlanjainak 80%-át. Sokan látták, hogy a család gyakran kofferekben cipelt nagy mennyiségű készpénzt.

A nyomozás adatai szerint a banda módszereire jellemző volt: erőszak, megfélemlítés alkalmazása, hamis iratok használata, és fejlett kommunikációs eszközök alkalmazása.

A bűnszervezet nem csak Európában volt aktív: Észak és Dél-Amerikában, Kínában és Ausztráliában is kifejtette tevékenységét. A nagyrészt Európában eltulajdonított tülköket ezekben az országokban értékesítették (Robinson, 2016).

14. táblázat Rathkeale Rovers elkövetői csoport jellemzői³⁶

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	A Rathkeale Rovers elkövetői csoport jellemzői
Bizonyos ideig való fennállás	A csoport hosszabb ideje (több éve) működött
Három vagy több fő részvétele	a bűncselekmények elkövetésében 8-10 fő vett részt rendszeresen
Struktúráltság	Több száz ilyen betörést hajtottak végre, és a betörésektől, külföldre való csempészetten keresztül az értékesítésig mindenkinek volt feladata
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	Írországban 4 év szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendők azok a betöréses lopások, ahogyan az orrszarvú tülköket az elkövetők megszerezték.
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés a cél

Mozambiki bűnszervezet

Három mozambiki állampolgárt ítéltek 25 év börtönbüntetésre 2012. január 31-én, akiket a bíróság bűnösnek talált illegális orrszarvú vadászatában, lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélésben. A háromfős csoportot 2010. júliusában fogták el a KNP nemzeti park területén, két friss orrszarvútülökkel, és egy fejszével, valamint az engedély nélkül tartott lőfegyverekkel,

³⁶ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

lőszerrel. Volt egy negyedik társuk is, aki még a vizsgálati fogságból megszökött, majd ismét elfogták, végül még a bírósági per előtt 2011-ben a letartóztatás alatt elhunyt. A súlyos büntetés az angolszász jogrendszerben létező ún. kumulációs elv által volt lehetséges, összeadódtak az egyes súlyos bűncselekmények büntetési tételei: 10 év az illegális orrszarvú vadászatért, 15 év lőfegyver illegális birtoklásáért, 8 év a lőszerrel való visszaélésért (Milliken & Shaw, 2012).

15. táblázat Összevetés az illegális orrszarvú tülök kereskedelemmel³⁷

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei:	Az illegális orrszarvú tülök kereskedelemben jellemző-e
Bizonyos ideig való fennállás	a szervezet évek óta működött
Három vagy több fő részvétele	igen, pontosan három elkövető volt
Struktúráltság	nem egy bűncselekmény, alkalmoszerű elkövetésére hozták létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	A mozambiki törvények szaz illegális vadkereskedelmet csak pénzbüntetéssel bünteti (Article 41 of <i>Law No 10 of 1999</i> and Article 54 of <i>Law No 5 of 2017</i> .)
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	közvetlen haszonszerzés volt a cél

³⁷ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Nemzetközi bűnszervezetek az illegális kaviár kereskedelemben

Ahogy a védett fajok illegális kereskedelmében mindenhol a világon (D. P. van Uhm, 2016), itt is egy ellátólánc jött létre megfelelő munkamegosztással a határokon átvelő illegális áruforgalom bonyolítására. A rendszeresen működő, és állandó kapcsolatokkal rendelkező, haszonszerzésre törekvő illegális ellátólánc már önmagában is alkalmas lehet a szervezett bűnözői csoport fogalmának megállapítására, hiszen annak minden eleme megtalálható.

Alapvetően a szervezett bűnözés három formája ismerhető fel az illegális kaviár kereskedelemben. Az első esetben az orosz maffia (jellemzően a hierarchikus orosz bűnszervezetek) egy nem hierarchikus felépítésű hálózatot, ellátólánc egyes tagjait (elsősorban a lánc alján lévőket) rendszeresen zsarolja, tőlük védelmi pénzt szed. Bizonyos esetekben ezek az ellátólánccok nem is tekinthetők bűnszervezetnek, így független bűnözők megsarcolásának is tekinthetjük. Ez a jelenség egyébként a szervezett bűnözés egyik jellemző megnyilvánulási formája, vagyis amikor független bűnözőket, kisebb csoportokat az erősebb szervezett bűnözői csoportok rendszeresen zsarolnak. Megfigyelhető volt ez az amerikai olasz maffia esetében is, pl. a New Jersey-ben tevékenykedő Gambino család rendszeresen zsarolta független bűnözőket, betörőket, ugyanígy a hírhedt maffiavezér klánja is előszeretettel tette ezt (Sifakis, 2005). A második esetben az orosz maffia az egész hálózatot irányítja, vagyis annak minden egyes tagja a szervezet vezetőinek irányítása alatt áll. A harmadik esetben az orosz maffia (orosz szervezett bűnözői csoportok) egy bizonyos szinten (közvetítők, kereskedők) lépnek be a láncolatba (ábra).

Ha az ENSZ kutatás szerinti felosztást vizsgáljuk akkor önmagában ez az ellátólánc a hierarchikus és hálózatszerű (network) bűnszervezeti típusok szimbiózisának meg. A láncolat egyes tagjai jellemzően nem tekinthetők az orosz maffia tagjainak. Az viszont elmondható, hogy a hálózat szorosan összefonódik a hierarchikus orosz maffiával, oly módon, hogy az orosz maffia komoly összegekkel sarcolja ezt a szervezett hálózatot. Tulajdonképpen a hálózatszerű és a hierarchikus bűnszervezetek együttélése valósul meg a nemzetközi illegális kaviárkereskedelem területén.

Az illegális ellátólánc hálózata és a hierarchikus bűnszervezetek kapcsolata

Az ellátólánc elején található orvhalászok két nagy kategóriára oszthatók: a helyi halászokra, akik rosszabb anyagi helyzetben élnek, alkalomszerűen végzik az orvhalászatot, családjuk

mindennapi szükségleteinek kielégítésére, ez tulajdonképpen a megélhetési bűnözés kategóriája, míg a másik csoport a professzionális orvhalászok, akik rendszeres haszonszerzés végett, korszerű felszereléssel dolgoznak (D. P. van Uhm, 2016).

A helyi halászok sokszor játszódnak ki a vízi rendőrök, parti őrség és más hivatalos szervek éberségét. A hatósági emberek gyakran csak a kikötők főbb hajózási bejáratainál, útvonalak mentén ellenőriznek, de a helyi halászok a főbb útvonalakon túl még vagy 15 másik útvonalat ismernek, melyen a nyílt vízen fogott tokhalakat be tudják szállítani, úgy hogy elkerüljék az ellenőrzést. A tokhalakat hálóval, vagy horgászszinórra szerelt horgokkal fogják (D. P. van Uhm, 2016)

Az orvhalászok másik típusa a jól szervezett professzionális halászok csoportja, akik rendszerint 5-7 főből álló csoportokba szerveződve halásznak, a legkorszerűbb hajókat használják, mely sokszor jobban felszerelt, mint a hatósági személyek járművei. Ezek az orvhalászok gyakran használnak fejlett navigációs eszközöket, halradarokat is. Ezek a hajók nem ritkán akár 5000 USD tiszta hasznot tudnak termelni (D. P. van Uhm, 2016). Szemben a helyi halászokkal a professzionális halászok gyakran fizetnek rendszeresen a hivatalos szerveknek „csúszópénzt”, azért, hogy szabadon végezhesék orvhalász tevékenységüket, illetve gyakran adnak le egy bizonyos százalékot a zsákmányból (l. alább). Ezek a professzionális halászok gyakran egy hierarchikus felépítésű bűnszervezet tagjai (Sellar, 2014), jól felszereltek lőfegyverrel, kézigránáttal.

A halászok a kifogott halakból kivesszik, majd vízzel alaposan megtisztítják az ikrákat, majd azt megsózzák. A helyi halászok titokban ezt sokszor maguk végzik otthonukban, így kész házi kaviár gyárak alakultak ki. Ezt a kaviárt Moszkvába, vagy a nagyobb városokba szállítják.

Az illegális ellátólánc következő szintje a közvetítők, akik az orvhalászok és nemzetközi kereskedők között helyezkednek el (Wyatt, 2013a). Ezek a személyek rendszerint egy bűnözői hálózatnak dolgoznak: rendszerint ők gyűjtik össze az orvhalásztól a kaviárt, majd intézkednek az áru Moszkvába szállításáról. A közvetítők rendszerint kisebb összeget fizetnek az orvhalásznak, azonban ők már jobb áron adják tovább az árut. Ezenkívül a halászok részére ők szerzik be, és adják át a hajókat, hálót, felszerelést. Ők tulajdonképpen a halászok főnökei, összegyűjtik a zsákmányt, fizetnek nekik, illetve felszerelést biztosítanak részükre. Előfordul, hogy az orvhalászok nem adják le a zsákmány egészét, hanem saját maguk értékesítik azt: rendszerint azért, mert így több pénzt kereshetnek (D. P. van Uhm, 2016).

A következő állomás a csempészek, három kategória ismert: a turisták, alkalmi csempészek, és a professzionális csempészek.

A turisták (nem részesei a nemzetközi szervezett kaviár csempészetnek), nagy összegért vásárolnak Moszkva Dorogomilovszky nevű piacán vadon élő tokhalból származó kaviárt, melyből egy kg akár 90.000 Rubel is lehet. Ezek a személyek lehetnek rendszerint gazdag emberek, sokszor művészek, mozifilmek sztárjai, akik az esetek nagy részében nincsenek tisztában azzal, hogy törvénytörtést követnek el.

Az alkalmi csempészek tisztában vannak azzal, hogy törvénytörtést követnek el, ezért az árut el is rejtik gépkocsik különböző rejtékhelyein, vagy legális áruk közé. E csoportba főleg kamion sofőrök tartoznak, akik ezzel saját maguknak kívánják hasznot szerezni, ők sem tekinthetők a bűnszervezetek tagjainak. Rendszerint nem nagy mennyiségben csempésznek kaviárt.

A professzionális csempészek viszont bűnszervezetek tagjai, akik kifinomult módszereket használnak, melyek segítségével kijátsszák a hatóságokat. Így például hamis, vagy hamisított kísérő címkével látják el a kaviár csomagolását, vagy egyszerűen megvesztegetik a hatósági személyeket. Egy empirikus kutatás során említette egy anonim interjúban az egyik csempész, hogy a kaviár Moszkva felé szállítását, sok esetben úgy végzik, hogy négy kamion halad egymás után. Az első jelentősen a többi előtt, mely a figyelő szerepet tölti be. Ha a hatósági személyek nincsenek megvesztegetve, vagy nem lehetett őket megvesztegetni, akkor ha ellenőrzést kapnak, az első kamion azonnal jelzi a többinek, hogy egy másik alternatív útvonalat válasszanak, így elkerülendő a lebukást.”.

Egy asztrakhani banda bukott le 2010-ben a Kaszpi deltában, akik professzionális konzerv készítő felszereléssel dobozolták, és hamis címkékkel látták el a vadon fogott tokhalból származó kaviárt. A kaviárt Asztrakhanból Szentpétervárra szállították, és kiderült közlekedési rendőrök is benne voltak az illegális üzletben (Zabyelina, 2014).

Egy illegális kereskedő szerint a lengyel határon szolgálatot teljesítő rendőröket, vámosokat rendszeresen megvesztegetik, azért, hogy a kaviárt az EU területére hozzák (D. P. van Uhm, 2016).

Kétségtelen lényegesen könnyebb a kaviár csempészete az élő állatok csempészeténél, hiszen egy konzervdobozba csomagolt kaviárt, könnyebb elrejtetni más legális termékek között (Moreto & Lemieux, 2015).

Különböző speciális csempész technikák léteznek: kis hűtőszerkény a kamionok fedélzetén, speciálisan kialakított boxok, vagy személygépkocsikon speciális rekeszek (padló alatt, ülések mögött, vagy az ütköző mögött), vagy személyes poggyászában való csempészet esetén rejtett rekesz a kézi poggyászában, vagy a kaviár elrejtése repülőgép személyzete által (Knapp et. al. 2006). Még arra is volt példa, hogy halott szállító kocsiban csempészték mintegy 500 kg fekete kaviárt, nagyjából 100.000 angol font értékben. Valójában a kocsiban nem volt holttest, hanem kaviár dobozokkal volt megtöltve (van Uhm 2016).

A kaviár kereskedelem utolsó lépcsője a kereskedők. Az első típusba tartoznak az orosz boltosok, akik illegálisan „pult alatt” árusítják a kaviárt. Általában anyagi befektetést és bizonyos kockázatot vállalnak, hogy rendszeresen adhassanak el több kilogramm illegális kaviárt. Mivel a kaviár nem marad túl sokáig friss, így hosszú ideig nem tárolható, minél előbb értékesíteni kell, ezért állandó piacot kell fenntartani (van Uhm 2016).

A kereskedők második típusa az étterem tulajdonosok, akik megvásárolják a kaviárt és felszolgálják a felsőbb osztálybeli vendégeknek, akik törzsvendégeknek számítanak egy exkluzív étteremben. Mivel kedvelik a kaviárt az étterem tulajdonosok rendszeresen rendelnek részükre kazahsztáni kereskedőktől, legális tenyésztett, és illegálisan vadon fogott tokhalból származó kaviárt.

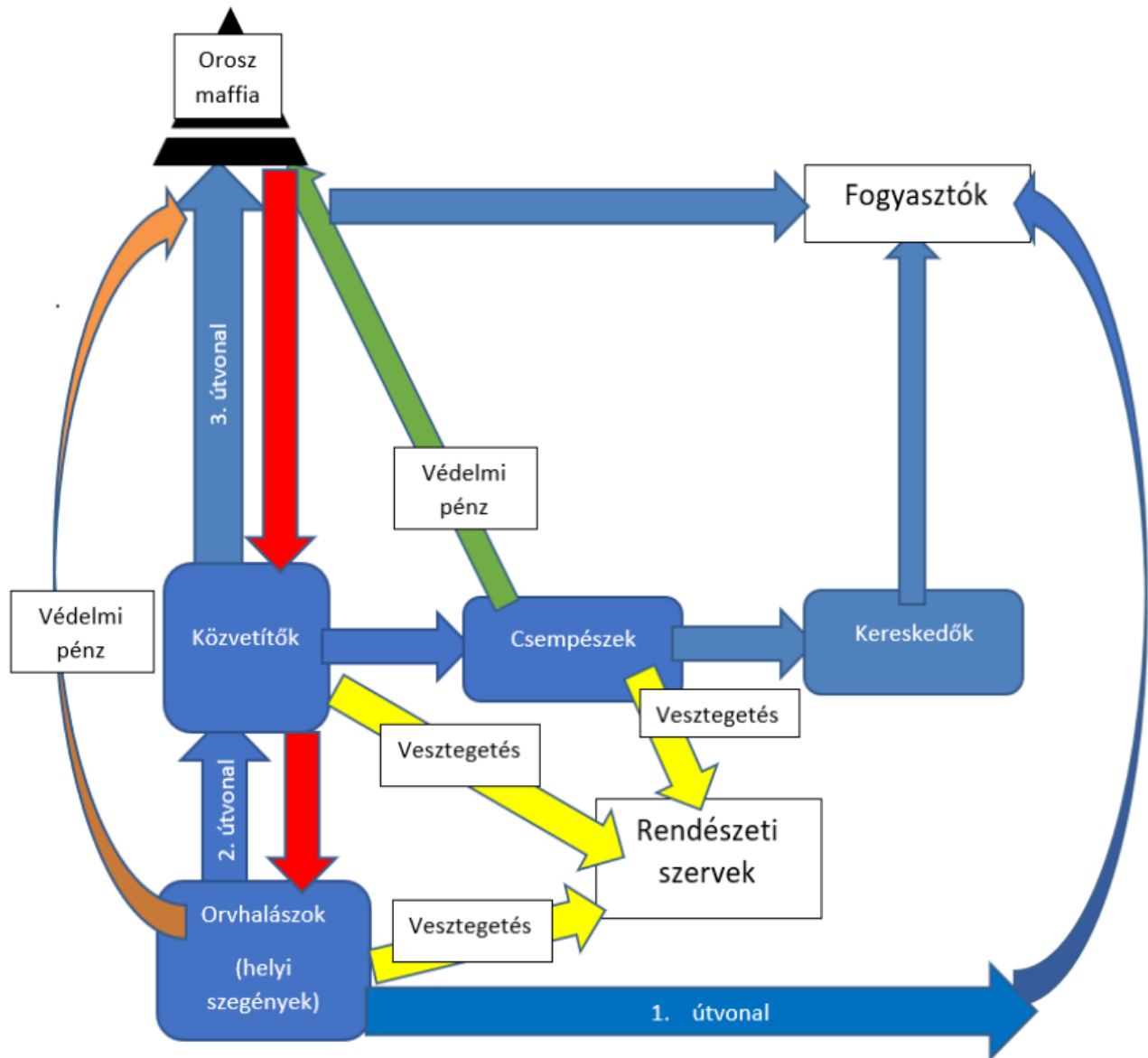
A kereskedők harmadik típusa azok, akik legálisan bejegyzett céget használnak fel az illegális kaviárral való kereskedelemre. Az egyik módszer lényege, hogy a legális kaviár kereskedelemre kiadott CITES engedélyt az illegális kaviár kereskedelemre is használják (Knapp és mtsai., 2006). Ezen kívül ezek a cégek maguk is hamisítják a CITES engedélyeket. Az EU területén egyes források szerint nagyrészt hamisított iratokat használnak a kaviár kereskedelemben.

Jellemző bűncselekmény még a kaviár hamisítása, melynek lényege, hogy „orosz kaviár” néven hoznak forgalomba azerbajdzsáni vagy más kaviárt, ugyanis az orosz kaviár jóval értékesebb másféle kaviároknál. Gyakran hamis címkével látják el a kaviár dobozát, melyen származási országgént másik országot tüntetnek fel.

Habár a kaviár tenyésztetek lehetséges megoldásai lehetnek a tokhal állomány csökkenésének, mégis kockázatot jelenthetnek a vadon élő kaviárokra is (Kecse-Nagy, 2011).

Az alábbi ábra szemlélteti az illegális ellátólánc (hálózat), és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolatot, illetve kaviár útját az orvhalásztól a fogyasztóig.

18. ábra Az illegális ellátólánc (hálózat), és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolat
Szerző saját szerkesztése.

A kék nyilak a kaviár lehetséges illegális útjait jelentik meg egészen a fogyasztóig. A leírtak szerint az első esetben (1. útvonal), az orvhalászok megtartják egy részét a zsákmánynak, amit és maguk értékesítik a fogyasztók felé (ezen az úton nem észlelhető a szervezett elkövetés).

A második esetben közvetítőknek továbbítják, akik a halászok főnökeinek is tekinthetők, így azok felettük állnak, feléjük utasításokat adhatnak (piros nyíl). A kaviár útja itt is elágazhat:

lehetséges, hogy a közvetítő valamely orosz szervezett bűnözői csoportnak adja tovább az árut, mely így a hierarchikus bűnszervezeten keresztül jut el a fogyasztóig (2. útvonal) vagy lehetséges, hogy csempészeknek adja tovább, akik az országból kiviszik a terméket, ami végül kereskedőkhöz kerül, és onnan a fogyasztókhöz (3. útvonal). A narancssárga nyíl mutatja, hogy az orosz szervezett bűnözés teljesen rátelepszik a tevékenységre: Nem csak akkor vesz részt az illegális kereskedelemben ha a szervezetükön keresztül kerül a fogyasztókhöz az áru, hanem bármilyen úton, hiszen minden esetben védelmi pénzt (kriminalszkaja krysha) szed a láncolat egyes elemeitől. A citromsárga nyíl pedig az állami korrupciós összefonódást jelzi: az orvhalászok, közvetítők és csempészek egyaránt rendszeresen fizetnek a különböző rendészeti szerveknek a zavartalan működésért (milicaszkaja krysha).

Hierarchikus bűnszervezetek az illegális kaviárkereskedelemben

A rendelkezésre álló tudományos kutatásokon alapuló szakirodalom (D. P. van Uhm, 2016) alapján kijelenthető, hogy a klasszikus hierarchikus szervezetszerű maffia típusú bűnszervezetek is szorosan kapcsolódnak ehhez tevékenységhez, vagy előfordul, hogy egy egész láncolatot uralnak. Amit az illegális kaviárkereskedelemtől tudunk, az jól modellezi az „orosz maffia” tevékenységét, módszereit. Az illegális állatkereskedelemben e területen bizonyított leginkább a maffia típusú bűnszervezetek jelenléte.

A Szovjetunió összeomlása és a globalizáció a fekete piac és a bűnszervezetek térnyerését eredményezte a kaviár kereskedelemben (Sellar, 2014; D. P. van Uhm, 2016). A szovjet birodalom szétesése óriási gazdasági visszaesést, munkanélküliséget eredményezett. Korábban a Kaszpi térségben nagyrészt mezőgazdaságból, halászatból éltek az emberek, a termékeknek az óriási ország biztosította a piacot. A Szovjetunió megszűnésével a piac összeomlott, a mezőgazdasági tevékenység jelentősen visszaesett, a kolhozok megszűntek, emberek ezreinek megélhetése vált bizonytalanná. Ennek következtében új megélhetési módot kellett keresniük, melyet az illegális tokhal halászatban és kaviár kereskedelemben találtak meg (D. P. van Uhm, 2016).

Számtalan nemzetközi szervezet jelentése (ECOSOC 2002, 2003) és számtalan publikáció (Sellar 2014) megerősítette a hierarchikus orosz bűnszervezetek jelenlétét az illegális kaviárkereskedelemben, illetve több Európai kereskedőről úgy tartják, hogy a Kaszpi-tengeri központtal rendelkező nemzetközi bűnszervezetnek dolgozik (Sellar 2014).

Amikor a tokhalfélék nemzetközi védettéget kaptak, és a kaviár kereskedelmet megszigorították, a kaviár fekete piaci ára is jelentősen megnövekedett (Zabyelina, 2014). Míg korábban 20-30 évvel ezelőtt egy kg kaviár ára 50 USD, addig mára ennek már több mint tízszerese (D. P. van Uhm, 2016). Az illegális állat és növénykereskedelemben jellemző, hogy az áru forrásától a végfelhasználóig az illegális termék ára sokszorosára növekszik, így jellemző az illegális kaviár kereskedelemre is. Mire a helyi felvásárlóktól eljut az áru egy klasszikus európai étteremig egy kilogramm kaviár ára elérheti a 15.000 Eurót is (D. P. van Uhm, 2016). Ez a magas ár vonzza a szervezett bűnözést (Duffy, 2010).

Az illegális kaviárkereskedelemmel foglalkozó orosz bűnszervezetek jellemzői

Korrupció

Az illegális kaviárkereskedelmet irányító bűnszervezetek működésének egyik alapja a korrupció (Sellar 2014). Az orvhalászok rendszeresen dolgoznak együtt a rendőrséggel és más hivatalos szervekkel a dagesztáni régióban, az illegális üzlet egyik pillérét képezik. Az orvhalászok egyrészt fizetnek a tengerre való belépésért, illetve a fogott zsákmány után százalékot is szolgáltatnak a hivatalos személyeknek. Minden egyes kihajózás után 1.500 USD kenőpénzt fizetnek a hatóságok embereinek, és még erre jön a fogás utáni százalék. Egy interjú szerint minden 10 kg kaviár után 1 kg a rendőrségé, 1 kg pedig a „védelmezőé” (D. P. van Uhm, 2016)

A hivatalos személyek vesztegetése az egész folyamatot végig kíséri: a parti őrség, rendőrség, vámtestek, és a repülőtéri hivatalos személyek is részesei ennek az üzletnek (D. P. van Uhm, 2016).

A korrupciós láncolat a gyakorlatban azzal indul, hogy az orvhalászok belépnek a Kaszpi tengerre, akik a korrupt vízi rendőrség és más hatóságok védelmét élvezik. A kifogott tokhalból nyert kaviárt ezután eladják egy kisebb helyi kereskedőnek. Ennek a kereskedőnek a főnöke egy közvetítő, aki a németországi nemzetközi kereskedővel áll kapcsolatban, köztük már több egyezség áll fenn a kaviár árára és minőségére vonatkozóan. Ezután biztosítja, hogy egy kamionsofőr induljon a szállítmánnyal Oroszországon keresztül egészen Lengyelorszáig, ahol az áru az EU területére belép. Itt a lengyel határnál ismételten a korrupt hivatalos személyek segítségével léphet át a határon: rendszerint megvesztegetett vámtestviselők segítségével.

Ezután a becsempészett kaviárt Németországban adják el, sokszor újra csomagolva mintha legális kaviár lenne

Jellemző a rendszeres „rendőrségi védelem” , oroszul „militsejszkaja krysha”, ami rendszeres védelmi pénz fizetését jelenti a rendőrségnek, leginkább az orvhalász területen a Kaszpi tengeren.

A korrupción túl másik fontos pillére e tevékenységnek a „maffia védelme”, oroszul „kriminalnyszkaja krysha”. Ez azt jelenti, hogy a maffiának fizetett rendszeres védelmi pénz ellenében a maffia megvédi az orvhalászokat, jellemzően a hatóságoktól, illetve a versenytársaktól is. A legtöbb legális és illegális halász élvezi a krysha védelmét. A hatóságoktól való védelem a gyakorlatban úgy valósul meg, hogyha a halászokat a tengeren ellenőrzik a hatóságok emberei akkor a halász a bűnszervezet egyik emberét hívja, és közli rendőrségi ellenőrzést kapott, majd átadja a fedélzeten tartózkodó rendőröknek a telefont. Ekkor a bűnszervezet vezető személye közli a rendőrrel, hogy az ellenőrzött halász az ő embere, hagyja „dolgozni”, majd rendőr ezután már nem folytatva az intézkedést távzik, azonban gyakran ilyenkor is elvárnak némi ajándékot, amit kaviár formájában kapnak meg a halásztól.

Behatolás a legális gazdaságba

Az illegális kaviár üzletben részt vevő orosz maffia a legális gazdaságba is teljesen beépült, ami az orosz szervezett bűnözés más területein is megfigyelhető. A Szovjetunió összeomlása után az 1990-es évek elején az orosz maffia jelentős szerepet játszott az állami vagyon privatizációjában, jelentős anyagi javakat szerzett meg, és későbbiekben már jelentős számú legális gazdasági társaságban szerzett részesedést (Volkov 2002, Dubinsky, 2007), és nagy számú tokhal tenyésztő cég tulajdonjogát szerezték meg. Jól illusztrálja ezt, az egyik cég vezetőjének nyilatkozata, melyet az egyik kutatás során nyilatkozott: a tenyészfarmon igazából alig van megfelelő biztonsági személyzet, mivel ők nem félnek attól, hogy a tenyészetből halat lopnak, hiszen a bűnözők félnek inkább tőlük.

A kaszpi tengeri illegális halászatot Azerbajdzsánban látszólag állami kézben lévő vállalatok végzik, de valójában az egész piacot a maffia tartja kézben (D. P. van Uhm, 2016). Az étteremtulajdonosok szerint a maffia által forgalmazott kaviár jobb minőségű, mint az állami vállalatok által forgalmazott (Sellar 2014).

Erőszak

Annak ellenére, hogy az orvadászok, kereskedők, és hivatalos személyek között együttműködés áll fenn, az ellenségeskedés, és az erőszak használata egyáltalán nem ritka jelenség az illegális kaviár kereskedelemben, melyet időnként „tokhal háborúnak” is szoktak nevezni (Shadrina, 2007). Több jelentés szól arról, hogy fegyveres tűzharc alakult ki az versenytárs orvhalászok között, vagy akár a hatósági személyek és az orvhalászok között Dagesztánban (Lagutov, 2008). A Kamilia nevű hajót például 1996-ban a parti őrség kísérelte meg feltartóztatni, miközben a hajó rakományát (tokhalakat) rakodtak át két Kamaz tehergépkocsira. Miközben a parti őrség megpróbált rajtuk ütni a korrupció vízi rendőrség félautomata fegyverekből nyitott tüzet, és a tűzharcban végül a két tehergépkocsi elhagyta a helyszínt. A Kamilia hajót egyébként a későbbiekben is használták orvhalászathoz, azonban a hatóságok többé nem tartóztatták fel, az orvhalászok ellen sem indult eljárás.

A nem korrupció hivatalos személyek elleni támadást illusztrálja, egy 1996-ban történt eset: Kaspysk város abban a negyedében robbantott bombát a kaviár maffia, ahol a parti őrség tagjainak családja él, válaszul a parti őrség aktív tevékenységére (Vaismann, 1997). Abban az épületben, ahol a robbantás történt, több mint 100 ember él, köztük a parti őrség parancsnoka, akit korábban már fenyegetett a kaviár maffia. A robbantásban 67 ember, köztük 21 gyermek vesztette életét, nagyrészt a parti őrség emberei, és családjuk.

A határőrség felderített egy kaviár hálózatot 2012-ben, egy évvel később ismét robbantottak a határőrség egyik hivatali épületénél Kaspysk városában (Zabyelina 2013). A helyi hivatalos szervek szerint háború van a kaviár maffia és a hivatalos szervek között (Vaismann, 1997).

Az ún. „Izberbash egység” egyik tisztjét 2000-ben elrabolták, cserébe követelték, hogy a hatóságok szolgáltatassák vissza azokat a hajókat, amelyeket az orvhalászoktól foglaltak le. Egy évvel később az orvhalászok (legalább 100 fő), megrohmozták a parti őrség egyik állomását Dagesztánban, ismét az elkobzott hajók visszaszolgáltatását követelték. A dagesztáni rendőrségi szóvivő és az elnöki szóvivő közölték, hogy a támadások mögött az ún. kaviár maffia áll, mely ellen mindig harcolni fognak.

Több olyan eset is előfordult, hogy kézi gránáttal halásztak az orvhalászok a 2000-es évek közepén, majd a náluk lévő kézigránatot dobták a közeledő halőrök felé (Knapp és Mtsai., 2006).

A versenytársak közötti háborúra utal az merénylet, amely egy héttel a halászati szezon előtt történt 2005-ben: Astrakhan-i irodája előtt lőttek le egy vezető halászati tisztviselőt hivatalának

ajtájában. Egyes sajtó információk szerint halála a halászati kereskedelmi tevékenységéhez kapcsolódott, melyet saját hasznára végzett.

Egy tudóst 2008-ban Moszkva központjában elraboltak, mivel felfedezte, hogy a tenyésztett tokhalból származó fekete kaviárból hogyan lehet előállítani olyan kaviárt, ami megkülönböztethetetlen a vadon élő tokhalból származó kaviártól (Orlandi, 2008).

Az illegális kaviár kereskedelemmel kapcsolatos erőszak nem csak Oroszországban, hanem Európában is megjelenik.

Az Egyesült Királyságban a bűnügyi felderítő szolgálat felderített egy olyan ügyet, melyben emberölést, zsarolást követtek el az illegális kaviár kereskedelemmel összefüggésben, mely mögött az orosz maffia állt (Schneider, 2012). Hollandiában is voltak jelei, hogy az orosz maffia részt vesz a kaviár kereskedelemben. Ezen kívül több holland tisztviselő szerint az orosz maffia megjelent a holland CITES nemzeti irodában is, illetve az iroda több munkatársát megfenyegették, mivel a hatóságok nagy mennyiségű kaviárt koboztak el (D. P. van Uhm, 2016).

Egy másik esetben egy fekete Mercédészől figyelték egy rendőrfelügyelő házát. A felügyelő szerint aznap 10 tonna kaviárt foglaltak le, mivel egy import szállítmány iratai nem voltak rendben. Az ügy hátteréhez tartozik még, hogy a genfi CITES hatóság elfogadott olyan iratokat dokumentumokat, amelyek hivatalosan még nem is voltak kiadva (D. P. van Uhm, 2016).

9.3. Vállalati bűnözés (corporate crime) a vadon élő állatok és növények nemzetközi illegális kereskedelmében

A vállalati bűnözés fogalmi meghatározásai

A fogalmat Edwin Sutherland kriminológus alkotta meg, a fehér galléros (white collar crime) bűncselekményekkel összefüggésben, melyről először 1939-ben tett említést az Amerikai Szociológiai Társaság konferenciáján. Meghatározása szerint a fehér galléros bűnözés „azokat a bűncselekményeket foglalja magába, amelyeket magas beosztású, megbecsült társadalmi státuszú személyek követnek el, foglalkozásuk körében”. A jelenség kutatása során elsősorban törvényesen bejegyzett cégek (70 nagy hírű, nemzetközi cég) törvénytörő, bűncselekményeket megvalósító tevékenységét vizsgálta, vagyis a gazdasági társaságok vállalati bűnözés körébe tartozó cselekményeit. Ennek során feltárta, hogy mely bűncselekmények sorolhatók e körbe: gazdasági és politikai korrupció, vesztegetés, csalások, sikkasztások, csődbüntettek, adócsalás,

biztosítási csalások. Sutherland kutatásai alapján megállapítható, hogy a vállalati bűnözés tulajdonképpen a fehérgalléros bűnözés egyik területének tekinthető. A fehérgalléros bűnözéshez sorolhatóak még a gazdasági és a foglalkozás körében elkövetett törvényszegések. Kutatásával megdöntötte az addig széles körben elterjedt felfogást, hogy bűncselekményeket csupán az alsóbb osztályokhoz sorolható emberek követnek el, hiszen az általa vizsgált ügyekben magas társadalmi, egzisztenciális háttérrel bíró emberek irányításával, vagy részvételével zajlott ezen bűncselekmények elkövetése (Sutherland, 1940).

Az 1970-es évektől már egyre inkább elkülönítették a fehér galléros bűnözésen belül azokat a cselekményeket melyeket egyének követnek el, a vállalati keretek között elkövetett bűncselekményektől, vagyis a vállalati bűnözéstől (Inzelt & Bezsenyi, 2021). Megalkottak különböző fogalmi meghatározásokat: azon jogellenes és káros cselekmények melyeket egy cég alkalmazottai követnek el egyéni vagy a cég érdekeinek előmozdítása érdekében (Friedrichs, 2010). Egy az 1980-as években megalkotott fogalom szerint „a vállalatok által elkövetett államilag büntetendő cselekmények, ide sorolandók a közigazgatási, magánjogi és büntetőjogi jogsértések is.” (B. Clinard & Yeager, 1981)

Felmerül a kérdés, hogy vannak e átfedések, illetve kapcsolatok a vállalati és a szervezett bűnözés között? Vagy lehet e a két fogalom egymás szinonimája? Álláspontom szerint érdemes mind kriminológiai, mind jogi (büntetőjogi) szempontból külön vizsgálni a kérdést. Kétségtelen tény, hogy számtalan közös elemet hordoz mindkét bűnözési forma. Mielőtt részletes elemzésbe kezdenék le kell szögezmem, hogy a vállalati bűnözés fogalom meghatározása jóval egyszerűbb feladat a szervezett bűnözésnél, mert míg az előbbire a fentiekben ismertetett fogalom meghatározásokon túl nem igen ismert több, addig az utóbbi esetében akár több száz meghatározás is létezik (Lampe, 2016), hiszen számtalan megjelenési formája ismert a világon, az eltérő földrajzi és kulturális hagyományokra tekintettel (Zsigmond, 2020).

A szervezett bűnözés esetében néhány olyan közös elemet érdemes kiemelni melyek a fogalom meghatározások majdnem mindegyikében előfordulnak: tartós időre való szervezettség, hierarchia, rendszeres anyagi haszonszerzési célzat, több bűncselekmény visszatérő vagy rendszeres elkövetése, és eseti jelleggel az erőszak.

Míg a vállalati bűnözés fogalmi elemei: vállalati keretek között, a vállalat vezetőinek vagy dolgozóinak, rendszeres anyagi haszonszerzési célból (több profitért), bűncselekmények (több) elkövetése. A két fogalom elemei között nem csupán átfedések tapasztalhatók, hanem úgy tűnik nagyjából azonos fogalmakról lehet szó. Hiszen, ha egy legálisan bejegyzett és alapvetően

legálisan működő vállalat profit növelés céljából a működése során különböző bűncselekményeket is elkövet, kimondható, hogy szervezett elkövetésről, szervezett bűnözésről beszélünk, melyben az elkövetés háttéréül szolgáló szervezetet a vállalati struktúra adja.

A két kriminológiai fogalom közötti hasonlóságokra már több kutató is felhívta figyelmet: az illegális áruk piacán (pl. kábítószer) ugyanolyan piaci mechanizmusok érvényesülnek, mint más piacokon belül (Wyatt és mtsai., 2020b) a munkaszervezés, a munkamegosztás, felelősség ugyanúgy alakul mint egy nemzetközi multinacionális cégnél (Gounev & Ruggiero, 2014).

Mivel a fentiekben kifejtettek szerint a szervezett bűnözés igen tág fogalomnak tekinthető, melyet a több mint 150 meghatározás is tükröz, és a vállalati bűnözés jóval szűkebb kategóriát képez, az átfedésekre tekintettel kijelenthető, hogy a szervezett bűnözés halmazán belül helyezkedik el a vállalati bűnözés, mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Esetenként egyes vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények kilóghatnak a szervezett bűnözésből, például ha olyan lényeges fogalmi elem hiányzik, mint a rendszeresség, hosszabb időre irányuló elkövetési célzat.

16. táblázat Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények jellemzői³⁸

Palermói egyezmény elemei	Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények
bizonyos ideig való fennállás	ez az elem, ami minden vállalati bűncselekmény esetén fennáll, mivel a vállalatok (gazdasági társaságok) nem egyszeri, vagy rövid alkalomra jönnek létre
három vagy több főből áll a csoport	Ha nem egyszemélyes vállalat (gazdasági társaság), vagy egyéni vállalkozás keretében követik el a bűncselekményt, fennáll ez az elem. Itt megjegyzendő, hogy nem csupán a vállalat tulajdonosai, tisztségviselői, tagjai számítanak a csoport tagjainak, hanem annak munkavállalói, amennyiben ismerik a bűncselekményi tevékenységet.
struktúrált csoport	Minden vállalat megfeleltethető e kritériumnak.

³⁸ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalomszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen	A vállalatok fennállása nem alkalomszerű, illetve jellemző a strukturált a felépítés, mindenkinek (munkavállalóknak, tisztségviselőknak) pontos szerepe van, és a tagság is (a munkavállalók is nagyrészt) állandó.
összehangolt működés	minden vállalatra elmondható, hiszen a működést alapító okiratok szabályozzák részletesen szerte a világon, illetve a termelés előre meghatározott tervek szerint folyik
cél súlyos (négy évig terjedő szabadságveztéssel súlytható) bűncselekmények elkövetése	ez egyes államokként változhat
közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve	a védett állat és növényfajok kereskedelmének minden esetben ezek a céljai

A fenti táblázat alapján látható, hogy büntetőjogi dogmatikai szempontból a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelően a vállalati bűnözés keretében megvalósított bűncselekmények.

Felvetődik azonban egy lényeges kérdés, mely az ilyen típusú elkövetések megelőzése, felderítése, és bizonyítása szempontjából egyáltalán nem elhanyagolható. A vállalat amelyik a szervezete keretein belül követi el a bűncselekményeket legális-e, legális célokból jött-e létre, eleinte legálisan működött, és a profit növelése céljából, később követ el bűncselekményeket, vagy egy bűnszervezet a tevékenységének leplezése céljából fedővállalatot hozott létre, tipikusan ilyenek a pénzmosás céljából alakított vállalkozások (levi 1981).

Vállalati bűnözés az illegális vadkereskedelemben

Az illegális állat- és növény kereskedelemben az egyre inkább terjedő vállalati bűnözést számtalan kutatás igazolta. Az illegális szállításban például számtalan legálisan bejegyzett vállalat vesz részt, elemzések szerint az EU területén az illegális vadkereskedők több mint 30%-

a legális szereplőként is jelen van a piacon (D. van Uhm, 2016). Ezek a vállalatok lehetnek törvényesen működő, nyilvántartásba vett állatkereskedelemmel foglalkozó cégek, állatkertek, cirkuszok, régiségboltok, divatáru kereskedők, vagy állattenyésztők, vagy bármilyen vállalkozás, mely tökéletes háttérrel biztosít az illegális tevékenység leplezésére, az illegálisan beszerzett áruk tisztára mosására (Wyatt és mtsai., 2020a).

A vállalati bűnözés olyan formában jelenik meg az illegális vadkereskedelemben, hogy a cég leplezi az áru eredetét, és/vagy rejti az árut. A leplezés úgy valósulhat meg, hogy illegálisan szerzi be az árut orvvadászoktól, majd legális iratokkal igazolja, hogy a szállított vagy forgalmazott állat vagy növény szállítmány tenyésztett, vagy fogságban nevelt egyedekből áll (Wyatt, 2013b). Az engedélyeket vagy hamisítják, vagy ami biztonságosabb a korrupciós csatornák felhasználásával szerzik be a hivatalos szervektől. A leplezésre remek példa, amikor a vadon fogott kaviárt legálisan bejegyzett cégek tenyésztett kaviárként csomagolják, és viszik a nemzetközi piacra. Sok ilyen céget valamelyik orosz maffia szervezet hozott létre és működtet (D. van Uhm & Siegel, 2016). Ez példázza azt a jelenséget, amikor a szervezett bűnözés fedővállalkozások létrehozásával leplezi tevékenységét.

A rejtés úgy valósulhat meg, hogy a törvényesen bejegyzett vállalat valamilyen legális áru szállítását, kereskedelmét jelöli meg fő tevékenységének, és ezt tünteti fel a szállító levelekben, áru kísérőokmányokban (pl. kőszobrok, gyümölcs stb.), és a védett állatokat, növényeket vagy azok származékát a legális áru közé, vagy alá, mögé rejtve szállítják.

Vállalati bűnözés az illegális elefántcsont kereskedelemben

Erről a tiltott üzletágról elmondható, hogy az egyik legjövedelmezőbb üzletágnak számít az illegális állatkereskedelemben, bár az UNODC legutóbbi 2020-as jelentése szerint az elefántcsont feketepiaci ára jelentősen esett az elmúlt években (UNODC, 2020b). Kenyában 2014-ben 148 amerikai dollár volt egy kg, 2018-ban már csak 54,5 amerikai dollár, Tanzániában 95 amerikai dollár majd 2018-ra már csak 40 amerikai dollár. A jelentés szerint ennek pontos oka egyelőre nem ismert, további kutatásokat igényel, de elképzelhető, hogy a számtalan nemzetközi korlátozásnak köszönhetően esett vissza a kereslet.

Azonban továbbra is kijelenthető, hogy nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok foglalkoztak és foglalkoznak is e tevékenységgel. Az UNODC egy korábbi 2016-os elemzése szerint egyes Afrikai terrorszervezetek az elefántcsont kereskedelmet tartják ellenőrzésük alatt, melyből jelentős bevételük származik (UNODC, 2016).

Az elefántcsont megmunkálásának több mint ezeréves hagyománya él a távol keleten, ezért az elefántok vadászata Ázsiában egykor óriási méreteket öltött, míg nem Ázsia több területén teljesen kihaltak. Az óriási felvevőpiac igényének kielégítésére újabb források felé kellett nézni.

A CITES honlapján közzétett adatok szerint „az afrikai elefánt (*Loxodonta africana*) populációja az 1930-as és 40-es években 3-5millió egyedből állt. A 70-es, 80-as évekbeli gyors csökkenés után mára kevesebb, mint félmillió állat maradt. A XX. század elején Ázsiában kb. 100 000 indiai elefánt (*Elephas maximus*) élt, mára a természetben 35 000-50 000 példánya maradt. Legnagyobb populációja Indiában él (a teljes létszám 57%-a). Elefántcsontból készülhetnek szobrok, ékszerek, papírvágó kések, evőpálcikák, pecsétnyomók, de a bizarr termékek között az elefánt lábából készült papírkosár és esernyőtartó is előfordul”.³⁹

Egyes becslések szerint Afrikában a 80-as években legalább 100 000 elefántot öltek meg évente, bizonyos régiókban a helyi populáció 80%-a elpusztult. Ennek fő oka az illegális elefántcsont-kereskedelem volt.

A CITES egyezmény alapján az elefánt vadászata, illetve az elefántcsont-kereskedelem 1989 óta tilos, ez alól kivételt csak a washingtoni egyezmény megkötése előtt készített dísztárgyak jelentenek. Az orvvadászat és az illegális elefántcsont-kereskedelem ennek ellenére virágzik. A TRAFFIC⁴⁰ 2014-ben részletes elemzést (Milliken, 2014) készített az illegális elefántcsont-kereskedelemről. Az elemzés fő alapját a szervezet által működtetett nyilvántartás adta⁴¹, mely 1989-től napjainkig gyűjt és tárol adatokat az illegális kereskedőktől lefoglalt elefántcsont mennyiségére, a lefoglalások helyszínére, az illegális kereskedők módszereire, illetve a lefolytatott büntetőeljárásokra vonatkozóan.

Az illegális szállítmányok Afrikából Ázsia felé irányulnak, sok esetben tranzit állomások beiktatásával. *Az elemzés három időperiódust különböztet meg az illegális szállítási útvonalak tekintetében.*(Milliken, 2014).

A 2000-2009 közötti időszakban a szállítmányok kiinduló országaként egyes nyugat afrikai államokat jelöl meg, így Kamerun, Lagosz, és a Kongói Demokratikus Köztársaságot. Néhány szállítmány Európán keresztül halad, tranzit országgént elsősorban Belgiumot jelöli meg. A szállítmányok végső célja pedig elsősorban Japán. Végső úticélként Kína kevésbé jellemző, bár

³⁹ <http://www.cites.hu/fajok.html>

⁴⁰ TRAFFIC the wildlife trade monitoring network – nemzetközi szervezet

⁴¹ A nyilvántartás angol neve ETIS (Elephant trade information system)

a tanulmány kitér arra is, hogy a lefoglalt szállítmányok 40%-nak ismeretlen a tényleges úticélja. Ebben az időszakban egyes csempészett elefántcsont szállítmányok mennyisége is jellemzően kevesebb, így légi úton való csempészet is előfordul.

A következő *2009-2011-ig terjedő időszakban* a kiinduló országgént elsősorban már kelet afrikai országok jellemzőek, melyek az Indiai-óceánon kikötővel rendelkeznek (Daar es Salaam, Zanzibár Tanzániában). Tranzit országgént egyes útvonalakon Malajzia és a Fülöp szigetek a jellemző, illetve más útvonalakon az Egyesült Arab Emírátsok. Célországgént már kevésbé Japán, inkább Kína, Kambodzsa, és Thaiföld a jellemző. Az egyes szállítmányok mennyisége már jelentősebb, több tonnát elérő, így a szállítás már szinte teljes egészében hajókon történik.

A *2012-2013-as időszakban* már egyértelműbben Tanzánia és Kenya a kiinduló ország. Újabb útvonalak és tranzit országok jelennek meg így Törökország, Spanyolország, Indonézia, Sri Lanka. Célországgént Japán kiesik, és az elsődleges célországgá Kína válik.

Az illegális elefántcsont szállítmányok mennyisége évről évre növekszik, az utóbbi években egy-egy szállítmány súlya 1,5 tonna és 7 tonna közé tehető. A nagy mennyiségre tekintettel a kontinensek közötti szállítást elsősorban konténerhajókon bonyolítják, a kikötőkben raktárakat bérelnek, a szállítmányokhoz kísérőokmányként hamis dokumentumokat, fantom cégeket használnak fel. A bűncselekmények jellege arra utal, hogy az elkövetők között kontinenseken átívelő szoros, összehangolt kapcsolat alakulhatott ki, továbbá ezek a szervezett bűnözői körök tevékenységüket korrupciós kapcsolatokon keresztül biztosítják. A fenti tényezők a nemzetközi szervezett bűnözés jelenlétére utalnak (Milliken, 2014).

Az egyes afrikai országok hatóságai elsősorban felderítői, hírszerzési úton megszerzett információk alapján, illetve rutin ellenőrzésekkel tudnak egy-egy illegális szállítmányt leleplezni (Milliken, 2014). Kevésbé eredményez tettenéréseket a kikötőkben a szállítmányok röntgen átvilágítása, és a speciális kereső kutyák alkalmazása a technikai eszközök, és speciálisan kiképzett kutyák hiánya miatt. Arra utaló adat nincs, hogy egy-egy sikeres tettenérés és nyomozás során az egész nemzetközi hálózat felderítése megtörtént-e, amit az egyes államok bűnüldöző hatóságai közötti (forrás-tranzit-célországok) rendszeres információcsere alapozhatna meg.

Vállalati-szervezett bűnözés az illegális elefántcsont kereskedelemben

Számtalan kormányközi szervezet (UNODC, Interpol) illetve NGO (TRAFFIC) ír a szervezett bűnözés illegális elefántcsont kereskedelemben való részvételéről (Batt és mtsai., 2017; Interpol, 2012). Az egyes források szerint nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok irányításával zajlik az illegális kereskedelem elsősorban Afrikából Ázsiába.

A jelentések nagy része nem tér ki, hogy a szervezett bűnözés milyen formában vesz részt az illegális elefántcsont kereskedelemben, milyen típusú bünszervezetek irányítják, és milyen módon, csupán megemlítik a szervezett bűnözés részvételét.

A fejezethez olyan sikeresen megoldott bűnügyekről szóló beszámolókat, jelentéseket vizsgáltam meg, melyekben nemzetközi illegális elefántcsontkereskedelemmel foglalkozó bünszervezetek ellen lefolytatott nyomozásom eredményeit tárták fel. (vanishing point 19o)

Bayon Muyumba csoportja

Az alábbi táblázatban a kongói Bayon Muyumba által vezetett bünszervezeti csoport tevékenységének adatai láthatók. A csoport úgy lepleződött le, hogy 2009. márciusában az általa strómanokkal működtetett szállító cégek egyikének (Puja ltd.) hajóját vonták ellenőrzés alá a hatóságok Vietnamban. A szállítólevél szerint műanyag hulladékot szállítottak, azonban az ellenőrzést végző vámtestek az említett Puja Ltd. konténereiben 6,2 tonna elefántcsontot találtak, és foglaltak le. Pár nappal később a Puja Ltd. nevű cég egyik másik szállítmányát is ellenőrzés alá vonták a Fülöp szigetek Manilában, melynek során 4,4 tonna elefántcsontot foglaltak le. A nyomozás során alkalmazott DNS vizsgálat feltárta, hogy az elefántcsont a mozambiki Seliouss-Niassa ökoszisztémából származik. A szállításban és csempészetben részt vettek még az Team Freight Tanzania, Kigoma M.N. Enterprises, Uplands Frewarders és a Nectar Logistics nevű fantomcégek, illetve felderítették, hogy 6 tanzániai megvesztegetett vámtestviselő segítségével pecsételték le a konténereket. Mivel a cégek közvetlenül nem voltak Muyumbához köthetők, így ellene végül nem indulhatott büntetőeljárás.

17. táblázat Bayon Muyumba csoportja⁴²

A csoport vezetőjének neve	Bayon Muyumba
Az ügy keletkezésének ideje	2009
A csoport tevékenységének időintervalluma	2008-2009 (valószínű még 2008 előtt megkezdtek tevékenységüket, azonban a nyomozás csak eddig tárta fel az aktivitásukat)

⁴² Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Forrás országok	Tanzánia, Mozambik
Tranzit országok	Egyesült Arab Emírségek, Malajzia
Célországok	Fülöp szigetek, Vietnám
Szállítmány elfogásának helye	Fülöp szigetek, Vietnám
Az elfogott szállítmány mennyisége	10,6 tonna (2 szállítmány)
Csempészet módszere	Áru hamis megjelölése (műanyag hulladékként feltüntetve)
Fedővállalkozások	Puja Ltd., Team Freight Tanzania, Kigoma M.N. Enterprises, Uplands Frewarders és a Nectar Logistics)
Korrupciós kapcsolatok	Tanzániai Vámhivatal 6 tisztviselőjét tartóztatták le, akik illegálisan pecsételték le a szállítókonténereket Egy tanzániai parlamenti képviselő neve is felmerült (Abdurahman Kinana)

A „MOL Independence” hajó szállítmányának ügye

A következő bűnügy 2002 júliusában kezdődött. Az EIA által közzétett jelentés szerint a MOL Independence nevű hajó (a nemzetközi hajónyilvántartás szerint ciprusi lobogó alatt hajózott <https://www.balticshipping.com/vessel/imo/8608585>) ekkor kötött ki Szingapúrban, majd ezt követően a szingapúri hatóságok rutin ellenőrzés alá vonták az egyik kirakodott konténert. A csatolt kísérőlevél és vámnyilatkozat szerint Malawiból (Lilongwe-ből) származó kőszobrokból állt a szállítmány. Az ellenőrzés során a kikötői hatóságok meglepve tapasztalták, hogy konténer belsejében a kőszobrok mögé rejtve 7,2 tonna elefántcsont található, mely addig a lefoglalt legnagyobb elefántcsont-szállítmány volt az 1989-es nemzetközi elefántcsont-kereskedelem tilalom óta.

Az EIA későbbi kutatásai egyébként rámutattak arra, hogy ez a szállítmány csupán a jéghegy csúcsának számított melyet a kifinomult és szervezett elefántcsont-szindikátus szállított kontinenseken keresztül, egyébként a szervezet 1994 óta működött büntetlenül. A későbbi DNS-elemzés kimutatta, hogy a lefoglalt elefántcsont nagyrésze Zambiai elefántoktól származott. Az állatok orvvadászata után a már feldolgozott elefántcsontot Malawiba szállították, ahol becsomagolták, majd közúton Mozambikba vitték, ahonnan Beira város kikötőjéből Dél-Afrikába és Szingapúrba haladt tovább a szállítmány, melynek végső úticélja Japán lett volna.

18. táblázat „MOL Independence” hajó szállítmányának ügye⁴³

A csoport vezetőjének neve	Nincs adat
Az ügy keletkezésének ideje	2002. július
A csoport tevékenységének időintervalluma	1994-től 2002-ig
Forrás országok	Zambia
Tranzit országok	Mozambik, Malawi, Dél-afrikai Köztársaság
Célországok	Japán
Szállítmány elfogásának helye	Szingapúr
Az elfogott szállítmány mennyisége	7,2 tonna
Csempészet módszere	Leplezés: Áru hamis megjelölése (kőszobrokként feltüntetve) Rejtés: a kőszobrok mögé rejtve a konténerekben
Fedővállalkozások	A felhasznált forrásban nincsenek megnevezve a cégek neve, de egyértelműen kellett lennie fedőcégeknek a szállításhoz
Korrupciós kapcsolatok	Nincs adat

Az „EVERGO International Ltd.” ügye

A tanzániai rendőrség 2013. november 02-án rajtaütött Michocheni külvárosában egy házban, melyben 706 darab összesen 1,8 tonna elefánt agyart találtak, és foglaltak le. A házban tartózkodó három kínai állampolgárt letartóztatták. A kínai gyanúsítottak a helyszínen 50.000 USD-al kísérelték meg megvesztegetni az őket letartóztató rendőröket. A rendőrség a házkutatás során talált még nagy mennyiségű készpénzt, mérlegeket, egy olyan mikrobuszt melyben csempészetre alkalmas rejtett rekesz volt kialakítva, illetve darabolt elefántcsont agyarak több zsákban fokhagyma és tengeri kagylóhéjak közé voltak rejtve. A további nyomozás során feltárták, hogy a ház és a mikrobusz egy EVERGO International Ltd. nevű kereskedelmi céghez köthető, és az elefántcsont szállítási útvonala Zanzibárhoz is kapcsolódik. A nyomozás ezen információi alapján 2013. november 13-án egy zanzibári kikötőben ellenőrizték le az EVERGO Int. Ltd. cég egyik konténerét éppen akkor amikor a Kota Hening nevű hajóra rakodtak be. Az ellenőrzés eredményeként a konténerben 1023 db elefántcsontot

⁴³ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

összesen 2,9 tonna mennyiségben találtak, az elefántcsontok kagylóhéjak közé voltak rejtve, Zanzibárban további 6 embert tartóztattak le a hatóságok. A nyomozás továbbá felderítette, hogy az Island See Food Ltd. nevű fedő cég is érintett volt az ügyben. Az ügy további fejleménye újabb két letartóztatás: a bűnszervezet két kulcsfiguráját Salvius Matembo és Julius Manase tanzániai állampolgárokat tartóztatták le. Matembo elismerte, hogy az 1990-es évek vége óta vesz részt tevékenyen az illegális elefántcsont kereskedelemben. A nyomozók lefoglalt iratok között több gyanús tranzakcióról szóló számlát találtak, melyek az említett fedővállalkozások és egy hong kong-i cég (YQP International) között mentek végbe.

19. táblázat „EVERGO International Ltd.” ügye⁴⁴

A csoport vezetőjének neve	Salvius Matembo, Julius Manase
Az ügy keletkezésének ideje	2013. november 02.
A csoport tevékenységének időintervalluma	1990-es évektől 2013-ig
Forrás országok	Tanzánia
Tranzit országok	Zanzibár
Célországok	Hong Kong
Szállítmány elfogásának helye	Tanzánia, Zanzibár
Az elfogott szállítmány mennyisége	3,7 tonna (két lefoglalás)
Csempészet módszere	Leplezés: Áru hamis megjelölése (fokhagyma, tengeri kagylóhéj) Rejtés: a szárazföldi szakaszon rejtett boxban
Fedővállalkozások	EVERGO International Ltd. Island See Food Ltd. YQP Internaional Ltd.
Korrupciós kapcsolatok	vesztegetési kísérletről van adat

„Chasama-ügy”

Malawiban 2013. május 24-én a malawi adóügyi hatóság mobil csoportja ellenőrzött egy teherautót Bwengu és Phwezi települések között. A teherautó hivatalosan Tanzániából szállított cementet, azonban a jármű részletes átvizsgálása során a hatóság emberei 781 darab elefántcsontot fedeztek fel mintegy 2,6 tonna súlyban a cementeszsákok alatt. A teherautó

⁴⁴ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

sofőrje és tulajdonosa Charles “Chancy” Kaunda volt, aki előzőleg a teherautóval Lilongwe-ből Dar es Salaamba vezette a teherautót, mely legalább 20 órás utazást jelent. Itt felrakodta az elefántcsontot, majd a visszatérő úton a Songwe határállomáson áthaladt, és már majdnem visszaért Lilongwebe, amikor a mobil egység megállította.

A malawi-i hatóságok értesítése alapján a tanzániai hatóságok is nyomozni kezdtek, melynek során megtalálták azt a házat a Mbezi Makabe nevű piactér közvetlen szomszédságában, ahol az elefántagyarakat összegyűjtötték, raktározták. A házba egy rendőrségi akció keretében hatoltak be, és még körülbelül egy tonna elefántcsontot és több zsák cementet fedeztek fel.

A nyomozás során megállapították, hogy Kaunda a Lilongwe-i székhelyű City Car Hire cég igazgatója. A helyi források szerint ez a cég valójában két, kínai üzletember tulajdonában áll, Kaunda csupán strómanként volt bejegyezve.

ide táblázat

Vállalati bűnözés az illegális rózsafakereskedelemben

Rózsafafélék illegális kereskedelme Ázsiában

A rózsafa (roosewood) kereskedelmi elnevezés, azon faanyagok gyűjtőneve, amelyek vöröses színűek, tömött szerkezetűek, és gyakran kellemes illatuk van. A rózsafát adó 33 fajtája rendszertani szempontból távol áll egymástól. Ezek a fajok megtalálhatók Afrikában, Ázsiában és Latin Amerikában. A legkeresettebb 5 faj a dalbergia, pterocarpus, diospyros, millitia, és a cassia. A legkeresettebb faj ezek közül a dalbergia félék, melyek 2016 óta nemzetközi védettséget élveznek a CITES II listáján szerepelnek, mivel a fafélék egyedszáma jelentősen megcsappant a nagy keresletnek köszönhetően. Ezt megelőzően még 2008-ban a sziámi rózsafát már Thaiföld is védetté nyilvánította (Siriwat & Nijman, 2018). A kereslet célja a bútorkészítés, elsősorban Kína a fő felvásárlópiac, ahol luxus célokból készítenek ezekből a termékekből elegáns dekoratív bútorokat, illetve hangszereket. Manapság a felső közposztály és a tehetősebb réteg által keresett cikk (Schuurman & Lowry II, 2009; Siriwat & Nijman, 2018; Treanor, 2015).

A dalbergia fajok egyik legértékesebb faja a sziámi rózsafa (*Dalbergia cochinchinensis*) mely megtalálható Kambodzsában, Laoszban és Vietnámban (Winfield és mtsai., 2016). A dél-kelet ázsiai régió (Kambodzsa, Laosz, Myanmar, Vietnam és Thaiföld) a rózsafafélék hot-spotjaként szolgál. Ebben a régióban 2000 és 2013 között több mint 2,4 milliárd USD értékben exportáltak

rózsafát, melynek 70%-a a kínai piacra ment (Siriwat & Nijman, 2018). A belföldi és nemzetközi védetség ellenére a sziámi rózsafa illegális fakitermelése burjánzik (Singh, 2014; Treanor, 2015) A nagy értékű rózsafa iránti kereslet azt eredményezte, hogy mindennapossá váltak a fegyveres összecsapások a laoszi, thaiföldi, és kambodzsai őserdőkben a rendészeti szervek és a felfegyverzett illegális fakitermelők között, akik mögött szervezett bűnözői csoportok állnak (Dwyer és mtsai., 2016).

A magas keresleten kívül problémaként jelentkezik, hogy a kínai kormány laza import szabályokat tart fenn e termék vonatkozásában (Treanor, 2015), ezen kívül az érintett országok kormányzati tisztviselői között burjánzó korrupció is jellemző, továbbá a kereskedők és helyi közösségek a forrásországokban és a célországokban az összes jogi kikaput kihasználják (Schloenhardt & Schloenhardt, 2008; Singh, 2014; Sundström, 2016).

Az illegális kereskedelem útvonalai

A sziámi rózsafa kereskedelem egyik útvonala Thaiföldről indul. A kitermelés az ország északkeleti, északi határainál koncentrálódik, a kambodzsai és laoszi határok közelében. A rózsafát a Mekong folyón szállítják át motoresónak segítségével, a szomszédos Laoszba és kambodzsába, majd innen nagyrészt Kínába, mint a fő fogyasztó országba szállítják tovább (Siriwat & Nijman, 2018).

Vietnám fontos szerepet játszik az illegális rózsafa kereskedelemben, mint tranzit útvonal, a Laoszból, Thaiföldről és Kambodzsából származó illegális áru ezen az országon keresztül halad. Fontos csomópont és raktározóhely az útvonalon Dong Ha városa.

Az illegális rózsafa szállítmányok a vietnámi tranzitútvonalon nagyrészt a laoszi vietnámi határvárosnál Lao Bao-nál lépnek az ország területére, de egyes csempészek kisebb szállítmányokat visznek motorbiciklivel, lesötétített mikrobuszokkal a zöld határon, a hivatalos határátkelőhelyeket elkerülő ösvényeken keresztül.

Az EIA nyomozói követték a rózsafa csempész útvonalát a vietnámi Dong ky városából a Kína felé. A határt rendszerint általában nem hivatalos útvonalon (zöldhatáron) lépik át, majd így érik el a kínai határvárost Puzhai-t. Az EIA naponta több tucat a városba érkező teherautót figyelt meg rózsafával megrakva. A beszállított fát itt lerakodták, majd itt szakmunkások csiszolták és dolgozták fel, és már itt helyben is értékesítették, vagyis Puzhai és más kínai

határvárosok is a kiskereskedelem központjaivá váltak. Ezekben a városokban egyébként egészen fejlett üzlethálózat alakult a csempészett és feldolgozott rózsafa értékesítésére.

Hong Kong is fontos kereskedelmi útvonalnak számít a rózsafa csempészetben. Az EIA nyomozói az ezzel kapcsolatos bizonyítékok beszerzése céljából találkoztak egy hong kongi logisztikai cég vezetőjével madam Lin-nel. A találkozó során részletesen feltárta a rózsafa szállítással kapcsolatos tapasztalatait. Elmondta, hogy CITES export engedélyt Vietnamban köbméterenként 550 USD-ért lehet beszerezni, majd ezután lehet kérelmezni Pekingben az import engedélyeket. Az egész beszélgetésből úgy tűnt, hogy míg Hong Kong fontos tranzitpont számít az illegális kereskedelemben, addig az egész tevékenységet az ország belsejében lévő szindikátusok irányítják. Követvén madám Lin által említett vonalat, az EIA nyomozói visszautaztak a kínai határvárosba Shenzenbe, ahol egy import-export cég vezetőjével találkoztak. A cégvezető elmondta, hogy legális engedélyek birtokában tudnak szállítani sziámi rózsafát, az engedélyeket közvetlenül a laoszi kormánytól szerzik be. Az export engedélyek beszerzése után már könnyen megszerezhetőek legális úton az import engedélyek. A laoszi engedélyek tulajdonképpen nem hamisítványok, azonban korrupciós csatornák segítségével beszerzett okiratok, vagyis így is törvénytelenek, és a CITES egyezmény megsértésével adták ki azokat.

A kitermelésben, tárolásban, raktározásban és szállításban nagyrészt a földművelésből élő szerény jövedelmű helyiek vesznek részt, akik a mezőgazdasági termelésből származó bizonytalan jövedelmüket egészítik ki az illegális rózsafa kitermeléssel (Siriwat & Nijman, 2018), holott ez a tevékenység egyáltalán nem veszélytelen. Ezek az emberek sokszor heteket töltenek el az erdőkben, hogy az elszórtan elhelyezkedő utolsó példányokat felkutassák és kivágják. Eszközeik láncfűrész, de visznek magukkal lőfegyvert, és nem ritkán gránátvetőket is bevetnek. Amikor az illegális fakitermelők a rendészeti szervek tagjaival találkoznak gyakran kerül sor közöttük fegyveres konfliktusra. Mivel az illegális fakivágás rendszerint éjjel történik, és állandó stressz alatt állnak ezek az emberek a fakitermelők kimerültek, a fáradtság leküzdésére gyakran pszichoaktív metamfetaminokat (például yaba) használnak, ami tudatmódosító hatású, erős függőséget okoz. A kutatások azt igazolják, hogy a függővé váló fakitermelőket gyakran ezzel az anyaggal fizetik meg. Ezekben a fegyveres konfliktusokban a Thaiföldi határvidéken 2009 óta több tucat rendőrt, vadőrt, erdészeti őrt öltek meg az illegális fakitermelő parasztok. A halálozási ráta a fakitermelők között még nagyobb: csak 2012-ben 45 kambodzsait öltek meg a thai hatóságok fegyveres konfliktusban (Environment Inteligent Agency, 2014).

Esetek a vállalati bűnözés keretein belül megvalósuló illegális rózsafakereskedelem körében

Az illegális fakitermelőket sok esetben a kereskedők és közvetítők fizetik, illetve az illegális tevékenység részesei a különböző korrump hatósági személyek.

Látszólag a sziámi rózsafa kereskedelem Thaiföldön szigorúan ellenőrzött és korlátozott, azonban az EIA felderítői 2011-ben egy eseten keresztül tárták fel ahogyan az illegális beszállítók hivatalos személyeket vesztegetnek meg és kapcsolatban állnak magas rangú kormányzati tisztviselőkkel, mely csatornák segítségével sikeresen tudják illegális tevékenységüket folytatni (Environment Inteligent Agency, 2014).

Az EIA felderítői 2011 augusztusában találkoztak Piangjai Veratpannal a Wood Siam cég vezetőjével Bangkok egyik külvárosi gyárában. A cég látszólag teafával kereskedik, azonban Veratpan elmondta, hogy Bangkokban egy raktárban sziámi rózsafát tárol, melyet Laoszból szállít Thaiföldre, oly módon, hogy a rakomány megnevezését valótlanul jelöli meg, illetve különböző magas rangú hivatalnokokat és vámtiszteket veszteget meg Thaiföldön és Laoszban. Veratpan hozzátette, hogy a hivatalos személyek a szállított áru értékének 20%-ért biztosítják a szabad utat a szállítmányok előtt.

Ugyanabban a hónapban az EIA nyomozói találkoztak a bangkoki székhelyű PAB Co Ltd. vezetőjével Promphan Suttisaragorn-al, aki széleskörű kapcsolatokkal rendelkezik, és büszkén dicsekedett, hogy magas rangú kormányzati kapcsolatai felhasználásával szállítja be a sziámi rózsafát Thaiföld, Laosz és Kambodzsa területéről. Korábban egy nagyrészt kínai tulajdonban álló cégnek adta el a behozott rózsafát. Állítása szerint ő volt az egyetlen olyan thaiföldi cég mely el tudta adni a sziámi rózsafát látszólag legalisan, 10.000m³ fát kínált 50 millió dollárért.

Suttisaragorn elmondta, hogy a thaiföldön kivágott rózsafát Kambodzsába csempészték, majd onnan reexportlták Thaiföldre, ezzel is igyekeztek eredetét elhomályosítani. Nagy számú kitöltetlen eredetiség igazoló okirathoz fért hozzá kapcsolatain keresztül, így simán be tudta csempészni a rózsafát.

Az EIA nyomozói 2007-ben feltárták, hogy milyen kormányzati korrupciós kapcsolatokkal rendelkezik néhány thai kereskedő: Prakit Sribussaracum az LVT cég vezetője elmondta, hogy a fakitermelési kvótát 50 millió thai battért szerzte meg thai kormánytisztviselők megvesztegetésével. Ezen kívül a thaiföldi cég kapcsolatban állt egy laoszi céggel is

(Phonesack Group) mely cég a laoszi Nam Teun II vízerőmű árterében, egy a jövőben tervezett védett rezervátum területén foglalkozik fakitermeléssel. A Phonesack Group egyébként Laoszban szintén magas szintű kormányzati kapcsolatokkal rendelkezik.

Laoszban egyébként kínai és vietnámi üzletemberek jelentős szerepet játszanak az illegális rózsafa kereskedelemben. Az EIA nyomozói 2011-ben találkoztak egy kínai cég a De Sheng Co Ltd. elnökével Xie Rongijannal, aki elmondta, hogy az általa vezetett cég öt év alatt az egyik legnagyobb rózsafa kereskedő céggé vált Laoszban, a kivágott fákat konténerekben szállították Kínába és Vietnamba, és ott tízszeres haszonnal adhatta el. Leszögezhető, hogy az egyik kulcsprobléma e veszélyezett fafélék illegális exportjában az ezzel foglalkozó cégek és a kormányzati tisztviselők korrupciós kapcsolata.

Az EIA nyomozói 2013-ban találkoztak a szingapúri székhelyű VIP Partners nevű cég vezetőjével Jeremiah Ong-al, aki elmondta, hogy sziámi rózsafát szállít Laoszból Kínába, és az illegális kereskedelmi tevékenységét úgy fedezi, hogy rendszeresen korrumpálja a laoszi erdészeti minisztérium tisztviselőit, illetve rendőröket, vámosokat, és a hadsereg tisztjeit. A sziámi rózsafa szállítmányok rendszerint Vietnamon keresztül haladnak Kínába, Vietnam semmilyen igazolást, vagy iratot nem kér, nem is foglalkozik ezzel, amíg az adót a tranzitszállítmányok után az adót rendesen befizetik.

Egy haiphongi székhelyű cég vezetőjével Vinaca Maiphoung-al találkoztak az EIA nyomozói 2012-ben, aki több száz millió dollár értékű rózsafát kínált eladásra. A rönköket a cég laoszi raktárában tárolták, és innen szállították a vietnámi kikötővárosba Da Nangba. Az EIA egyébként jelentette ezt az esetet mind a laoszi mind a vietnámi hatóságoknak, de nem volt arra utaló jel, hogy bármit is tettek volna.

Volt azonban arra utaló példa is, hogy a hatóságok hatékonyan is fel tudnak lépni. A vietnámi vámhatóságok 2012-ben 500m³ rózsafát foglaltak le Da Nang kikötőjében. A rózsafa a szállítólevelen a dalbergia cambodiana-ként volt feltüntetve, de a vietnámi CITES hatóság hivatalnokai által végzett teszt kimutatta, hogy a sziámi rózsafa a szállítmány, ami jelentősen drágább, és ráadásul védett is. Az exportáló cég (Ngoc Hung) ellen védett fafaj csempészete miatt indítottak nyomozást. A nyomozás eredményeként került letartóztatásra a Da Nang Vámhivatal vezetője, és két beosztottja. Az a tény, hogy a szállítmány akadálytalanul jutott el Laoszból a vietnámi Hanoi kikötőjébe rámutat arra, hogy Laosz és Vietnám között a szárazföldi

határon komoly korrupciós összefonódás létezik a hivatalos személyek és az illegális kereskedelmet folytató bűnözők között.

AZ EIA nyomozói magukat potenciális vevőnek álcázva találkoztak és beszélgettek Laoszban 2014 februárjában a Shanghai Hongxu International Trading Limited (a továbbiakban: Hongxu) cég vezetőjével Mr. Oyang-al. A vietnámi székhellyel rendelkező cég 2013-ban jelentősen meggazdagodott a sziámi és burmai rózsafa kereskedelméből, amit Laoszban szerez be, majd Kínába továbbít.

A cégvezető elmondta, hogy kicsit későn érkezett Laoszba, mivel már jelentősen megfogyatkozott a sziámi rózsafa az országban, és egyre kisebb darabokat tudnak az országból kicsempészni, a nagyobb darabokat inkább Thaiföldről lehetséges.

Oyang elmondta továbbá, hogy gyakran legális bútortermékek közé rejtve szállítják Kínába a feldolgozott védett növényeket. A csökkenő sziámi rózsafa forrás miatt egyébként elkezdtek az egyébként szintén védett burmai rózsafával (*Dalbergia bariensis*) is foglalkozni, melynek kereskedelme kevésbé szabályozott, és nagyon hasonló a sziámi rózsafához.

Egyes információk szerint az EIA látogatásának idején a Hongxu dolgozói éppen Kambodzsában rakodtak fel 1700 tonna burmai rózsafát kamionokra, azzal a céllal, hogy azt Vietnámon keresztül Kínába szállítsák. A fát egyébként helyi gazdálkodóktól vásárolták fel. Oyang elmondta, hogy nemrég 500 tonna burmai rózsafát laoszi földművesektől szerzett be, és a laoszi Pakse városában található gyárában dolgozzák fel.

Az EIA vizsgálata szerint a kínai kereskedők szinte kizárólag helyi farmereken, vagy helyi kereskedőkön keresztül szerzik be a kivágott védett fákat.

A fent ismertetett példák csupán a töredékei az illegális sziámi rózsafa kereskedelemnek, ugyanis a hatóságok által lefoglalt rózsafát maguk a hatóságok értékesítik árveréseken. Az EIA látogatásának idején például egy laoszi katonai parancsnokságon 7m³ lefoglalt rózsafát kínáltak tonnánként 3,500 USD-ért. Ezeket a lefoglalt faanyagokat helyi gazdálkodóktól és kereskedőktől kobozták el, és az aukciókon a piaci ár háromszorosáért adják el rendszerint kínai és vietnámi kereskedőknek. A kereskedők sokszor előnyben részesítik az ilyen aukciókon való beszerzést, mivel az így vásárolt rózsafához hivatalos iratokat is kapnak. A Hongxu cég ily módon például 80 tonnát vásárolt a hadseregtől.

A rózsafa fajták CITES általi tiltása következményeként, megfigyelhető jelenség, hogy a nagy cégek vezetői egyre inkább a helyi feldolgozás irányába mennek el, feldolgozó üzemeket,

gyárakat vásárolnak, vagy bérelnek Laoszban (Pakse városában) és a félig feldolgozott fát szállítják tovább.

Az EIA nyomozói 2014-ben csak egy délelőtt 400 tonna rózsafa raktározását figyelhették meg Dong Ha város ipari zónájának három raktárában. Az egyik raktár (melynek tulajdonosa Ngoc Anh Limited nevű cég) menedzsere elmondta, hogy több mint 80 tonna sziámi rózsafát tárolnak, melyek Laoszból származnak, és a készlet több mint felét már kínai ügyfeleknek adták el. A menedzser elmondta, hogy a fát Da Nang kikötőjébe szállítják, ott hajóra rakodják, és a rakományt hajóval szállítják Hong Kongba, ahol a kínai vevők megvizsgálják a faanyagot.

A másik jelentős csomópont a vietnámi főváros Hanoi közelében található falu Dong Ky. Itt az utcai piacokon tudják megvásárolni a vevők a nyers sziámi rózsafát, akár 100 tonna mennyiségben is vásárolhatnak.

A hírek szerint a kínai vámhatóságok a CITES tiltása óta határozottan fellépnek a csempészekkel és illegális szállítókkal szemben. Sok kereskedő ezért a szállításhoz helyi logisztikai cégeket vesz igénybe, amelyek mesteri módon csempészik át a határon a nyers rönköket. Az egyik ilyen hírhedt cég a Truong Giang Logistic, más néven „999”.

Az EIA nyomozói magukat vevőként álcázva találkoztak Mr. Li-vel, a „999” nevű fuvarozó cég egyik képviselőjével. A találkozó során Mr. Li elmondta, hogy a vietnámi tisztviselők nem végeznek semmilyen ellenőrzést a határon, köszönhetően annak, hogy a cég vezetése nagyon jó kapcsolatokat ápol a hatóságokkal. „Főnökünk nagyon befolyásos ember, és hatalmas, mintha a triád része lenne”.

A találkozó során az EIA fedett képviselőinek a „999” fuvarozó cég felajánlotta, hogy kilogrammonként 2 USD-ért szállítana a rózsafát Kínába, akár több száz tonna mennyiségben, teherautónként 3 tonna mennyiségben. Az illegális szállítmányt legális áru alá rejtve szállítanák, illetve ha szükséges papírok beszerzése azt is el tudják intézni, mivel az erdészeti minisztérium egyik magas rangú tisztviselőjének részvényei vannak a társaságban.

Ezen első találkozót követően került sor az EIA fedésben lévő képviselői és a „999” cég vezetője - Agiang- közötti személyes találkozóra. Agiang a tárgyalások során annyira magabiztos volt abban, hogy az illegális szállítmány át tudja juttatni a határon, hogy felajánlotta, ha esetleg a hatóságok lefoglalnák a szállítmányt, ők készségesen visszatérítik annak árát. Agiang egyébként fuvarozó cégek egész hálózatának tulajdonosa, és átlagban 7 tonna rózsafát tud megmozgatni naponta.

Jelentősen súlyosbítja a problémát, hogy a kínai kormány komoly anyagi fedezetet biztosít a rózsafából készült termékek népszerűsítésére, így egyre több fafeldolgozó és kiskereskedelmi központ jött létre: mára több mint 3000 bejegyzett vállalat létezik melynek fő profilja a rózsafafélék feldolgozása.

Vállalati bűnözés a „házi kedvencek” illegális kereskedelmében (illegal pet trade)

Alapvetően a „házi kedvenc”-nek (pet) szánt vadon élő állatok illegális kereskedelmében jelenik meg vállalati bűnözés: legálisan bejegyzett állatkereskedések legálisnak feltüntetve hozatnak be a célországokba, majd ugyanott adnak el (kereskednek) vadonból élve befogott állatokat: jellemzően hüllőket, vagy papagájokat (Wyatt, 2016).

Vállalati bűnözés az illegális hüllő kereskedelemben

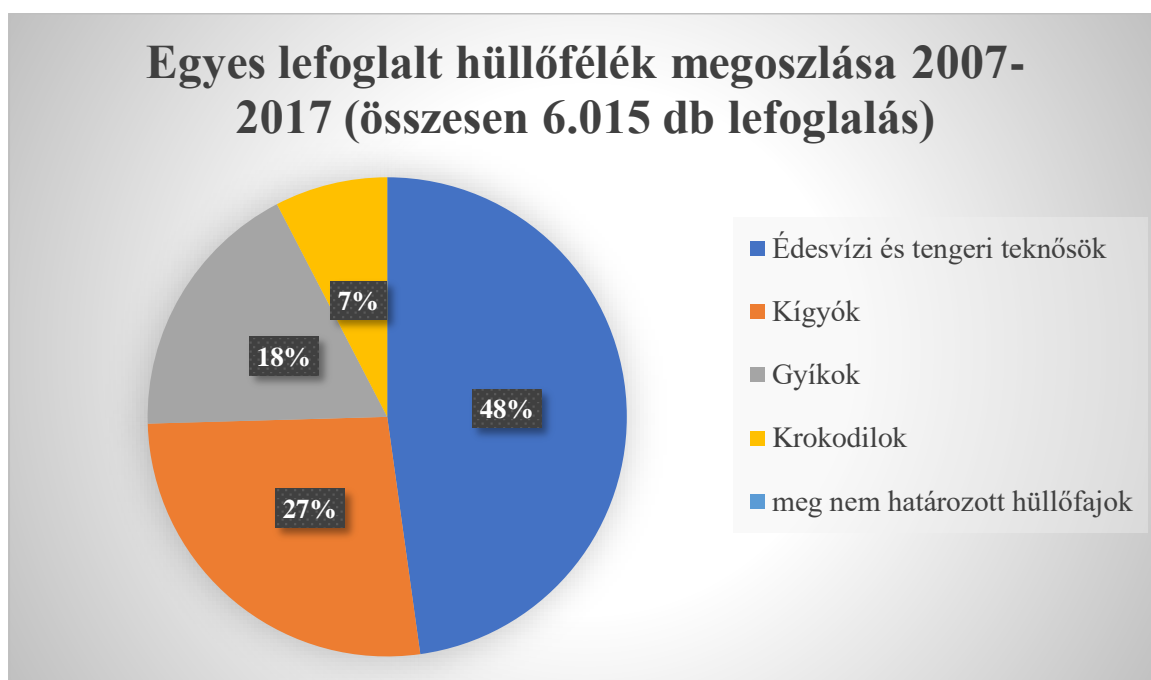
Az UNODC 2016-os jelentése szerint a védett fajok nemzetközi illegális szállításában leginkább jellemző állatok egyes hüllőfajok, így a krokodilok, gyíkok, kígyók, tengeri és édesvízi teknősök (UNODC, 2016). Ez a trend az UNODC újabb 2020-as jelentésének elkészültéig nem változott (UNODC, 2020b). A hüllőkkel való illegális kereskedelem többféle célt szolgálhat (Samedi & Iskandar, 2000).

- egyes hüllőfajok (kígyófajok, gyíkfajok) bőréből vagy páncéljából (teknősfajok) a divatcégek vagy dekorációs cégek készítenek különböző termékeket,
- egyes hüllőfajok húsból élelmiszerek, ételek készülnek, vagy egyes kígyófajok mérgéből gyógyszerek, vagy gyógyhatású készítmények,
- élő hüllőket egzotikus házi kedvencként adnak el egyes állatkereskedők.

A jelentés szerint egyes hüllőfajok bőréből készült termékeket (kézitáskák, pénztárcák, övek, cipők) foglalnak le a hatóságok szerte a világon, de nem sokkal maradnak el az élve csempészett állatok sem.

Az élő hüllők közül a 2020-as jelentés lefoglalási statisztikán alapuló elemzése szerint legnagyobb számban (47,4%) tengeri és édesvízi teknősökkel folyik az illegális kereskedelem. Ezt követik egyes kígyófélék (26,7%), majd egyes gyíkfélék (17,8%), végül a krokodilfajok (7,6%) és a meg nem határozott hüllőfajok zárják a sort (0,5%).

19. ábra Egyes lefoglalt hullőfélék megoszlása 2007-2017⁴⁵

20. táblázat A 10 leggyakrabban lefoglalt hullőfaj 2007-2017 között⁴⁶

CITES listán szereplő fajok	IUCN Vörös lista	Populáció állapota
Sárga foltos amazóniai teknős (Podocnemis unifilis) CITES II. függelék	Sebezhető	ismeretlen
Indiai csillagteknős (Geochelone elegans) CITES II. függelék	Sebezhető	csökkenő
Ázsiai dobozteknős (Cuora spp.) CITES II. függelék	Veszélyeztetett vagy kritikusan veszélyeztetett	Három alfaj csökkenő a többi ismeretlen
Kirgiz teknős (Testudo horsfieldii) CITES II. függelék	Sebezhető	ismeretlen
Sugaras teknős (Astrochelys radiata) CITES I. függelék	Kritikusan veszélyeztetett	Csökkenő

⁴⁵ Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: UNODC – World Wildlife Crime Report 2020, 74.o.

⁴⁶ Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: Forrás: UNODC – World Wildlife Crime Report 2020, 75.o.

Hamilton teknős (<i>Geoclemys hamiltonii</i>) CITES I. függelék	Veszélyeztetett	Csökkenő
Mór teknős (<i>Testudo graeca</i>) CITES II. függelék	Sebezhető	Ismeretlen
Kétkarmú teknős (<i>Carettochelys insculpta</i>) CITES II. függelék	Veszélyeztetett	Csökkenő
Missisipi tarajos teknős <i>Graptemys pseudogeographica</i> CITES III. függelék	Nem fenyegetett	Ismeretlen
Szaharai tüskésfarkú gyík (<i>Uromastyx dispar</i>)	--	--

A nemzetközi illegális hulló kereskedelem útvonalai, és ellátóláncai

Az élő hullókkal való illegális kereskedelem forrásai: Dél-kelet Ázsia, Dél-Ázsia, Közép-Ázsia, és Kelet- valamint Dél-Afrika egyes országai. A World WISE adatbázis szerint India az egyik vezető forrás országnak tekinthető.

Ezeket a hullókat jellemzően a helyiek gyűjtik be élve, leginkább eseti jelleggel, másodlagos jövedelemforrásként, és tartják otthonukban mindaddig, míg egy közvetítő személy nem veszi át tőlük. A láncolat ezen kezdeti szintjén még nagyon alacsony áron 1 és 15 USD áron veszik meg a helyi orvvadászoktól az élő hullókat. Mire azonban a láncolat végén álló fogyasztókhöz kerül, az ár több mint ezerszeresére emelkedik 1000 és 2000 USD -ra emelkedik.

A közvetítők sok esetben a legálisan bejegyzett vállalatoknak adják tovább a befogott élő hullókat. Ezek a cégek, mint az alábbi esetekből látható tenyésztő üzemként vannak regisztrálva, azonban valójában nem ezeknek a fajoknak a tenyésztésével (mely legális lenne), hanem az élve befogott példányok kereskedelmével foglalkoznak. A tenyész üzemekben csak a befogott példányokat tartják a szállításig. A szállítás már a „tisztára mosott” állatokkal zajlik, melyek a kísérő okmányok szerint tenyésztett példányok, és így már legálisan kerülnek a célországokba sokszor kisállatkereskedőkhöz.

A másik lehetőség amikor a klasszikus ellátóláncolatban nem tudják tisztára mosni a vadon befogott hullóket, vagyis azok illegális eredetűek maradnak, ebben az esetben azokat rejtve kell csempészni, majd illegális termékként tudják árusítani a célországokban. Korábban különböző hobbiállat vásárokon árulták ezeket az állatokat, azonban mára a hatósági ellenőrzéseket elkerülendő különböző internetes felületeken árusítják. Meglepő módon sokszor a közösségi médiát használják: Facebook és WhatsApp-csoportokat.

Indonézia 1978. decemberében csatlakozott a CITES egyezményhez, mely 1979 márciusában lépett hatályba az országban, ezáltal több az országban őshonos hullófaj nemzetközi jogi védelem alá került, illetve az országban több őshonos hullófajt (pl. galléros agáma, smaragd varánusz stb.), nyilvánítottak védetté az ország saját nemzeti joga által. A nemzetközi kereskedelmet korlátozták, a nemzeti jogszabály által védett fajok egyedei közül csak a fogságban tenyésztett egyedeket lehet exportálni (Nijman & Shepherd, 2009).

A TRAFFIC még 2006-ban végzett kutatást abban a tárgyban, hogy mennyire érvényesül a korlátozó szabályozás. Ezért 10 különböző tenyész üzemet látogattak meg, ahol a beszélgettek a személyzettel, illetve felmérték, hogy az üzem mennyire alkalmas egyes hulló fajok fogságban való tenyésztésére. A 10 üzem közül csak mindössze kettőben találtak olyan szakképzett személyzetet és felszerelést, amely megfelelő lehet ilyen tevékenység kereskedelmi szinten való végzésére. Az üzemek nagy részében a foglalkoztatott személyzet is beismerte, hogy csak fedővallalkozásként működik az üzem, és gyakorlatilag nagyrészt vadon befogott hullókkal kereskedik az üzem. Ráadásul a hatóságok felé leadott hivatalos jelentésekben is olyan mennyiségű eladott hulló egyedszám szerepel (pl. 2000 egyed évente), mely irreális, ennyi egyedet az üzem nem lett volna képes kitenyészteni, sőt volt olyan hely, ahol egyetlen tenyésztésre tartott példányt sem lehetett találni, pedig a leadott jelentések szerint ezres nagyságrendben küldtek exportra különböző hullóket. Mindezek alapján jutott arra a következtetésre a kutatás alapján a TRAFFIC, hogy Indonéziából javarészt továbbra is vadon befogott hullóket exportálnak az EU egyes országaiba, oly módon, hogy valótlan tartalmú kísérő okiratokon tenyésztett példánynak tüntetik fel ezeket az állatokat.

A szakirodalom szerint ezen fajok vadon való befogása előnyösebb a kereskedők számára, mivel a nőstények (Griffiths, 1999) elég sokára kb. 2-3 éves korukra lesznek ivarérettek, illetve viszonylag hosszú a vemhességi idő míg a tojásaikat lerakják, és kevés utódot hoznak létre, költséges a tenyésztésük, vagyis hosszú idő alatt térül meg a befektetett pénz. Ezért egyes kereskedők fantomcégeket alapítanak, melyek tevékenységi köreként hulló tenyésztést határoznak meg, de valójában vadon befogott hullókkal kereskednek illegálisan.

Vállalati bűnözés a Salamon-szigetéről kiinduló illegális papagájkereskedelemben

A papagájokat történelmi idők óta nagy számban élve fogják be egyes trópusi országokban szerte a világon, melyek végül a hobbyállat tartókhöz kerülnek. Csodálatos tollazatuk, kivételes intelligenciájuk, hangutánzó képességük teszi ezeket a madarakat szerte a világon vonzóvá.

Egyes papagájpopulációk fennmaradását komoly veszély fenyegeti tömeges befogásuk és élőhelyük pusztulása. A papagájfélék 28% -a globálisan veszélyeztetettnek minősül (Olah és mtsai., 2016). Számos fajuk került a pusztulás szélére (Tella & Hiraldo, 2014). Az afrikai szürke papagájok, a *Psittacus erithacus* vadon élő populációi sok területen 50% -kal csökkentek a tömeges befogás és az élőhelyek pusztulása miatt (Aloysius és mtsai., 2020). A globális papagájkereskedelem következtében implicit módon terjednek egyes invazív fajok (Cardador és mtsai., 2019) és a zootónikus betegségek (Toledo és mtsai., 2012). A délkelet-ázsiai régió az nemzetközi illegális papagáj kereskedelem egyik fő kereskedelmi központjává vált, a tekintettel arra tényre, hogy e régió számtalan papagájfajnak ad otthont (Sodhi és mtsai., 2004). Problémaként jelentkezik, hogy a régió néhány országának nem megfelelő a biológiai sokféleséget védő szabályozása, ami az illegális kereskedőknek kedvez.

A Salamon-szigetek Ausztráliától észak keletre található, korábban brit protektorátus alatt állt, 1978-ban nyerte el függetlenségét. Területe nagyjából 30.000 négyzet km, hat nagyobb szigetből és 900 kisebb szigetből áll, nagy részük vulkanikus eredetű (Shepherd és mtsai., 2012).

Az ország az egyik legfőbb exportőre a vadvilági termékeknek, köztük több olyan állat vagy növényfajnak ami a CITES listáján szerepel. A 2000-tól 2006-ig terjedő periódusban a Salamon szigetek volt a hetedik legnagyobb exportőr ország, mely az Egyesült Államokba exportált vadvilági termékeket (Rosen & Smith, 2010b). Ezen termékek exportja 1987 óta már engedélyhez kötött. A jelenlegi szabályok szerint a védett állatfajok közül csak a tenyésztett példányokat lehet kivinni az országból, a vadon befogott példányokat nem. Számtalan állatfajt exportálnak „tenyésztett egyedként”, korallokat, kagylókat, hüllőket, de a legnagyobb számban madarakat. Ezeket a madarakat (kakadufélék, szarvcsőrű madár, paradicsommadár) a világ számtalan országába szállítják.

A salamon szigeteki kakadu (*Cacatua ducorpsii*) 2005-ben került a CITES II. számú függelékébe, a pápuai szarvcsőrű madár (*Rhyticeros plicatus*) 1992 től került a CITES II. számú függelékébe, míg a nagy paradicsommadár (*Paradisaea apoda*) 1975-től került a CITES II. számú függelékébe.

A 2000-es években több mint 68.000 papagáj és más védett madárfaj egyedét (kakadufélék, paradicsommadár, szarv csőrű madár) exportálták a Salamon szigetekről elsősorban Malajziába és Szingapúrba. A legálisan exportált madarak egy részéről (13.736 egyed) egyértelműen megállapították a kutatások, hogy nem tenyésztett, hanem vadon befogott madarak voltak, azonban az export során tenyésztett állatként rögzítették. Annak ellenére, hogy nagyobb számban tenyésztett madárként azonosították az exportált egyedeket, a TRAFFIC kutatásai megállapították, hogy léteznek ugyan a szigetországban ilyen tenyész üzemek, azonban ezek nagyrészt valójában „fedő vállalkozások”, mivel csak a vadon befogott papagájféléket tartják szállításig a ketrecekben, ott semmiféle tenyész tevékenység nem folyik (traffic 2013 Export-reexport of cites listed birds) Ebből következően a tenyésztésként exportált madarak jóval nagyobb része származhat a vadonból. Erre enged következtetni a statisztika is: a 2001-es évtől kezdve évente jelentősen megugrott a „fogságban tartott” papagájok exportjának száma. A 2001-es évben 2000 egyed legális exportját jelentették, ami már önmagában is soknak számít, mint tenyésztett madár, a következő évben 7000 egyedet jelentettek, míg 2003-ban már 12.000 egyedet. A tenyésztett papagájok és kakaduk számának ilyen rövid idő alatt való megugrása mindenképpen erősíti azt a gyanút, hogy jelentős számú egyed vadon fognak be, mivel ezek az állatok lassan fejlődnek, sok ráfordítást igényelnek, és nem szaporodnak ilyen mértékben. Ugyanez mondható el a szarvcsőrű madárra, a nagy paradicsommadárra és a többi olyan védelem alatt álló fajra melyek tenyésztett egyedeivel való kereskedelmet a törvény lehetővé teszi.

Vállalati bűnözés az illegális kaviár kereskedelemben

A vállalati bűnözés ilyen típusú megjelenési formája egyértelmű példája annak, hogy a hierarchikus jellegű szervezett bűnözői csoportok vagyis „maffia típusú” bűnszervezetek megjelennek a legális gazdaságban. Ahogyan erre már a „Hierarchikus bűnszervezetek az illegális vadkereskedelemben” című alfejezetben utaltam is, a kommunista rendszer összeomlását követően az orosz maffia szervezetek törvényesen bejegyzett kaviár tenyésztő cégeket alapítottak annak érdekében, hogy a nemzetközi illegális kaviár kereskedelmet megfelelően fedezni tudják (D. van Uhm & Siegel, 2016).

A legálisan bejegyzett cégek által üzemeltett tokhal farmok valójában „fedő vállalkozások” egyáltalán nem tenyésztenek tokhalakat, hiszen az ilyen farmok üzemeltetése drága lenne, a szükséges felszerelések, és a szakképzett személyzet fenntartása miatt (Zabyelina, 2014). Ehelyett az illegálisan befogott kaviárt „mossák tisztára” úgy, hogy ezeken a cégeken keresztül

már legálisan, mint tenyésztett kaviárt értékesítik, gyakran hamis, vagy hamisított (újra felhasznált) CITES engedéllyel (Knapp és mtsai., 2006).

Ezen kívül egyszerű csalásokra is volt példa: az azerbajdzsánból származó gyengébb minőségű kaviárt értékesítették a jól hangzó, és minőségében jobb „orosz kaviár” néven, sokszor még egy Oroszországban nem létező „Halászati Minisztérium” által kibocsátott fiktív címkét is a konzervdobozokra ragasztottak a megtévesztés és a hitelesség fokozása céljából.

Olyan csalásra is van példa, hogy úgy tévesztik meg a fogyasztókat, hogy a „legálisból” „illegális” csinálnak. Vagyis a valójában tenyésztett kaviárt vásárolják fel a maffia szervezetek tulajdonában álló cégek alacsony áron, majd azokat mint vadon befogott azaz illegális kaviárként értékesítik sokszoros áron, természetesen a fekete piacon. Ez megéri, hiszen az ár a többszöröse a vadon befogott tokhálból származó kaviárnak mint a tenyésztett halból származónak. Olyan ez mintha a porcukrot kábítószerként adnák el.

9.4. Szervezettlen hálózatok (networks) az illegális vadkereskedelemben

Szervezetlen bűncselekmények

A nemzetközi szakirodalom (Wyatt és mtsai., 2020b) az illegális vadkereskedelem harmadik csoportos elkövetési formájaként a szervezetlen hálózatok csoportját jelöli meg (disorganised crime networks). Ez alatt azokat a csoportokat érti, melyek több országot érintően végzik a különböző védett fajok kereskedelmét, csempészetét: például a csempész apparátus, melynek összetétele gyakran változik, néha ideiglenes. Az ilyen csempész hálózatok tagjainak személye, összetétele nem állandó, a láncolat egyes tagjai közötti kapcsolat laza. A csoport rugalmasan reagál a különböző társadalmi-gazdasági, politikai és ökológiai változásokra ezzel keresi a lehetőséget az illegális tevékenységének minél hatékonyabb és jövedelmezőbb kifejtésére (Bauman, Morselli). Így a klasszikus értelemben vett szervezett bűnözői csoportnál ezek az entitások jóval rugalmasabbak személyi összetételük tekintetében.

Ezek a csoportok egymástól különbözőek, a leginkább sokszínűek, nehezen homogenizálhatóak, a nemzetközi jellegű, csoportosan megvalósuló illegális állat és növénykereskedelemben az egyes csoportok közötti legnagyobb eltérések itt tapasztalhatók. Az ilyen hálózatok gyakran kapcsolódnak a vállalati bűnözés keretén belül megvalósuló bűncselekményekhez, vagy hierarchikus bünszervezetek tevékenységéhez.

Kriminológiai értelemben a szakirodalom alapvetően nem tekinti szervezett bűnözésnek ezeket a hálózatokat. Érvelésük szerint bár lehetséges, hogy rendelkeznek valamilyen struktúrával,

azonban nem alkalmaznak erőszakot eszközként, és gyakran nem területi alapon szerveződött, magasan szervezett, vagy monopolisztikus helyzetben lévő entitásokról van szó (reuters 1986).

A palermói egyezményt alapul véve büntetőjogi értelemben azonban még árnyaltabb a kép. Ha az ellátó láncolat egyes tagjai egymást nem vagy alig ismerik, az üzleti kapcsolat csupán alkalomszerű, vajon megállapítható-e az egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoportjának fogalma? Nem csupán dogmatikai szempontból lényeges ez a kérdés. Mert igaz ugyan, hogy a szakirodalom és a büntető bírói gyakorlat szerte a világon társadalomra veszélyesebbnek tartja az egyértelműen szervezett bűnözői csoportban (bűnszervezetben) való elkövetést, de a rugalmas személyi összetételű, egymáshoz lazán kapcsolódó, ámde nemzetközi szinten működő csoportok, hálózatok veszélyét nem ismerik fel. Ezen csoportok létének egyik veszélye az ellenük való hatékony fellépés hiánya. Felderítési és bizonyítási szempontból sokkal nehezebb egy olyan ellátó láncolat minden egyes tagját felderíteni, és annak működését megszüntetni, melyben a tagok egymást nem vagy alig ismerik, a lehetőségek alapján változik a kapcsolatuk, inkább eseti, mint az olyan csoportok esetében, ahol állandó, szoros a kapcsolat. Álláspontom szerint ezek a hálózatok tovább élhetnek, ha egy-egy tagot a hatóságok elfognak, a rugalmas hálózat gyorsan talál másik szereplőt. Az ellátóláncolat nem szűnik meg, míg a merevebb szervezeteknél (klasszikus hierarchikus és vállalati keretek között való szervezett elkövetés) akár az egész csoport bukásával az egy egész ellátó lánc iktatható ki.

A hálózatok tagjai sokszor opportunisták egyének: teherautó sofőrök, korrupt hivatalnokok, futárok, akik alig vagy egyáltalán nem ismerik egymást, kapcsolatuk alkalomszerű (Wyatt és mtsai., 2020b). A szakirodalom az ebbe a kategóriába tartozó csoportoknál a minden esetben jellemző opportunistát, alkalomszerűséget jelöli meg. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy nehezen meghatározható, mit is értünk opportunisták, alkalomszerű elkövetésen, mi tartozhat ebbe a kategóriába, hol van az határ amit átlépve már nem alkalomszerűséggel, hanem bizonyos fokú rendszerességgel találkozunk. Az mindenképpen alkalomszerű, ha valaki ötletszerűen, életében egyszer orvvadászik, vagy kereskedik védett fajokkal jó üzlet reményében. Még az is, ha ezt úgy teszi többször, hogy például utazásai alkalmával hoz nagyobb mennyiségben védett fajokat vagy abból készült terméket, és azt mindig másnak adja el. Azonban, ha valaki évente (szezonális jelleggel) teszi ezt – álláspontom szerint – már rendszerességnek nevezhető, még akkor is, ha mindig másnak adja el ezeket a termékeket, annak, akit éppen talál. Ez utóbbi esetben a bűnszervezet még nem, csupán a rendszeresség állapítható meg, mivel a másik fogalmi elem az összehangoltság hiányzik.

Az alábbi táblázatban szemléltetem, hogy mely esetekben állapítható meg dogmatikai szempontból az egyezményben megfogalmazott „szervezett bűnözői csoport”.

21. táblázat Milyen esetekben állapítható meg dogmatikai szempontból az egyezményben megfogalmazott „szervezett bűnözői csoport”⁴⁷

Palermói egyezmény	Szervezetlen hálózat
bizonyos ideig fennálló	szükséges, hogy az egyes tagok a tevékenységüket nem teljesen eseti, egyszeri, hanem többé kevésbé állandó jelleggel űzzék. A feltétel fennáll akkor is, ha az üzletfelek (közvetítők, futárok) személyét gyakran változtatják
három, vagy több főből álló	Sokszor ezt nehéz bizonyítani, mivel akkor állapítható meg, ha a hatóságok által elfogott személy tudta, hogy vele együtt legalább három személy vesz részt az üzletben. Ez a legnehezebb lehet a láncolat elején lévő orvvadászok esetén, aki csak a következő személyről tudhat, könnyebb, ha valaki második, vagy sokadik eleme a láncnak, hiszen minimum két ember tevékenységéről tudhat: aki a láncolatban előtte és aki utána található (futárok, közvetítők stb.)
struktúrált csoport nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek , vagy hogy tagsága állandó	Itt a már hivatkozott oportunizmus-rendszeresség kérdése vizsgálendő. általában a szerepek tisztázottak (pl. valaki orvvadász, vagy közvetítő), de az Egyezmény szerint nem feltétel

⁴⁷ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen	egyáltalán nem beszélhetünk hierarchiáról
összehangolt működés	az opportunisták elkövetésénél nem áll fenn, illetve fontos, hogy a tagok minimálisan tartsák a kapcsolatot egymással, nem szükséges, hogy ismerjék is egymást. Ha valaki mindig másnak alkalomszerűen adja el az árut (pl. vásárokon, piacokon, online térben) ott már nincs összehangoltság
egy vagy több súlyos bűncselekmény elkövetése céljából	a bűncselekmény súlyossága országonként változik
közvetett vagy közvetlen módon pénzügyi haszon érdekében	ez minden esetben igaz ezekre a bűncselekményekre

Alábbiakban néhány földrajzi területet és védett faj példáján keresztül vizsgálom, a fentiekben megfogalmazott szervezetlen hálózatok által bonyolított illegális kereskedelmi tevékenységet.

Illegális elefántcsontkereskedelem Ugandában

Az ugandai illegális nemzetközi elefántcsont kereskedelmet, és az ehhez kapcsolódó szervezett bűnözői csoportok struktúráját, tevékenységét, működését egy belga kutató, Kristof Titeca 2012-2017 között empirikus kutatás során vizsgálta (Titeca, 2019b). A kutatásban illegális nemzetközi kereskedőkkel, illetve egyes rendészeti szakemberekkel (rendőrök, vámosok, vadőrök) készített interjúkat. A kutatás eredményei az alábbiak szerint összegezhetők.

A térségben Uganda elsősorban tranzitország szerepét tölti be, forrásországok a szomszédos Dél-Szudán, és a Kongói Demokratikus Köztársaság, azon belül is a Garamba Nemzeti Park. Azonban az ország tranzit szerepe nem csupán egy passzív jellegű átszállításban merül ki, hanem jelentős gyűjtő, raktározó, újra csomagoló elosztó helyként működik (Runhovde, 2018). Ezen kívül, a csempészek-kereskedők a zavartalan szállítást különböző szintű állami hivatalnokok megvesztegetésével biztosítják (Titeca, 2019b).

A három ország határánál ugandai területen fekszik Arua városa mely már évtizedek óta hírhedt találkozópontra a különböző illegális termékekkel (üzemanyag, ásványok, cukor, ruházati cikkek stb.) foglalkozó csempészeknek. E csempészek egyik ismert bandája volt az „arua fiúk”. Az illegális elefántcsont csempészet nagyjából 2009-2010 körül kezdte e térségben felütni fejét.

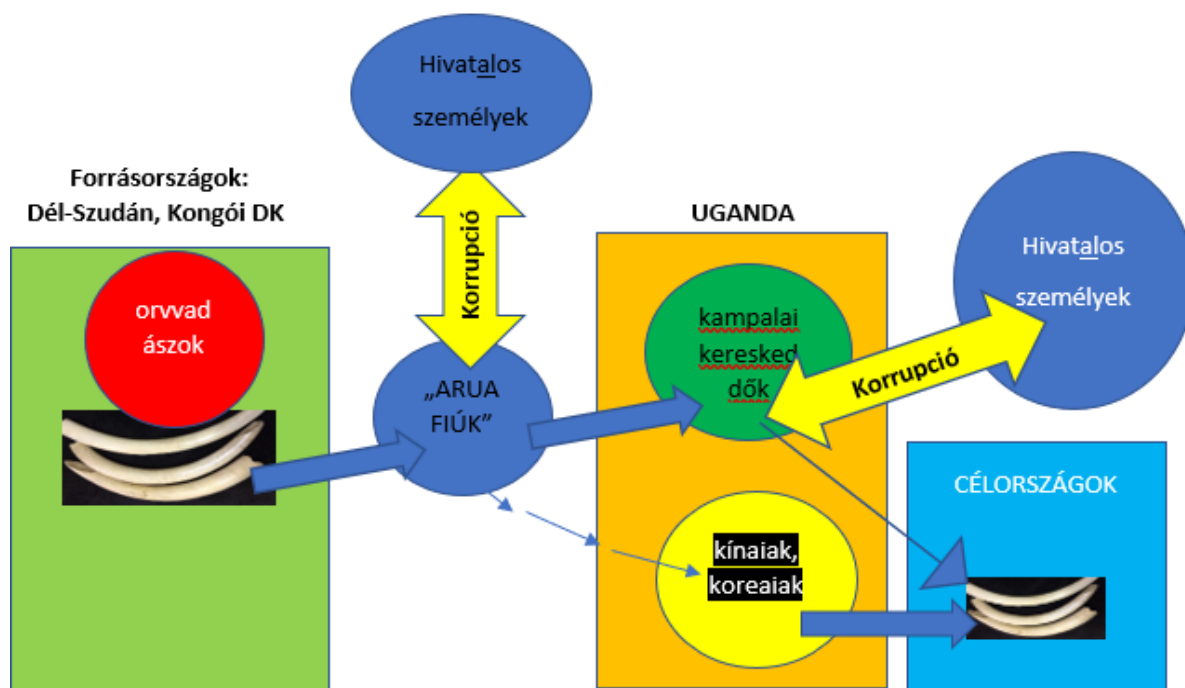
Eleinte kongói orvvadászok és a tőlük vásárló kongói kereskedők jelentek meg, akik az ugandai határon keresztül hozták be az elefántcsontot, és egy idő után a fent említett ugandai csempész-kereskedőknek adták tovább az illegális árut Arua városában. A másik jellemző láncolat, amikor a kongói Garamba Nemzeti parkban orvvadászó dél-szudániak, vagy kongóiak adják tovább az elefántcsontot dél-szudáni kereskedőknek, akik kerülővel Dél-Szudánon keresztül behozzák azt Ugandába és kínálják a helyi kereskedőknek. Sok esetben ugandai teherautósofőrök és ugandai katonák is együttműködnek a csempészetben (Titeca, 2019b).

A határon való illegális szállítás egyik módszere, amikor a csempészek messze elkerülik a határellenőrző pontot és a „zöld határon” keresztül viszik az árut. Ennek a módszernek hátránya, hogy ebben az esetben kisebb mennyiséget tudnak csak szállítani. A másik módszer a határon keresztül haladva elrejtve viszik azt, vagy néhány csempész személyes jó, „üzleti” kapcsolatot ápol a határon szolgálatot teljesítő vámtesttel, így akadálytalanul szállítja át a csempészárut. Ez utóbbi esetben elmondható, hogy ezeknek az embereknek már régóta fennálló, és kiépített infrastruktúrája volt még az elefántcsont csempészet indulása előtti időkből, amikor más illegális árut szállítottak, és ezt az infrastruktúrát tudják felhasználni az elefántcsont esetében is (Titeca, 2019b). A kutatásban leírtak alapján egy szervezett bűnözői csoport képe jelenik meg, melyben a tagok tevékenysége nem eseti, hanem rendszeres jellegű. A hatóságokkal való kapcsolattartásban az interperszonális kapcsolatok egyértelmű állandóságot mutatnak.

A csempészek-kereskedők a határon áthozott árut gyűjtik, raktározzák a határvárosban Arua-ban, míg azokat más kereskedőknek adják el. Az átvevő személyek rendszerint a fővárosból, Kampalából jönnek. A kutatás során megszólaltatott csempészek egy részének már **állandó kapcsolata van ezekkel a kampalmai kereskedőkkel**, és telefonon értesítik őket, amikor megfelelő mennyiségű elefántcsont áll rendelkezésre ahhoz, hogy azokat értékesíteni tudják. Mások a városban egyre nagyobb számban megjelenő külföldieknek – kínaiaknak, koreaiaknak, pakisztániaknak, törököknek és dél-afrikaiaknak – adják el árujukat. Arua város helyi csempész-kereskedői ebben a nemzetközi hálózatban általában csupán a mikro régióban, a határvárosban és körzetében tudják kifejteni csempész-kereskedő tevékenységüket, ahhoz, hogy az elefántcsontot a fővárosba szállítsák, vagy az országból kicsempésszék már magasabb szintű kapcsolatok szükségesek. Az országon belüli szállítás nem egyszerű feladat, mivel számtalan rendőrségi ellenőrző ponton kell áthaladni, ahol a teher és személygépkocsikat a hatósági személyek ellenőrzik, átkutatják, ugyanígy az országból légi úton való csempészet is szinte lehetetlen magasabb rangú tisztviselők jóváhagyása nélkül.

Ezért a fővárosból (Kampalából) érkező kereskedők azok, akik a helyi kereskedőktől átveszik az elefántcsontot és a fővárosba szállítják, illetve szervezik annak külföldre szállítását, mivel ők jellemzően már magasabb szintű állami tisztviselőkkel (kormányzati szervek tisztviselői) állnak kapcsolatban.

20. ábra Elefántcsont kereskedelem⁴⁸

Ezen kívül a fővárosi kereskedőkről elmondható, hogy több forrásból szerzik be az elefántcsontot, nem csak a határmenti régióból a már említett „Arua fiúk”-tól. Ahogyan a kutatás során megszólaltatott egyik kereskedő említette beszerzési és korrupciós kapcsolatait, állandó „üzleti” kapcsolata van:

⁴⁸ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

-a Tanzániai Vadvédelmi Hatósággal, akik lehetővé teszik, hogy az ott korábban elkobzott elefántcsont ismét bekerüljön a csempészhalózat körforgásába, azt illegális kereskedőknek adják el,

-az Ugandai Vadvédelmi Hatósággal, akik rendszeres anyagi juttatás fejében engedélyezik az illegális elefántcsont kereskedelmet,

-Burundi kereskedőktől, akik az elefántcsontot Bujumburából hozzák, majd a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti határánál adják el,

-egy-egy ugandai katonatisztekkel, akik a Közép-afrikai Köztársaságból hozzák az elefántcsontot.

A kutatás említ még négy másik kereskedőt, akiknek tevékenységét végig követték. Kettő közülük széleskörű kapcsolatokkal rendelkezik az elefántcsont beszerzésére, míg másik kettő elsősorban a hadseregtől szerzi be azt. A széleskörű kapcsolatokkal rendelkező kereskedők számtalan módon szállíthatják az elefántcsontot a fővárosba: a határon keresztül buszokon, teherautókon, vagy személygépkocsikon elrejtve csempézik, vagy a határra mennek, ahonnan a szükséges hivatali kapcsolatokat mozgósításával hozzák át. Van olyan, aki csempészi és kereskedik az elefántcsonttal, illetve van olyan is, aki tisztán közvetítőként lép fel, a csempészek és kereskedők között, és a hasznot bezsebeli (Titeca, 2019b).

A hadseregnél kapcsolatokkal rendelkező kereskedők ismeretsége sok esetben régi ismeretségen alapulhatnak: régi családi barátságokon, vagy régi iskolatársi ismeretségen, vagy van arra is példa, hogy a kereskedő egyik fivére régi barátja magas rangú katonatisztnak. Az egyik nyilatkozó kereskedő például a családjá régi barátjaként említette a magas rangú katona kapcsolatát, aki egyrészt az illegális üzletbe bevezette, illetve másrészt biztosítja számára, hogy az illegális áru az országból akadály nélkül távozhasson légi úton, illetve rajta keresztül tudta kiépíteni a „kereskedelmi hálózatát”, mely az állandó beszerzést, szállítást, eladást takarja (Titeca, 2019b).

Látható, hogy a kampalai kereskedők már szélesebb kapcsolatokkal rendelkeznek, mint a lokális – az ugandai-kongói határrégióban – tevékenykedő aruai társaik, melynek köszönhetően már nem csak lokális szinten tudják szállítani az árut, hanem jóval szélesebb területen, ami a nemzetközi színteret is jelenti. Ezeknek a nemzetközi láncolatoknak végén kínai, thai, vagy orosz kereskedők állnak, akikkel már rendszeres, folyamatos üzleti kapcsolat alakult ki, az eseti kapcsolatok nem jellemzők. A magasabb katonai, vagy kormányzati összeköttetésekkel

rendelkező ugandai kereskedők sokszor biztosítani tudják az áru reptéren való áthaladását is a külföldiek részére.

Összességében ez az empirikus kutatás megállapította, hogy ellentétben a korábbi szakirodalommal, különböző kormányzati jelentésekkel, a médiában előforduló hírekkel, nem a klasszikus „maffia” típusú szervezetek, szindikátusok bonyolítják az ugandai térség illegális elefántcsont kereskedelmét, hanem elsősorban rugalmas hálózatok, melyben a személyi, anyagi kapcsolatok, érdekek, ismeretségek játszanak összekötő szerepet. A folyamatos illegális tevékenység és a munkamegosztás megvalósul. A láncolat elején többé-kevésbé állandó kapcsolatok állnak fenn az elkövetők között, de ezek korántsem olyan szoros kötelékek, mint a szigorú hierarchia szerint szerveződő bűnszervezetek, illetve maga az alá fölé rendeltség, hierarchia is hiányzik. Itt gyakorlatilag egyének és kisebb csoportok közötti hálózatok szerepe figyelhető meg (Albanese & Reichel, 2014). Ez nagyon hasonló a kábítószer kereskedelemmel, vagy az ember csempészettel foglalkozó szervezett bűnözői hálózatokhoz (Natarajan 2006; Zhang 2003:86) Ezeknél a nemzetközi bűnhálózatoknál a személyek közötti kapcsolat rugalmas, több beszerzési-értékesítési forrást működtethetnek a kereskedők, alkalmazkodva a piaci kihívásoknak, illetve a jogi, államhatalmi oldalról a piacot fenyegető különböző kockázatoknak. A láncolat második szakaszában már egyértelműen rendszeres, állandó a kapcsolat a résztvevők között. Titeca végsősorban arra a megállapításra jut, hogy amikor a szakirodalom szindikátusok vezető szerepét hangsúlyozza az illegális elefántcsont kereskedelemben, fontos tényeket hagynak figyelmen kívül, és egyfajta összeesküvés elméletnek is tekinthető (Hübschle, 2016).

Ha azonban az Egyezmény alapján vizsgáljuk a jelenséget, az ábrák szemléltetésével világosan látszik, hogy a szervezett bűnözői csoport fogalom szükséges elemei fennállnak, mind a helyi mind az országos és nemzetközi szinten tevékenykedő csoportok tekintetében.

A nemzetközi illegális tobzoska kereskedelem

A tobzoskák az emlősök osztályába tartozó állatok, melynek 8 alfaja ismert: ebből négy az ázsiai kontinensen, négy pedig az afrikai kontinensen él (UNODC 2016).

Nagyjából 10 évvel ezelőtt még relatív kevés ember tudta pontosan, hogy mi is az a tobzoska (M. Zhang és mtsai., 2017), de az utóbbi években az illegális vadkereskedelem egyik ikonjává vált a médiában (Harrington és mtsai., 2018), és a tobzoska a jelenlegi adatok szerint az egyik

leginkább keresett faj a veszélyezett állatok listáján szereplő fajok közül (Gomez és mtsai., 2016).

A tobzoskákat három célból keresik a világon:

- Bőre miatt, amelyet felhasználnak az egzotikus bőrkereskedelemben,
- Pikkelyei miatt, ami az ún traditional chinese medicine (a továbbiakban: TCM) azaz a hagyományos kínai orvoslás egyik gyógyszereként szerepel. Az orrszarvútülökhöz hasonlóan immáron évezredek óta használják: a hagyomány szerint a vérkeringésre, az anyatej kiválasztására, bőrbetegségekre és a mellkrák megelőzésére igen hatékony,
- illetve fogyasztják húsa miatt is, mint ínycsésget.

A nagy kereslet következtében a tobzoskák száma jelentősen csökkent a múlt század végére. A faj fennmaradása érdekében a tobzoskát a CITES felvette a veszélyezett fajok listájába még 1975-ben a washingtoni egyezmény III. számú függelékébe, majd 1995-től a II. számú függelékbe, és 2015-től már a különösen veszélyezett fajokot tartalmazó I. számú függelékbe, azaz a faj bármely egyedének befogása, azzal való kereskedelem teljesen tiltott (CITES egyezmény). Ennek következtében a faj befogása és kereskedelme illegálissá vált, ennek ellenére a kereslet óriási, így a tobzoskák fekete piaci ára jelentősen megnövekedett, a faj orvvadászata és a nemzetközi illegális kereskedelem virágzik, mely a populációk egyedszámának további jelentős csökkenését idézi elő (UNODC, 2020a). Egy 2007-es adat szerint Kínába több mint 150.000 egyedet szállítottak, és az országba irányuló feketepiac éves becsült értéke eléri a 176 millió USD-t (UNODC, 2020a).

Az illegális ellátóláncban mint minden illegális termék ára a tobzoska feketepiaci ára is jelentősen emelkedik a következő lépcsőfoknál. Így például forrásországokban 7 dollártól 13 dollárig kaphatnak az orvvadászok egy kilogramm tobzoskáért, de ez az ár megsokszorozódik a lánc végére, a célországban a fogyasztói ár már 250 dollár is lehet (UNODC 2016).

A nemzetközi illegális kereskedelmi útvonalak lefoglalási adatok alapján:

A TRAFFIC 2017-es tanulmányában (Heinrich, 2017) 2010-2015 közötti időszakban a lefoglalási adatok alapján térképezte fel az illegális tobzoska kereskedelem útvonalait és egyes jellemzőit.

A lefoglalási adatok szerint a jelzett időszakban 1270 lefoglalás történt, mintegy 67 országban, összesen mintegy 120 tonna tömegben. Ebből 20.749 kg volt tobzoskabőr (7154 egyedből származott), 44.475 kg volt egész állat, illetve 55.251 kg volt tobzoskapikkely (mely 5613 db pikkelyt jelentett).

A tanulmány az adatok analizálása alapján megállapította, hogy 159 útvonalat használtak az illegális kereskedelem során, és évente átlagban 27 újabb útvonalat alakítottak ki.

A három legjelentősebb célország: Kína, Egyesült Államok és Vietnam. Kínában 342 lefoglalás történt a vizsgált időszakban, az Egyesült Államokban 127, míg Vietnamban 90 lefoglalás. Már korábbi tanulmányok is igazolták, hogy a világon a legfőbb felvásárlópiac Kína (Shepherd 2009), melyet a CITES korábbi elemzése is alátámasztanak: a célországok közül 2007-től 2015-ig terjedő időszakban közel 32.000 egyedet foglaltak le Kínában, 19.000 egyedet Vietnamban, 2.000 egyedet a Fülöp-szigeteken, illetve 2.000 egyedet egyéb országokban. Forrásországgként említhető még India (D’Cruze és mtsai., 2018).

A TRAFFIC Európát, mint elsődleges tranzitországot azonosította: Németország, Franciaország, Hollandia és Belgium játszottak Európában kiemelt szerepet.

Korábban az illegális kereskedelem a legnagyobb felhasználónak számító Kínán belül volt jellemző, de mivel az 1990-es évek elejétől a tobzoskák száma jelentősen lecsökkent az illegális kereskedők más országok felé néztek, ezáltal vált a jelenség nemzetközivé, interkontinentálissá: forrásországok lettek egyes dél-kelet ázsiai országok (Pantel és Anak 2010): Indonézia, Malájzia, Thaiföld, Myanmar. Ugyanígy egyes afrikai országokból (pl. Nigéria, Kamerun, Egyenlítői Guinea) is elindult Kína felé az illegális kereskedelem.

Hálózat típusú bünszervezetek az illegális tobzoska kereskedelemben

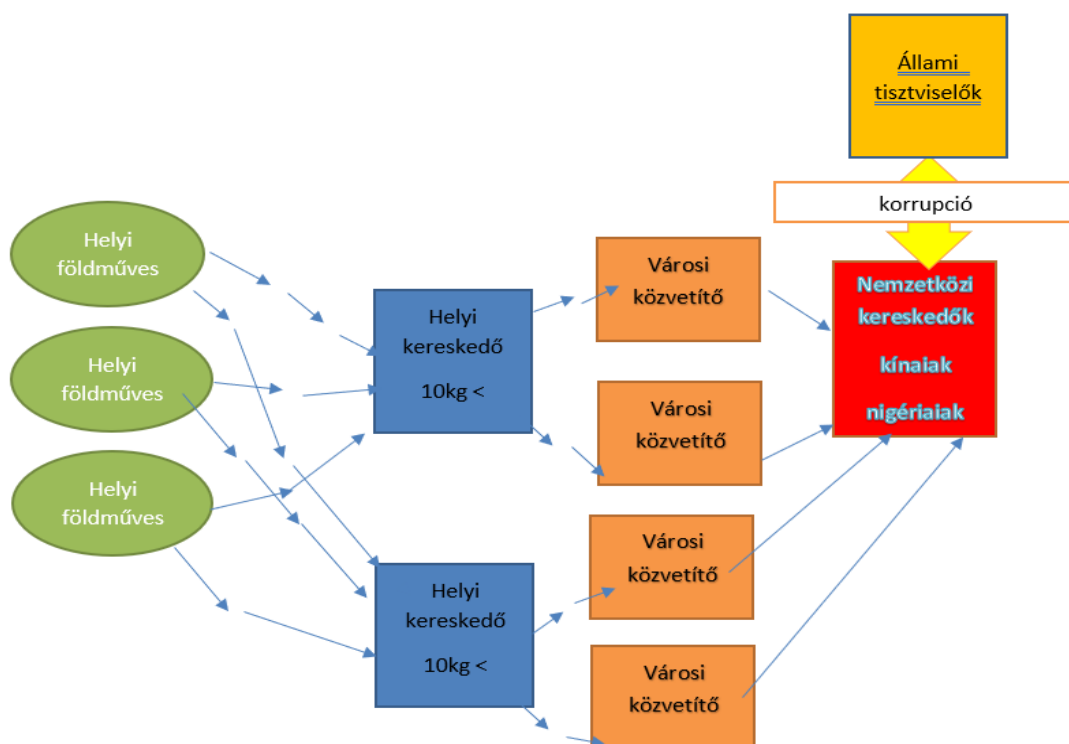
Az illegális ellátólánc Afrikából kiindulva

Az ENSZ 2018-ban végzett terepkutatást Ugandában és Kamerunban, mely megállapította, hogy kezdetben a tobzoska vadászatot a helyi, falusi emberek saját, esetleg lokális kereslet kielégítése céljából végezték. A nemzetközi igények jelentkezésével alakult ki a nemzetközi hálózat. Megjelentek tehetősebb helyi kereskedők, közvetítők, akik tömegesen vásárolják fel az elejtett állatokat, és szállítják a városokba, ahol ázsiai kereskedőknek adják tovább (UNODC 2020). Manapság már nem ritka jelenség, hogy a helyi közösség tagjai, fölművesek tobzoska

vadászattal is foglalkoznak, hiszen ez a tevékenység – ellentétben az olyan nagyvadak elejtésével mint az elefánt és az orrszarvú) – nem igényel különösebb speciális felszerelést, lőfegyvereket. A nemzetközi illegális kereskedelmi láncolatba újonnan belépő vadászoknak mindössze 3-5 USD költséget jelent a felszerelés (különböző állatcsapdák), és az elejtett kisebb állatok darabjáért 8-13 USD-t kaphatnak, míg a nagyobb példányokért akár 25-30 USD-t is. Ugandában egy gyakorlott vadász képes akár 20 állatot is elejteni egy nap (UNODC 2020).

A vadászok után a nemzetközi kereskedelmi láncban a következő állomás a helyi kereskedők. Amikor a vadászoktól legalább 10 kg tobzoskapikkelyt felvásárolnak, az árut a városokba viszik. Ezek a helyi kereskedők kisebb helyi üzletek tulajdonosai (néhány esetben nők), vagy helyi hatósági emberek, akiknek elegendő készpénz mindig rendelkezésére áll, hogy a vadászoktól vásároljanak. Ebből következően alappal feltételezhető a rendszeresség, hiszen az orvvadászoknak egyszerűbb a már általuk korábban megismert, könnyen megtalálható kereskedőhöz vinni az árut. Ezek a helyi kereskedők a városban a láncolat következő szintjén lévő városi közvetítőknak (kereskedőknek) adják tovább a pikkelyeket (nigériaiak vagy kongóiak), akik már a **nemzetközi szinten működő kereskedőkkel** állnak közvetlen kapcsolatban, akik rendszerint kínaiak, vagy nigériaiak. A nemzetközi szinten működő kereskedők tehetősebb emberek, és gyakran magasabb szintű politikai kapcsolatokkal rendelkeznek, melynek segítségével biztosítva van illegális tevékenységük. Ezek a kereskedők lehetnek azok a külföldi üzletemberek, akik az afrikai ország fejlesztési projektjének megvalósítása céljából érkeztek az országba (UNODC 2020).

21. ábra Illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek⁴⁹

Az illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek száma 5-től akár 15 főig terjedhet. Jellemzően mire a tobzoska pikkely eljut az orvvadászoktól a láncolat végén lévő fogyasztóig a fekete piaci ára akár több mint tízszerese is lehet.

A következő állomás a csempészet-szállítás. Ez történhet hajóval, légi vagy szárazföldi úton is, néha postai küldeményként adják fel. A hajóval történő szállítás jellemzően nagyobb tételben lehetséges. Sok esetben fagyasztott hús közé rejtik a szállítmányt (Osborne, 2019), vagy volt arra is példa amikor viaszgyertyákba öntve rejtették el (Local Development Partner's Group in Uganda, 2019). Jellemző még, hogy leforrasztott acélhordókban szállítják hamis kísérő iratokkal. Nem ritka, hogy egész konténernyi pikkelyt szállítanak, műanyag hulladék közé rejtve, a kísérő okmányokon is csupán a „műanyag hulladék” megjelölés szerepel (Doom, 2019). Eddig az egyik legnagyobb tobzoskapikkely szállítmányt (6 tonna) hajón, lezárt konténerben szállították be Afrikából Malájziába, a kísérő okmányon „kesudió”-t jelöltek meg (Elizabeth Claire Alberts, 2020).

⁴⁹ Forrás: Szerző saját készítése.

Légi úton jellemzően kisebb mennyiségű árut tudnak szállítani. Nigériából postai csomagként való csempészeket többször lepleztek le Európában a holland hatóságok (The Diplomatic Service of the European Union, 2019), illetve Ázsiában a maláj hatóságok olyan légi úton küldött csomagokat, melyek Ghánából érkeztek. Ezeknek a csomagoknak a tömege sokszor meghaladta 20 kg-ot. Postai úton való csempészet esetében a csomag tartalmát sokszor faforgácsként jelölik meg. Repülőgépen való szállításnál előfordul még kézi poggyászban, vagy poggyászban való csempészet. Az ugandai csempészek gyakran használják ugyanazt az útvonalat, mint az elefántcsont csempészek. Az ENSZ kutatás során maguk az ugandai csempészek nyilatkoztak arról, hogy kihasználják a gyenge határ és biztonsági ellenőrzést északon, és így az északi szomszédországokba a kongói Demokratikus Köztársaságba, és Dél-Szudánba szállítják tovább a felvásárolt pikkelyeket, ahol gyakran raktározzák is. Ezekben az országokban a védett fajokkal való kereskedelemben jellemzően a törvény szigora is enyhébb, illetve a vadvédelmi hatóságok sem működnek hatékonyan, így ezért is tárolják, gyűjtik itt az illegális árut tovább szállítás előtt. A közúti szállításhoz sokszor rönkszállító teherautókat használnak, illetve sokszor hivatalos szervezetek szervek járműveit is, melyet jóval kisebb eséllyel kutatnak át a hatóságok (UNODC 2020).

A 2019-es lefoglalási adatok szerint a hajóval történő kontinensek közötti illegális szállítmányok kiinduló pontja Nigéria, míg a fő célországként Vietnam jelenik meg.

Az illegális elefántcsont kereskedők sok esetben tobzoska pikkelyeket is csempésznek az elefántcsont mellett, melyekről szintén a lefoglalási adatok tanúskodnak. Az ENSZ kutatás során több kereskedő nyilatkozott úgy, hogy a hatóságok nem tekintik olyan súlyos bűncselekménynek a tobzoskapikkelyekkel való illegális kereskedelmet, mint az elefántcsonttal való kereskedelmet, így azzal szemben ritkábban lépnek fel, ezért többen kezdetek el inkább tobzoskával foglalkozni. Úgy tűnik, hogy az illegális elefántcsont kereskedelem kezd visszaesni Kamerunban és Ugandában, míg a tobzoska ára felfelé ível 2017 óta.

A nemzetközi illegális tobzoska kereskedelem Ázsiában

A CITES adatbázisa szerint 2007-től 2015-ig terjedő időszakban a forrásországok közül 31.000 egyedet foglaltak le Indonéziában, egyaránt 7.000-7.000 egyedet Malájziában, Thaiföldön és Ugandában, 5.000 egyedet Mianmarban, 4.000-4.000 egyedet Sierra Leonében és a Fülöp szigeteken.

Ázsiában jellemző, hogy India, illetve egyes dél-kelet ázsiai országok (Mianmar, Thaiföld, Vietnam) a forrás országok. Mianmar a tranzit és forrás ország szerepét is betölti a Kína felé irányuló illegális tobzoskakereskedelemben. Az Indiából származó tobzoskákat Tamu városán keresztül csempészik Mianmarba, majd onnan vagy Thaiföldön keresztül (közúton, autópályán) vagy közvetlenül Kínába.

Egy terepen végzett kutatás szerint (Nijman és mtsai., 2016) a kínai határ közeli Mong La városának reggeli piacán Afrikából és Ázsiából származó veszélyeztett állatfajokkal kereskednek: afrikából származó elefántcsont, kitömött tigris, víziló, tibeti antilop, afrikai fehér orrszarvú tülök, és természetesen tobzoska élve, vagy feldolgozva. A pontos forrást ugyan nem tárta fel a kutatás, azonban ennek alapján feltételezi, hogy a piacon árusított tobzoska nem csupán Mianmarból származik, hanem feltehetően más országokból: Indiából, vagy Dél-kelet Ázsia másik részéből, illetve Afrikából.

Mianmar ugyanakkor fontos forrásország is, így e tekintetben az első láncszem. A kínai határ melletti Kachin tartományban a helyi lakosok, falusi emberek fogják el az állatokat, majd adják tovább nagykereskedőknek. Egy empirikus kutatás szerint (M. Zhang és mtsai., 2017) ezek a helyi lakosok (orvvadászok) tisztában vannak azzal, hogy tevékenységük illegális. A tobzoska húsát nagyrészt belföldi piacokon értékesítik, azonban az eladott pikkelyekről úgy tudják, hogy azokat külföldre, Kínába csempészik.

Az eladott pikkelyeket kereskedők gyűjtik össze, majd eladják a kínai határhoz legközelebb fekvő Putao városában nagykereskedőknek. Egy eladó évente körülbelül 7 kg pikkelyt gyűjt be, ami azt jelenti, hogy mivel egy tobzoskának körülbelül 500 g pikkelye van így átlagosan egy eladó évente 14 tobzoska pikkelyét értékesíti. Általában egy nagykereskedőnek 5-6 eladó dolgozik. Az informátorok megemlézték, hogy a Putao körzetében legalább két nagykereskedő működik. Ezen adatok alapján feltételezhető, hogy körülbelül 70–80 kg pikkelyt (mintegy 140–168 állatból) forgalmaznak évente. A Putao városában a nagykereskedők által összegyűjtött árut ezután három környékbeli útvonalon keresztül a mianmari-kínai határon Kínába szállítják illegálisan. A kutatás során közreműködő informátorok szerint egyes esetekben a repülőtéren értékesítik illegálisan a kereskedők a tobzoska pikkelyeket, kg-ként 130 USD áron.

Ez a kutatás feltárta, hogy a nemzetközi illegális tobzoska kereskedelem egyik láncolata a mianmari északi tartományból Kachin-ból indul ki, és Kínába irányul.

A szervezettség bizonyított: az ellátólánc elején a helyi falusiak állnak, majd a következő állomás a kereskedők, akiknek eladják a helyieket, majd ezek közül a kereskedők közül nagyjából 5-6 áll állandó kapcsolatban egy-egy nagykereskedővel, akinek eladják az árut, aki végül az országból kicsempészi azt.

Szervezett bűnözés a papagáj kereskedelemben

Az illegális papagájkereskedelemben érintett papagájfajokról, védelmükről

A világon létező több mint 9600 madárfajból körülbelül 2600 madárfaj a legális és illegális kereskedelem tárgyát képezi, és ezen fajok nagyjából 20% -a a Psittaciformes (papagájok) rendjébe tartozik (FAO, 2011). Egy felmérés szerint az Egyesült Államokban 2009-ben a háztartások 3,9% -a tartott valamilyen madarat, összesen kb. 11 199 000 kedvtelésből tartott madár egyedét és ezek 75% -a a Psittaciforme (papagájfélék) rendhez tartozott (Weston & Memon, 2009).

A papagájokat történelmi idők óta nagy számban élve fogják be egyes trópusi országokban szerte a világon, melyek végül a hobbyállat tartókhöz kerülnek sokszor más kontinensre. A dél-amerikai papagájokat már az aztékok is előszeretettel fogták be élve díszállatként, vagy vadászták élelem céljából, tollazatukat pedig ruhák készítéséhez vagy díszítésként használták. Csodálatos tollazatuk, kivételes intelligenciájuk, hangutánzó képességük teszi ezeket a madarakat szerte a világon vonzóvá. A vadon élő papagájok tömeges befogása idővel aggodalomra adott okot, amikor szervezett üzletté vált, több ezer befogott madarat szállítottak Európába és az Egyesült Államokba (Pires, 2012) Az 1980-as években és az 1990-es évek elején a legnagyobb importőrnek az Egyesült Államok számított, évente nagyjából 50-100 ezer példányt szállítottak az Egyesült Államokba (Saldaña és mtsai., 2007).

A nagy kereslet, az orvvadászat és az élőhelyek jelentős csökkenése következtében az ismert 330 papagájfaj mintegy egyharmada vált veszélyeztetetté, és legalább egy fajról biztosan tudjuk (spix ara-*Cyanopsitta spixii*), hogy vadon élő példányai kihaltak, már csak fogságban élő egyedek élnek (Pires, 2012). Az utóbbi évtizedekben több millió papagájt fogtak be az orvvadászok Dél-Amerikában, melynek eredményeként számos faj populációja tűnt el egyes országokból, vagy egyes populációk jelentősen visszaszorultak: így például a zöldarcú amazonnak (*Amazona viridigenalis*) egykor 100.000 egyedből állt a populációja, manapság vadon élő példányainak számát 1000 és 6500 közé teszik. Az élve csempészett madaraknak mintegy 75% elpusztul

amíg a befogástól a fekete piacra kerülnek: csak Mexikóban ez évente 50-60 ezer madár pusztulását jelenti évente. Ha mégis túlélnek ezek az állatok a kis, sötét dobozokban való szállítást, nagy részük megbetegszik, alultáplálttá, stresszessé válik. Gyakran láthatóak az illegális kisállat piacokon tollaikat tépdeseő papagájok, melyek ezeknél az állatoknál a stressz jele (Saldaña és mtsai., 2007).

A veszélyeztetett papagájfajok védelmében az 1980-as közepétől egyre több faj került fel a CITES II, vagy I. számú függelékébe. Mexikó, mint forrásország 1991-ben csatlakozott a CITES egyezményhez, mellyel úgy tűnt a papagáj kereskedelem korlátok közé lett szorítva, azonban ennek ellenére még húsz év múlva is (2012-ben) 78.500 példány orvvadászatáról, élve való befogásáról szóltak a jelentések (Pires és mtsai., 2016).

A nemzetközi illegális papagájkereskedelem jellemzői

A legnagyobb számban latin Amerikából indul ki a nemzetközi kereskedelem: Guyana, Suriname és Argentína a leginkább érintett latin amerikai országok (Reynolds, 2001), de globálisan a világ legnagyobb exportőrei: Argentína, Tanzánia, Szenegál és Indonézia (Tidemann & Gosler, 2012).

Az Egyesült Államok 1992-ig a legnagyobb importőrnek számított a világon, azonban miután még abban az évben megalkották a WILD BIRD CONSERVATION ACT (WBCA) elnevezésű törvényt, a papagáj kereskedelem korlátozására, az Egyesült Államok vezető szerepe visszaesett. Ugyanakkor, az illegális papagájkereskedelem továbbra is óriási mértékben folytatódik, és a legnagyobb importőr szerepét az Európai Unió vette át (FAO, 2011) amit követ az Egyesült Államok, Szingapúr, Közép-Amerika és a Karib térség országai.

Belföldi illegális kereskedelem egyes dél-amerikai országokban

Az illegális papagáj kereskedelemmel foglalkozó tanulmányok nagy része kezdetben elsősorban a nemzetközi kereskedelemmel foglalkozott, és figyelmen kívül hagyta a jóval jelentősebb határokon belüli kereskedelmet egyes dél-amerikai országok vonatkozásában: Peru, Bolívia, Brazília (Tidemann & Gosler, 2012). A kutatások szerint a befogott madarak kisebb százaléka kerül külföldre, gazdaságilag fejlettebb országokba, mint az Egyesült Államok. A legutóbbi tanulmányok feltárták, hogy az illegális kereskedelem problémája komplexebb, mint a szakemberek gondolták, az illegális tevékenység vezető oka a helyi és regionális szinteken jelentkező kereslet.

Ezeket a madarakat szerte a trópusi országokban előszeretettel tartják háziállatként, úgy mint a kutyát, macskát Európában, vagy az Egyesült Államokban (Saldaña és mtsai., 2007).

Szervezett csoportos elkövetés a dél és közép-amerikai illegális papagáj kereskedelemben

Peru, Bolívia, Mexikó

Más veszélyeztetett fajokhoz hasonlóan a papagájok orvvadászata, csempészete és kereskedeleme óriási hasznot hozhat: egyes papagájfélék (pl. afrikai jákó papagáj, vagy a jácintkék ara) ára akár 10.000 USD is elérheti a nemzetközi feketepiacon (Herrera and Hennessey 2007). Mivel ezek a fajok sűrű trópusi erdőkben, emberektől távoli helyeken élnek, minimális a kockázata annak, hogy az orvvadászokat tetten érik (Pires és mtsai., 2016). Mivel relatív könnyű befogni ezeket az állatokat, és a lebukás esélye minimális, illetve a papagájfajok nagy részéért jelentős összegeket lehet kapni a fekete piacon, sokan úgy tartják, hogy a szervezett bűnözéshez szorosan kapcsolódik e tevékenység. Nem csupán az írott vagy elektronikus sajtóban vannak erre utaló cikkek, hanem olyan hivatalos nemzetközi szervezetek jelentései mint az Interpol (INTERPOL, 2012) vagy az Europol (EUROPOL, 2011) is írnak arról, hogy az illegális papagáj kereskedelmet a szervezett bűnözés bonyolítja. Erre valójában kevés egyértelmű bizonyíték van (Warchol és mtsai., 2003), azonban léteznek empirikus kutatásokon alapuló eredmények, melyek a tevékenység szervezettségére utalnak (Pires és mtsai., 2016).

Itt is megfigyelhető, ahogyan az illegális nemzetközi kereskedelemben, az egyes tevékenységek egymáshoz kapcsolódnak: orvvadász, csempész, kereskedő (Pires és mtsai., 2016) sőt, megjelenik egy új elkövetői szerepkör: az összekötő.

Orvvadászok

Az orvvadászok helybéli emberek, akik jól ismerik az esőerdőket, folyókat, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy ezeket a madarakat élve befogják. Hálókat és különböző csapdákat alkalmaznak (Pires és mtsai., 2016). Az eddigi kutatások nem találtak arra utaló jelet, hogy a papagájok orvvadászatát az elefánt, vagy orrszarvú vadászokhoz hasonló professzionális, bűnszervezetekhez kapcsolódó orvvadászok követnék el, inkább eseti jelleggel a helyi földművesek fogják be a madarakat Peruban, Bolíviában és Mexikóban (Pires, 2012). Jól szemlélteti ezt, hogy Mexikóban több mint 20.000 helyi földműves foglalkozik papagájok orvvadászatával, ezzel szemben összesen 787 professzionális orvvadászról tudnak egyes

források (Pires és mtsai., 2016). Mivel a papagájfajokat hobbyállat tartás céljából keresik, ezért azokat élve fogják be, az ún. hálózás módszerével. Elsősorban a madarak szaporodási időszakát használják ki, a hálókat a fészkek közelébe helyezik, mivel a papagájfajok évről évre nagyrészt visszatérnek korábbi fészkeikre (Pires, 2012). A szakirodalom szerint a papagájok orvvadászata jelentősen könnyebb, mint a befogott állatok eladása, mivel egyes vidékeken, ahol sok-sok papagájt fognak be, kisebb a kereslet a kínálatnál, sok ember már eleve tart papagájokat, így nem akarnak újabbakat vásárolni, így helyi szinten nehézkes túladni az állatokon. A városi piacok igen távol találhatóak, a helyi parasztoznak pedig jellemzően nincs a tulajdonában személyes szállítóeszköz.

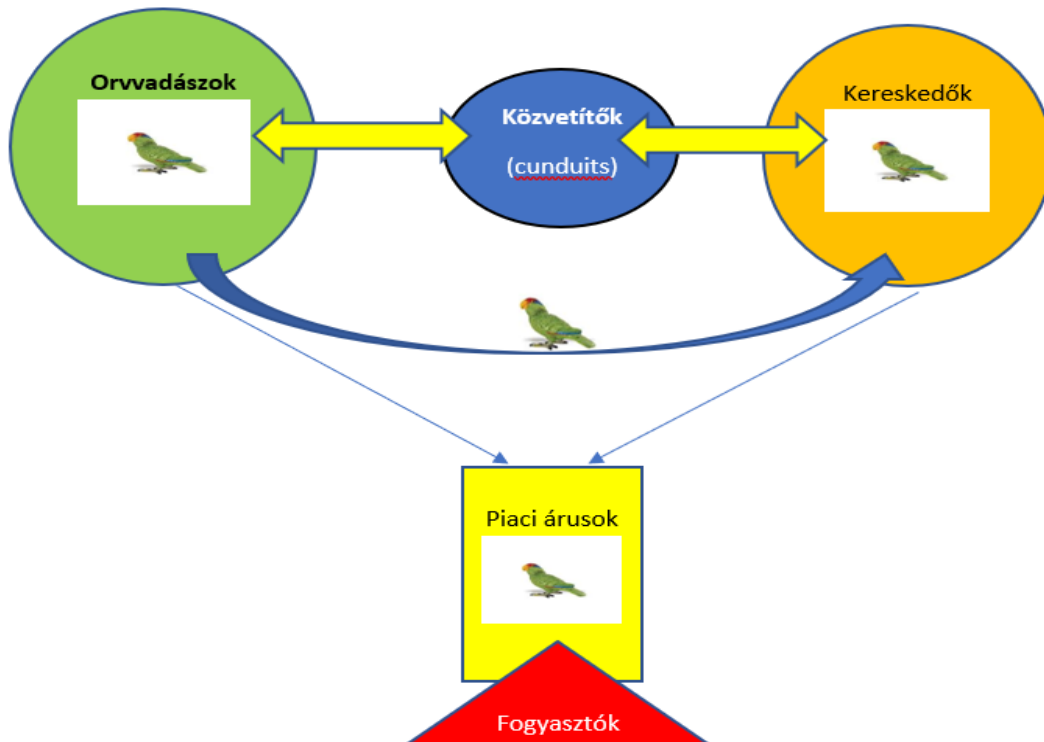
Közvetítők, kereskedők

Az orvvadászokat a helyi közvetítők követik, akik átveszik az elfogott madarakat, de rendszerint ritkán szállítják nagyobb távolságra tovább értékesítés céljából. A közvetítőket a kereskedők követik, akik állandó kapcsolatban állnak a közvetítőkkal. Előfordul, hogy az orvvadászok piaci árusoknak adják tovább, vagy saját maguk értékesítik árujukat a helyi piac valamelyikén a nagyközönség számára, kihagyva a többi szereplőt. Az empirikus kutatás szerint a kereskedők ritkább esetben adják le a rendelést a közvetítőknek arra vonatkozóan, hogy milyen fajta papagájt, és milyen mennyiségben szeretnének, inkább az a jellemző, hogy megveszik a közvetítő kínált állatot, bármilyen fajta papagájt, vagy más olyan fajt melyet tovább tudnak adni. A kereskedők kétféle módon értékesítik a madarakat: vagy a piaci árusoknak ők adják el, vagy saját maguk adják el a nagyközönség számára. A kutatás az ellátó láncban rámutatott egy olyan szereplőre összekötő (conduit), akinek valójában nincsen szerepe az áruk mozgatásában, ők nem orvvadásznak, nem is adnak el, csupán összehozzák azokat, akiknek van árujuk azokkal, akik vásárolni akarnak, ezek az emberek passzív tevékenységükkel hozzájárulnak a piac működéséhez.

Eladók, piaci árusok

A kereskedők, akik megvásárolják az állatokat, sokszor tovább adják azokat piaci árusoknak, vagy más esetben saját maguk értékesítik a fogyasztók felé.

22. ábra Szervezett csoportos elkövetés a dél és közép-amerikai illegális papagáj kereskedelemben⁵⁰

A kutatás valójában a beszerzett interjúk segítségével kvalitatív analízist végzett a bolíviai és perui illegális papagájcsempészetre vonatkozóan. Az analízis során Fickenauer (Finckenauer & Waring, 1996) által a szervezett bűnözésre alkotott négy tényező meglétét vizsgálta: a bűncselekmények szofisztikált elkövetése, az elkövetők strukturáltsága, illetve az elkövetők önazonossága és a csoport hírneve. Az analízis alapján megállapította, hogy a tevékenység nem felel meg a szervezett bűnözés fent említett tényezőinek, vagyis a résztvevők nem tekinthetők bűnszervezetnek, azonban az elkövetés bizonyos fokú szervezettséget megkövetel. Ezért a bolíviai és perui papagájkereskedelmet orvvadászok, közvetítők, és kereskedők bűnkapcsolata laza hálózatának tekinthető. Továbbá, a kutatás szerint ebben a két országban a papagájfajok iránti kereslet inkább helyi szinten, mint nemzetközi szinten jelentkezik, ennél fogva magasabb fokú szervezettséget, bűnügyi konspiráltságot nem igényel. Egy egyszerű helyi ember könnyedén be tudja fogni ezeket a madarakat, és értékesíteni tudja közvetítőknek, kereskedőknek, piaci árusoknak vagy a nagy közönségnek, anélkül, hogy nagyobb távolságot kellene megtenniük (Pires és mtsai., 2016).

⁵⁰ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Brazília

Braziliában a legtöbb vadon élő állat – így a papagájok – illegális szállítása-kereskedeleme az ország északi, észak-keleti és közép-nyugati régiójából származik, és az ország déli, dél-keleti részei felé halad (Nóbrega Alves és mtsai., 2013).

A szállítás főként teherautókon, buszokon, személygépkocsikon történik, csak az ország északi (amazóniai) régiójából szállítják vízi úton. A fő célpontja ezeknek a madárszállítmányoknak Rio de Janeiro és Sao Paulo városok, ahol vásárokon adják el, vagy nagyjából exportra viszik Európába, Ázsiába, vagy Észak-Amerikába a főbb kikötőkön, vagy repülőtereken keresztül (Nóbrega Alves és mtsai., 2013). A madarak a szállítás során a forrástól a végső fogyasztóig egy hosszú, több szereplős láncolatán keresztül haladnak, melyben részt vesznek beszállítók, közvetítők és fogyasztók (Alves & Rosa, 2010). Brazília társadalmá rendkívül heterogén, nagy társadalmi, gazdasági egyenlőtlenségek figyelhetők meg, óriási a munkanélküliség és alacsony életszínvonal jellemző, így sokak számára a jól jövedelmező illegális madárkereskedelemben való részvétel csábító, és kiútnak tűnik a nyomorból (Alves & Rosa, 2010). Ez a tendencia egyébként nagyon jellemző a fejlődő országokban.

A hosszú szállítás során egyébként az állatok nagy része elpusztul, mielőtt a végső úticélt elérné. A szállítás kicsi, szűk helyen történik, etetés, itatás nélkül, a stresszes állatok sokszor egymást támadják és csonkítják meg. Becslések szerint minden élve csempészett tíz madárból csak egy éli túl az embertelen körülmények között való szállítást (Nóbrega Alves és mtsai., 2013).

A befogott madarak értékesítésében az online tér óriási szerepet tölt be. Egy 2022-es kutatás (Wyatt és mtsai., 2022) 1682 db olyan hirdetést talált brazil és nemzetközi oldalakon, melyben Brazília állatvilágából származó állatot (leginkább madarat és hüllőt) kínáltak eladásra. Mint minden illegális termék kereskedelméhez a nemzetközi illegális állat és növénycsempészet lebonyolításához is nagyban hozzájárul az internet, hiszen a kínálatot és keresletet gyorsan, határokat átívelően összehozhatja.

Az Egyezmény szempontjából vizsgálva: ezeknél az illegális hálózatoknál lényeges kérdés, hogy az orvvadász mennyire eseti vagy rendszeres jelleggel végzi e tevékenységét, illetve az egyes szereplők között mennyire áll fenn valamennyire állandónak mondható kapcsolat. Ha

fennállnak egy konkrét ügyben akkor az Egyezményben foglalt bünszervezeti fogalomnak megfelelhet a konkrét csoport működése.

Szervezett csoportos elkövetés az ázsiai madár kereskedelemben

Az illegális madárkereskedelem – főként papagájfajok kereskedelme – Ázsiában (elsősorban Délkelet-Ázsiában, Indonéziában) is jelen van, mivel az itt élő egzotikus madarak a dél-amerikai példányokhoz hasonlóan keresettek: esztétikus megjelenésük, jelentős értéket képviselnek, illetve szintén könnyű ezen fajok példányait befogni (Setiyani & Ahmadi, 2020).

A dél-kelet ázsiai illegális kereskedelem is elsősorban belföldi kereskedelem, ahogyan ezt egy kutatás Indonéziában kimutatta. Dél-kelet Ázsiában Indonézia egy forrás és célterületnek tekinthető, ezen belül a Maluku szigetek az egyik kiemelkedő terület, ami az ország egyik nagy szigetcsoportja, az indonéz szigetek nagyjából 10%-a található ezen a területen, összesen kb. 1300 sziget tartozik Maluku és Észak Maluku tartományokhoz.

A 2018-as évben forgalmazott 16 papagájfajból legalább 12 papagájfaj maluku szigetekre volt, vagyis az a terület az illegális papagáj kereskedelem egyik fő célterülete. Kedveltsége annak köszönhető, hogy az Indonéziában előforduló 82 fajból 34 faj itt él (BirdLife-International., 2019).

Az illegális piac óriási mértékét jelzi, hogy a 2018-as évben például 1,4 milliárd dollárt tett ki az Indonéziát érintő illegális kereskedelem. Ez az érték csupán a hatóságok által lefoglalt állatok összértéke. Kijelenthető ugyanakkor, hogy az illegális kereskedelem értékét gyakran alábecsülik, mivel az adatok hiányosak, és magas a látencia. Köztudott tény, hogy a papagájfajok fekete piaci árát védettségi állapota jelentősen befolyásolja, vagyis minél drágább egy faj, annál drágább a feketepiaci ára (Shepherd, 2006). A ritkaságon kívül az is tényező, hogy mennyire esztétikus a madár, és milyen képességei vannak. Színes tollazatuk vonzza a hobbi állattartókat (ALVES és mtsai., 2013). Ezenkívül az a képességük, hogy az emberi intelligenciát is képesek utánozni, mely hasonló egy hároméves gyermekéhez, szintén növeli az értéküket (Setiyani & Ahmadi, 2020). A papagájok magas ára ellenére, a helyi közösségek nyomorban élnek. Ez annak köszönhető, hogy a papagájkereskedelem bevételei másképp jelentkeznek az egyes szereplők – orvvadászok, közvetítők, és a fogyasztók – között (Phelps és mtsai., 2016). Az orvvadászok – mint általában az összes illegális kereskedelemnél – főként helyi lakosok, akik átlagban nagyon kevés összeget (nagyjából 62 USD-t) kapnak egy madárért,

míg a végső fogyasztók ennek legalább tízszeresét. Az ár a nemzetközi piacon ennél jóval többszörösére is növekszik. Egy egyszerű példa: egy jákópapagájnál a végső haszonból az orvvadász kb. 2%-át, míg a nemzetközi kereskedők 80%-át tudják kivenni (Setiyani & Ahmadi, 2020).

Az ázsiai illegális papagájkereskedelem egy több szereplős, bűnkapcsolati láncolat: orvvadászok, közvetítők, és a végfelhasználók, azaz a fogyasztók (Setiyani & Ahmadi, 2020).

A dél-amerikai kutatásokhoz hasonlóan elmondható, hogy ezeknek a papagájfajoknak orvvadászai szintén helyi emberek, akik elsősorban eseti jelleggel, megélhetésük kiegészítéseként követik el a védett fajok orvvadászatát, és akik jellemzően több közvetítővel, vagy fogyasztóval állnak kapcsolatban. Az orvvadászok egy része mindenféle kereskedelmi cél nélkül gyűjti ezeket az állatokat, céljuk elsősorban a madarak saját célból való tartása, illetve, esetenként tovább ajándékozzák az élő madarakat városokban élő rokonaiknak.

Ugyanakkor, ha megfelelő kereslet jelentkezik könnyedén el is adják azokat, tehát kettős célból fognak be madarakat: saját és kereskedelmi célból. A saját célból való befogás igen elterjedt a helyiek körében, a hátsódvarokon tömegével tartják a papagájokat. A kereskedelmi célból való befogás jelentősen megugrik nagyobb ünnepek előtt, így például az iszlám ramadán végét jelentő „*Eid ünnep*”, vagy karácsony előtt (Setiyani & Ahmadi, 2020). Egyes területeken Indonéziában a papagájokat mezőgazdasági kártevőknek tekintik, és ezért vadásszák, azonban ez a feltevés nincs tudományosan alátámasztva (BirdLife-International., 2008).

A közvetítők a papagájokért kis összeget fizetnek az orvvadászoknak, akik ezt elfogadják, mondván ezekből az állatokból bőséges mennyiség áll rendelkezésre a természetben. Azonban a közvetítők teljes tudatában vannak annak, hogy ezek a madarak nemzetközi védelem alatt állnak, és erre hivatkozással már magasabb árért értékesítik a madarakat a fogyasztóknak (Shepherd, 2006).

A kutatásról szóló cikk megemlíti a logisztikusokat, akik közvetlen kapcsolatban állnak az orvvadászokkal, illetve másik logisztikussal. Ők szállítják a forrástól (befogás helyszínétől) a madarakat a kereskedőknek vagy a fogyasztóknak. A logisztikusok alkalmazkodnak a rendészeti szervek ellenőrzési rendszeréhez, konspirálnak, többféle útvonalat, elrejtési technikát használnak, illetve sokszor kisebb mennyiségű madarat szállítanak (Setiyani & Ahmadi, 2020). A szállítás során olyan személyek is kapcsolatba kerülnek a papagájokkal

(hajók legénysége), akik nem tudják, hogy egy illegális kereskedelmi láncolatban játszanak szerepet.

A fogyasztók magas árat hajlandóak fizetni a papagájokért, mivel legtöbbjük igazi ritkaságnak számít. Ezen kívül sok kultúrában a papagájtartás az élet egyensúlyának és az egészségnek a szimbóluma. Ezért nem meglepő, hogy a papagájtulajdonosok legtöbbször tehetős és tanult ember (Jepson & Ladle, 2005).

Az illegális kereskedelem az ún. „social media” szerepének megnövekedésével új fázisba lépett, például kereskedő csoportok alakultak a facebookon (Budiani & Raharningrum, 2018). A háziállatok között a papagájok a legkedveltebb Indonéziában. Az öt nagyvárosban (Jakarta, Bandung, Semarang, Surabaya, Medan) a háztartások 21 %-ban tartanak madarakat hobbiállatként.

Itt az ázsiai hálózatoknál még jellemzőbb a leírtak szerint az állandó kapcsolat a lánc egyes tagjai között, ami erősíti azt a feltételezést, hogy az Egyezménynek megfelelnek ezek a csoportok. Erősíti az a tény is – bár az Egyezményben foglaltak szerint ez nem feltétel – hogy a leírtak szerint ezek az elkövetők konspirálnak is tevékenységük során.

Fellépés az illegális papagájkereskedelem ellen

Az illegális vadkereskedelemben gyakran vesznek részt jól szervezett nagyobb csoportok, melyek nemzetközi hálózat részei is (Setiyani & Ahmadi, 2020). A fellépésnek két különböző stratégiája létezik: az első szerint védeni a papagájokat a forrásországban, a papagájok élőhelyén (downstream strategy), megcélözva az orvvadászokat. A másik stratégia elválni a kereskedelmi láncot (upstream strategy), fókuszálva a közvetítőkre és kereskedőkre (Setiyani & Ahmadi, 2020).

Az első stratégia végrehajtása rendszeres, rutinszerű járőrözéssel valósul meg a védett papagájok így a vörös lóri, a malukui kakadu, és a szívárványlóri élőhelyén a Sahuwai-hegyi Vadasparkban. A járőrök célja tettenérések, az illegális madárbefogások megakadályozása. Azonban egyes források szerint a helyi orvvadászokkal szemben humánus, speciálisabb fellépést kellene választani (Alves, Lima, & Araujo, 2013). Ezek a helyiek ugyanis jól ismerik a papagájok viselkedését, fészkelési szokásait, vagyis speciális szakértelem birtokában vannak, így tudásuk konstruktív módon felhasználható tudományos management stratégia részeként, a vadon élő állatok tanulmányozása során. A malukui természetvédelmi hatóságok egyébként

alkalmaznak néhány helyi embert papagájgondozóként a malukui vadon élő állatok rehabilitációs központjában (Pusat Rehabilitasi Satwa – PRS).

Az upstream strategy eszköze lehet az ökoturizmus, ezeknek a védett állatoknak a bemutatása élőhelyükön. Sikertörténetként említhető Tanzánia, ahol az ökoturizmus új munkahelyeket teremtett, és a vadon élő állatok kereskedelmével foglalkozó személyek csökkenéséhez vezetett (Gilardi, 2006). Wilson-Wilde (2010), mivel az ökoturizmus 2-3 szoros bevételt hozhat a hagyományos kereskedelemhez képest.

Hatékony, szigorú, következetes rendészeti, bűnüldözési fellépés nélkül az illegális papagájkereskedelem jelenti a fő fenyegetést a védett papagájfajok fennmaradására (Shepherd, 2006). A malukui természetvédelmi hatóságok szorosan együttműködnek a rendőrséggel, zéró toleranciával lépnek fel az illegális papagájkereskedők, közvetítők ellen. A 2018-as évben 9 olyan eset volt melyet a rendőrség és a természetvédelmi hatóság közös fellépésének köszönhetően bírósági perrel és ítélettel zárult. A természetvédelmi hatóság egyébként kiterjesztette az ellenőrzési területét a repülőterekre és a kikötőkre is.

Szervezett bűnözés a nemzetközi sólyom kereskedelemben

A solymászat több évezredes sportnak tekinthető, a nemzetközi szakirodalom egyes forrásai szerint Közel-Keletről, illetve Közép-Ázsiából érkezett Európába és a nyugati világba a vadászatnak ez a módja (Ash, 2020; Wyatt, 2009). Magyar vonatkozású szempontból annyi bizonyos, hogy már a honfoglaló magyarok is ismerték a vadászatnak ezt a speciális formáját, mivel több régi ősi eredetmondánkban szerepel a sólyom, mint szimbólum (Kohár László, 2011).

A solymászat egy idomított ragadozómadárral való (ami nem csupán sólyom féle, hanem sas, héja vagy ölyvféle madár is lehet) vadászatot jelent, amikor a madár szabadon repülve ejti el zsákmányát. Mivel mára a solymászatra alkalmas ragadozó madarak mindegyike nemzetközi védettség alatt áll, az utóbbi évtizedekben szigorú korlátok közé szorulva ez a sport luxussá, a tehetősebb rétegek hobbijává vált (Wyatt, 2009), főleg nyugaton és olyan országokban, ahol nincsenek erre alkalmas őshonos fajok.

A nemzetközi védelem alapján, ezeknek a madaraknak vadon történő befogása tiltott, a legkedveltebb solymászfajok mint például a vándorsólyom, vadászsólyom 1975 óta szerepelnek a CITES I. számú függelékében, már csak tenyésztett példányokkal lehetséges

vadászni, de tulajdonképpen az összes sólyomféle alkalmas a solymászatra, és valamennyi faj a CITES listán szerepel. Azonban a solymászok szerint a vadon befogott példányokkal sokkal élvezetesebb ez a sport, így a madarak vadon befogása, illegális csempészete, és a velük való kereskedelem szervezett formája kialakult.

Az illegális nemzetközi kereskedelem egyik fő forrásországa Oroszország, és elsősorban az ország távol-keleti területe Észak-Kamcsatka, míg a célországok elsősorban a közel-keleti arab országok: Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek. Az illegális kereskedelemben történt lefoglalások is szemléltetik milyen útvonalon haladnak az élve befogott és csempészett sólyomfélék. A TRAFFIC adatbázisa (<https://www.wildlifetradeportal.org/#/incidents/>) szerint a lefoglalások a következőképpen alakultak az elmúlt 10 évben: 2010 és 2020 között mintegy 231 esetben foglaltak le a hatóságok élő sólyomféle madarat több különböző országban. A legtöbb lefoglalás mintegy 40 esetben az Egyesült Arab Emírátsok területén volt. A második helyen Indonézia állt 26 esettel, míg ezeket követte az Pakisztán 20 esettel, Egyesült Királyság 19 esettel, és a Dél-Afrikai Köztársaság 13 esettel.

Az illegális kereskedelmi lánc felépítése

Az első lépcső a vadon élő madarak befogása, amit egyrészt helyi, orosz emberek, egyszerű amatőr vagy főállású vadászok, néhányszor pedig a Közel-Keletről érkező emberek végeznek. A szervezetség külföldiek esetében már ezen a szinten kimutatható: bizonyos források szerint oroszországi egyetemeken tanuló libanoni és szíriai diákok is részt vesznek a madarak befogásában (Wyatt, 2009). A vlagyivosztoki WWF jelentése szerint a ragadozó madaraknak már a befogása is szervezetten zajlik, kifejezetten erre specializálódott csoportok fogják be a madarakat. Bizonyíték erre, hogy négy szíriai állampolgárt fogtak el az orosz hatóságok, akik közel 50 fiatal kerecsensólyom élve való befogásában vettek részt. A vezetőjüket 3 és fél év börtönbüntetésre ítélték, illetve orosz repülőtéren dolgozókat is felelősségre vontak, akik a csempészetben segédkeztek (Wyatt, 2009). Ezeknél a védett madárfajoknál bizonyos esetekben a befogó személy és a csempész személye nem különül el, ez leginkább akkor jellemző, amikor külföldiek végzik az orvvadászatot.

Egy médiahír szerint az orosz vámhatóság több embert is letartóztatott, akik részt vettek a védett madarak befogásában és csempészetében. A csoport fejlett felszereléssel rendelkezett, és az ország távoli vidékein fogták be a madarakat, kisebb három fős csoportokban dolgoztak különböző Moszkvából érkező megrendelésekre (Wyatt, 2009).

A madarak élve történő befogását követően a csempészet szakasza következik, mint fentebb írtam, előfordul, hogy a csempészetet maga a befogó végzi, de sokszor el is különülnek ezek a szerepek: szállítványozó cégek gépkocsivezetői, vasúti dolgozók (szerelők, mozdonyvezetők, jegykezelők) légi térsaságok személyzete (légi utaskísérők, poggyász kezelők), vagy turisztikai cégek alkalmazottai is lehetnek a csempészhalózat részei (Wyatt, 2009).

A csempészútvonalak a következőképpen alakulnak: a madarakat az orosz távol keleti repülőterekről repülőgéppel szállítják az ország belsejében található városokba: így például Moszkvába, Novoszibirszkbe, Yekatyerinburgba, Kazanba, vagy Ufába, majd ezekből a városokból ismét légi úton szállítják tovább a Közel-Keletre. A szállításokra a befogást követően a lehetőségekhez képest gyorsan sor kerül, tekintettel arra, hogy a befogott madarak rosszul viselik a szállítást. Előfordul az is, hogy vasúton csempészik a madarakat Oroszországon keresztül kazahsztáni vagy ukrainai repülőterekre.

A csempészett állatokat ruhaanyagba helyezik, úgy, hogy levegőt kapjanak, majd a ruhaanyagot összeragasztják, és papírcsövekbe helyezik. Ilyen rossz körülmények között utaztatják ezeket az állatokat, ami a szervezetüket igen megterheli, sokszor a 40°C fokot is elérheti a hőmérséklet, melyhez az északon élő madarak nincsenek hozzászokva. Előfordul, hogy sporttáskába rejtik a madarakat gyümölcsök alá, vagy diplomata táskába helyezve viszik, melyen lyukakat fűrnak. A szemeiket letakarják, hogy ne váljanak túlzottan stresszessé az utazás során. A madarak nagy része elpusztul a rossz körülmények között való szállítás következtében, a stressz következtében, vagy egyszerűen éhen vagy szomjan halnak. A csempészetet sokszor lefizetett vámtisztviselők, vagy más rendészeti szervek tagjai is segítik. Egy kutatás során az egyik interjúalany megemlítette, hogy a vámósok sokszor csak azért hunynak szemet mert nem tudják mit kellene tenni, ha élő állatot találnak valakinél (Wyatt, 2009).

Az egész illegális kereskedelmi láncolaton tetten érhető a szervezethez, a bűnszervezeti keretek között való elkövetés egyes elemei. Egyrészt több elkövetőn, és több országon mennek keresztül a zsákmányolt madarak: az orvvadászoktól kezdve a csempészeken keresztül megrendelőig, Oroszországból kiindulva több államhatáron át egészen a Közel-Keletig. A rendszerességet bizonyítja, hogy a vevőtől kiindul a megrendelés egy-egy sólyomra, mely információ végighalad a láncolaton, és eljut a speciálisan kiképzett befogóig (orvvadászig). Ezután az orvvadász megfogja a kívánt madarat, és az állat útja elindul a már ismert csempész útvonalon. A befogó és a láncolat többi tagja csak egy-egy embert (rendszerint a láncolat következő tagját) ismeri, csak azzal áll kapcsolatban, kivéve a fő szervezőket

(organizer), akik mind a megrendelővel, mind az orvvadászokkal, és a futárokkal is kapcsolatban állnak. Tulajdonképpen elmondható, hogy a hálózat egyes szereplői nem ismerik a hálózat összes többi tagját. A témában végzett kiterjedt kutatás szerint a klasszikus orosz szervezett bűnözés részvétele e tevékenységben nem bizonyított, azonban a bűnszervezeti elkövetés már hivatkozott jelei felfedezhetők (Wyatt, 2009).

Érdeemes megemlíteni, hogy az illegális sólyomkereskedelemmel időben és térben egyezően, azaz ugyanabban a távol-keleti orosz térségben Tanya Wyatt az illegális szőrme kereskedelem vonatkozásában is folytatott kutatást. A szőrmék rendszerint olyan állatok bundájából készülnek – rókafejték, mókusfélék – melyek nem élveznek hazai, vagy nemzetközi védeltséget. Ennél a tevékenységnél maga az engedély nélküli vadászat illegális, vadászengedélyt nehezen és igen korlátozott számban adnak ki az orosz hatóságok. Ebben a kereskedelmi láncban nem alakult ki olyan fokú bűnszervezeti struktúra mint az illegális sólyom kereskedelemben, melynek oka a következő: mivel ezek az állatok nem védettek, csupán az első láncszem a vadászat illegális, így az állati szőrmék már az elejtést követően egy közvetítő által a legális kereskedelemben kerülhetnek hamis iratok segítségével, és innen kezdve a végső fogyasztókig már tisztára vannak mosva ezek a termékek, azaz látszólag legálisan haladhatnak különböző kezek között a kereskedelmi láncolatban. Ezzel szemben a ragadozó madarak hazai és nemzetközi védeltsége folytán a láncolatban nem lehet legalizálni ezeknek a madaraknak elejtését, szállítását, kereskedelmét, ami azt jelenti, hogy az orvvadászaton át a csempészetten keresztül a végső eladásig minden egyes lépésnek rejtve kell maradnia, ami nagyfokú konspirációt, együttműködést és szervezettséget igényel az egyes szereplők között. Az esetek nagy részében korrupciós kapcsolatok kiépítését és működtetését is. Ezért mindent egybevetve ennél a tevékenységnél egy több szereplős, összehangolt struktúrájú ellátólánc alakult ki, mely mind a szervezett bűnözés mind a bűnszervezeti keretek között való elkövetés jeleit hordozza (Wyatt, 2009).

10. A nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelem és más a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmények

A nemzetközi illegális kereskedelem az egyik leginkább jövedelmező üzletágnak számít az globális bűnözői vállalkozások között (Nellemann és mtsai., 2016), és mint arra már több kutatás, illetve nemzetközi szervezet felhívta a figyelmet, a tevékenység már önmagában is a szervezettség jeleit mutatja, veszélyes, jól szervezett bűnszervezetek is foglalkoznak e tevékenységgel. A globális illegális állat- és növénykereskedelem társadalomra veszélyességét fokozza, hogy jellemzően más súlyos bűncselekmények is kapcsolódnak hozzá: mint a csalás, a korrupció, a pénzmosás, a fegyverkereskedelem, a hamis árukkal való kereskedelem, illetve a drog-, fegyver-, valamint emberkereskedelem (Anagnostou & Doberstein, 2021).

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának megállapítása szerint egyre inkább jellemzőek az átfedések, a konvergencia a különböző tiltott termékek kereskedelmében (De Boer & Bosetti, 2015). A kutatók mostanában kezdtek bizonyítékokat szolgáltatni és megalapozni egy elméleti keretrendszert a környezeti bűncselekmények és más bűncselekmények közötti konvergencia vonatkozásában (D. van Uhm és mtsai., 2021; D. P. van Uhm & Moreto, 2017; D. P. van Uhm & Nijman, 2020).

Az átfedések változhatnak aszerint, hogy egy szervezett bűnözői csoport eseti jelleggel foglalkozik illegális vadkereskedelemmel más tiltott áruk kereskedelme mellett, vagy a csoportnak ez a fő tevékenysége (D. P. van Uhm & Nijman, 2020). Nem ismert pontosan, hogy mennyire jellemző a szervezett bűnözés az illegális vadkereskedelemre, annyi azonban tény, hogy nem csak szervezett keretek között zajlik (Anagnostou, 2021).

10.1. Általános áttekintés a nemzetközi illegális vadkereskedelem és egyéb szervezett bűnözői tevékenység közötti kapcsolat vonatkozásában

Nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetek (UNODC, TRAFFIC) több jelentésben említik, hogy más szervezett bűnözői aktivitás is kapcsolódhat e tevékenységhez, ez az állítás azonban általában csak említés szintjén marad, mivel részletes analízissel, vagy más bizonyítékkal nem támasztják alá. Jellemzően a tudományos szakirodalomban található részletes, objektív tényeken alapuló elemzések. Egy kvantitatív tudományos kutatás vonta alapos elemzés alá a témában a nemzetközi szakirodalomban angol nyelven megjelent tudományos cikkeket (Anagnostou & Doberstein, 2021). A kutatás módszerének lényege az

volt, hogy 2000 és 2020. július 1. óta a témában megjelent cikkeket gyűjtötték összesen 6 online adatbázis felhasználásával⁵¹ és vonták további elemzés alá.

Ezen kívül olyan nemzetközi kormányközi és nem kormányközi szervezetek (összesen 57 szervezet) jelentéseit is górcső alá vették, melyek rendszeresen figyelik, elemzik az illegális vadkereskedelmet. Az így összegyűjtött cikkeket és jelentéseket előre meghatározott szempontok alapján szűrték tovább. Először is, olyan dokumentumokat vettek figyelembe, amelyek a vadon élő állatok illegális kereskedelmére összpontosítottak, illetve az adott írás említette annak összefüggését más illegális áruk kereskedelmével. Azok a jelentések, tudományos cikkek kerültek a végleges elemzésbe, amelyeknek címe, absztraktja, összefoglalója, kulcsszavai, vagy a fő szövege a következő fogalmakat vagy kifejezéseket tartalmazta: vadon élő állatok illegális kereskedelme, vadon élő állatok kereskedelme, vadon élő állatokkal kapcsolatos bűnözés, vadon élő állatok csempészete. Ezen kívül az alábbi fogalmakkal összefüggéseket, kapcsolatot kellett említene az írásnak: kábítószer kereskedelem, fegyverkereskedelem, elektronikai eszközök kereskedelme, autókereskedelem, továbbá háztartási cikkek-, hamisított termékek-, fa-, régiségek-, műtárgyak-, gyógyszer-, alkohol-, dohány-, kövek-, élelmiszerek illegális kereskedelme, továbbá kalózkodás, embercsempészet, kiberbűnözés, terrorizmus finanszírozása, csalás. A keresés során a szerzők csak a vadon élő állatok illegális kereskedelme, és más a szervezett bűnözéshez kapcsolódó tevékenységek között keresték a kapcsolatokat, az illegális növény- és az illegális fakereskedelem nem képezte az alapját a keresésnek önállóan. Meg kell azonban jegyezni, mint a fenti felsorolásból is kitűnik a vadon élő állatok illegális kereskedelme és az illegális fakereskedelem közötti kapcsolatokat, összefüggéseket vizsgálták, mivel az illegális fakereskedelmet a szervezett bűnözés egyik önálló területének tartják.

A második keresési módszer alapján a nemzetközi szervezett bűnözésre vonatkozó cikkeket, jelentéseket kerestek, melyek címe, absztraktja, összefoglalója, kulcsszavai, vagy főszövege tartalmazta az alábbi kifejezések valamelyikét: tiltott kereskedelem, emberkereskedelem, nemzetközi szervezett bűnözés, globális szervezett bűnözés, bűnhálózatok, határokon átnyúló bűnözés. Ezután az adatbázisból nyert ügyeket tovább szűrték aszerint, hogy tartalmazza-e a következő kifejezésekkel való összefüggéseket, kapcsolatot, lefoglalást: vadvilág, vadon élő állatokkal kapcsolatos bűnözés, vadon élő állatok csempészete, vadon élő állatok kereskedelme, illegális vadkereskedelem, állatok, házi kedvencek, fauna, elefántcsont, tobzoska, orrszarvú,

⁵¹ Web of Knowledge, Scopus, Google Scholar, ProQuest, Dow Jones Factiva, Nexis Uni

orvvadászat, madarak, hullók, szőrme, bőr, csontok, környezetvédelem, tigrisek, emlősök, tenger gyümölcsei, természetvédelem.

A többszörös szűréseknek köszönhetően végül 150 cikket vettek részletes elemzés alá, melyben azt vizsgálták van-e és milyen kapcsolat az illegális állatkereskedelem és más a szervezett bűnözéshez kapcsolódó tevékenység között. Ennek megfelelően alkották meg a következő alapfogalmakat, melyek a különböző kapcsolattípusokat fejezik ki, vagyis hogyan függ össze a vadon élő állatok illegális kereskedelme a szervezett bűnözés más tevékenységeivel:

- Barter kereskedelem: amikor a vadon élő állatokat, mint csempészárut cserélnék más illegális áruval.
- „Common fixer” aki olyan magánszemély, aki fontos összekötő szerepet tölt be a vadon élő állatok illegális kereskedelmében és más illegális áruk ellátás láncolatában.
- Diverzifikáció: tág kifejezés, amikor egy szervezett bűnözői csoport úgy dönt, hogy részt vesz a vadon élő állatok illegális kereskedelmében, más szervezett bűnözői tevékenységük mellett.
- Járulékos bűncselekmények: minden olyan bűncselekmény, ami egy bűnszervezet működéséhez, terjeszkedéséhez szükséges, így erőszakos bűncselekmények, korrupció, pénzmosás, csalás, a kényszermunka és fegyverkereskedelem, ha minez orvvadászat és az illegális állatkereskedelem céljából történik.
- Kényszermunkások, rabszolgák: akik az illegális vadkereskedelem elkövetőinek köszönhetően válnak a modern kori rabszolgaság, és kényszermunka áldozataivá.
- Földrajzi konvergencia: két szervezett bűnözői tevékenységnek ugyanaz a földrajzi térben való elhelyezkedése.
- Magas rangú bűnöző, mint fogyasztó: olyan összefüggés, amikor egy nemzetközi bűnszervezet magas beosztású vezetője, mint végfelhasználó, azért kapcsolódik az illegális vadkereskedelemhez, mivel egyes védett vagy veszélyeztetett fajokat státuszszimbólumként szerez meg, vagy tart.
- Párhuzamos forgalom: többféle csempészárut ugyanazon szállítmányban csempésznek, ugyanazon személyek.
- Megosztott csempészutak, csempészútvonalak: több tiltott áru esetében használt útvonalak.
- „Adózás” mint összefüggés: amikor egy területen működő bűnözői csoport „adót” vet ki valamilyen illegális termék szállítására, forgalmazására.

- Erőszak finanszírozása: amikor az illegális vadon élő állatok kereskedelmét, terrorista csoportok, milíciák fenntartására használják fel.

Az elemzések eredménye szerint a vizsgált tanulmányok több mint fele (n=90) az illegális vadkereskedelem és más szervezett bűnözéshez köthető bűncselekmények konvergenciájáról számolt be. A vizsgálat alá vont anyagokból csak 40 használta a konvergencia (convergence) kifejezést, az íráskor sokszor alkalmaznak homályosabb kifejezéseket, mint pl. kapcsolódik (connects to, links to), vonatkozik (relates to), vagy átfedésben van (overlaps with), mely azt sugallja, hogy további kutatások szükségesek a pontos fogalomalkotás érdekében, ami meghatározná a „bűnügyi konvergencia” (crime convergence) kifejezést.

A kutatási anyag elemzése alapján állapították meg, hogy mely fajok tekintetében áll fenn konvergencia más a szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekményekkel. Eszerint: abalone kagyló (n=107), állati bőr (n=8), emberszabású majmok (n=40), armadillo gyík (n=1), medvefélék (n=13), nagymacskák (n=65), madarak (n=97), kaviár (n=26), szarvasfélék (n=6), halak (n=134), szárazföldi gerincesek (n=12), elefántcsont (n=317), élő állatok és egzotikus kedvencek (n=8), tengeri gerincesek (n=23), majmok (n=12), nem besorolt vadon élő állatok általában (n=293), cibet (n=3), tobzoska (n=45), hüllők és kételtűek (n=108), orrszarvútülök (n=265), antilop (n=2), vikunya (n=2).

Ugyanígy az elemzések eredményeként állapították meg és alkottak csoportokat a szervezett bűnözéshez kapcsolódó egyes tevékenységek vonatkozásában: fegyverkereskedelem (n=115), tömeges készpénzcsempészet és pénzhamisítás (n=17), egyéb csempészaruk szállítása (általában) (n=57), korrupció (n=64), hamis vagy hamisított áruk szállítása (n=134), hamis, hamisított okiratok használata (n=35), erőszak alkalmazása (emberölés, testi sértés, kínzás, nemi erőszak) (n=62), drogcsempészet és kereskedelem (n=365), élelmiszer és más mezőgazdasági termékek csempészete (n=36), csalás (n=33), illegális fakivágás és fakereskedelem (n=70), illegális bányászat, ásványi anyagok és fémek csempészete (n=109), pénzmosás, adócsalás, és más egyéb illegális pénzmozgás (n=106), fegyveres terrorista, vagy egyéb nem állami erőszakszervezetben való részvétel (n=88), más nemzetközi bűnszervezetben való részvétel (n=76), egyéb szervezeten elkövetett bűncselekmény (n=23), zsarolás, emberrablás, házardjáték (n=37), lopás, szervezett rablás (n=59), emberkereskedelem és embercsempészet (n=105).

A fentebb már azonosított konvergencia típusok a felsorolt fajok és szervezett bűnözői tevékenységek között az alábbiak szerint fordulnak elő: barter kereskedelem (n=46), kényszermunkások, rabszolgák (n=18), „common fixers” (n=43), diverzifikáció (n=576),

földrajzi konvergencia (n=61), magas beosztású bűnöző mint fogyasztó (n=7), párhuzamos forgalom (n=309), járulékos bűncselekmények (n=328), megosztott csempészútvonalak (n=96), „adóztatás” (n=7), és erőszak finanszírozása (n=100).

A vizsgált írások leggyakrabban nem határozták meg pontosan milyen faj vonatkozásában állítja a konvergenciát valamely szervezett bűnözői tevékenységgel, csupán olyan általános kifejezést használt, hogy nem besorolt vadon élő állatok általában. Ha kizárjuk ezt az általános fogalmat és annak konvergenciáit, akkor megállapítható, hogy a leggyakoribb termék az orrszarvútülök, melyre a diverzifikáció jellemző leginkább mint konvergencia, és a kábítószer kereskedelemmel áll a leggyakrabban konvergencia viszonyban. Ez 35 esetben volt jellemző. Ezt követi az illegális elefántcsont kereskedelem, melynél az erőszak finanszírozása a konvergencia alapja, és a leggyakoribb szervezett bűnözői tevékenység a fegyveres terrorista, vagy egyéb militáns nem állami erőszakszervezetben való részvétel.

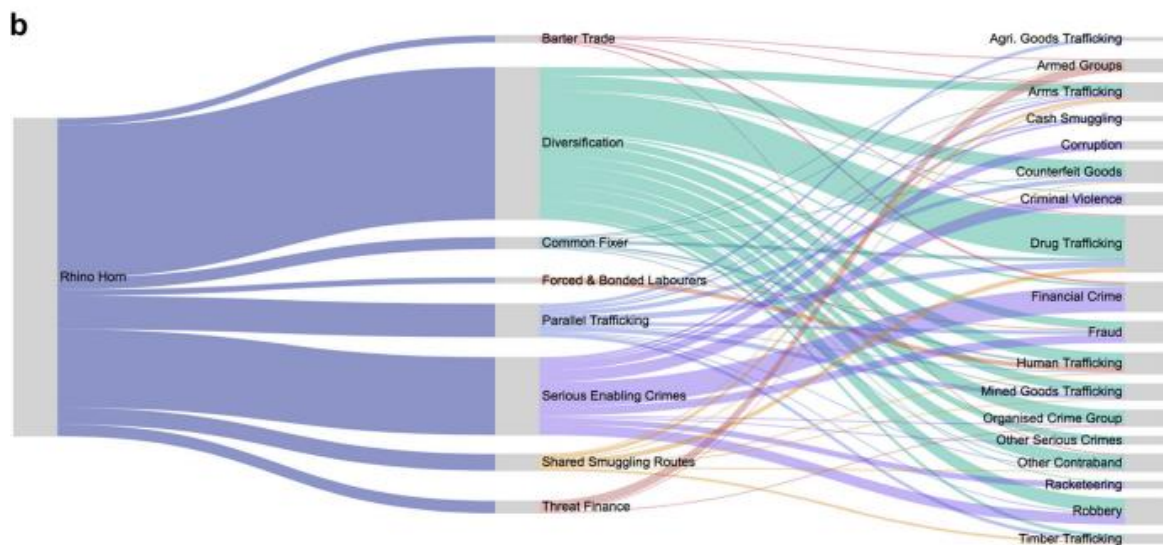
22. táblázat A 30 leggyakrabban említett konvergencia az illegális vadon élő állatok kereskedelme és egyéb szervezett bűnözési tevékenység között⁵²

Table 2 Top 30 most commonly cited convergences between illegal wildlife trade and other organised crime. This table excludes data about 'wildlife' in general, and instead focuses on reported convergences that specified a taxa or product

Taxa/product	Convergence type	Other crime	Sum of count in literature
Rhino Horn	Diversification	Drug trafficking	35
Ivory	Threat finance	Non-State Armed Groups (Incl. Terrorist, Militias, and Insurgents)	33
	Diversification	Drug trafficking	28
Reptiles and Amphibians	Parallel trafficking	Drug trafficking	23
Rhino Horn	Enabling crimes	Money Laundering, Tax Evasion, and other Illicit Financial Flows	21
Reptiles and Amphibians	Parallel trafficking	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	18
Abalone	Diversification	Drug trafficking	17
Ivory	Enabling crimes	Money Laundering, Tax Evasion, and other Illicit Financial Flows	16
		Corruption (Petty and Grand)	16
Fish	Parallel trafficking	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	16
Fish	Diversification	Drug trafficking	15
Ivory	Diversification	Illegal Mining and Trafficking in Minerals, Metals, and Gemstones	14
Abalone	Barter trade	Drug trafficking	14
Rhino Horn	Diversification	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	12
Birds	Parallel trafficking	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	12
Rhino Horn	Diversification	Organised Crime Group Involvement	12
Reptiles and Amphibians	Diversification	Drug trafficking	12
Rhino Horn	Diversification	Theft and organised robbery	12
Pangolins	Parallel trafficking	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	11
Rhino Horn	Diversification	Contraband Trafficking (General)	11
Ivory	Enabling crimes	Criminal Violence (Incl. Homicide, Torture, Rape, Assault)	11
Rhino Horn	Diversification	Trafficking in Persons and Migrant Smuggling	10
Ivory	Parallel trafficking	Counterfeit Goods Trafficking (Incl. Electronics, Accessories, Clothing)	10
Birds	Parallel trafficking	Drug trafficking	10
Abalone	Diversification	Trafficking in Persons and Migrant Smuggling	10
Ivory	Diversification	Trafficking in Persons and Migrant Smuggling	10
Abalone	Enabling crimes	Money Laundering, Tax Evasion, and other Illicit Financial Flows	10
Rhino Horn	Enabling crimes	Criminal Violence (Incl. Homicide, Torture, Rape, Assault)	10
Birds	Diversification	Drug trafficking	10
Fish	Parallel trafficking	Drug trafficking	9

⁵² Forrás: Anagnostou & Doberstein, 2021.

23. ábra A bűnözési konvergenciák megjelenése az illegális orrszarvú tülök kereskedelemben.⁵³

A bűnözési konvergenciák megjelenése az illegális orrszarvú tülök kereskedelemben. A bal oldalon látható csomópontként az orrszarvútülök kereskedelem, középen a bűnözési konvergencia típusok, jobb oldalon pedig az egyes bűncselekmény típusok. Az ívek szélessége arányosan mutatja a szakirodalom alapján kimutatható konvergenciákat. Ábra forrása: (Anagnostou & Doberstein, 2021)

A vadon élő állatokkal való illegális kereskedelem szerte a világon megfigyelhető jelenség, mégis a kutatás azt is kimutatta, hol találhatók leginkább „hotspot”-ok, vagyis hol jellemző leginkább a földrajzi konvergencia, mely fajok vonatkozásában kapcsolódik valamely szervezett bűnözői tevékenységhez leginkább. A legtöbb konvergencia Dél-Afrikában található (n=63), és az orrszarvú tülök és abalone kagyló áll ilyen kapcsolatban valamely szervezett bűnözői tevékenységgel (a tevékenységi kör megoszlik). Dél-Afrikát követi Mexikó (n=28), Kongói Demokratikus Köztársaság (n=23), Kolumbia (n=18, Vietnam (n=18), Thaiföld (N=16), Hong Kong (n=14), Kenya (n=14), Brazília (n=13), Szomália (n=13), Egyesült Államok (n=13), és Oroszország (n=11).

Ezen kívül azt is vizsgálta a kutatás, hogy mely közismert, hírhedt, névvel ellátott (pl. triád, wo shing wo stb.) bűnszervezethez kapcsolódik a tanulmányok szerint a vadon élő állatok illegális kereskedelme, és milyen fajok vonatkozásában jellemző. Összességében 59 névvel rendelkező, hírhedt (hierarchikus felépítésű) bűnszervezetet találtak az írásokban, melyek az illegális vadkereskedelemmel foglalkoznak más szervezett bűnözői aktivitásuk mellett. Itt meg kell jegyezni, hogy a konvergencia típust nem határozta meg pontosan az említett kutatás sem, mivel

⁵³ Forrás: Anagnostou & Doberstein, 2021.

az általuk vizsgált írások is csupán általánosságként annyit említenek, hogy pl. a triádok (általában) részt vesznek a vadon élő állatok illegális kereskedelmében.

Mindent egybevetve a 2000 és 2020 között keletkezett angol nyelvű tudományos cikkek és nemzetközi szervezetek jelentései alapján a leginkább jellemző szervezett bűnözői tevékenység, ami a vadon élő állatok nemzetközi illegális kereskedelméhez kapcsolódik: a kábítószerkereskedelem.

10.2. A nemzetközi kábítószer kereskedelem és az illegális vadkereskedelem kapcsolata

A média gyakran említi, hogy a nemzetközi illegális kereskedelem és kábítószer kereskedelem kapcsolódnak egymáshoz (South & Wyatt, 2011). A 2018-as, vadon élő állatok kereskedelmével foglalkozó londoni konferencia visszatérő eleme volt ez a kérdés, de egyes szerzők (Masse és mtsai., 2020), hangsúlyozzák, hogy erre vonatkozóan kevés a bizonyíték, és bár lehetnek átfedések, de pontos adatok erre vonatkozóan nem állnak rendelkezésre. A nemzetközi kábítószer és a vadon élő állatok illegális kereskedelmének összefüggéseire, konvergenciáira irányuló empirikus kutatások rendelkezésre állnak: volt olyan empirikus kutatás, mely a két illegális tevékenységet hasonlította össze (South & Wyatt, 2011), illetve olyan ami a konkrét kapcsolódási pontokat vette alapos vizsgálat alá (D. van Uhm és mtsai., 2021), és meghatározta a két illegális tevékenység kapcsolódási pontjait.

Az illegális kereskedelem egyes ágazatainak mint a vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme és a kábítószer kereskedelem keveredésének egyik oka, hogy az előbbi alacsony kockázattal, de magas haszonnal járó tevékenység, ami csábíthatja a más illegális kereskedelmi tevékenységgel foglalkozó bűnözőket. Így e tevékenységgel vagy leplezési célból, vagy egyszerűen a magasabb haszon reményében kezdenek foglalkozni (Mackenzie, 2020; Shelley & Kinnard, 2018). Ez a magyarázata annak, hogy egyes bűnözői csoportok jelentek meg ezen az illegális területen is. Ugyanakkor azt is szemlélteti e példa, hogy a bűnözői csoportok dinamikusak, képesek diverzifikálódni, alkalmazkodni a társadalmi, politikai és ökológiai változásokhoz (D. P. van Uhm & Wong, 2021).

A nemzetközi illegális kábítószerkereskedelem egyes kutatások becslései szerint éves szinten elérheti 652 milliárd USD-t (May, 2017). Tény, hogy a vadon élő állatok illegális kereskedelmével foglalkozó egyes kutatások száma jelentős mértékben megnövekedett az utóbbi években, azonban még így is számtalan jellemzője bizonytalan, nem kellően tisztázott. Például, nem igazán pontos, és ennek eredményeképpen szórást mutat annak becsült éves

értéke: egyes szakértők szerint 6-23 milliárd USD-ra becsülik, melybe nem számolják bele az illegális halászatból, és fakeskedelemből származó becsült éves értéket, ami 67-193 USD-ra tehető (May, 2017). Mindkét bevétel csupán becsléseken alapul, és a pontos összeget azért is nehéz meghatározni, mivel nem tisztázott, hogy a tranzakciós ellátási láncolat melyik elemére vonatkozik (Andreas & Greenhill, 2011; Mackenzie, 2020). Jól példázza, hogy a kokaintermelés évente kb. 1 milliárd USD hasznot hoz a gazdálkodónak, azonban a végső haszon 85 milliárd USD. Ugyanígy az illegális sólyom kereskedelem a befogó orvadásznak pár dollárt jelenthet, míg lehet a láncolat végén már 10.000 USD-ért értékesítik (South & Wyatt, 2011).

Egy újabb tanulmány (D. van Uhm és mtsai., 2021) EUROPOL, INTERPOL és ENSZ jelentésekből, illetve a „google scholar”-ban és egyetemi könyvtárakban végzett kutatás során „drugs and wildlife”, „wildlife and narcotics”, „animals and cocaine” kulcsszavak segítségével gyűjtötték össze azokat a cikkeket melyek utalhatnak a két illegális kapcsolatra. Ezen kívül egy terepmunka megállapításaira is támaszkodik a tanulmány, melyet Kolumbiában, Laoszban és Mianmarban végeztek 2017-2020 között.

Az empirikus kutatáson alapuló tanulmány megállapításai szerint az alábbi konvergenciák jellemzőek a kábítószer és a vadon élő állatok illegális kereskedelmében:

- csempészaruk kombinálása (drog és illegális vadkereskedelemből származó áruk csempészete ugyanazon szállítmánnyal),
- álcázás (legálisan szállított vadkereskedelmi termék és drogcsempészet együttesen)
- több kereskedelmi vonal együttesen (illegális vadkereskedelem és a drogok, melyekben a szervezett bűnözői csoportoknak különböző üzleti érdekeik vannak),
- közös csempészutak és szállítási módszerek (vadon élő állatok és drog csempészete ugyanazon az útvonalon, de nem egy időben),
- cserekereskedelem (vadkereskedelmi termékek cseréje drogokra, vagy fordítva), valamint, a droggereskedelemből származó pénzek tisztára mosása (legális vadkereskedelemmel foglalkozó gazdasági társaságok létrehozása a drog kereskedelemből származó pénzek tisztára mosására).

23. táblázat Konvergenciák a vadon élő állatok illegális kereskedelme és a kábítószerkereskedelem között⁵⁴

Table 1 Overview of trafficking methods and motives

Method	Motivation	Description
Combined contraband	Mixing illegal commodities may be because traffickers want to smuggle both for reasons of convenience, expedience or opportunity	Illegal wildlife and illegal drugs in shared shipments
Camouflage	A legal commodity (in this case wildlife) is used as a vessel for smuggling/hiding the contraband	Legal wildlife used to hide illegal drugs
Multiple trade lines	Spread risks and increase control (and profit) by dominating multiple trade lines and routes	Illegal wildlife and illegal drug lines and routes controlled by the same network/group
Shared smuggling routes and transport methods	Smuggling multiple commodities because the access to smuggling routes, smuggling methods and/or paid corridors makes these routes profitable and multi-purpose	Illegal wildlife and illegal drugs being smuggled along the same route, but at different times
Barter trade	Cashless transactions that are very hard to trace facilitate illegal trades simultaneously	Illegal wildlife in exchange for illegal drugs (and vice-versa)
Laundering drug money	Making illegally-gained proceeds from drugs appear 'clean' by use of a legitimate wildlife company	Legal wildlife industry used to launder the proceeds from illegal drugs

Csempészárak kombinálása

Az illegális áruk keverése üzleti szempontból célszerű. A „Smuggling Multi-Consignment Contraband”(Lichtenwald és mtsai., 2009) című forrás azt állítja, hogy „*ha már egy meglévő jól működő csempészhálózat kombinál bizonyos csempészárakat az a lebukás kockázatát nem feltétlenül növeli meg, és figyelemmel a változó geopolitikai és piaci nyomásra ésszerű üzleti döntés*”. Több példa is szolgál az illegális áruk csempészetének koordinálására: volt olyan drokartell, mely kábítószer és vadon élő állatokat csempészett párhuzamosan az Amerikai Egyesült Államokba (United Nations, 2002), vagy volt olyan illegális szállítmány mikor nagy mennyiségű marihuánát és védett teknősöket is csempészték együtt. Arra is volt példa, hogy különböző papagájféléket és kábítószer Elefántcsontpartról Izraelbe, illetve 2010-ben 285 teknőst csempészték több kg marihuánával (Philips, 2010). Akadt olyan is, hogy elefántagarakba metamfetamin tablettákat tömtek. Az Interpol 2015-ben tette közzé azt a módszert, melyben kivájt farönkökbe tették a kábítószer (Interpol, 2015).

Kutatásokban interjúalanyok említik, hogy Mianmarból és Laoszból csempészték metamfetamin származékokat tobzoska pikkelyekkel együtt. Ugyanígy megfigyelhető a

⁵⁴ Forrás: D. van Uhm és mtsai. 2021.

csempészáruk kombinálása a világ másik felében, Dél-Amerikában is: a kolumbiai-panamai határon keresztül csempésznek illegálisan beszerzett faanyagot, melyet korrupció útján beszerzett engedélyekkel legalizálva szállítanak, tisztára mosva így az áru eredetét. A faanyag szállítmány közé rejtve ugyanakkor kokaint is csempésznek (D. van Uhm és mtsai., 2021).

Álcázás (legális szállítás, mint álca a csempészethez)

A legális és illegális kereskedelmi tevékenységek keveredésének jó példája amikor a legális vadon élő állatok vagy növények kereskedelme során csempésznek kábítószer. Ennek során a bűnözők a legális szállítás során már jól kiépített infrastruktúrát használják ki az illegális áruk csempészetére, a szállításához használt járművek, eszközök, és személyzet már adott (Block & Chambliss, 1981). Például legálisan szállított faanyag közé kokain, heroin és metamfetamin volt rejtve (BBC, 2012; Devlin, 2016). Arra is akadt példa, hogy az elkövetők legálisan szállított, trópusi halak műanyag zacskójába helyeztek kisebb zacskókba kokaint. Egy-egy ilyen szállítás során előfordult, hogy több ezer trópusi hal pusztult el oxigénhiány miatt. De számtalan példája volt annak is, hogy legálisan szállított boákba, vagy cápákba töltöttek kokaint.

Egy forrás hozzáteszi, hogy *„vannak esetek amikor a legálisan szállított különféle hullóket, kígyókat, aligátorokat nem árucikként szállítják, csupán eszközként, amelyeket a kábítószer rejtésére használnak”*(Sina és mtsai., 2016:33). Az ilyen típusú csempészet során az állatok pusztulásával keletkező kár csekély a drogcsempészetből befolyó haszonhoz képest.

Az Interpol szakértője elmondta, hogy az állatok legális kereskedelme remek álca a kábítószer-csempészet fedezésére, a vámisztviselők figyelmének elterelésére (D. P. van Uhm & Nijman, 2020).

Egy laoszi vadvilági bűncselekményekben jártas szakértő megemlítette, hogy olyan esetek is előfordulnak, amikor veszélyes állatokat használnak fel drogcsempészetre. Például az 1990-es években veszélyes mérgekígyókat szállítottak dobozokban, melyek rejtett fiókokat tartalmaztak, melyekbe drogot tettek. Ezzel a kábítószerkereső kutyákat, és a kutyákat vezető vámisztveket meg lehet tévesztetni, mert a vámisztvek sem szívesen nyitnak ki olyan dobozokat, melyeken az áll *„veszélyes mérgekígyók, ne nyisd ki”*.

Több kereskedelmi vonal együttes fenntartása

A csempészáruk kombinálása és álcázása mellett a kábítószer kereskedelem és a vadon élő állatok illegális kereskedelmében olyan típusú konvergencia is előfordulhat, hogy a szervezett

bűnözői csoportok egymással párhuzamosan több illegális kereskedelmi tevékenységgel is foglalkoznak. A RUSI (2019) tanulmányában egy kelet-afrikai országban működő ilyen bűnszervezet tekintetében $\frac{3}{4}$ es konvergenciát talált a két illegális kereskedelmi szektor között. Példaként említ egy kenyai kábítószerkereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetet, melynek tagjait droggereskedésben és közel 30 tonna elefántcsonttal való illegális kereskedelem miatt ítélték el. Egy másik bűnszervezetről megállapították, hogy elefántcsont kereskedelemmel, orrszarvútülök kereskedelemmel, több mint 7 millió dollár értékű heroin terjesztésével és pénzmosással foglalkozott.

Európában Csehországban derítettek fel az „Osseus” művelet során olyan vietnámi szervezett bűnözői csoportot, mely szintetikus kábítószerekkel, illetve tigris-, elefántcsont és orrszarvútülök kereskedelemmel együttesen foglalkozott. Ez a bűnszervezet orrszarvútülök és különböző szintetikus kábítószeres csempészetét bonyolította Csehországba, vagy az országon keresztül (Nožina, 2021; Shelley & Kinnard, 2018).

Ázsiai példaként szolgálhat, hogy alvilági nagyurak, akik burmai kábítószer kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezeteket irányítottak, bekapcsolódtak az illegális „tigriscsontbor” („tiger bone wine”) és tigrisbőr kereskedelemben is. Egy-egy üveg „tiger bone wine” 8-9 ezer dollárt is érhet, amihez nagy alaptőke szükséges, ennél fogva csak a tehetős rétegek (pl. kábítószerrel foglalkozó bűnszervezetek vezetői) tudnak bekapcsolódni ebbe a tevékenységbe, akiknek ráadásul már jól kiépített korrupciós kapcsolatai vannak a közigazgatás egyes szereplőivel.

Másik példa, ami a laoszi speciális gazdasági övezetben zajlik, ahol a nagy értékű illegális vadkereskedelemből származó csempészárut (tigriscsontbor, tigrisbőr, orrszarvútülök) a kábítószerrel együtt nyíltan árusítják. Különösen a Kings Romans Casino ilyen helyszínen.

Az Amerikai Egyesült Államok pénzügyminisztériuma ezért feketelistára tette a Kings Romans Casino-t és szankciókkal sújtotta, azzal az indokkal, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés egyik fellegvára, ahol gyermekprostitúció, ember-, kábítószer-, és vadon élő állatok illegális kereskedelmével foglalkozik (D. P. van Uhm & Wong, 2021). A kaszinó tulajdonosának egyébként a kormányzati tisztviselőkkel is kiépültek a nagyon komoly korrupciós kapcsolatai, részükre rendszeres százalékot fizet a profit után, elkerülve így a hatósági ellenőrzéseket. Ez nagyon jól mutatja mennyire magas szintű a szervezett bűnözés, milyen szoros összefonódások figyelhetők meg az egyes bűnszervezetek és a kormányzati szervek között Délkelet-Ázsiában.

Közös csempészutak és szállítási módszerek

A szervezett bűnözői csoportokra jellemző, hogy ugyanazokat a csempésztútvonalakat és módszert használják a kábítószer és az illegális vadkereskedelemben, vagyis együttesen csempészik a két illegális árut (European Police Office., 2015; Nellemann és mtsai., 2016). Az amerikai vámhatóság 2006-ban 5 tonna elefántcsontot és jelentős mennyiségű kábítószerrel talált egy hajó konténerben, ami Kamerunból érkezett. A vámtiszték elmondták, hogy a konténert különböző más csempészárúk szállítására is használták (Nielsen, 2020).

Az Egyesült Államok Nemzeti Hírszerzési Hivatalának (US Office of the Director of National Intelligence) egyik tanulmánya leírja, hogy egyes nemzetközi kábítószer kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetek gyakran tesztelnek csempésztútvonalakat, módszereket vadon élő állatokból származó termékekkel, mielőtt azon az útvonalon és azzal a módszerrel kábítószerrel csempésznének (TNRC, 2020). Az ENSZ Kábítószerügyi és Bűnügyi Hivatala is kifejti (UNODC, 2016): egyes orrszarvútülök lefoglalások azt jelzik, hogy a vadon élő állatok illegális kereskedelmével foglalkozó bűnszervezetek ugyanolyan rejtési módszert alkalmaznak mint a kábítószer csempészek. Az EUROPOL (EUROPOL, 2011) is többször hangsúlyozta, hogy a kábítószer-csempészetben bevált csempészési módszereket már a veszélyezett fajok csempészetére használják.

Jellemző még, hogy a Laoszból a Mekong folyón keresztül Thaiföldre csempészt kábítószer útvonalát használják a tobzoskák illegális szállításában is (Wyatt, 2013:85). Ehhez a példához hasonlóan, a csempésztutak megosztásának egy másik jellemzője, hogy az útvonalon a kábítószerrel egyik irányba, míg a vadon élő állatokat a másik irányba csempészik, ugyanazzal a közlekedési eszközzel.

Ismert egy csempész esete, aki nagy mennyiségű kábítószerrel csempészt Ausztráliába, majd Európába és az Egyesült Államokba visszafelé kisebb méretű veszélyezett állatok csempészt (Chiszar és mtsai., 1992).

Egyes szervezett bűnözői csoportok nem közvetlenül vesznek részt az illegális csempészetben (ember-, kábítószer, vadcsempészet) és kereskedelemben, hanem ellenőrzik ezeket. Egyes kutatásokban az interjúalanyok magyarázták el, hogy a csempészeknek engedélyt kell kérni, és adót kell fizetniük a kokaincsempészetről híres „Öböl klán”-nak, az illegális fakivágáshoz és szállításhoz Kolumbiában. A haszon nagyjából 15%-át fizetik ki (D. van Uhm, 2020). A bűnözők így használják ki a már kialakult kereskedelmi útvonalakat és módszereket (Interpol, 2015).

Barter kereskedelem

A vadon élő állatok és a kábítószeresek közötti kapcsolat egyértelmű megnyilvánulása amikor a két illegális árut cserélik. Az 1990-es években például a kolumbiai droggartellek kábítószer cseréltek veszélyeztetett fajokra (Kazmar, 2000), vagy az Ausztráliából csempészett madarakat heroinra cserélték Bangkokban, majd a heroint exportálták Ausztráliába (Cook és mtsai., 2002), illetve Dél-Afrikában abalone kagylót cseréltek metamfetamin származékokra (Steinberg, 2005). Kínában egyes bűnöző csoportok metamfetamint cserélnek abalone kagylóért, a helyi drogpiacon irányító Cape bandával (Brick és mtsai., 2014; Oakes és mtsai., 2018). Az egyik hírhedt banda vezetője be is jelentette, hogy 43.000 dollár értékű abalone-t szerez meg 64.000 dollár értékű metamfetaminért (Goga, 2014:4).

Az Interpol 2015-ben közreadott jelentése szerint Délkelet-Ázsia és Latin-Amerika egyes dzsungeljeiben jellemző az illegális faanyag kábítószerre való cserélése. Az illegális kitermelőknek egyes nagykereskedők kábítószerrel fizetnek (Interpol, 2015:6).

A szervezett bűnözői csoportok azért is kedvelik annyira ezt a fajta kereskedelmet, mivel készpénz nélküli forgalom bonyolódik le, így nehezen nyomon követhető.

10.3. A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme és a pénzmosás

Számos nemzetközi szervezet jelentése hozza összefüggésbe a vadon élő állatok kereskedelmét a pénzmosással (Europol, 2013; UNODC, 2010), de ezen kívül jellemző, hogy a vadon élő állatokkal való legális kereskedelem adja a bázisát a más súlyos bűncselekményekből származó pénzek (mint például a nemzetközi drogkereskedelem) tisztára mosására (INTERPOL & UNEP, 2016; D. van Uhm, 2018). Az egyik első jelentős bűnügy, amiben a nemzetközi legális állatkereskedelmet fedésként használták a kábítószer kereskedeleméből származó pénzek tisztára mosására egy Miami-ban működő kábítószer szindikátus ügye volt, melyet a Corba 9 nemzetközi rendészeti művelet során tártak fel. A legális állatkereskedelemtől kiderült, hogy tökéletes fedezetet, konspirációt biztosított a kábítószer kereskedelemhez. Olyan virágnyelvet használtak a szervezet tagjai például, hogy „kérek három kakadut” az annyit jelentett, hogy három kilogramm kokaint rendeltek, vagy a „három kis tarajos kakadu” három uncia mennyiséget takart (D. van Uhm, 2018). Az eset jól szemlélteti, hogy a szindikátus hogyan használta a legális vadon élő állatokkal foglalkozó vállalkozást konspirációs célokra, ezen kívül pénzmosási célokra is kiválóan alkalmas volt az offshore céggé bejegyzett gazdasági társaság.

Egy másik esetben egy faipari cég tulajdonosával állapodott meg egy bűnszervezet vezetője a kábítószer kereskedeleméből származó pénzek tisztára mosására. A kábítószer értékesítéséből származó bevételt a faipari cég tulajdonosa kapta meg, majd a drogkereskedőknek csekkeket

állított ki, melyek fedezetét a faipari kereskedésből származó legális bankszámlákon helyezték el. Az illegális pénz így a legális úton szerzett pénzzel keveredett, és a faipari cég vezetője a tisztára mosott pénz 13%-át kapta meg. Szintén a faiparban való pénzmosásra példa, hogy néhány drogbáró Kolumbiában és Panamában a kokain termesztéséből eredő hasznot legitim faipari vállalatokon keresztül mossa tisztára. Egy panamai faipari cég tulajdonosa a kokaincsempészetből származó nyereség egy százalékát kapta meg, amiért a bevételét yavizai (Panama) cégén keresztül mosta tisztára.

A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme, mint transznacionális szervezett bűnözői tevékenység évente több milliárd dollár bevételt termel. Az illegális bevételek elrejtése és tisztára mosása érdekében igyekeznek kihasználni a pénzügyi és azon kívüli szektor gyengeségeit, és az így szerzett bevételt tisztára mossák (FATF, 2020). A hatóságok gyakran nem tudják ezeket az illegális pénzmozgásokat nyomon követni, így még ha a nemzetközi illegális kereskedelemmel foglalkozó szervezett bűnözői csoportok egy részét felderítik, a tevékenységből származó vagyont nem sikerül lefoglalni, és a pénzmosásban részt vevő személyeket felelősségre vonni. Az ENSZ Közgyűlése többször is foglalkozott ezzel a nemzetközi illegális vadkereskedelem és pénzmosás problémájával, és több határozatot is elfogadott. Egyik nem régi 2019. szeptemberében kiadott felhívásában felszólította arra az ENSZ tagállamait, hogy *„a nemzeti jogszabályokat szükség szerint módosítsák annak érdekében, hogy az illegális vadkereskedelemmel szemben hatékonyan fel tudjanak lépni, ami mára a pénzmosás egyik alapvető alaphüvelyévé lett”* (ENSZ Közgyűlés 73/343. határozat).

A pénzmosás elleni hatékony fellépés több okból szükséges: egyrészt a bűnös úton szerzett vagyont, a bevétel lefoglalása miatt, másrészt az illegális úton szerzett pénz követése lehetővé teszi a szervezett bűnözői csoportok különböző vezetőinek, finanszírozóinak felderítését és felelősségre vonását, illetve az eredményes felderítések visszatartó erővel bírhatnak, azáltal, hogy az enyhe lebukás veszélye, a jövedelmezőség mítosza leomlik.

Ebben a fejezetben az illegális vadkereskedelem és az abból származó bevételek tisztára mosásának jellemzőit, technikáját vizsgálom sikeresen felderített bűnügyekről nyilvánosan közzétett jelentések alapján, illetve fő forrásként szolgált még a Financial Actions Taxforce (FATF) 2020 júniusában e témában kiadott, angol nyelven írt jelentése.

A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelmével kapcsolatos pénzügyi műveletek általános jellemzői

Ha a vadon élő állatok és növények illegális kereskedelméhez kapcsolódó pénzmosás elleni hatékony fellépést akarjuk megalapozni, az első probléma, amivel szembesülünk, hogy nehéz az ebből a tevékenységből származó pontos haszon megbecslése, és így annak meghatározása, milyen összegű pénzt mosnak tisztára a bűnözők. A lefoglalási adatok ugyanis adhatnak valami alapot, azonban ez az adat csupán egy szegmensét képviselik a tényleges bevételnek (FATF, 2020). Az egyik módszer melynek segítségével az országok megkísérik az illegális bevétel mértékét meghatározni, hogy a legális, bejelentett engedély kereteit veszik alapul, és ahhoz mérten becsülik meg a mennyiséget. Mint korábban már hivatkoztam, globálisan évente 7 és 23 milliárd dollár mennyiségűre becsülik az illegális vadkereskedelemből származó hasznot (INTERPOL & UNEP, 2016), másik megközelítés szerint az ebből származó bevétel nagyjából egynegyede a legális vadkereskedelemből származó jövedelemnek (D. P. van Uhm, 2016). A pontos meghatározás nehézkes, abban az azonban egyetértenek a nemzetközi szervezetek, hogy évente több milliárd dollár illegális nyereség származhat e tevékenységből. Szintén már általam említett tény, hogy az illegális kereskedelem más formáihoz hasonlóan jelentős árkülönbség van egy-egy termék vonatkozásában a forrás és a célországban, és így az ellátási láncolatban szereplő elkövetőknél (orvvadászoktól a kereskedőig) jelentkező haszon is jelentősen eltérhet.

Jól példázzák ezt az alábbi adatok is:

Üvegangolna: az európai üvegangolna fekete piaci ára a forrásországokban Európában 300 és 500 USD között van per kilogramm. Az ázsiai célországokban már 1500 és 6000 USD között mozog, vagyis a haszon akár tízszeres is lehet.

Egy EUROPOL adat szerint 2018-ban és 2019-ben a rendészeti szervek lefoglaltak összesen 5,789 kg csempészett üvegangolnát, melyek kg-ja 2,153 USD, vagyis a csempészett áru összértéke a 12,5 millió USD-t is elérheti.

Elefántcsont: míg az elefántokra vadászó orvvadászok 200 USD-t vagy kevesebbet kaphatnak kg-ként, addig a célországokban 500 USD és 1000 USD-t is elérheti a haszon (azaz 150-400 %-os). Megjegyzendő, hogy az elefántcsont feketepiaci ára jelentősen zuhant, mivel több ország teljes tilalmat vezetett be az elefántcsont kereskedelemre (USA, Kína stb.). Vietnam, Kína és Szingapúr 2019 márciusa és júliusa között 25,3 tonna elefántcsontot foglalt le három konténerben, melynek értéke kb. 12,5-24 millió USD lehet.

Orrszarvútülök: ennek ára elérheti a 65.000 USD-t évente, de az USA haságai szerint leginkább 9000 USD-ért értékesítik. Egy jelentés szerint 2016 és 2017 között a bűnözők nagyjából 4,500 darab orrszarvútülköt szállítottak, melynek értéke 79 és 292 millió USD között van.

Tobzoska pikkely: míg az orvvadászok 2,5 és 9 USD-t kapnak egy kilogramm tobzoska pikkelyért, addig a célországban ez elérheti a 700 USD-t is akár, ami 2100 és 7600 %-os hasznot is jelenthet. A hatóságok 2016 és 2019 között 206,4 tonna tobzoska pikkelyt foglaltak le, 52 lefoglalást jelentett ez, és ennek értéke 41-144 millió USD bevételt, jelenthet a célországokban működő bűnszervezeteknek.

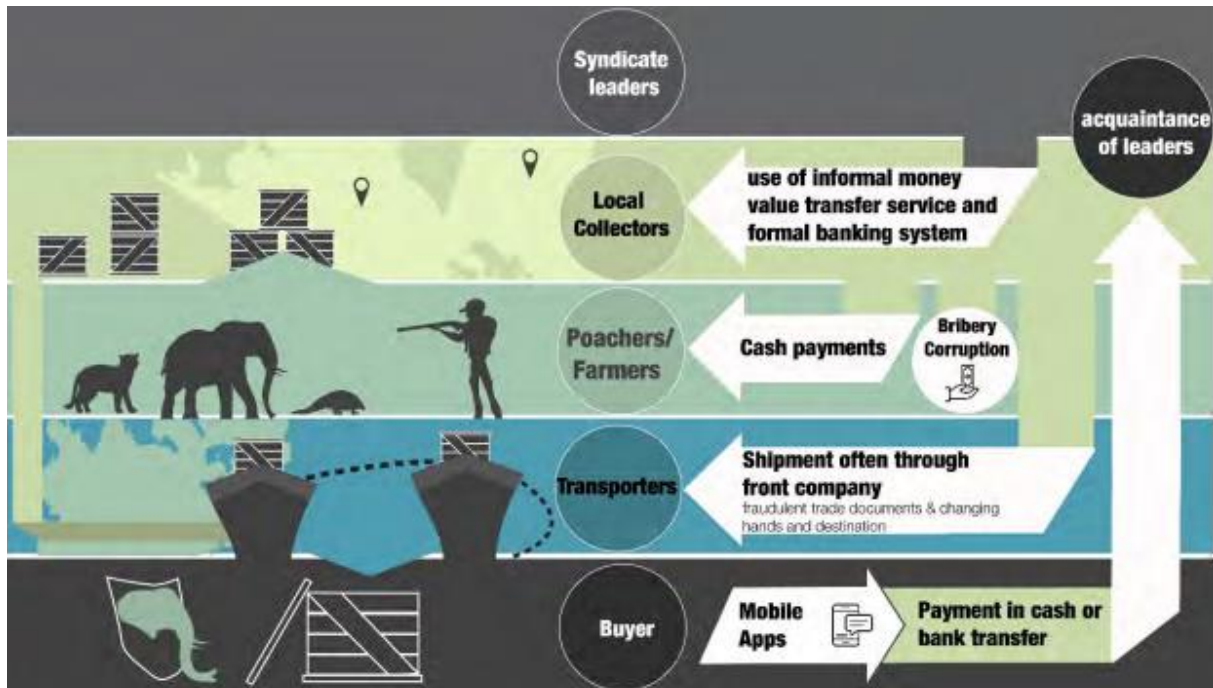
A vadon élő állatok és növények illegális kereskedelmi ellátóláncához kapcsolódó pénzügyi műveletek

A korábbi fejezetekben már kifejtettem, hogyan is épülnek fel a vadon élő állatok és növények illegális ellátólánca a forrás, tranzit és célországokon keresztül. Az FATF már említett 2020-as jelentése szerint e tevékenységből származó bevételek jelentős része és így a bűnös úton szerzett vagyon abba az országba kerül, és a pénzmosás is innen indul ki, ahol a szervezett bűnözői csoportok vezetői, irányítói élnek, és tevékenykednek (ezek általában a célországok, vagy azzal szomszédos országok). Azonban bűnös úton keletkező bevétel és a hozzá kapcsolódó pénzmosás nem csak a célországban és a láncolat végén keletkezik, hanem előfordul az ellátási lánc más szakaszaiban is, így keletkezhet az orvvadászoknál, a csempészeknél a szállítás során, de ugyanígy ha korrupciós kapcsolatok állnak fent akár a cél vagy tranzit országokban a hatósági személyekkel, akkor ezen korrump hivatalos személyeknél is jelentkezik bevétel, és amennyiben az elér egy jelentősebb mértéket, szükségessé válhat annak tisztára mosása. Ezen kívül, a szervezett bűnözői csoportok vezetői folyamatosan be is fektetnek a bevételből a forrásországokba (a bűnös úton szerzett nyereséget investálják vissza) annak érdekében, hogy fedezzék a bűnös tevékenység anyagi terheit (pl. rakományok szállításának költségei, csempészéshez használt járművek).

Bár minden egyes szervezett bűnözői csoport jellemzőit tekintve eltérő lehet, azonban általában elterjedt, hogy a vezető szerepet betöltő személyek nem maguk vesznek részt a védett állat vagy növényfaj beszerzésében, vagy annak felügyeletében, hanem jellemzően a forrásországban élő, a helyi viszonyokat jól ismerő közvetítők, akik felügyelik, koordinálják vagy adott esetben irányítják az orvvadászok munkáját. Ezért a szervezetnek mind az orvvadászok, mind pedig a közvetítők felé készpénzt kell biztosítani, finanszírozandó a költségeiket, és biztosítani részükre a személyes juttatásokat, illetve már a forrásországokban szükségessé válhat fedővállalkozások létrehozása, ezen keresztül pénzmosás a tevékenység és a már helyben jelentkező bevétel fedezésére. Megfigyelhető, hogy gyakran nem a professzionális harmadik felekre, pénzmosókra bízák a pénz tisztára mosását.

Jellemző még a szállítási szakaszra, hogy a bűnszervezetek a forrásország leplezése és a lebukás minimalizálása érdekében harmadik országokba irányítják a szállítmányokat (ez jellemzően a nagy tételekre jellemző pl. elefántcsont) ahol a hajókat átrakodják, új fuvarlevelet töltenek ki, és fedővállalkozások, fedő cégek nevére zajlik a szállítás. A nyomozó hatóságok azonosították, hogy ilyenkor jellemzően készpénzt, mobil alkalmazásokat, és a közösségi médiát használják, és közvetítőkön keresztül fizetik a felmerülő költségeket a bűnszervezetek.

24. ábra Az illegális ellátólánc és a kifizetések⁵⁵

A vadon élő állatok kereskedelméből származó haszon és a vadon élő állatok tisztartásának módszerei

Gyakran használnak készpénzt a bűnszervezetek az illegális tevékenység során, de ezen kívül számtalan technikát dolgoztak ki az illegális bevétel leplezésére. A bűnszervezetek gyakran használják fel a bűnözésből eredő pénz elhelyezési és rétegzési szakaszában a hivatalos pénzügyi szektort. Több ország beszámolt arról, hogy a bűnözők készpénzt helyeznek el strómanok nevére lévő bankszámlákon kölcsön, vagy egyéb kifizetések jogcímen.

Annak érdekében, hogy a pénz feladója és címzettje rejtve maradjon a pénzmosásban ismert „mule account” (öszvér számla) használnak, illetve olyan alacsony értékű tranzakciókat, melyek még nem érik el egy adott országban a pénzintézetek bejelentési kötelezettségének mértékét. Az „öszvér számla” lényege, hogy vagy megtévesztéssel vagy kényszer fenyegetés

⁵⁵ Forrás: FATF, 2020.

alkalmazásával vesznek rá arra valakit, hogy a részére korábban utalt összeget tovább utalja egy további bankszámlára, vagy bankszámlákra több kisebb részletben. Ilyen esetekben jellemzően a számla tulajdonosa részesedést is kap.

Az FATF jelentésében kiemeli, hogy egyes bűnszervezetek olyan fedő vállalkozásokat vesznek igénybe, amelyek pl. műanyag, fa vagy fagyasztott termékek forgalmazásával, import export tevékenységgel foglalkoznak, és mellette rejtve végzik az illegális tevékenységet, melynek bevételét a fedővállalkozáshoz könyvelhetik el. Másik példája a fedőcégekkel való visszaélésnek, amikor a legális vadkereskedelemmel (állat preparálással, vadon élő állatok tenyésztésével) foglalkozó cégek, üzletek, vagy akár állatkertek, hagyományos orvoslással foglalkozó vállalkozások mögé bújtatva végzik a nemzetközi illegális kereskedelmet, és azon keresztül mossák tisztára a pénzt.

A legálisan működő állatkereskedéseket, magán állatkerteket, farmokat, vadasparkokat, gyakran használják az illegális kereskedők a tiltott módon, engedély nélkül befogott védett állatok legalizálására, tisztára mosására (például Ázsiában és Amerikában), mivel ezek az intézmények rendelkeznek engedéllyel a védett élő állatok kereskedelmére, szállítására. Jelentős összegű az ehhez kapcsolódó pénzügyi tevékenység. Az ilyen típusú „tisztára mosás” ellen csak akkor tudnak a hatóságok eredményesen fellépni, ha fokozott figyelemmel kísérik az engedéllyel rendelkező kisállatkereskedelemmel foglalkozó vállalkozások tevékenységét.

Fedővállalkozások szerepe az illegális állatkereskedelemből származó pénz tisztára mosására

Mind a forrás, mind pedig a célországban működtetnek fedővállalkozásokat e tevékenységgel foglalkozó bűnözők, melynek segítségével a legális árukereskedelem mögé bújtatják az illegális állatkereskedelmet, és az abból származó jövedelmet. Az alábbi példák bizonyítják, hogy Kenyában és Indonéziában hogyan használják ki a fedőcégeket, fedővállalkozásokat az illegális tobzoska és elefántcsont kereskedők a bevétel legalizálására.

Az indonéz hatóságok 2018-ban derítették fel egy nagy kiterjedésű bűnszervezetet, melynek évente nagyjából 9 millió USD bevétele volt évente tobzoska pikkelyek illegális kereskedelméből 2012 és 2017 között. A bűnszervezet vezetői legálisan működő halászati cég (amely fantom volt) működését használták fel a bűnös úton szerzett bevétel tisztára mosására, különböző fiktív számlákkal igazolták az illegális kereskedelemből származó profitot.

Thaiföldön és Szingapúrban 2015. év májusa és áprilisa között 2 esetben összesen 6,8 tonna elefántcsontot foglaltak le a hatóságok, melyeket Mombasa kikötőjéből szállítottak. A további

felderítés és pénzügyi nyomozás során sikerült azonosítani, hogy a bűnszervezet legális teakereskedelemmel foglalkozó társaságot alapított kenyai székhellyel, mely cég mögött valós kereskedelmi tevékenység nem létezett, az csupán azt a célt szolgálta, hogy az illegális bevételeket legazilálni tudják. Ezen kívül a teaszállítással foglalkozó cég konténereket is bérelt melyekben tulajdonképpen a csempészárut szállították ki a forrásországból.

Ingatlan és luxuscikkek vásárlása

A pénzmosás integrációs szakaszában jellemző, hogy a bűnszervezetek tagjai és vezetői nagy értékű árucikkeket például luxus ingatlanokat, luxusjárműveket vásárolnak. Mindez rámutat arra, hogy a nem pénzügyi szolgáltatóknak (ingatlanügynökök, ügyvédek) milyen nagy szerepe van az illegális állatkereskedelemből származó bevételek felderítésében.

Egy 12 tagú dél-afrikai bűnszervezet egyes tagjai orvvadászatokon vettek részt. Bizonyítottan hét orrszarvút ejtettek el, illetve 14 orrszarvútülköt adtak el. Ezen kívül különböző rablásokat és lakásbetöréseket követtek el, illetve korrupciós kapcsolatokat tartottak fent. A szervezet vezetője egy volt rendőrtiszt, aki a nemzeti park vezetőjét megvesztegette. A tagok a bejövő illegális jövedelme 1 millió USD készpénz formájában jelentkezett, melyből luxusgépkocsikat és luxus ingatlanokat vásároltak.

Egy másik ügyben az indonéz hatóságok egy rendőrtisztet (MAH) vádoltak azzal, hogy vadvilági bűncselekményeket és pénzmosást követett el, mivel 70 példány tatu (301,5 kg) csempészetében vett részt. (Egy tatu példány kg-onként 37 USD, míg bőrének 137 USD kg-ja). A nyomozók a gyanúsított sógorának számláján találtak 525.000 USD-t mely összeg a védett példányok illegális értékesítéséből származott. MAH megkérte sógorát, hogy nyisson egy takarékszámát, melynek betétkönyvét magánál tartotta. 2017-ben 20.000 USD-t utalt sógora számlájáról a sajátjára, 13.000 USD-t felesége számlájára, és 12.000 USD-t sógora számlájára. Ezen kívül felvett 41.000 USD-t készpénzben ATM-en keresztül, melyből különböző értéktárgyakat (autókat, luxus ruhákat és ékszereket) vásárolt. Amikor 2017. októberében bátyját letartóztatták (aki büntársa volt a bűncselekmények elkövetésében), megpróbálta elleplezni, eltüntetni a tulajdonában álló luxuscikkek, vagyontárgyak illegális eredetét. Például egyik barátját DA-t arra kérte, hogy írjanak egy fiktív szerződést és állítsanak ki egy fiktív számlát arról, mintha a tulajdonában álló autót DA-nak adta volna el. Mindezek után DA továbbadta az autót harmadik félnek, és az eladásból származó pénzt két másik MAH ellenőrzése, de nem a nevéen lévő számlára utalták, majd MAH ezt a pénzt felvette, és arany ékszereket vásárolt belőle.

Mielőtt MAH-t őrizetbe vették volna eladta a házát YA-nak 70.000 USD-ért, célja az volt, hogy az ingatlan zár alá vételét megakadályozza. A valóságban YA jóval piaci ár alatt csak 41.000 USD-t fizetett, és a kapott készpénzt MAH igyekezett pénzmosással elrejteni a hatóságok elől. Végül MAH-t a bíróság pénzmosás miatt mondta ki bűnösnek, és 2 év szabadságvesztésre és 55.000 USD pénzbüntetésre ítélte.

A bankrendszeren kívüli pénz vagy értékátutalási szolgáltatások (Money Value Transfer System)

A bűnözők egyre inkább kihasználják ezeket a rendszereket a pénzmozgások láthatatlanná tétele érdekében. Ilyen például a „hawala” és más hasonló szolgáltatás, melyek a fizetési eszközök átutalását biztosítják, a banki rendszeren kívül. Gyakran egy-egy földrajzi régióhoz kapcsolódnak mint pl. a „hundi” (Pakisztán), vagy a „fei chen” (Kína).

A pénz gyakorlatilag anélkül vándorol, hogy fizikailag átlépné a határokat. Például egy az Amerikai Egyesült Államokban folyamatban volt nyomozás feltárta, hogy 2015-2016-ban hogyan mozgott a pénz egy elefántcsonttal és orrszarvútülökkel illegálisan kereskedő bűnszervezet vezetői között Uganda és Kína között a „fei chen” rendszeren keresztül (FATF, 2020).

Új technológiák kihasználása

Az új technológiai vívmányok kiemelt szerepet töltenek be a nemzetközi illegális vadkereskedelemben az eladók és vevők közötti kommunikációban és azonosíthatatlan utalásokban. Nagy szerep jut a különböző titkosított kommunikációs platformoknak, illegális közösségi oldalaknak, illetve a „darkweb”-nek. Az online értékesítésen kívül a pénzösszegek gyors utalása is problémát jelent. Afrikán belül mobiltelefonos fizetési rendszereket mobil alkalmazásokat használnak.

A dél-afrikai nyomozó hatóságok két személyt tartóztattak le illegális vadkereskedelem miatt. A két személynél házkutatást tartottak melynek során 6400 USD készpénzt, illetve 1 millió USD értékű iTunes kártyákat (95 csomag kártya, csomagonként 75 kártyát tartalmaztak). Az egyik gyanúsított elismerte, hogy átlagosan 30 kg orrszarvútülköt értékesített évente.

Az illegális kereskedelemről származó pénzen iTune ajándékkártyákat vásároltak, amelyeken vagy online vásároltak, vagy azokat pénzbeli értékükre váltották vissza. Az iTunes kártyák nagy előnye, hogy bárki vásárolhat belőle bármennyit készpénzért anélkül, hogy megkérdeznék a személyazonosságát, vagy azt, hogy honnan származik a pénz, utána viszont névtelenül tud vásárolni online, vagy akár készpénzre visszaváltani.

Nagy népszerűségnek örvendenek a különböző mobil alkalmazások is, melyet az illegális vadkereskedelem és a pénzmosás elősegítésére használnak ki.

Egy délkelet-ázsiai országban végrehajtott akció során 2018-ban tetten értek egy „üzletembert”, aki illegálisan kereskedett különböző védett állatokból származó termékekkel (pl. elefántcsont). A termékeket Kínában és Vietnámban árusította online platformokon, a vevők pedig mobil fizetési alkalmazásokon keresztül fizettek részére.

10.4. Korrupciós bűncselekmények és a vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelme

A korrupció, mint minden területre, a természetvédelemre is negatívan hat, mivel az arra hivatott szervezetek, és személyek megvesztegetése által csökkenti a védelmet biztosító jogszabályok hatékony hatósági alkalmazását, a természet ellen elkövetett bűncselekmények elleni hatékony fellépést (Damania, 2002; Smith & Walpole, 2005).

Ezen kívül a természet védelmére hivatott állami szervekbe (rendőrség, vámhatóságok, vadvédelmet biztosító szervezetek stb.) vetett bizalmat is jelentősen gyengíti (Infield & Namara, 2001).

A vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelméhez kapcsolódó korrupció utal arra a tényre is, hogy a szervezett bűnözés is megjelent ezen a területen (Zimmermann, 2003).

Több olyan tanulmány - mely a korrupció környezeti bűncselekményekben való szerepével foglalkozik – kimutatta, hogy ahol az állam politikailag instabil, gyenge, a korrupció erősebben jelentkezik (Fredriksson & Svensson, 2003; Irland, 2008). Azt is kimutatták egyes kutatások, hogy azok az országok melyek gazdag elővilággal rendelkeznek alacsonyabb szintű nemzetközi támogatásban, fejlesztésben részesülnek, viszont magasabb korrupciós veszélynek vannak kitéve (Dupuy, 2017).

Ugyanakkor egyes kutatók a korrupciónak a biológiai sokféleségre gyakorolt előnyeiről is beszámoltak. Például Katzner (2005) kutatása szerint a korrupciós indexben alacsony pontszámú országokban nagyobb veszteség volt kimutatható bizonyos madárfajok populációjának egyedszámában, mint a korrupcióval jóval fertőzöttebb országokban (Katzner, 2005).

Kutatások (D. van Uhm, 2016) melyek a vadon élő állatok illegális kereskedelméből származó lefoglalásokat vizsgálták, kimutatták, hogy az elkövetők 30%-a valamilyen törvényesen bejegyzett gazdasági társaság, jogi személy (pl. legálisan működő állatkereskedés), vagyis ezek az entitások egyaránt részt vesznek a legális és illegális kereskedelemben. Egy törvényesen bejegyzett gazdasági társaság legális és illegális tevékenységének ilyen keveredése hozza magával azt, hogy a legális tevékenységben részt vevő, azt ellenőrző, és jól ismerő hivatalos

személyek, ügyvédek, politikusok, bankárok könyvelők, rendőrök gyakorlatilag korrumpálódnak és az illegális tevékenység részévé válnak, mivel bizonyos anyagi előnyök elfogadásával szemet hunynak az illegális tevékenység felett (Felson, 2006).

A korrupció Kínában a vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmében

A vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmében Kína érintettsége elvitathatatlan, főként, mint célországé. Ezért mindenképpen olyan tudományos eredményeket kerestem, melyek részletesen elemzik, és bemutatják, hogyan működnek és épülnek fel a korrupciós csatornák ebben az országban. Kínában az ajándékozás bevett gyakorlat az élet minden területén, a nem hivatalos és hivatalos kapcsolatokban egyaránt, vagyis kínai társadalmi érintkezés mindennapi velejárója (Steidlmeier 1999). Ezt a hagyományt guanxi-nak (關係) hívja a kínai nyelv. A guanxi nélkül nem létezik élet a kínai társadalomban, az egyén enélkül nem tud fennmaradni (Y. Zhang és mtsai., 2009).

Ebből adódik, hogy a vadon élő állat és növényfajokkal folytatott illegális kereskedelem egyik fő velejárója, hogy a hivatalos személyeknek különböző előnyöket nyújtanak, akik cserébe biztosítják az illegális tevékenységet (D. P. van Uhm & Wong, 2019).

Az illegális ellátóláncban és értékesítési hálózatban a családi és etnikai kötelékek kiemelkedő szerepet játszanak. Az egymással kapcsolatban álló üzleti partnerek általában ugyanazon etnikai csoporthoz tartoznak, sőt Kína ugyanazon régiójából származnak. Az ellátólánc fenntartását a hivatalos személyekkel fennálló korrupciós kapcsolatok biztosítják. Például a határőrök kihasználják, hogy hozzáférnek a lefoglalt csempészáruhoz (ami a hagyományos kínai medicina részei általában), és azokat kapcsolatrendszerük segítségével értékesítik.

A kutatás során egy interjúban elhangzott, hogy *„a közvetítők igenis ilyen kapcsolatban állnak a határőrökkel...ha van pénze folyamatosan tud fizetni a határőröknek”*. Ez a kapcsolat egyfajta szimbiózisként jellemezhető, vagyis mindkét félnek kölcsönösen előnyös.

Egy másik példa a szimbiotikus együttműködésre melyet egy hagyományos kínai orvoslással foglalkozó kereskedelmi vállalat kínai tisztviselője vázolt fel: *„a mianmari csempészt Kínában elfogják és a kínai rendőrség lefoglal egy orrszarvútülköt azt illegálisan eladják nekünk...”*.

A korrupciós kapcsolatok a hadsereg egyes tisztviselői körében is gyakoriak. Egy közvetítő nyilatkozott úgy, hogy *„egy barátom katonaként dolgozik a határon...az ő segítségével tudok a határon túl működő másik közvetítőnek utasításokat küldeni...”*

A kutatás során (D. P. van Uhm & Moreto, 2017) felvett interjúban több hagyományos kínai orvoslással foglalkozó személy kiemelte, hogy egyes klinikák kölcsönösségen alapuló

(korrupciós) kapcsolatot alakított ki hivatalos személyekkel, kormányzati tisztviselővel. Ezek a klinikák ajándékokat és pénzt fizetnek azért, hogy cserébe szemet hunynak a tobzoska pikkely, vagy a saiga antilop eladásáért.

Kormányzati szintű korrupció is intézményesült ebben a körben Kínában. Egy 1993-as kutatásban (D. P. van Uhm & Moreto, 2017) nyilatkoztak így válaszadók: annak ellenére, hogy a kormány betiltotta a tigriscsont, és egyéb tigris testrészekből készült termék forgalomba hozatalát, magas beosztású kormányzati személyek máig adnak ki a forgalomba hozatalra engedélyt, mintegy legálissá téve ezzel az illegális tevékenységet.

Egy tradicionális kínai gyógyászati termékek forgalmazásával foglalkozó kínai kereskedő úgy nyilatkozott, hogy a hivatalos személyek (illegálisan) engedélyeket állítanak ki a tigrisfarmok részére, hogy a „tigriscsontbort” el tudják adni. Évente 100 tigris születik, de sok elpusztul, és az elpusztult tigrisek testrészeit feldolgozzák, és jégben tartják.

A fenti példák jól mutatják az illegális és legális területek keveredését és átfedéseit. A kereskedők illegálisan szereznek be tigris részeket legálisan működő tigrisfarmokról, korrump hivatalnokok közvetítésével. Gyakorlatilag szimbiotikus kapcsolat alakult ki a láncolat különböző szakaszaiban, melynek során a termék útja a piaci folyamat során többször átlépheti a legális-illegális határt.

Korrupció Marokkóban

„Marokkót megkímélték a tömegpusztító fegyverek, de a tömeges korrupció fogja elpusztítani”- ez a kijelentés gyakran hangzik el Marokkóban. Vezető okai a tömeges korrupciónak, hogy erős hatalommal rendelkeznek az állami intézmények, melynek tagjai, hivatalnokai érinthetetlenek, és így büntethetetlenek, illetve nagy a fekete gazdaság szerepe (Denoeux, 2007).

Az észak marokkói partvidék az Európát Afrikával összekötő csempészatok kiindulási pontjai, ahol a korrupció is virágzik. A csempészetnek itt történelmi hagyományai vannak (Parnell & Kane, 2003).

A drogcsempészet és embercsempészet után az Afrikából kiinduló vadon élő állatok illegális kereskedelme is a csempészek fő érdeklődési területévé vált. Így például élő majmok, teknősök, nagymacskák bőrének csempészete.

Egy marokkói kutatás során (D. P. van Uhm & Moreto, 2017) kimutatták, hogy a korrupciós kapcsolatok rendszeresek a berber makákó majmokkal való illegális kereskedelemben. Ez a faj is veszélyeztetett. A CITES II. számú függelékében szerepelt 1975-től egészen 2015-ig, majd ezután az egyedszám drasztikus csökkenése miatt az I. számú függelékbe került.

Az illegális kereskedelem az 1990-es években kezdődött, a fajokat élve csempészték, mivel orvosbiológiai kutatásokhoz adták el. Az állatokat befogó orvvadászok korrupciós csatornákon keresztül szereztek be hatósági engedélyeket.

„Ez csak a kezdet volt...volt olyan, hogy 10 példányt is befogtak, míg az orvosi kutatásokhoz csak egy-egy kellett, így a maradékot az illegális kisállatkereskedelemben értékesítették...” – nyilatkozta az empirikus kutatás során az egyik alany egy interjúban.

A korrupció másik formája, amikor helyi falusiak (köztük erdőőrök) megállapodást kötöttek orvvadászokkal Azrou faluban. A megállapodás lényege az volt, hogy az orvvadászok a turisták által látogatott zónán kívül fognak tevékenykedni, úgy, hogy a turizmusból származó bevételt ne veszélyeztessék. Cserébe a helyiek (erdőőrök) az élő majmok iránt érdeklődő illegális kereskedőket az orvvadászokhoz irányítják, amiért 10 dirham (10 EURO) jutalékot kapnak. Sokszor ugyanabból a faluból kerülnek ki az orvvadászok és az erdőőrök.

A befogott állatokat a Gibraltári-szoroson keresztül csempészik Európába, ahol mind a vám hatóság, mind a rendőrség embereit megvesztegetik.

Korrupció a védett állat és növényfajok illegális kereskedelmében Oroszországban

A 1990-es évek politikai átalakulásai, a Szovjetunió felbomlása az állam és a rendészeti szervek meggyengülését eredményezte. Az orosz szervezett bűnözői csoportok (orosz maffia) megerősödtek, a rendészeti szervek gyengültek, és a hivatali korrupció burjánzani kezdett (D. P. van Uhm & Moreto, 2017).

A vadon élő állatok illegális kereskedelmében erdőőrök, vadászati felügyelők, polgármesterek kezdtek részt venni.

Erről részletesen írok a bűnszervezetek egy korábbi fejezetben

Uganda

Ebben az országban az alacsony és magas szintű korrupció egyidejűleg van jelen. Az alacsony szintű az egyszerű hétköznapi emberek interakcióiban, mindennapok során (D. P. van Uhm & Moreto, 2017), míg a magas szintű „politikai” korrupció vezető politikusok, nagykövetek és állami vezetők szintjén. Elterjedt az a vélekedés, hogy a korrupció minden ágazatra kiterjed (Human Right Watch, 2013).

Az alacsony szintű korrupcióban vadőrök pénzt kapnak azért cserébe, ha az orvvadászoknak kiadják a járőrözéssel (útvonalak, időpontok) kapcsolatos információkat. Sőt nem ritkán maguk az őrök is részt vesznek egy-egy orvvadászaton.

Olyan jellegű korrupció is előfordul, amikor a lefoglalt elefántcsontot adják el a feketepiacon hivatalos személyek. Egy konkrét ügyben az Uganda Wildlife Authority öt tisztviselőjét vádolták meg azzal, hogy illegálisan értékesítettek öt tonna lefoglalt elefántcsontot.

A korrupció a rendőrségi és bírósági eljárásokban is jelen van. Nagyon sok nyomozást szüntetnek meg indok nélkül, illetve nagyon sok bírósági szakaszig eljutó ügyben mentik fel a vádlottakat feltehetően korrupció hatására.

A magas szinten megvalósuló korrupcióban vezető politikusok, az államapparátus vezetői beosztású tisztségviselői érintettek, akiknek szintén nagy üzlet például az illegális elefántcsont kereskedelem. Sok esetben gyakorlatilag maguk a politikusok szerveznek és fizetnek orvvadászokat a vadon élő állatok vadászatára. Ha valamely politikus emberét elfogják a hatóságok, egyszerűen politikai befolyásának felhasználásával szabadítja ki a gyanúsítottat. Arra is van példa, hogy vezető politikusok a nyomozásokat befolyásolják, hátráltatják, hogy a hozzájuk vezető szálakra ne derüljön fény. De ugyanígy példa van arra is, hogy a diplomáciai mentességet használják ki egyes diplomaták csempészetre.

10.5. Az illegális állatkereskedelem és az erőszakos bűncselekmények

Mivel általában a szervezett bűnözés egyik velejárója az erőszakos bűncselekmények elkövetése, így a szervezeten elkövetett vadon élő állat- és növénykereskedelemhez is szorosan kapcsolódik. Az erőszak egyrészt megnyilvánulhat a szervezeten belül, amikor a szigorú belső fegyelem és rend fenntartása érdekében a szervezet egyes tagjai ellen követnek el erőszakos jellegű bűncselekményeket: emberölés, testi sértés stb. De ugyanígy előfordulhat a szervezeten kívül, más bűnszervezetek közötti rivalizálás során, a konkurens bűnszervezetek vezetőinek, egyes tagjainak likvidálásával. Ezen kívül a bűnszervezetekre veszélyt jelentő rendészeti és igazságszolgáltatási szervek egyes tagjai ellen elkövetett merényletek, támadások is ide sorolhatók. Mindezeket részletesen szemlélteti az oroszországi illegális kaviárkereskedelemben elkövetett élet elleni támadások.

A fentieken túl meg kell említeni, hogy bizonyos országokban a rendészeti, vadőri szervek tagjai napi szinten milyen kiemelt veszélyhelyzetben végzik munkájukat.

Évente átlagosan 150 vadőr veszíti életét globális szinten – írja World Bank egyik internetes felületén megjelent cikkében (The World Bank, 2020).

11. Szervezett bűnözői csoportok a magyarországi nemzetközi jellegű illegális állat- és növénykereskedelem vonatkozásában

Ebben a fejezetben a magyarországi illegális állat- és növénykereskedelem jellemzőit, összefüggéseit és nemzetközi jellegű szervezettségét vizsgálom. Ahogyan a korábbi fejezetekben itt is a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmát veszem a vizsgálat alapjául. A fejezetből kitűnik, hogy az utóbbi időben hazánk elsősorban cél és tranzitország szerepét tölti be, de ahogyan konkrét ügyek is tanúsítják időnként forrásországgként szolgál egyes fajok (pl. énekesmadarak) vonatkozásában.

A korábban felvázolt szervezett bűnözői csoport struktúrák mindegyike megállapítható: nemzetközi vállalati bűnözés, szervezetlen csoportok és bizonyos esetekben a hierarchikus bűnözői csoportok részvételére utaló jelek is kimutathatók.

A magyarországi jelenség vizsgálatakor a rendelkezésre álló kimutatások alapján meegvizsgált bűnügyek közül a légi úton (Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér), és a közúti határátkelőhelyeken elkövetett csempész tevékenység utalt a nemzetközi szervezettség valamely formájára.

A vizsgált ügyek alapján látható, hogy a szervezett elkövetések forrás és célországai és a szervezett szállítás gócpontjai hazánk határain kívül találhatóak.

11.1. Nemzetközi „vállalati bűnözés” a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren keletkezett bűnügyekben

A nemzetközi illegális szállítás (csempészet) jellemzői a Nemzeti Adó- és Vámhivatal adatai alapján

Légi úton hazánkba leginkább a CITES védelem alatt álló növények, állatok származékait csempészik, élő állatokat (pl. üvegangolna ivadékok, élő papagáj) csupán néhány esetben.

24. táblázat A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES védelem alatt álló növények és állatok lefoglalási adatai éves bontásban (2014-2018)

Év	Utassforgalom tranzit/belépő utasok	Küldemény
2014	9	27
2015	6	17
2016	5	11
2017	5	9
2018	4	0

Forrás: Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

25. táblázat A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt CITES védelem alatt álló lefoglalt növényi és állati származékok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Hüllő	11	3	5	3	0
Hal	0	0	0	0	0
Emlős	5	3	3	3	0
Növény	12	6	6	8	0
Korallok	6	5	2	0	1

Forrás: Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

26. táblázat A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt CITES védelem alatt álló élő növények és állatok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Növény	3	1	0	0	1
Hal	2	0	1	0	0
Madár	1	0	0	0	0

Forrás: Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

Az alábbi kimutatás szerint a CITES védelem alatt álló állati vagy növényi termékeket elsősorban küldeményként kísérelték meg csempészni, ezt követi az utassforgalomban való csempészet (feladott csomag), kézi poggyászból, ruházatból az elmúlt öt évben nem került elő csempészett védett állat vagy növényfaj. Jellemzően a küldeményként feladott csomagokban a csempészett illegális áru mennyisége a legtöbb esetben nagyobb volt (esetenként elérte az 50 kg-ot).

27. táblázat A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES védelem alatt álló növények és állatok csempészési módszerei (2014-2018)

Utas feladott poggyászából	Küldeményként	Kézi poggyászból, ruházatból
21	72	0

Forrás: Szerző saját szerkesztése, adatok forrása: NAV Központi Irányítás Rendszeti Főosztály

Az EU egyes tagállamaiban (Németország, Hollandia, Belgium) a lefoglalások számát illetően vezető helyen állnak a különböző veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítmények, melyek jellemzően Ázsiából származnak (Sollund, 2019:63). Légi úton hazánkba is leginkább a távol keletről vagy közép ázsiából származó veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítményeket csempésznek, melyek leginkább küldeményként érkeznek. E növények a CITES listáján szerepelnek, az egyik ilyen kedvelt növény az indiai törpebogáncs (*saussurea costus*) melyből különböző gyógyhatású készítményeket krémeket, tablettákat gyártanak. A növény a Himalája nyugati részén terem 2500 métertől a 3000 méteres tengerszint feletti magasságig. Gyógyító hatásának köszönhetően az utóbbi évtizedekben kritikusan veszélyeztetett faj lett, ezért felkerült a CITES I függelékébe. A faj veszélyeztetettségére és a nemzetközi védelemre tekintettel az indiai kormány megtiltotta a növény vagy származékainak exportját.

A forrásországokban e növények gyűjtése vagy engedélyhez kötött, vagy tiltott, azonban az általános szegénységre való tekintettel az illegális gyűjtés egyre elterjedtebb, mivel családok mindennapi megélhetését biztosítja (Mulliken & Crofton, 2008). A gyűjtőkre épül a nemzetközi csempész és kereskedő hálózat, melynek segítségével a termékek elhagyják a forrásországot és az Európai Unió területére érnek. A csempészek nem ritkán hamis okiratokkal igazolják a termék tartalmát, vagy eredetét (Liddick, 2011).

A veszélyeztetett hullókkal való illegális nemzetközi kereskedelem vezető helyet foglal el a világon (UNODC, 2016) A bőripar szabályozatlanságának köszönhetően évente több mint 10 millió veszélyeztetett hullót gyilkolnak le. A hullók bőrével kereskedő vállalkozások előszeretettel hamisítják a hullóbőr származási helyére vonatkozó iratokat, gyakran úgy teszik legálissá, hogy regisztrált farmokat jelölnek meg származási helyként (Nijman & Shepherd, 2009).

A magyarországi hulló csempészetben a NAV által végrehajtott lefoglalások számának jelentős hányadát alkotják a veszélyeztetett hullók (kígyók krokodilok, teknősök), illetve elsősorban azok származékai (pl. bőrük), illetve abból készített termékek. Krokodilbőrből vagy kígyóbőrből készült táskákat, öveket és más tárgyakat csempésznek jellemzően légi úton feladott poggyászban, míg élő görög teknősöket személygépkocsival, jellemzően a déli határon keresztül.

Az EU egyik legfőbb korall importőr a világon. Az importált korallokat elsősorban gyűjtők vásárolják fel tengeri akváriumok kialakításához. A nemzetközi trendeknek megfelelően a veszélyeztetett fajnak számító korallok csempészete is előfordul hazánkban, jellemzően légi úton feladott poggyászban szállítják kisebb tételben, egzotikus országokból, így Indonéziából, Thaiföldről és a Fülöp szigetekről. A csempészett áru mennyisége ritkán haladja meg a nagyobb tételt, vagyis a felvett szakértői interjú szerint hazánkba főleg turisták saját célokra hozzák be illegálisan, nagyrészt tudatlanságból, a szabályok nem kellő ismerete miatt.

Jelen értekezés elkészítéséhez a már hivatkozott szakértői interjúkat a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Repülőtéri Igazgatóság utas- és postaforgalmi szakterületének egy-egy munkatársával készítettem, melyek során az alábbiak hangzottak el.

A NAV munkatársai elmondták, hogy a repülőtéren az utasforgalomban idényjelleggel találkoznak veszélyeztetett állat vagy növényfajok illegális behozatalával. Ilyen eset amikor nemzetközi orchidea kiállítást rendeznek valahol a világon, megnövekszik a CITES engedélyhez kötött orchidea illegális behozatala. Másik példa volt korábban, hogy amikor az üveg angolnák ívása történik távol keleten, jellemzően megnövekszik az élő angolnák csempészete. Az ilyen nemzetközi jellegű eseményeket megelőzően a NAV értesítést kap a Központi Irányítástól arra vonatkozóan, hogy az eseménnyel kapcsolatban mely nemzetközi járatokon, milyen állat vagy növényfaj csempészetére lehet számítani. A Központi Irányítás sokszor fényképeket is küld a könnyebb azonosítás érdekében. Jellemzően nagy a látenciája az ilyen típusú felederítéseknek. Az utóbbi években a posta és áruforgalomban kevesebb lefoglalás történt, mint az utasforgalomban (Harnberger & Zsigmond, 2020).

Az utasforgalomban jellemzően állatokat csempésznek, elsősorban tudatlan turisták hoznak be korallokat egzotikus országokból, kisebb nagyobb mennyiségben, illetve egzotikus hullók bőrét, ezen kívül veszélyeztetett állati és növényi részt tartalmazó gyógyhatású készítményeket. A postaforgalomban elmondható, hogy az afrikai országokból állati eredetű termékeket, míg a Távol-Keletről növényi eredetű termékeket csempésznek.

Az utasforgalom esetében amikor valaki, vagy egy csoport egzotikus vadász szafariról vagy egzotikus nyaralásról tér haza, a vámósok nagyobb kockázatként kezelik, és jellemzően alaposabb ellenőrzés alá vonják ezeket az utasokat, melynek során elsősorban ilyen típusú árut keresnek. Ezenkívül jellemzően azokat az utasokat ellenőrzik általában, akik a vámósok azon kérdésére, hogy van-e vámköteles áru a birtokában feltűnően idegesen reagálnak, ilyenkor szűrőpróbaszerű ellenőrzés alá vonják. Sajnálatosan az utóbbi években az utasforgalmi vámellenőrzésben a veszélyezett fajok felderítésénél nagyobb hangsúlyt kapott a jövedéki termékek felderítése, mivel azok jelentős állami bevételt jelentenek. A postaforgalom esetében az ellenőrzéseket kockázatelemzések segítségével tervezik meg.

Az utasforgalomban általában olyan álcázási, elrejtési módszereket alkalmaznak, mint más illegális csempészek, ruházat alá rejtve, feladott poggyászban fehérműbe csavarva, elefántcsont ékszert többi ékszer közé rejtenek. Az interjúk során elhangzott, hogy egy érdekes példa is: Egy Dél-Afrikából hazatérő magyar férfi 2 db frissen kifőzött majom koponyát kívánt illegálisan behozni poggyászában Magyarországra, melyeket feladott csomagjában lévő bakancsába helyezett. A koponyák kellemetlen szagot árasztottak, ezért a gyanús csomagot a NAV munkatársai ellenőrzésük alá vonták, melynek során megtalálták a koponyákat, melyek még nedvesek.

Elhangzott továbbá, hogy a veszélyezett állat vagy növényfajokból készült gyógyhatású termékek csempészetét megvalósító elkövetők jellemzően átcímkezett gyógyszeres dobozokba rejtik az árut, illetve üres üvegcéskébe tesznek ilyen tablettákat. A postaforgalomban kevésbé jellemző az álcázás.

Sem az utasforgalomban, sem a postaforgalomban nem jellemző hamis CITES engedély bemutatása. Az viszont igen, hogy nagyobb mennyiséget csempésznek, mint az engedélyben szerepel, pl. orchidea esetében fordult elő többször. Ugyanígy nem jellemző egyik forgalomban sem, hogy más illegális áruval (pl. kábítószer, vagy jövedéki termék) együtt csempésznek veszélyezett állat vagy növényfajt.

A Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon 2015-2020. év között 70 db bűnügy keletkezett. Ezekben az ügyekben egy kivétellel minden esetben illegális import tevékenységet folytattak, azaz külföldről hoztak be illegálisan valamilyen veszélyezett vagy védett fajt, vagy annak származékát. Ezeket az árukat minden esetben a NAV repülőtéri munkatársai fedezték fel, és a nyomozás a feljelentésük alapján indult. A vizsgált időszakban jellemzően postai csomagban kísérelték meg az illegális árut behozni az országba, mindösszesen 54 esetben, a maradék 15

estben pedig személyforgalomban. A postai csomagokban jellemzően védett növényeket tartalmazó gyógyhatású készítményeket (17 eset), veszélyezett hullók (krokodil, kígyó) bőrből készült csizmákat, karóra szíjakat (16 eset) illetve más egyéb termékeket találtak a NAV munkatársai. Az megvizsgált bünyügyi iratok szerint a csomagokban talált illegális árut az online térben rendelték meg, külföldön legálisan bejegyzett vállalatoktól.

Az utasforgalomban leginkább a korallok csempészete valósult meg (19 eset), melyet jellemzően vélhetően a szabályokat nem ismerő, egzotikus országok turista útairól hazatérő utasok csomagjaiban találunk.

Veszélyeztetett állat- és növényfajokat tartalmazó gyógyhatású készítmények online kereskedelme

A bünyügyi aktákban tapasztalt ügyek mindegyikében a vásárló online formában rendelte meg a CITES egyezmény hatálya alá tartozó növényi származékot tartalmazó terméket.

Az alábbi kimutatás alapján látható milyen országokban vannak bejegyezve ezek a cégek, melyek nevei a személyiségi jogok védelme érdekében rövidítéssel szerepelnek.

28. táblázat Veszélyeztetett állat- és növényfajokat tartalmazó gyógyhatású készítmények online kereskedelme⁵⁶

A CITES egyezmény hatálya alá tartozó állat- vagy növényfaj latin neve	A megrendelt termék megnevezése	Forrásország	A legálisan bejegyzett exportáló cég nevének monogramja	Bünyügyi szám
Cistanche deserticola CITES II	L'herbostene Chinoise	Andorra	P. V. U.	29023/18/2015.bü.
Hoodia gordonii CITES II	Hoodia extract	Dél-Afrikai Köztársaság	M. H. Int. Co.	29023/15/2015.bü.

⁵⁶ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Cistanche deserticola CITES II	L'herbostene Chinoise	Andorra	P. V. U.	29023/14/2015.bü.
Saussurea Costus CITES I	Dazzle oinment cream	India	V.H. Ltd.	29023/510/2015.Bü.
Saussurea Costus CITES I	Cutis cream	India	V.H. Ltd.	29023/508/2015.bü.
Pterocarpus Santalinus	Kum kumadi tailam	India	V. H. Ltd.	29023/371/2015.bü.
Pterocarpus Santalinus	Cutis cream	India	V. S. Ltd.	29023/62/2015.bü.
Cistanche deserticola CITES II	Gold Max Pink	Egyesült Királyság	JDS W. Ltd.	29023/346/2016.bü.
Saussurea costus CITES I	n.a.	India	U.A.	29023/11/2016.bü.
Moschus moschiferus CITES II	Deer Musk	Szaúd-Arábia	F. M.	29023/806/2017.bü.
Dalbergia Latifolia CITES II	Rózsafából készült gitár	Kanada	G. Guitars	29023/738/2017.bü.
Moschus moschiferus CITES II	Deer Musk	Szaúd-Arábia	N. A.	29023/704/2017.bü.
Agave victoriae- reginae CITES II	Agavé	Indonézia	W. K.	29023/633/2017.bü.
Dalbergia sisso CITES II	rózsafából készült hárfa	Thaiföld	M. E. MFG	29023/542/2017.Bü.
Saussurea costus CITES II	ayurveda cutis cream	India	V.H. Ltd.	23029/2056/2017.bü.
Saussurea costus CITES I	yongraj guggulu	India	M/S J.S. Int	23029/648/2018.Bü.
Aquilaria malaccensis CITES II	Siddhayu Ayurvedic	India	S.A. Research Fund Ltd.	23029/37/2018.Bü.

	Research Fund Ltd.			
Dalbergia Latifolia CITES II	Dalbergia Sisso Saloon Chairs (székek)	India	n.a.	23029/4/2018.bü.

A kimutatás szerint India 9-szer szerepelt forrásországgént, és az indiai forrásként szereplő V.H. Ltd. nevű gazdasági társaság négyszer.

A felsorolt lefoglalt termékek nagyobb részt gyógyhatású készítményként kerülnek forgalomba, melyek veszélyeztetett növényfajt tartalmaznak, kisebb részt rózsafából készült bútoként vagy hangszerként, és két esetben veszélyeztetett állatfajt tartalmazó parfümként.

Az alábbi kimutatásomban a hazánkba irányuló veszélyeztetett hullőfajok bőrével való illegális nemzetközi online kereskedelem adatait láthatjuk.

29. táblázat A hazánkba irányuló veszélyeztetett hullőfajok bőrével való illegális nemzetközi online kereskedelem adatai⁵⁷

A CITES egyezmény hatálya alá tartozó állat- vagy növényfaj latin neve	A megrendelt termék megnevezése	Forrásország	A legálisan bejegyzett exportáló cég nevének monogramja	Címzett
Eunectes murinus CITES II	kígyóbőr cipő	Brazília	ZF I. COM C. A Ltd.	DFO Hungary (hong-kongi cég)
krokodil	ulisse nardin óramárka (krokodilbőr óraszíj)	USA	G.N. corporation	magánszemély
krokodil	krokodilbőr pénztárca	Thaiföld	magánszemély	H. D. üzlet (Budapest)

⁵⁷ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Chelonoidis carbonarius CITES II	élő teknős	USA	M. C.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	kígyóbőr táska	Ghána	n.a.	magánszemély
krokodil	krokodilbőr óraszíj	Peru	I. courier	magánszemély
krokodil	krokodilbőr öv	Vietnam	N. T.	magánszemély
Python reticulatus CITES II	kígyóbőr csizma	USA	T. M.	magánszemély
<i>Python reticulatus CITES II</i>	pitonbőr telefonok	Albánia	E. H.	magánszemély
<i>Python reticulatus CITES II</i>	pitonbőrből készült csizma	USA	D. P. Inc.	magánszemély
<i>Alligator mississippiensis CITES II Varanus salvator cumingi CITES II</i>	óraszíjak	Svájc	M. W. SA	magánszemély
n.a.	krokodilbőr öv	Vietnam	n.a.	

Mind a hulló mind a növényi származékok nemzetközi kereskedelmében megállapítható, hogy a cégek mindegyike legalisan bejegyzett, van amelyiknek saját weblapja van, ahol online lehet rendelni a termékeket, vagy a cég saját facebook oldaláról. A címzettek egy része magánszemély, más része Magyarországi cég, melyek feltehetően további értékesítés céljából rendelték meg a terméket.

Egyetlen egy ügyben sem volt annak, nyoma, hogy a nyomozó hatóság bármilyen hivatalos megkeresést, vagy jelzést tett volna akár az Interpol, akár a forrásország irányába arra

vonatkozóan, hogy ott egy konkrét cég illegálisan gyárt, vagy forgalmaz olyan terméket amely a washingtoni egyezmény hatálya alá tartozik.

A növényi készítmények esetében azt a tényt, hogy a termék a washingtoni egyezmény hatálya alá tartozó valamely faj vagy annak származékát tartalmazza a gyár vezetőinek tudata át kellett fogja, ugyanis minden esetben szerepelnek az áru dobozán, tubusán a pontos összetevők. Gyakorlatilag a csomagellenőrzéseket végző vámtisztek is ez alapján állapították meg, hogy az áru illegális, mivel olyan állati vagy növényi összetevőt tartalmaz ami a CITES hatálya alá tartozik.

A „vállalati bűnözés” fejezetben már kifejtettem, hogy egy legálisan bejegyzett, nemzetközi kereskedelmet folytató cég, amennyiben illegálisan gyárt, vagy kereskedik (esetünkben minden esetben online) veszélyeztetett fajokkal, azok származékával megfelel az egyezmény „szervezett bűnözői csoport” fogalmának, vagyis ezek a cégek nemzetközi szinten működő a palermói egyezmény hatálya alá tartozó szervezett bűnözői csoportnak tekinthetők, míg a hatályos magyar szabályozás alapján nem állapítható meg a bünszervezet fennállása.

11.2. Védett madarak illegális kereskedelme Kelet Európából Olaszországba

Több évtizede megfigyelhető, hogy egyrészt hazánkból, másrészt más Kelet Európai országokból külföldi állampolgárok (olaszok, románok) csempésznek különböző hazai védettség alatt álló énekesmadarakat elsősorban Olaszországba. Az általam vizsgált ügyek tanúsága szerint hazánk nagykából 8-10 éve már nem tölti be a forrásország szerepét, elvértve azért akad egy-két ügy.

Egyik ilyen ügyről számolt be a vadászlap.hu az alábbi „Orvvadászokat értek tetten a Tisza tónál” című internetes cikkben 2016. november 21-én:

„Eljárást indított a Tiszai Vízirendészeti Rendőrkapitányság lopás, természetkárosítás és orvvadászat gyanúja miatt két olasz állampolgár ellen, akiket tettenértek a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrei, a Tisza-tó Abádszalóki-medencéjében. Lakossági bejelentést követően a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őre a Tisza-tavi Sporthorgász Kft. halőreivel együtt a helyszínre sietett, ahol beigazolódott, hogy két olasz orvvadász csónakból lőtte a tőkés récék mellett a védett csörgőrécét, barátrécét, kercerécét és a jelenleg vadászati tilalom alá eső nyári ludat. (A nyári lúd vadászati idénye Hajdú-Bihar megye teljes közigazgatási területén, valamint Jász-Nagykun-Szolnok megye tiszántúli területén december 1-jén kezdődik és december 31-éig tart – szerk.)

Az igazgatóság természetvédelmi őre a Tiszai Vízirendészeti Rendőrkapitányság Kiskörei Rendőrőrsének munkatársával együtt ellenőrizte az orvvadászokat, valamint átvizsgálta a terítéket.

Tőkés récéből naponta, személyenként legfeljebb nyolc egyed ejthető el, de az ellenőrzés során kiderült, hogy összesen 168 tőkés récét lőtték az elkövetők. A védett fajok közül 3 barátréce, 3 csörgőréce és 3 kerceréce esett áldozatul az orvvadászok tevékenységének. A védett récék természetvédelmi értéke egyedenként 50 000 Ft, a tőkés récék vadgazdálkodási értéke pedig 10 000 Ft, míg a nyári lúdé példányonként 20 000 Ft.

Az orvvadászok feltételezhetően illegális módszerrel, egy hangszóró segítségével csalogatták a récéket. A rendőrök gyanúsítottként hallgatták ki a vadászokat („Orvvadászokat értek tetten a Tisza-tónál”, 2016)

A 2000-es években éves szinten jellemző volt 6-8, és némelyik ügyben a szervezettség is megfigyelhető volt (Tilki, 2017). Az utóbbi évek statisztikái szerint jelenleg nem figyelhető meg a forrásországi szerep, mostanra hazánk elsősorban tranzit szereplővé vált, és jól kimutatható, hogy szinte kizárólag Románia tölti be a forrásország szerepét, míg Olaszország a célország.

A TRAFFIC már 2008-ban felhívta a figyelmet arra, hogy a Kelet Európából Olaszországba és Máltára irányuló illegális vadászat és madárcsempészet hatalmas károkat okoz a madárpopulációkban, és magas fokú szervezettséget takar. A jelentés szerint több százezer madár éves csempészete valósul meg. Az akkori jelentés forrásországként említi még Bulgáriát, Szerbiát, Bosznia Hercegovinát. A vadászok az esetek nagy részében engedéllyel rendelkeznek, és az engedéllyel végrehajtott vadászat során ejtenek el többszáz, vagy ezer énekesmadarat, illetve az is jellemző, hogy meg nem engedett vadászati módszereket alkalmaznak, mint csalizás, hurkok, vagy hálók használata. A csempészeti módszerek is megoszlanak: vagy már feldolgozott formában fagyasztva szállítják a madarakat, vagy csak egyszerűen elrejtik a szállító járműbe (Papp, 2008).

A szlovén Környezetvédelmi Ügynökség (Evironmental Agency of the Republic Slovenia) 2006-ban egy részletes jelentés készített a Kelet-Európából Olaszországba irányuló nemzetközi illegális madárkereskedelemmel kapcsolatban (Arih és mtsai., 2008). Ebben többek között 2002-2006 közötti intervallumban vizsgálta a vám és rendőrhatalóságok által feltárt madárcsempész ügyeket: összesen 46 ügy keletkezett, és a vizsgált időszakban 13,436 halott madártetemet foglaltak le.

Valamennyi esetben megállapítható, hogy igen nagy tételben foglaltak le énekesmadarakat a hatóságok a legnagyobb mennyiség 2791 db halott madártetem volt, a legkisebb 2, de javarészt 50-100-as tételek voltak jellemzőek.

30. táblázat A NAV Dél-alföldi-régiójában és mélységi ellenőrzés során lefoglalt védett madarak (2014-2018)⁵⁸

Év	Madár fajta	Védettség	Csempészett mennyiség	Eszmei érték
2014	Tengelic	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	40 példány (élő)	1.000.000 Ft
2015	Kenderike Tengelic Fürj	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	8 példány 18 példány 580 példány	200.000 Ft 450.000 Ft 29.000.000 Ft
2016	Tengelic (mélységi ellenőrzés)	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	6 példány 950 példány	150.000 Ft
2017	Tengelic ?	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	10 példány 2953 példány	250.000 Ft ?
2018	barázdabillegető 90 db rétipityer mezei pacsirta (mélységi ellenőrzés)	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	333 példány 90 példány 1805 példány	825.000 Ft 2.250.000 Ft 45.125.000 Ft

Közös vonás az ügyekben, hogy egy-két kivétellel szinte minden esetben olasz állampolgárok voltak a csempészek, illetve minden esetben már halott madarakat csempészték, illetve jellemzően különböző rejtési technikák (pótkerékbe rejtve, ütköző alá rejtve, ülések alá stb.) segítségével kísérelték meg a csempészetet.

Védett énekesmadarak illegális nemzetközi kereskedelmének ellátóláncolata

Az Olaszországi kereslet hátterében az áll, hogy az énekesmadarak ingyencént való fogyasztásának több százéves, régi hagyományai élnek (Hajdúchová, 2020)

⁵⁸ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Annak ellenére, hogy több madárfaj már védeltséget élvez az EU madárvédelmi irányelveknek köszönhetően, még mindig felfedezhető az olaszországi éttermek étlapjain egy-egy ilyen ínycsokfogás (Humble, 2017).

A német Madárvédelmi Bizottság (Komitee Gegen den Vogelmord E.V.) honlapján olvasható egy részletes cikk arról, hogyan készítik el ételként Észak-Olaszországban ezeket a madarakat, hogyan szerzik be és árusítják, illetve hogyan és miként kereskednek velük élő madárként az illegális kereskedők (<https://www.komitee.de/de/projekte/italien/vogelhandel-in-italien/singvoegel-fuer-restaurants/>).

A "madarak polentával" hagyományos őszi csemege Észak-Olaszországban. A vadon élő madarakat grillezzik, és egy adag polentával, illetve általában kolbásszal tálalják. A kis énekesmadarak, különösen a rovarévők, mint például a vörösbecs, nagyon keresettek: egykoron évente több száz ezret ejtettek el belőlük Bergamóban és Bresciában. Később a vadászatról szóló nemzeti kerettörvény 1992-es hatálybalépésével Olaszország ratifikálta a madarakról szóló EU-irányelvet, ezzel megtiltva ezeknek a madaraknak vadászatát.

A 90-es évek végéig sok étterem volt, amely kijátszotta a tilalmat. A Madárvédelmi Bizottság feljelentései és a rendőrség fellépésnek köszönhetően számos vendéglátós ellen indult nyomozás, aminek eredményeként ezek a madarak fokozatosan eltűntek az étlapokról.

Azonban továbbra is zajlott a madarak illegális kereskedelme, mivel a vendéglősök továbbra is megvásárolják ezeket a védett madarakat. Sok esetben „veréb” megjelöléssel jelölik a bizonylatokon a védett madarakat, kijátszva így az ellenőrzéseket. Megjegyzendő, hogy a feldolgozott, tollaktól megfosztott madarak esetében nehéz még a szakembereknek is azonosítani milyen fajhoz tartozik egy-egy ilyen egyed. Később ennek a trükközésnek vége szakadt, mivel a veréb is védett madár lett Olaszországban.

Ennek ellenére az "különleges, ínycsok" vendégeknek továbbra is védett énekesmadarakat tálalnak fel. Különösen jellemző ez a lombard-völgyi kis fogadókban és vendéglőkben. A lefagyasztott madarakat hátul, rejtett helyiségekben tárolják, és készítik el. Sok bennfentes tudja, hogy sok olyan étterem, amely az út szélén „Spit” felirattal hirdeti magát a különböző húsok, például sertés-, csirke- és nyúlhúsok mellett még a különösen védett madarakat is elkészítik. Jellemzően azonban előjegyzés alapján fogadják az ilyen vendégeket, így az ellenőrzések végrehajtása, a tettenérés és a bizonyítékok beszerzése különösen nehéz.

Ezen kívül jellemző, hogy az élve befogott énekesmadarakat „házi kedvencként” tartják kalitkákban.

A kereslet kielégítésére alakultak ki a nemzetközi ellátóláncok, mely a szervezettség jeleit hordozzák magukon. Egyes cikkek szerint ez a tevékenység „magas fokú szervezettséget” mutat (Papp, 2008).

A pintyek és más énekesmadarak élve befogásával az illegális kereskedők sok pénzt kereshetnek a feketepiacon. Különösen keresettek a különböző pintyfélék - nemcsak színes tollazatuk miatt, hanem dallamuk miatt is, illetve könnyen keresztezhetők a kanárikkal. Sok énekesmadarat tartanak több déli városban, különösen Nápolyban és Palermóban, több pinyt énekel az erkélyekről és az óvárosok utcáin, mint a környező erdőkben és kertekben.

A pintyek megfelelő szakértelemmel viszonylag könnyen tenyészthetők, de ez időbe és anyagi ráfordításba kerül, így sokkal kifizetődőbb a vadonból történő kifogásuk. A befogott madarakat gyakran kis dobozokba zsúfolják, hogy megkönnyítsék a szállítást hajón vagy szárazföldön, és a példányok többsége nem éli túl a szállítást. A kereskedők számára ez nem probléma: figyelembe veszik ezeket a veszteségeket, amelyeket a nagyon magas haszonkulcs ellensúlyoz.

A vadonból élve befogott madarakat vagy a városok piacain, vagy állatkereskedésekben árusítják.

A kelet Európából Olaszországba irányuló illegális kereskedelem már az 1980-as évektől megfigyelhető (interjú1).

A tevékenység szervezettségének vizsgálata céljából készítettem interjút a forrásországnak tekinthető Romániában Papp Tamással a MILVUS Madárvédő Alapítvány Elnökével, illetve megvizsgáltam azokat az ügyeket melyek természetkárosítás büntett gyanúja miatt indultak a nemzetközi illegális madárcsempészet miatt.

A tevékenységből származó nyereség

Egyes források szerint egy-egy vadon élve befogott vagy elejtett énekesmadárért 10-15 Eurót fizetnek az orvvadászoknak. A német Madárvédelmi Bizottság szerint a végső fogyasztóktól az éttermi ínyenc fogásért már 200 Eurót is kérhetnek, vagyis több mint 10-szeresére emelkedik az ár.

Az ellátólánc kezdőpontja – az orvvadászok

Ahogy más védett állat vagy növényfajok csempészeténél e jelenségnél is megfigyelhető, hogy elsősorban a helyiek játszanak vezető szerepet a madarak élve, vagy halva való zsákmányolásában. A MILVUS Alapítvány elnöke erről így beszélt:

„Előfordul, hogy legálisan szervezett vadászat során - elsősorban külföldiek olaszok - már kvótán felül lövik ki ezeket a madarakat, vagyis vadászati túlkapások történnek, de előfordul olyan is, hogy helyiek állnak rá arra, hogy élve hálózással fogják be a madarakat...

A befogásra visszatérve, gyakran kapunk telefont itt az irodában a lakosságtól, hogy látnak jellemzően roma származású embereket, akik énekesmadarakat fognak be illegálisan, de volt arra példa, hogy mi magunk értünk tetten illegális befogókat. Jellemzően, nagyon is tapasztaltak, konspirálnak, tudják, hogy illegális tevékenységet folytatnak, olyan helyekre mennek, ahol kevésbé fordulnak meg emberek. Legalább 4 esetünk is volt amikor a helyi rendőrséggel közösen kimentünk felderíteni ezeket az orvvadászokat, de ezek nem igazán jártak sikerrel, feltehetően azért mert észlelték, hogy több gépkocsi, és ember tart feléjük, így gyorsan kereket oldottak...

Azonban volt olyan, hogy egyedül találkoztam az orvvadászokkal kint az erdőben. Nyilván egyedül nem voltam olyan feltűnő, így tudtam beléjük botlani. Négy személyt láttam, akik távcsővel nézték a madarakat, mellettük a földön kalitkákat láttam letéve. A négy személy a terepnek megfelelően volt öltözve, mindegyiknek fehér sapkája volt, majd előkerült egy ötödik személy is, nem a terephez volt öltözve, jól öltözött, félcipőben volt, aki mintha irányította volna ezeket a személyeket. Hívtam a rendőrséget, nagy nehezen, körülbelül harmadik hívásra küldtek egy rendőrkocsit, a rendőrök azonban nem a terepnek megfelelően voltak öltözve, így nem is tudtak az elkövetőkhöz jutni. Mikor megérkezett a rendőrkocsi, a négy személy azonnal négy felé kezdett rohanni, én egyiküket utolértem, elgáncsoltam, és átadtam a rendőrségnek. Ennél az embernél 11 madár volt már a kalitkában. A jól öltözött fickó nem futott el, de a rendőrök nem is igazoltatták, pedig én szóltam nekik, hogy ez a személy is velük volt. Egyedül az ellen a személy ellen indult nyomozás akit átadtam a rendőrségnek, nem tudom mi lett a nyomozás vége”.

Az interjú alapján látható, hogy az orvvadászat két módon valósul meg: legálisan szervezett formában zajló vadászat során a megengedett kvótát túllépve, vagy szegényebb helyi romák gyűjtik be a madarakat, vagy helyiek egy külföldi (feltehetően olasz) személy irányítása alatt.

A vadászati turizmust említi a német Madárvédelmi Bizottság is:

A madárpopulációk kereskedelmi célú kiaknázásának másik aspektusa a vadászatok. Aki úgy érzi, hogy országának szigorúak a természetvédelmi törvényei és az ellenőrzések is gyakoriak, külföldi vadászatot szervez. A híres nagyvadadászatok mellett speciális vadászkirándulásokat is szerveznek egyes madárfajokra; népszerűek például a vadliba vadászat Argentínában, kacsavadászat Olaszországban, vagy pacsirtavadászat Romániában.

Az engedéllyel végzett vadászat kereteinek túllépésére példa lehet az alábbi ügy, mely a Nagykanizsai Rendőrkapitányságon volt folyamatban 1603/2016.Bü. számon természetkárosítás büntett gyanúja miatt két olasz állampolgár ellen.

A nyomozás azért indult, mert 2016. október 15-én az M70-es autópályán a rendőrség megállította két olasz állampolgár Chrysler Voyager típusú szennélygépkocsiját, melynek utasteréből 3 db hűtőtáska került elő benne

950 db pacsirta tetemével (a két hátsó ülés ki volt szerelve, azért, hogy a táskék beférjenek), a madarak összes értéke 23.750.000 Ft.

A kocsiban ezen kívül találtak két darab sörétes lőfegyvert, a tartásukhoz szükséges érvényes engedéllyel, illetve egy román nyelvű vadászati meghívót, melyet a Braila Megyei Vadászok Egyesülete állított a két olasz állampolgár részére.

A gyanúsítottak elmondták, hogy engedéllyel meghívás alapján mentek Romániába vadászni 2019. október 01-től 2019. október 13-ig, és a megadott kvóta alapján napi 50 pacsirtát lőhettek ki, végül összesen 950 pacsirtát zsákmányoltak (megj. ami már meghaladja a kvótát). A gyanúsított elmondta továbbá, hogy végig helyi vadászok is jelen voltak a vadászatokon.

Az a tény, hogy helyi kísérő jelenlétében lépik túl a megengedett kvótát felveti a korrupció gyanúját, amire egyébként általánosságban a MILVUS elnöke is utalt:

„...azt konkrétan tudjuk, hogy a Vaskapunál a rendőrség falaz az orvvadászoknak, komoly összefonódás alakult ki, kéz kezet mos alapon. Ez jellemző amikor olasz vendégvadászok érkeznek, és például pacsirtára vadásznak és a kvótát jelentősen túllépik ezek a vadászok...”

A közvetítők

A láncolat következő eleme a csempészek.

Erre álljon itt egy újabb bűnügy példaként mely a Nagykanizsai Rendőrkapitányságon indult 20030/1622/2016.Bü. számon.

A rendőrség 2016. október 20-án 07óra 40 perckor az M70-es autópályán ellenőrzött egy román honosságú IVECO Daily típusú zárt kisteherautót, melynek rakterében 10 hungarocell doboz volt. A dobozokban összesen 2167 db védett madár teteme volt. A madarfajok többek között: réti pityer, töviszsűrű gébics, sistergő füzike, a szállított madarak eszmei értéke 54.675.000 Ft.

A gyanúsított, aki az autót vezette, Nagybányán dolgozik egy szállítással foglalkozó cégnél, mint gépkocsivezető, és cég kocsijával szállít Olaszországba rendszeresen. (vallomásából nem derült ki mit?) Vallomásában elmondta, hogy 2016. október 19-én indult Nagybányáról, a délutáni órákban. Már úton volt, amikor főnöke egy SMS üzenetben tudatta vele, hogy be kell mennie Szatmárnémetibe, újabb csomagok átvételére. Egy cég parkolóját jelölték meg számára, ahová este 8-kor meg is érkezett, és egy számára ismeretlen férfi már várta a parkolóban, aki egy kék színű DACIA Logan mellé irányította. A DACIA-ban egy nő ült, aki végig nem szállt ki, két férfi és egy kisfiú szálltak ki. Ez egyik férfi olasz volt, magáról azt állította, hogy pap, a másik román volt. Ekkor az IVECO rakterébe kezdtek pakolni, 10 db dobozt, de előtte az olasz férfi felhívott egy számot, és olaszul tárgyalt egy Mauritio nevű olasz férfivel. A gyanúsított annyit értett a beszélgetésből, hogy hol letenni majd a szállítmányt. A sofőr végül azt az utasítást kapta, hogy Verona közelébe egy Rovereto nevű településre menjen, ahol adja át a szállítmányt egy személynek a város templománál, ahová október 20-án este 6-ra érkezzen meg.

A sofőr elmondása szerint nem tudott arról, hogy pontosa mi a dobozok tartalma. Még meghagyták a sofőrnek, hogyha Trento megyébe ér, hívjon fel egy olasz számot, és közölje hol tart.

A további nyomozás során nemzetközi jogsegély segítségével megállapították, hogy a fuvarozó cég nyilvántartásba bejegyzett vezetője egy nő, aki igazából csak névleg a vezető, mivel egy másik személy foglalkozik a cég ügyeivel, azonban megnevezte azt a személyt, aki valóságban irányítja a céget. Ez utóbbi elmondta, hogy a cég szállítással foglalkozik, a tárgy béli szállítással kapcsolatban egy számára ismeretlen férfi hívta fel a cég online felületen megadott számán. A férfi Stefano-ként mutatkozott be, és közölte, hogy olasz, és így állapodtak meg a szállítás részleteiben”.

Egy másik bűnügy ami a Makói Rendőrkapitányságon indult, 06040/8/2020.Bü. számon:

Ebben a bűnügyben úgy indult a nyomozás, hogy 2019. január 04-én a Nagylaki határátkelőhelyen egy román honosságú kisbusz rakterét ellenőrizték a vámósok, amikor annak rakterében 40 db élő madarat találtak, kalitkákban. A madarak 28 db citromsármány, 8 db tengelic, és 4 db nádi sármány voltak. A gyanúsított sofőr elmondása szerint fuvarozó cég alkalmazottja, és Nagyszébenben egy olasz férfitől vette át a madarakat, akivel egy benzinkúton kellett találkoznia, ahol kapott két papírdobozt, amiben a madarak voltak, azonban a kísérőlevélen és a dobozon annyi szerepelt, hogy „fürjek”, küldőként pedig egy román férfi neve volt feltüntetve. A dobozokat Olaszországba kellett volna szállítania a fuvarért 60 Eurót kapott volna, és meg volta adva egy telefonszám (A.V. olasz állampolgár száma, a későbbiekben még jelentősége lesz), amit akkor kellett volna hívnia, ha Velence közelébe ér.

Az idézett ügyek szerint a szállításban részt vevő futárok szállítócégek alkalmazottjai, akik azzal védekeznek, hogy nem is voltak tisztában a csomagok pontos tartalmával. Itt meg kell jegyezni, hogy az ügyészség hivatkozott arra a joggyakorlatra, hogy a nemzetközi áruforgalomban részt vevő szállítócég alkalmazottjai kötelesek meggyőződni a szállítmány pontos tartalmáról.

A két vallomás alapján arra lehet következtetni, hogy leginkább alkalmi jellegű lehet a kapcsolat a küldő és a futárok között, vagyis szállítással foglalkozó cégek alkalmazottjaival vitetik ki az illegális árut az országból (ez persze feltételezés). Mindenesetre annyi közös a vizsgált időszakban, hogy nem csupán ebben a két ügyben, hanem az összes ilyen típusú esetben román állampolgárok szállítják a madarakat, vagy élve vagy már feldolgozva valamilyen nagyobb szállításra alkalmas jármű segítségével (kisbusz, kisteherautó).

Az orvvadászok és a csempészek közötti kapcsolatra így az a két állítás igaz, hogy akár lehetséges az eseti, de akár lehetséges az állandó kapcsolat, egyértelmű bizonyíték egyik állításra sincs.

A megrendelők, és a szervezettségre utaló tények

A folyamatos kapcsolattartás az orvvadászok és megrendelők között annál inkább bizonyított az általam kutatott bűnügyi iratok alapján.

Az alábbi tények utalnak erre:

- a fuvarozó (csempész) személy minden esetben egy konkrét címet és telefonszámot kap a feladótól, közvetítőtől, azaz ez állandó kapcsolattartásra utal
- a szállítmányok nagyobb, kereskedelmi mennyiségűek, ami nem egy eseti, kis tételben történő megrendelésre utal
- egyes ügyben felvett vallomások, mint például ez:

A már idézett Makói Rendőrkapitányságon 06040/8/2020.Bü. számon folyamatban volt ügyben a magyar nyomozó hatóság jogsegély keretében fordult az olasz hatóságokhoz. Egyrészt kérték a futár vallomásában megadott telefonszám használójának azonosítását, illetve kérték, hogy a beazonosított személyt hallgassák ki tanúként. A személyt sikerült azonosítani A.V. néven, akit ki is hallgattak. Nevezett vallomásában úgy nyilatkozott, hogy mint amatőr madártenyésztő vette fel a kapcsolatot egy Romániába települt olasz barátjával egy évvel ezelőtt, aki madarakat szokott küldeni részére (állandó kapcsolat)!

A szervezettség

A vonatkozó szakirodalom többször említi, hogy az Olaszországba irányuló illegális madárcsempészet gyakran nagyfokú szervezettséget mutat, azonban konkrétan nem írják le ezek a tanulmányok, hogy miben nyilvánul meg a szervezettség (Arih és mtsai., 2008; Papp, 2008).

A kutatás során sikerült egy érdekes összefüggést felfedezni a már hivatkozott 06040/8/2020.Bü. számú makói ügyben. Az ügyben az olasz hatóságok által kihallgatott A.V. nevére és városának lakóhelyére kerestem a google.com -on amikor az alábbi olasz nyelvű internetes cikket találtam az „Il Gazzettino” internetes napilap oldalán (Beltrame & Borsoi, 2019).

A cikk lényegében arról szól, hogy az olasz rendőrség Trento tartományban több helyen végzett rajtaütést és házkutatást, melynek során 18 embert, köztük a már hivatkozott A.V-t tartóztatták le. A rendőrség a 9 helyen tartott házkutatás során többek között 350 elhullott madarat (pintyek, és más védett énekesmadarat lefagyasztva) foglaltak le, de több száz élő kis kalitkákban tarott madarat is lefoglaltak. A lefagyasztott madarakat vélhetően éttermeknek kívánták értékesíteni, míg az élőket csalinak vadászati célból akarták eladni. Ezen kívül az eljáró rendőrök madárcafpdákat, hamis madárgyűrűket, telefonokat és más infomatikai eszközöket, nagy mennyiségű dokumentumokat foglaltak le. A gyanú szerint A.V. lakóhelyén egy illegális madártenyészet volt létrehozva, a gyanúsított különböző a Berni egyezmény hatálya alá tartozó énekesmadarakat tartott összezsúfolva kis kalitkákban. A madarakat kelet Európa különböző országaiból szervezte be, így Romániából, Szerbiából, Lengyelországból. A madarakat 26 Euróért szerezték be, majd 300 Euróért értékesítették. A beszerzett és értékesített madarokról pontos könyvelést vezetett, ami a nyomozást nagyban megkönnyíti. Ezen kívül a rendőrség nagy mennyiségű készpénzt is lefoglalt. A cikk szerint az olasz büntető törvénykönyv alapján természetkárosítás, pénzmosás, állatok rossz tartása, illegális fegyverbirtoklás bűncselekmények miatt indult nyomozás, A.V. és társai letartóztatása mellett.

1. kép Házkutatás A.V. trentói házában⁵⁹

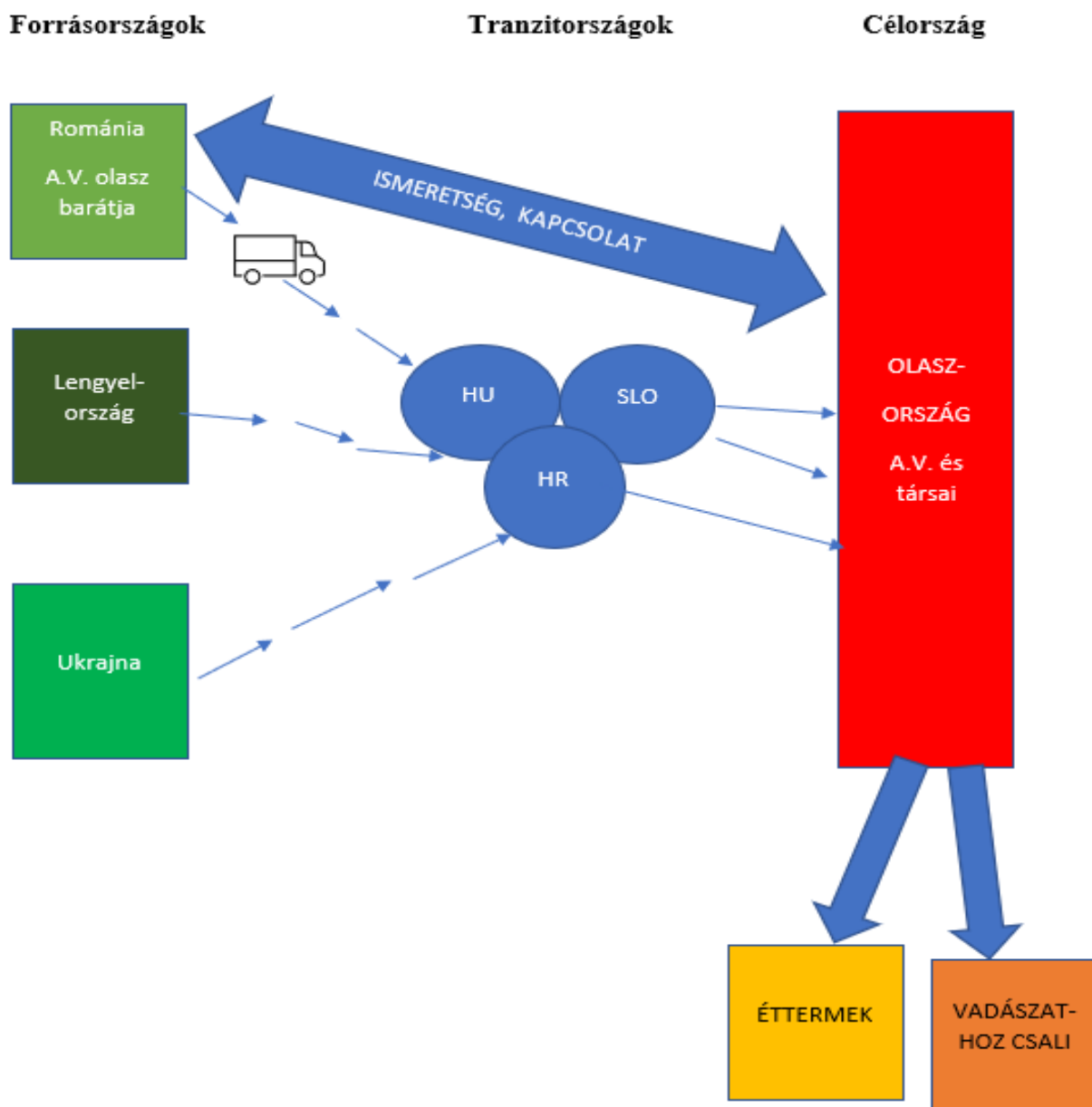
⁵⁹ Forrás: Il Gazzettino (2019.12.21.)

https://www.ilgazzettino.it/pay/pordenone_pay/bracconaggio_scatta_un_arresto_in_provincia-4940366.html

A kutatás során beszerezett anyagok alapján megállapítható, hogy a Kelet Európából Olaszországba irányuló illegális madárkereskedelem a szervezetlen hálózatok struktúráját mutatja. A láncolat elején az orvvadászok állnak, felettük egy közvetítő, majd a csempészek jönnek. Itt a kapcsolat lehet eseti jellegű, de akár állandó is. Őket követik már a célország (Olaszország) megrendelői. Az idézett bűnügyben A.V. tenyésztő, aki aztán a tényleges fogyasztóknak adta tovább a madarakat. A célországba beérkező szállítmányokat A.V. házában raktározták, és osztották el.

Kijelenthető, hogy a vázolt struktúra mindenképpen megfelel a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoportnak.

25. ábra Struktúra⁶⁰

Nem csak Románia tölti be a forrásország szerepét az alábbi két ügy tanúsága szerint.

A beregsurányi határkelőnél a vámellenőrzés során megtalált majd lefoglalt madarak ügyében 2017-ben indult nyomozás a 15070/150-2/2017. bü. számon a Vásárosnaményi Rendőrkapitányságon.

Az ügyben a gyanúsított 2017.03.02-án 21 óra 26 perckor a Beregsurányi Közúti Határátkelőhelyen Ukrjána irányából belépésre jelentkezett személygépkocsijával. A Nemzeti Adó-és Vámhivatal munkatársai által végrehajtott vámellenőrzés során a fenti gépjármű

⁶⁰ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

kalaptartóján egy 45x30x8 cm méretű ketrecben 47 db madár egyedet A szállítmány Olaszországba tartott.

A Záhonyi Rendőrkapitányságon a 15080/96-4/2017. bü. számú ügyben indult nyomozás az alábbi tényállás alapján.

A gyanúsított 2017.02.16-án 02 óra 00 perckor belépésre jelentkezett a Záhonyi Határrendészeti Kirendeltség Közúti Határátkelőhelyén a DW646VW forgalmi rendszámú mikrobusz utasaként. A vámvizsgálat során az intézkedő pénzügyőrök a mikrobusz hátsó ülése alatt 4 darab madárketrecet találtak, amelyekben különböző madarak voltak, 138 db tengelic (*Carduelis carduelis*), 43 db süvöltő (*Pyrrhula pyrrhula*) és 50 db csonttollú (*Bombicilla garrulus*), összesen 231 db.

A gyanúsított vallomásaiban elismerte, hogy Olaszországba kívánta csempészni ezeket a madarakat, állítása szerint „ajándékozási célból.”

„Speciális hálókat helyeztem ki, abba a hálóba attól függően, hogy milyen fajt akartam befogni, abból a fajból tettem be egy-egy madarat és annak a madárnak az éneklésére odacsalogatja a többit és így fogtam be. Ezt egyedül is meg tudom csinálni és egyedül is csináltam... Ezeket a madarakat, ami a tulajdonomban voltak, Olaszországba ajándékozási céllal akartam szállítani. Nálam otthon Ukrajnában nagyon sok olasz barátom megfordult, meg sem tudom számolni hirtelen, és ezeket a madarakat kizárólag ajándékozási céllal akartam szállítani Olaszországba.”

11.3. A nemzetközi illegális hóvirág csempészet

Mielőtt részletesebben tárgyalnám a témát, egy rövid betekintést nyújtanék a magyar ukrán határszakaszon folyó illegális dohányáru csempészetbe és az arra épülő szervezett bűnözői tevékenységbe.

A magyar-ukrán határszakaszon folyó általános csempésztevékenység, dohánycsempészet és a szervezett bűnözés

A magyar-ukrán határszakasz 133 km hosszú, és öt közúti határátkelőhelyen lehet a két ország között közlekedni. Az elmúlt évtizedekben a szomszédos Ukrajna jelentős társadalmi, gazdasági nehézségekkel küzdött, a jelenlegi háborús helyzetben a helyzet tragikussá vált. Különösen igaz ez Ukrajnának Magyarországhoz közel eső határterületére. A dohányárak és

más jövedéki termékek árában óriási különbség van a két ország között, mely oda vezetett, hogy a dohányárúk közúti határátkelőhelyeken bonyolított csempészete, illegális kereskedelme a térség vezető üzletágává vált, és szervezett bűnözői csoportok alakultak e tevékenységre (Rohács és mtsai., 2017) Ezek a csoportok gyakorlatilag kimerítik a hatályos Btk. bűnszervezet fogalmát, annak minden egyes eleme felfedezhető: legalább három személyből álló, hosszabb időre szerveződött, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ugyanígy elmondható, hogy kriminológiai értelemben a klasszikus hierarchikus bűnszervezet jellemzői is felfedezhetők: hierarchikus felépítés, fegyelem, korrupciós összefonódás, pénzmosás, helyi politikai és gazdasági befolyásszerzésre való törekvés.

Egy a Belügyi Szemlében megjelent részletes tanulmány alapos elemzés alá veszi ezeket a bűnszervezeteket (Rohács és mtsai., 2017). Ebben leírják, hogy egy-egy ilyen szervezet nagyjából negyven ötven főből áll, felső és középvezetőkkel és végrehajtókból állt, munkamegosztás volt jellemző, a csempészetek során konspiráltan jártak el: egyrészt a kapcsolattartáshoz használt mobiltelefonokat gyakran cserélték, illetve külső figyelmet biztosítottak a csempészethez, „klónozott” járműveket használtak, a csempészett dohányárut pihentették, a vámossal (egész váltásokkal) szoros és rendszeres korrupciós kapcsolatban álltak fenn, illetve a bűnözésből származó pénzt tisztára mosták, helyi vállalkozásokba és ingatlanokba fektették.

A nemzetközi illegális hóvirágcsempészet egyes jellemzői

A NAV Központi Irányítás Rendészeti főosztály által készített adatok szerint a közúti határátkelő helyeken elsősorban a CITES védettség alatt álló növényeket (hóvirágot, illetve a hazai védettség alatt álló havasi tőzikét és kárpáti sáfrányt) vágott formában és cserépben szállítják hazánkba vagy hazánkon keresztül, mely virágokat feltehetően a fekete piacon értékesítik. A szállítmányok szinte minden esetben Ukrajnából érkeznek, melyet alátámaszt az a tény, hogy a NAV észak -alföldi Régiójában foglaltak le nagyobb mennyiségben, összesen Ft eszmei értékben. A NAV által készített kimutatásokból, és a vizsgált bünyügyi iratokból kiderül, hogy ezeket a virágokat sok esetben átszállítják Magyarországon és feltehetően Olaszországban, esetleg más nyugat-európai országokban értékesítik.

31. táblázat A NAV Észak-alföldi régiójában lefoglalt védett növények (2014-2021)⁶¹

Év	Virágfajta	Védettség	Csempészett mennyiség	Eszmei érték
2014	Hóvirág	CITES II.	6752 szál	67.520.000 Ft
2015	Hóvirág	CITES II.	58 szál	580.000 Ft
2015	Tavaszi tözike	100/2012 (IX. 28.) VM rendelet?	132 szál	660.000 Ft
2016	Hóvirág	CITES II.	3017 szál	30.170.000 Ft
2016	Kárpáti sáfrány	13/2001. KöM rendelet 1. sz melléklet	96 szál	960.000 Ft
2017	Hóvirág	CITES II	1319 szál	1.319.000 Ft
2018	0	-	0	0
2019	0	-	0	0
2020	Hóvirág	CITES II	85 szál	850.000 Ft
2021	Hóvirág	CITES II	32 szál	320.000 Ft
2021	Tavaszi tözike		53 szál	

A további kutatás során megvizsgáltam a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén 2015. és 2021 év között természetkárosítás büntett gyanúja miatt folyamatban volt bűnügyeket és az alábbiakat állapítottam meg:

A keresést részemre a megyei szakirányító szerv végezte. Ennek során keresést hajtottak végre a RobotZsarú Neo rendszerben és a vizsgált intervallumban összesen 37 bűnügyet találtak melyeknél valamilyen védett állat vagy növényfajta kíséreltek meg Magyarországon területére behozni.

32. táblázat Természetkárosítás gyanúja miatt elrendelt bűnügyek megoszlása SZSZB MRFK területén rendőrkapitányságonként 2015-2021⁶²

⁶¹ Forrás: Szerző saját szerkesztése.

⁶² Forrás: Szerző saját szerkesztése.

Rendőrkapitányság	Bűnügyek száma	Lefoglalt védett állat vagy növény
Záhonyi Rendőrkapitányság	33 bűnügy	Hóvirág Tavaszi tőzike Kárpáti sáfrány
Vásárosnaményi Rendőrkapitányság	2 bűnügy	Hóvirág
Mátészalkai Rendőrkapitányság	2 bűnügy	Hóvirág

A nyilvántartásból kinyert ügyekből csak azokat a bűnügyeket vizsgáltam meg, melyeknél hóvirágot, kárpári sáfrányt vagy tavaszi tőzike kísértek meg Magyarország területére behozni.

Az aktakutatás alapján további elemzést végeztem, melynek során az egyes bűnügyek visszatérő elemeit vizsgáltam. Az egyes elemeknél %-ban tüntettem fel azokat a közös jellemzőket melyet úgy számoltam, hogy az összes ügyből hány ügyben találtam erre utaló jelet, majd százalékszámítást végeztem. Egyes elemek vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy az ügyben a konkrét információt maga a gyanúsított szolgáltatva vallomásaiban, melyet nem lehetett ellenőrizni. Ilyen elemek: a forrásországra és célországra, vagy a csempész foglalkozására (hivatásszerűen fuvaroz személyeket és csomagokat) vonatkozó állítások. Az a tény, hogy ezeket az adatokat egymástól függetlenül nagy számban nyilatkozták a gyanúsítottak, akár valósak is tekinthetjük. A több elem az ügyekben megállapított objektív tényeken alapul, mint például: csempészett virág mennyisége, a csempészéshez használt jármű.

Ennek alapján a következő közös elemeket fedeztem fel:

- Az 50 szál feletti csempészet: 21 esetben, 72,41%
- A 100 szál feletti csempészet: 15 esetben, 51,72%
- A forrásország Ukrajna, 29 esetben, 100%
- Célország: Olaszország, 16 esetben, 55,17 %
- A jármű: kisbusz, 15 esetben, 51,72%
- A gyanúsított fuvarozó gépkocsivezető, aki csomagokat és utasokat szállít: 7 esetben, 24,13%

- A gyanúsított állítása szerint Olaszországba és ajándékba vitte a virágokat (feleségének stb.): 6 esetben, 20,6%
- Útszéli árustól vásárolta:
- Az ukrán vámos látta a virágokat, de nem intézkedett

A kimutatás alapján kimondható, hogy jellemzően 50 szál felett csempészet valósult meg a vizsgált időszakban, de valamivel több mint minden második esetben 100 szál feletti mennyiségben, minden esetben Ukrajna volt a forrásország, és valamivel többször, mint minden második esetben Olaszország volt az úti cél. Minden második esetben kisbusszal történt a csempészet, és az esetek negyedében olyan gépkocsivezető volt az elkövető, aki nyilatkozata szerint csomagokat és utasokat szállít Ukrajna és Olaszország között.

Ha csupán az objektív tényszerű adatokat nézzük, annyit lehet kijelenteni, hogy nagyjából minden második esetben 100 szál felett valósult meg a csempészet, és ugyanilyen arányban kisbusszal történt.

Szervezettség – kereskedelem

Mindenképpen vizsgálandó további kutatás során, hogy valójában milyen célból csempészték Olaszországba a virágokat, pontosan honnan ered, vagyis kik szedik össze, a „csempész” szállító milyen kapcsolatban áll (állandó vagy eseti) a virágokat begyűjtő „orvvadászal”, illetve a célsországban áll valakivel állandó vagy kevésbé állandó üzleti kapcsolatban?

Azt, hogy megállapítható-e a szervezettség a nemzetközi illegális hóvirág csempészetben az fogja eldönteni, hogy mennyire eseti vagy állandó egyes elkövetők tevékenysége, a köztük lévő bűnkapcsolat, továbbá haszonszerzési célzattal történik-e a tevékenység.

12. Következtetések

A doktori értekezésem rámutatott arra, hogy a védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme súlyosan veszélyezteti a Föld élővilágának biodiverzitását, mely közvetlen hatással lehet az emberi környezetre, a biológiai egyensúlyra, az emberiség jövőjére. Mendezekon kívül további társadalomra veszélyessége abban rejlik, hogy súlyos járulékos bűncselekmények kapcsolódnak hozzá, mint a korrupciós bűncselekmények (vesztegetés), illetve pénzmosás, melyek országok és térségek biztonságát stabilitását veszélyeztetik. Ennek megfelelően a hatékony fellépés kiemelt prioritást kell élvezzen. Az értekezésben rávilágítottam arra a tényre, hogy a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében a nemzetközi szervezett bűnözés jelentős szerepet vállal. Amikor szervezett bűnözésről írnak a nemzetközi tudományos szakirodalomban, vagy a nemzetközi szervezetek jelentéseiben a palermói egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoport fogalmat tekintik alapnak. Nehézséget okoz a jelenség elleni fellépésben, hogy a szervezett bűnözői csoport és a szervezett bűnözés fogalmát sok esetben összemossák, mintegy szinonim fogalomként tekintenek mindkettőre. Az értekezés megírásakor szembesültem azzal a ténnyel, hogy kevés konkrét olyan jelentést, vagy cikket találtam a nemzetközi szakirodalomban, ami részletesen elemezné, hogy milyen struktúrájú, munkamegosztású szervezett bűnözői csoportok vesznek részt e tevékenységben, csupán annyit írnak, hogy a szervezett bűnözés bonyolítja e tevékenységet.

Az értekezésben rávilágítottam, hogy mennyire árnyalt a kép, milyen sokféle struktúrával és munkamegosztással rendelkező szervezett bűnözői csoport létezik, melyek tevékenysége országokon, és kontinenseken átível, és sokukról, sem az eljáró rendészeti szervek, sem nemzetközi hírű kutatók nem is gondolják, hogy az Egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőhetnek.

A közhiedelemben és sajnos gyakran egyes szakemberek körében is elterjedt az a téves nézet, hogy a szervezett bűnözői csoportok merev hierarchia alapján felépülő, maffia típusú szervezetek, melyet egy keresztapa irányít, aki alatt alvezérek és katonák tevékenykednek. Amint látjuk a védett állat és növényfajok illegális kereskedelmében kevésbé jellemzőek az ilyen típusú szervezetek: vannak ugyan területek (illegális orrszarvútülök, kaviár kereskedelem) ahol tisztán jelen vannak, azonban az esetek nagy részében legális vállalatok, vagy laza szerkezetű hálózatok, illetve a három típus keveréke bonyolítja e tevékenységet. Látható, hogy a vállalati, laza hálózatban, illetve hibrid struktúrában való működés is megfelelhet a szervezett bűnözői csoportok fogalmának. Amint az értekezésben utaltam rá,

sokszor nehezebb a laza szerkezetű hálózatok elleni fellépés, egyrészt mert a hatóságok (sokszor a szakirodalom is ezen az állásponton van) szerint ezek nem szervezett bűnözői csoportok, másrészt mert egy-egy résztvevő (orvvadász, kereskedő, csempész stb.) kiesése, letartóztatása esetén a hálózat zökkenő mentesen tovább működik, hiszen könnyen pótolhatók egyes tagok. Míg a hierarchikus bűnszervezetek esetén egy-egy magasabb szinten elhelyezkedő alvezér, vagy a legmagasabb vezető kiesése okozhat zavarokat a működésben, vagy egy szervezet teljes összeomlását is eredményezheti. Nehézség továbbá az ilyen szervezetek elleni fellépés azért is, mert míg a hierarchikus szervezeteknél a tagok között szoros a kapcsolat, egymást jól ismerik, és a világszerte alkalmazott nyomozás taktikai eszközökkel (pl. vádalku) egymást buktathatják le a tagok, elindítva ezzel egy dominó effektust, mely a szervezet vezetőjéig elérhet, és a teljes szervezet összeomlását okozhatja. Ezzel szemben a laza hálózatoknál a tagok kapcsolata nagyon eseti jellegű, egymás dolgairól keveset tudnak, változó a láncolat következő tagjának személye is, így ennek köszönhetően a fentiekben vázolt taktika nem vagy nehezen kivitelezhető.

Az ilyen nemzetközi szinten működő bűnszervezetek elleni fellépésben további nehézség a határokon, kontinenseken átnyúló bűnözői kapcsolatrendszer, és az ehhez szükséges szoros bűnügyi együttműködések hiánya. A példaként felhozott sikeresen megoldott kontinenseken átnyúló nemzetközi jellegű ügyekben minden esetben szoros bűnügyi együttműködés és információcsere működött az érintett országok hatóságai között.

Ezen entitások ellen hatékony fellépés kulcsa az érintett országok szoros bűnügyi együttműködése, a bűnszervezetek struktúrájának, működésének további kutatása, elemzése, és a korrupció visszaszorítása lehetne.

Az értekezés és kutatás kezdetén az 1. hipotézisem az volt, hogy az EU területén végrehajtott lefoglalások elemzésével az eddigieken túl újabb, a szervezett bűnözés jelenlétére utaló trendek figyelhetők meg.

A korábbi fejezetekben leírtam, hogy az Európai Unió területére való illegális behozatal és kivitel tekintetében végrehajtott lefoglalások alapján milyen analíziseket végeztek egyes kutatások során, és azokból milyen következtetéseket vontak le. Ezen megállapítások szerint az EU célországnak és tranzitországnak tekinthető a kaviár, korallok, egyes teknősfélék, papagájok, illetve a hagyományos kínai orvosláshoz (traditional chinese medicin) köthető, illetve egyéb növényi és állati származékot tartalmazó gyógyhatású termékek vonatkozásában.

Forrásországgként merül fel az üvegápolna, és bizonyos védett madárfajok (sólymok) vonatkozásában.

Jelen értekezésben leírt kutatásom újabb tendenciákat tárt fel az EU-t érintő nemzetközi illegális vadvilági kereskedelemben.

A nemzetközi illegális elefántcsontkereskedelemben korábbi lefoglalási adatok szerint a megmunkált elefántcsont import termékként érkezett Afrikából az EU területére. A kutatási eredmények szerint a 2015-2020 közötti években 27 esetben foglaltak le megmunkált elefántcsontot (szobrok) átlagosan 4,34 kg-ot, és valamennyi esetben postai csomagként kísérelték meg az illegális szállítást, illetve a célország Kína volt. Mindez mutatja, hogy az EU az internetes nemzetközi kereskedelem egyik fő forrásának tekinthető, ezért az EU egyes tagállamainak rendészeti szerveinek feladata az egyes hirdetések kiszűrése, a hirdető és a raktározott elefántcsont felderítése, továbbá az EU és Kína, mint célország közötti fokozott bűnügyi együttműködés kiépítése.

Célországgként említi az EU-t több kutatás, különböző olyan gyógyhatású készítmények tekintetében, melyek tartalmaznak védett növényi vagy állati származékokat. Megállapítottam, hogy rendszeresen és nagyobb mennyiségben érkeznek tengeri csikóhal vagy orvosi pióca kivonatot tartalmazó készítmények illegálisan közúton Lengyelországba Ukrajnából, mely útvonal eddig korábban nyilvánosságra hozott jelentésekben, kutatási anyagokban nem szerepelt.

Egyáltalán nem említik kutatások, jelentések az amerikai kontinensen élő vörös hiúz (línx rufus) mint az EU területére importált nemzetközi illegális kereskedelemben érintett fajt. Kutatásom szerint a vörös hiúz bundáját a vizsgált időszakban 17 esetben foglaltak le átlagosan 20,6 kg-ot. A lefoglalt mennyiségek száma kereskedelmi mennyiségre utal. Minden esetben a forrásország az Amerikai Egyesült Államok míg a célország Görögország volt.

Összességében valamennyi tendencia arról tanúskodik, hogy az EU országaiba irányuló és onnan kiinduló átlagos lefoglalási mennyiség magas, kereskedelmi mennyiségű. Mindezek arra engednek következtetni, hogy az EU-ba irányuló vagy onnan származó védett fajokkal nem egyedi jellegű, kis mennyiségű csempésztevékenység, hanem rendszeres, visszatérő kereskedelmet folytatnak egyes személyek vagy csoportok. További kutatást igényel annak tisztázása, hogy az illegális kereskedelem mögött egyazon, vagy több csoport, vagy csak egyének állnak-e. A kérdés megválaszolása fontos, hiszen, ha egy vagy több csoport végzi

rendszeres haszonszerzési célból e tevékenységet a szervezett elkövetés merül fel. A lefoglalási adatok továbbá rámutatnak a már ismert problémára a tevékenység globális jellegére.

A 2. hipotézis szerint hazánk a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok által elkövetett illegális állat- és növénykereskedelemben érintett, mint cél, tranzit, vagy forrásország.

A kutatás alapfogalmaként a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmát használtam. A beszerzett statisztikai adatok, megvizsgált bűnügyi iratok és lefolytatott szakértői interjúk szerint hazánk elsősorban cél és tranzitországgként érintett, és ezekben az ügyekben megfigyelhető a szervezett bűnözői csoportok jelenléte.

Célországként szerepel hazánk az illegális online kereskedelem útján beszerezhető termékek vonatkozásában. Elsősorban a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren lefoglalt illegális állat- és növény termékek és keletkezett bűnügyek vonatkozásában voltak kimutathatók nemzetközi szervezett bűnözői csoportok jelenlétére utaló adatok. A bűnügyekben lefoglalt termékek mindegyike a CITES egyezmény hatálya alá tartozó növényi származékot tartalmazó gyógyhatású készítmények, illetve az egyezmény hatálya alá tartozó hullók bőréből készült ruházati termékek, és kiegészítők. Fontos tény emellett az is, hogy az általam vizsgált ügyekben a konkrét fajok vonatkozásában egyik forrásország sem tett fenntartást a CITES egyezményre vonatkozóan, és konkrét esetekben sem kiviteli, sem behozatali engedélyek nem álltak rendelkezésre, azaz büntetendő cselekménynek minősül az ilyen termékekkel való nemzetközi kereskedelem a forrásországban is.

Mindegyik ügyben legálisan bejegyzett gazdasági társaságok kereskednek nemzetközi szinten illegálisan, az online tér adta lehetőségek kihasználásával. Ez kriminológiai szempontból a gazdasági társaságok keretei közötti elkövetett vállalati bűnözésnek felel meg.

Büntetőjogi szempontból vizsgálva a jelenséget (amint azt a vonatkozó fejezetben is kifejtettem) kijelenthető, ha egy legálisan bejegyzett gazdasági társaság tevékenységével bűncselekményeket követ el anyagi haszonszerzési céllal, az megfelel a szervezett bűnözői csoport fogalmának. A gazdasági társaság tagjairól kijelenthető, hogy tevékenységüket a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport keretei között fejtik ki, és az egyezményben vállalt kötelezettségeknek megfelelően a részes államoknak (forrásország, tranzitország, célország) jogalkotási, és jogalkalmazási, nemzetközi együttműködési (rendészeti, igazságszolgáltatási) kötelezettségei merülnek fel.

A kutatásom során feltárt másik jellemző tendencia a védett madarak nemzetközi illegális kereskedelme egyes kelet európai országok (elsősorban Románia) és Olaszország között, melyben hazánk a tranzitország szerepét tölti be. A vizsgált bűnügyek és lefolytatott szakértői interjúk arra engednek következtetni, hogy a jelenséggel foglalkozó határokon átnyúló csoportos elkövetés a lazábban szervezett hálózatok (szervezetlen hálózatok) fogalmába tartozik kriminológiai szempontból. Egyes ügyek tekintetében egyébként a hierarchikus jellegű bűnszervezet jelenlétére utaló jelek vannak.

Büntetőjogi szempontból ezeknél az ügyeknél is meg lehet állapítani, hogy a csoportos elkövetési formák az egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmába beilleszthetők. Egyik ügyben a magyar büntető törvénykönyvben foglalt bűnszervezet gyanúja is fennáll.

A nemzetközi illegális hóvirágcsempészetben Magyarország tranzitszerepet tölt be. A hóvirág (*galanthus nivalis*) a CITES II függelékében szereplő növényfaj, melyet illegálisan szállítottak a vizsgált időszakban Ukrajnából jellemzően Olaszországba közúton. A kutatás során beszerzett adatok alapján megállapítható, hogy nagyjából vágott formában történt a virágok szállítása, az esetek nagy részében nagyobb, kereskedelmi mennyiségben. A konkrét szervezetséget nem sikerült a kutatás során feltárni, azonban további kutatási irányokat jelölnek ki az eddigi eredmények.

Az értekezés 3. hipotézise szerint a magyar büntető törvénykönyvben definiált bűnszervezet fogalom a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmánál jóval szűkebb, így a magyarországi nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben érintett csoportos elkövetési formákra nem alkalmazható.

Mint azt korábbi fejezetekben és itt is ismerttettem a feltárt kutatási eredmények szerint hazánk mint cél és tranzitország szerepel a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben, és a csoportos elkövetési formák (vállalati bűnözés, szervezetlen hálózatok) mindegyikére ráilleszhető a szervezett bűnözői csoport fogalom, ugyanakkor nem illeszhető mindegyikre a hatályos magyar Btk. bűnszervezet fogalma.

A Büntető Törvénykönyv 2019-es módosításával beemelt új fogalmak (hierarchikusan szervezett, konspiráltan működő) jelentősen szűkítették a bűnszervezet alkalmazási lehetőségeit. Álláspontom szerint ezzel számtalan a szervezett bűnözői csoport által elkövetett bűncselekmény elleni hatékony és következetes fellépést nehezítették meg, amelyek kriminológiai értelemben a szervezett bűnözés részét képezik. A hazai jogalkotás e csoportok

jogi minősítését egy szinttel lejjebb az enyhébb jogkövetkezményekkel járó bünszövetség szintjére helyezte.

Az értekezés 4. hipotézise szerint a nemzetközi információcsere a magyarországi ügyekben alapvetően nem jellemző, a külföldi szálak nem kerülnek felderítésre.

A kutatásom során valamennyi vizsgált bűnügy nemzetközi jellegű, vagyis a forrásország, vagy a célország Magyarországon kívüli.

Az általam vizsgált ügyek vonatkozásában kijelenthetem, hogy a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren megvizsgált ügyek egyikében sem volt semmi nyoma annak, hogy az eljáró magyar nyomozó hatóság bármely másik érintett külföldi nyomozóhatósággal, vagy más nemzetközi bűnügyi együttműködést biztosító szervezettel (Interpol, Europol) felvette volna a kapcsolatot.

Holott légi úton rendszeres jelleggel online rendelések alapján érkeztek visszatérően, ugyanazon országokból (India, USA) különböző nemzetközi védettség alatt álló állati- vagy növényi termékek, melyet az adott országban legálisan bejegyzett gazdasági társaság forgalmaz vagy gyárt. A nemzetközi információcsere mindenképpen indokolt lett volna, vagy legalább egy jelzést küldeni valamely nemzetközi bűnügyi együttműködést biztosító rendőri szervnek (Interpol, Europol).

Kijelenthető ugyanígy a nemzetközi bűnügyi információcsere hiánya a közúton hazánk területén áthaladó illegális csempészet vonatkozásában is, az értekezésben tárgyalt két területen (védett madarak és hóvirág). Kivételes pozitív példa ugyanakkor a Makói Rendőrkapitányságon korábban folyamatban volt egyik ügy, melyben Romániából Olaszországba csempészték védett madarakat hazánk érintésével. Az ügyben az eljáró nyomozóhatóság által kezdeményezett jogsegély is hozzájárulhatott egy nemzetközi szinten működő hálózat leleplezésére.

Az értekezés 5. hipotézise szerint hazánkban jellemzően nem az ún. klasszikus, hierarchikus bünszervezetek érintettek a védett fajok nemzetközi illegális kereskedelmében, hanem vállalati bűnözői csoportok és szervezetlen hálózatok.

A hierarchikus bünszervezetek jellemzői: egy személyi vezetés, tisztán meghatározható hierarchia, erős belső fegyelem, szigorú belső szabályok, a szervezet egy névről ismert (pl. *cosa nostra*), gyakori az erős társadalmi vagy etnikai kapcsolat a tagok között, az erőszak alapvető jellemzője az aktivitásnak, illetve a szervezet gyakran teljes befolyás és ellenőrzés alatt tart egy meghatározott földrajzi területet (UNODC 2010).

Vállalati bűnözés azon jogellenes és káros cselekmények összessége, melyeket egy cég alkalmazottai követnek el egyéni vagy a cég érdekeinek előmozdítása érdekében (Friedrich 2010).

Szervezetlen hálózatok azok a csoportok, melyek több országot érintően végzik a különböző védett fajok kereskedelmét, csempészetét: például a csempész apparátus, melynek összetétele gyakran változik, néha ideiglenes. Az ilyen csempész hálózatok tagjainak személye, összetétele nem állandó, a láncolat egyes tagjai közötti kapcsolat laza. A csoport rugalmasan reagál a különböző társadalmi-gazdasági, politikai és ökológiai változásokra ezzel keresi a lehetőséget az illegális tevékenységének minél hatékonyabb és jövedelmezőbb kifejtésére

A nemzetközi kutatások eredményei is rámutatnak arra, hogy általában a nemzetközi szervezett bűnözői csoportok a legkülönbözőbb formában, struktúrával, létszámmal, működési időperiódussal, tevékenységi formával jöttek létre.

Ezek a csoportok előfordulnak a közismert „maffia” struktúrájú merev bünszervezetektől a laza, rugalmas felépítésű transzkontinentális hálózatokig egyaránt. Valamely bünszervezet teljes befolyást ér el a politikai hatalomban, mások kevésbé, vagy egyáltalán nem. Egyes csoportosulások a legális gazdasági élet felett átvehetik az irányítást, azt jelentősen befolyásolhatják, míg néhányuk inkább csak behatol a pénzmosási tevékenységével. Némelyik csoport lételeme a korrupció, míg másoknak kevésbé. Létszámuk szintén változó lehetnek több száz tagot számláló (ez a ritkább), vagy csupán pár tucatnyian. Ugyanígy a működési időperiódusok is jelentősen eltérnek (több év vagy csupán pár hónap). Ezek az eltérések sokszor nem csak a különböző földrajzi területen létrejött szervezetekre jellemző, egy országon belül létrejött szervezeteknél is megfigyelhető a sokféleség. Az eltérőség ellenére közös vonásuk, hogy valamennyi ilyen csoportosulás (általában súlyos) bűncselekményeket követ el, melyek révén minél nagyobb profitot, befolyást akar szerezni (Szendrei, 2018, 88). A szervezett csoportokban való bűnelkövetés veszélyei abban rejlenek, hogy egyrészt képes destabilizálni egyes államok nemzetbiztonságát, jogrendjét, és gazdasági rendszerét (Kozlowsky 2018, 59), másrészt az elkövetők elleni fellépés kriminalisztikai kihívások elé állítja a bűnüldöző hatóságokat is, jelentősen megnehezítve egyes nyomozások eredményességét (Bócz 2008, 11).

A hazánkat érintő nemzetközi jellegű természetkárosítási ügyekben, melyeket szervezett bűnözői csoportnak minősülő entitások követek el, kijelenthető, hogy a hipotézisemnek megfelelően nem klasszikus hierarchikus irányítás alatt álló maffia szervezetek, hanem

külföldön működő vállalatok, gazdasági társaságok (vállalati bűnözés), illetve lazán szervezett hálózatok (szervezetlen hálózatok) követték el.

A 6. hipotézis szerint a Magyarországot érintő nemzetközi illegális védett állat és növénykereskedelem nem kapcsolódik olyan más szervezett bűnözéshez kapcsolódó bűncselekmény, melyek a nemzetközi kutatások szerint általában, globálisan jellemzők.

A nemzetközi kutatások szerint a határokon átnyúló illegális vadkereskedelemhez más a szervezett bűnözéssel kapcsolatba hozható bűncselekmény is szorosan kapcsolódik: korrupciós bűncselekmények, pénzmosás, más illegális termékekkel való kereskedelem (drog, fegyver, emberkereskedelem), erőszakos bűncselekmények stb. (Anagnostou & Doberstein, 2021)

A felvett interjúk és a megtekintett bűnügyek alapján ennek a hazánkat érintő ügyekben egyértelmű jelét nem tapasztaltam.

13. Javaslatok

Az Európai Unió a 2015-2021-es majd a 2021-et követő jelenlegi ciklusban EMPACT prioritássá tette a vadon élő állat és növényfajokkal kapcsolatos bűncselekmények elleni fellépést. A saját kutatási eredményeim is igazolják, hogy a szervezett bűnözés a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében jelen van az Európai Unióban és Magyarországon is, vagyis mindenképpen üdvözlendő, hogy a probléma súlyát felismerve kiemelt területként kezelik.

Az EU tekintetében a lefoglalási adatok alapján végzett kvantitatív elemzésem újabb olyan tendenciákat, területeket tárt fel, melyek kereskedelmi tevékenységre, és a szervezett bűnözői csoportok részvételére utalnak. Ezek alapján indokolt látom egyrészt a feltárt jelenségek további kutatását, és elemzését (nem csupán kutatói, hanem bűnelemzői, bűnüldözői szinten is), illetve további kvantitatív módszeren (lefoglalási adatokon) alapuló elemzések készítését. Jóllehet a különböző bűnügyi területeken előforduló módszerek, tendenciák feltárására irányulóan alkalmazzák az ún. SOCTA kérdőíveket, de ez a kérdőív jellemzően nem kvantitatív alapú kutatási módszer.

Feltártam a kutatásomban, hogy a nemzetközi szinten működő szervezett bűnözői csoportok vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos illegális tevékenysége érinti hazánkat, elsősorban mint cél és tranzitország, azonban ezen ügyek nagy része nem kap kellő prioritást. Egyrészt hatásköri szabályok alapján ezek a bűnügyek a helyi rendőri nyomozóhatóságok előtt folynak, másrészt részben ennek következtében a nemzetközi információcsere, nemzetközi szálak felderítése elmarad.

A nemzetközi repülőtéren, vagy közúti hatátkelőhelyeken lefoglalt védett fajokkal kapcsolatban indult nyomozások a helyi (vagy RRI) nyomozó hatóságok hatáskörébe kerülnek a jelenleg hatályos hatásköri rendelet alapján.

A KR NNI hatáskörébe csak akkor kerülhet a bűncselekmény nyomozása, ha „bűnszervezetben történő elkövetésének gyanúja esetén ... ha az annak alapjául szolgáló bűncselekménynek - a 2006. évi CI. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény 3. cikk (2) bekezdésében meghatározott - nemzetközi jellege van (a továbbiakban: nemzetközi jelleg)”.

A Rendelet alapján először is teljes mértékben kieshet a KR NNI hatásköréből minden olyan bűnügy nyomozása mely „csak” a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának felel meg, a magyar Btk-nak nem. Másrészt nem tisztázott mit értünk „bűnszervezetben történő

elkövetésének gyanúja” alatt: a megalapozott gyanú vagy egyszerű gyanú is elegendő, milyen szinten legyen bizonyított az ügyben a bűnszervezet fennállása.

Mindenképpen indokolt lenne, hogy a nemzetközi szervezett bűnözői tevékenységre specializálódott Nemzeti Nyomozó Iroda hatáskörébe helyezni a nyomozást ezekben az ügyekben, természetesen a környezeti bűnözéssel foglalkozó egység létszámemelése mellett. Megoldás lehetne a hatáskörin normák változatlanul hagyása mellett a helyi rendőri szervek megerősítése létszámában és technikában, azért, hogy ilyen jellegű ügyekben a gyors nemzetközi információcsere alkalmazásával hatékonyabban fel tudjanak lépni.

Megállapítottam azt is, hogy a magyar büntetőjog bűnszervezet fogalma jelentősen szűkebb a nemzetközi egyezményekben (palermói egyezmény, EU kerethatározat) foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmánál. A 2019-es Btk. módosítással jelentősen leszűkítette a jogalkotó azon entitások körét melyekre alkalmazható lenne, ezért mindenképpen megfontolást igényel a jogalkotó részéről a bűnszervezet régi, tágabb fogalmának visszaállítása.

Ismeretes, hogy hatályos szabályozásunk a szervezett elkövetés értékelésére kétlépcsős értékelési lehetőséget ad: bűnszervezet és bűnszövetség, mindkét esetben súlyosabb jogkövetkezményeket helyezvén kilátásba a szervezett, csoportos elkövetés fokozottabb veszélyére tekintettel. Így ebből a szempontból nem tűnik indokoltnak a bűnszervezet fogalmának tágítása. Azonban bűnszövetségben való elkövetés esetén a jogalkotó jóval enyhébb jogkövetkezményeket helyez kilátásba, mint bűnszervezetben való elkövetés esetén (pl. bűnszervezet esetén: büntetési tétel felső határának kétszeresére emelése, vagyonekobzás esetén a bizonyítási teher megfordulása stb.). Ráadásul a Btk. Különös Részében külön minősített esetként a természetkárosítás bünteténél nem tünteti fel a törvény.

Megoldás lehetne, ha a jogalkotó a természetkárosítás bünteténél a bűnszövetségben való elkövetést külön minősített esetként tüntetné fel.

További probléma, hogy a természetkárosítás bünteténél alapesete csupán három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A palermói egyezmény szerint ugyanis *„szervezett bűnözői csoport: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”*.

Amint az értekezésből kitűnik a hazánkat is érintő nemzetközi szinten, több ember részvételével, szervezeten elkövetett természetkárosítás bűncselekmények, a csoportos elkövetés struktúrája alapján beleillenek az egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmába, egyedül az egyezményben foglalt „súlyos bűncselekmény” feltétel hiányzik. Az egyezmény szerint: *„súlyos bűncselekmény: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás”*. Hatályos büntető törvénykönyvünk szerint az alapeseti tényállás három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, vagyis megfontolás tárgyát képezhetné a büntetési tétel súlyosságának emelése.

Irodalomjegyzék

- Albanese, J. S., & Reichel, P. L. (Szerk.). (2014). *Transnational organized crime: An overview from six continents*. SAGE.
- Alexander, K. (2014). *The Lacey Act: Protecting the Environment by Restricting Trade* (CRS Report Sz. R42067; o. 1–23). Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R42067.pdf>
- Aloysius, S. L. M., Yong, D. L., Lee, J. G., & Jain, A. (2020). Flying into extinction: Understanding the role of Singapore's international parrot trade in growing domestic demand. *Bird Conservation International*, 30(1), 139–155.
- ALVES, R. R. N., LIMA, J. R. D. F., & Araujo, H. F. P. (2013). The live bird trade in Brazil and its conservation implications: An overview. *Bird Conservation International*, 23(1), 53–65.
- Alves, R. R. N., & Rosa, I. L. (2010). Trade of Animals Used in Brazilian Traditional Medicine: Trends and Implications for Conservation. *Human Ecology*, 38(5), 691–704. <https://doi.org/10.1007/s10745-010-9352-0>
- Anagnostou, M. (2021). Synthesizing knowledge on crime convergence and the illegal wildlife trade. *Environmental Challenges*, 5, 100222. <https://doi.org/10.1016/j.envc.2021.100222>
- Anagnostou, M., & Doberstein, B. (2021). Illegal wildlife trade and other organised crime: A scoping review. *Ambio*. <https://doi.org/10.1007/s13280-021-01675-y>
- Andreas, P., & Greenhill, K. M. (2011). *Sex, drugs, and body counts: The politics of numbers in global crime and conflict*. Cornell University Press.
- Antal, A. (2011). Az új Alaptörvény környezetvédelmi filozófiája. *Közjogi Szemle*, 4, 43–51.
- Arih, A., Boljesic, R., & Mavri, U. (2008). *Report on the attempts of smuggling of wild birds into the Republic of Slovenia 2002-2006* (o. 1–104). Environmental Agency of the Republic Slovenia.
- Arroyo-Quiroz, I., & Wyatt, T. (2019). Wildlife Trafficking between the European Union and Mexico. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 8(3), 23–37. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v8i3.1243>
- Ash, L. (2020). A Falconry Timeline. *The Modern Apprentice*. <https://www.themodernapprentice.com/history.htm>
- B. Clinard, & Yeager, P. (1981). Corporate crime. *Journal of Criminal Justice*, 9, 253–255. [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(81\)90075-1](https://doi.org/10.1016/0047-2352(81)90075-1)
- Bándi Gyula. (2011). *Környezetjog*. Szent István Társulat.
- Batt, C., Feltham, J., & Becker, D. (2017). *Enhancing the Detection, Investigation and Disruption of Illicit Financial Flows from Wildlife Crime* [Research report]. Asia/Pacific Group on Money Laundering, United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/2017/FINAL_-_UNODC_APG_Wildlife_Crime_report.pdf
- BBC. (2012, február 24). *Tropical fish plot cocaine smugglers jailed*. <https://www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-17143653>
- Beltrame, A., & Borsoi, C. (2019, december 19). Bracconaggio, scatta un arresto in provincia. *Il Gazzettino.it*. https://www.ilgazzettino.it/pay/pordenone_pay/bracconaggio_scatta_un_arresto_in_provincia-4940366.html
- BirdLife-International. (2008). *State of the world's birds: Indicators for our changing world*.
- BirdLife-International. (2019). *Data Zone: BirdLife Data Zone*. <http://datazone.birdlife.org/species/results?thrlev1=&thrlev2=&kw=&fam=67&gen=0&spc=&cmn=®=2&cty=100&incvag=Y>
- Block, A. A., & Chambliss, W. J. (1981). *Organizing crime* (Köt. 13). Elsevier New York.

- Boekhout van Solinge, T. (2013). *The Illegal Exploitation of Natural Resources*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199730445.013.024>
- Brick, K., Muchapondwa, E., & Visser, M. (2014). Abalone poaching, methamphetamine use, criminal activity in South Africa and the associated implications for resource management. *University of Cape Town*.
- Budiani, I., & Raharningrum, F. (2018). *Illegal online trade in Indonesian parrots*. The Global Initiative Against Transnational Organized Crime.
- California Man Sentenced to 27 Months in Prison for the Sale of Black Rhinoceros Horns*. (2018). Department of Justice. <https://www.justice.gov/opa/pr/california-man-sentenced-27-months-prison-sale-black-rhinoceros-horns>
- Cardador, L., Tella, J. L., Anadón, J. D., Abellán, P., & Carrete, M. (2019). The European trade ban on wild birds reduced invasion risks. *Conservation Letters*, 12(3), e12631.
- Cart, T. W. (1973). The Lacey Act: America's first nationwide wildlife statute. *Forest History Newsletter*, 17(3), 4–13.
- Chang, C.-H., Jang-Liaw, N.-H., Lin, Y.-S., Fang, Y.-C., & Shao, K.-T. (2013). Authenticating the use of dried seahorses in the traditional Chinese medicine market in Taiwan using molecular forensics. *Journal of Food and Drug Analysis*, 21(3), 310–316. <https://doi.org/10.1016/j.jfda.2013.07.010>
- Chiszar, D., Smith, H. M., & Costain, W. D. (1992). Reptiles in association with illicit drugs. *Bull Chic Herpetol Soc*, 27, 1–16.
- Cho, B.-S. (2000). Emergence of an International Environmental Criminal Law? *UCLA Journal of Environmental Law and Policy*, 19(1). <https://doi.org/10.5070/L5191019216>
- Christy, B. (2014). Convicted Drug Dealer Indicted for Selling Rhino Horns. *National Geographic*. <https://www.nationalgeographic.com/news/2014/4/140417-rhino-horn-drugs-weapons-cartel-arrest-smuggling/>
- Cook, D., Roberts, M., & Lowther, J. (2002). *The International Wildlife Trade and Organised Crime: A Review of the Evidence and the Role of the UK*. World Wide Fund for Nature.
- Curtis, G., Hudson, R., Elan, S., & Kollars, N. (2002). Transnational activities of Chinese crime organizations. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/DOI: 10.1007/s12117-002-1011-4>
- Damania, R. (2002). Environmental controls with corrupt bureaucrats. *Environment and Development Economics*, 7(3), 407–427.
- D'Cruze, N., Singh, B., Mookerjee, A., Harrington, L. A., & Macdonald, D. W. (2018). A socio-economic survey of pangolin hunting in Assam, Northeast India. *Nature Conservation*, 30, 83–105. <https://doi.org/10.3897/natureconservation.30.27379>
- De Boer, J., & Bosetti, L. (2015). *The crime-conflict "nexus": State of the evidence*. 5(9), 1–25.
- Denoeux, G. P. (2007). Corruption in Morocco: Old Forces, New Dynamics and a Way Forward. *Middle East Policy*, 14(4), 134–151. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4967.2007.00329.x>
- Devlin, P. (2016, augustus 4). Police find 154kg of meth worth \$115million hidden inside timber logs in a sea container that arrived in Australia from Africa. *Daily Mail On-Line*. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3723417/BARK-ing-mad-drug-bust-Police-154kg-meth-worth-115-million-hidden-inside-timber-logs-sea-container-arrived-Australia-Africa.html>.
- Diplomat received rhino horns. (2009). *Earth Organization*. <https://www.earthorganization.org/diplomat-received-rhino-horns/>
- Doom, J. (2019). *7.5 tons of ivory, pangolin scales seized in Vietnam*. <https://abcnews.go.com/International/75-tons-ivory-pangolin-scales-seized-vietnam/story?id=63708125>

- Dubinsky, V. I. (2007). How Bad Boys Turn Good: The Role of Law in Transforming Criminal Organizations into Legitimate Entities by Making Rehabilitation an Economic Necessity. *DePaul Business & Commercial Law Journal*, 379–426.
- Duffy, R. (2010). *Nature crime: How we're getting conservation wrong*. Yale University Press.
- Dupuy, K. E. (2017). Corruption and elite capture of mining community development funds in Ghana and Sierra Leone. In A. Williams & P. Le Billon, *Corruption, Natural Resources and Development* (o. 69–79). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785361203.00012>
- Dwyer, M. B., Ingalls, M. L., & Baird, I. G. (2016). The security exception: Development and militarization in Laos's protected areas. *Geoforum*, 69, 207–217.
- Economic and Social Council United Nations. (2003). *Illicit trafficking in protected species of wild flora and fauna* (ECOSOC Resolution 2003/27; o. 1–2). ECOSOC. <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/documents/2003/resolution-2003-27.pdf>
- Elizabeth Claire Alberts. (2020). *Malaysian authorities seize record 6 tons of African pangolin scales*. <https://news.mongabay.com/2020/04/malaysian-authorities-seize-record-6-tons-of-african-pangolin-scales/>
- Eloff, C. (2012). Rhino poaching in South Africa: Is it a losing battle? *PositionIT*, 57–62.
- Environment Intelligent Agency. (2014). *ROUTES OF EXTINCTION: The corruption and violence destroying Siamese rosewood in the Mekong* (o. 1–26).
- European Commission. (2014). *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT on the EU Approach against Wildlife Trafficking*. European Commission. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0064&from=EN>
- European Commission. (2017). *A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, AZ EURÓPAI TANÁCSNAK ÉS A TANÁCSNAK* (COM(2017) 213 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0213&from=EN>
- European Commission. Directorate General for the Environment. (2011). *A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK* (COM/2011/0244). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:52011DC0244>
- European Parliament. Directorate General for Internal Policies of the Union. (2016). *Wildlife crime*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2861/830114>
- European Police Office. (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2813/97295>
- EUROPOL. (2011). *EUROPEAN ORGANISED CRIME GROUPS ACTIVE IN TRAFFICKING ENDANGERED SPECIES*. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/european-organised-crime-groups-active-in-trafficking-endangered-species>
- Europol. (2013). *SOCTA 2013: EU serious and organised crime threat assessment*. EUROPOL.
- EUROPOL. (2020). *28 BIRD TRAFFICKERS NETTING €1 MILLION PER YEAR ARRESTED IN SPAIN*. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/28-bird-traffickers-netting-%E2%82%AC1-million-year-arrested-in-spain>
- EUROPOL. (2021). *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) Identifying the priorities in the fight against major crime*. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/socta-report>
- EUROPOL. (2022a). *Az EUROPOL-ról*. <https://www.europol.europa.eu/about-europol:hu>
- EUROPOL. (2022b). *EU Policy Cycle—EMPACT 2022+ Fighting crime together*. EU Policy Cycle - EMPACT EMPACT 2022+ Fighting crime together

- FAO. (2011). *International trade in wild birds, and related bird movements, in Latin America and the Caribbean*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/3/i0708e/i0708e.pdf>
- Farkas Csamangó Erika, Szegedi Tudományegyetem, & Jellemzős Jogtudományi Kar. (2014). *Környezetjogi szabályozások: Egyetemi jegyzet*. Szegedi Tudományegyetem Jellemzős Jogtudományi Kar : JATEPress.
- FATF. (2020). *Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade*. Financial Action Task Force.
- Felson, M. (2006). *Crime and nature*. Sage Publications.
- Finckenauer, J., & Waring, E. (1996). Russian Emigré Crime in the United States: Organized crime or crime that is organized? *Transnational organized crime*, 2(2–3), 139–140.
- Foster, S. J., Kuo, T.-C., Wan, A. K. Y., & Vincent, A. C. J. (2019a). Global seahorse trade defies export bans under CITES action and national legislation. *Marine Policy*, 103, 33–41. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2019.01.014>
- Foster, S. J., Kuo, T.-C., Wan, A. K. Y., & Vincent, A. C. J. (2019b). Global seahorse trade defies export bans under CITES action and national legislation. *Marine Policy*, 103, 33–41. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2019.01.014>
- Fowler, A. J., Lodge, D. M., & Hsia, J. F. (2007). Failure of the Lacey Act to protect US ecosystems against animal invasions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 5(7), 353–359. [https://doi.org/10.1890/1540-9295\(2007\)5\[353:FOTLAT\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1890/1540-9295(2007)5[353:FOTLAT]2.0.CO;2)
- Fredriksson, P. G., & Svensson, J. (2003). Political instability, corruption and policy formation: The case of environmental policy. *Journal of Public Economics*, 87(7–8), 1383–1405. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(02\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00036-1)
- Friedrichs, D. O. (2010). *Trusted criminals: White collar crime in contemporary society* (4th ed). Wadsworth Cengage Learning.
- Gastrow, P. (2001). Triad Societies and Chinese Organised Crime in South Africa. *Organised Crime and Corruption Programme*, 1–8. <https://media.africaportal.org/documents/paper48.pdf>
- Goga, K. (2014). The illegal abalone trade in the Western Cape. *Institute for Security Studies Papers*, 2014(261), 12.
- Gombos, K., & Sziebig, O. (2020). Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai. In *Társadalmi fenntarthatóság* (o. 1897–2032). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Gomez, L., Leupen, B., & Hwa, T. (2016). The trade of African pangolins to Asia: A brief case study of pangolin shipments from Nigeria. *Traffic Bulletin*, 28(1), 3–5.
- Gounev, P., & Ruggiero, V. (2014). *Corruption and organized crime in Europe: Illegal partnerships*. Routledge.
- Görgényi, I. (2002). A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 10, 39–50.
- Griffiths, A. D. (1999). Demography and home range of the frillneck lizard, *Chlamydosaurus kingii* (Agamidae), in northern Australia. *Copeia*, 1089–1096.
- Hajdúchová, A. (2020, május 4). Wildlife and Forest Crime on the Rise Globally, and in CEE. *Global S&T Development Trend Analysis Platform of Resources and Environment*.
- Harnberger, G. G., & Zsigmond, C. (2020). A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának vámhatósági ellenőrzése. *Magyar Rendészet*, 20(1), 45–66. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.1.3>
- Harrington, L. A., D’Cruze, N., & Macdonald, D. (2018). Rise to fame: Events, media activity and public interest in pangolins and pangolin trade, 2005–2016. *Nature Conservation*, 30, 107.
- Hegyaljai, M. (2014). Az EMPACT mint rendészeti válasz az európai bűnözésre. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 15, 127–134.

- Heinrich, S. (2017). *The global trafficking of pangolins: A comprehensive summary of seizures and trafficking routes from 2010-2015*. Traffic.
- Human Right Watch. (2013). *Letting the Big Fish Swim: Failures to Prosecute High-Level Corruption in Uganda*. Human Right Watch. <https://www.hrw.org/report/2013/10/21/letting-big-fish-swim/failures-prosecute-high-level-corruption-uganda>
- Humble, N. (2017). *Mediterranean Travels: Writing Self and Other from the Ancient World to the Contemporary*. <http://www.myilibrary.com?id=1054303>
- Hübschle, A. (2016). Security coordination in an illegal market: The transnational trade in rhinoceros horn. *Politikon*, 43(2), 193–214. <https://doi.org/10.1080/02589346.2016.1201377>
- Ilona Görgényi. (1995). The Protection of the Environment by Criminal Law. *Acta Jur. Hng.*, 37, 189.
- Infield, M., & Namara, A. (2001). Community attitudes and behaviour towards conservation: An assessment of a community conservation programme around Lake Mburo National Park, Uganda. *Oryx*, 35(1), 48–60. <https://doi.org/10.1046/j.1365-3008.2001.00151.x>
- Interpol. (2012). *INTERPOL's largest operation combating illegal ivory trafficking targets criminal syndicates*. Interpol.
- INTERPOL. (2012, július 25). *Thousands arrested in INTERPOL operation targeting illegal trade in birds*. <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2012/Thousands-arrested-in-INTERPOL-operation-targeting-illegal-trade-in-birds>
- Interpol. (2015). *Environmental crime and its convergence with other serious crimes*. Interpol Lyon.
- INTERPOL. (2022a). *What is INTERPOL?* <https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL>
- INTERPOL. (2022b). *Wildlife crime*. <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Wildlife-crime>
- INTERPOL, & UNEP. (2016). *STRATEGIC REPORT ENVIRONMENT, PEACE AND SECURITY A CONVERGENCE OF THREATS*. <https://globalpact.informea.org/sites/default/files/documents/MON-091234.pdf>
- Inzelt, É. (2018). Rendészeti és igazságügyi szervek együttműködése illetve a közöttük lévő információáramlás a szervezett bűnözéses ügyek nyomozati munkájában. In L. Frigyer (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból: Köt. II.* (o. 8–30). Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar. https://bba.uni-nke.hu/document/bba-uni-nke-hu/BBA_Tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_II_.pdf
- Inzelt, É., & Bezsenyi, T. (2021). *A vállalati bűnözés jellemzőinek megértése: Elméleti megfontolások és empirikus kutatás eredményei alapján*. https://www.eltereader.hu/media/2021/04/Inzelt-Bezsenyi-A-vallalati-bunozes_web.pdf
- Irland, L. C. (2008). State Failure, Corruption, and Warfare: Challenges for Forest Policy. *Journal of Sustainable Forestry*, 27(3), 189–223. <https://doi.org/10.1080/10549810802219963>
- IUCN. (é. n.). <https://www.iucn.org/about-iucn>
- Jepson, P., & Ladle, R. J. (2005). Bird-keeping in Indonesia: Conservation impacts and the potential for substitution-based conservation responses. *Oryx*, 39(04), 442. <https://doi.org/10.1017/S0030605305001110>
- Karsai, K. (2020). *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. Évi C. törvényhez*. Wolters Kluwer Kiadó. Budapest.
- Katalin Tilki. (2004). A környezetvédelem és büntetőjogi megjelenése. *Ügyészek Lapja*, 3, 50.

- Katzner, T. E. (2005). Corruption—a double-edged sword for conservation? A response to Smith & Walpole. *Oryx*, 39(3), 260–262. <https://doi.org/10.1017/S0030605305000748>
- Kazmar, J. P. (2000). The international illegal plant and wildlife trade: Biological genocide. *UC Davis J. Int'l L. & Pol'y*, 6, 105.
- Kecse-Nagy, K. (2011). *Trade in sturgeon caviar in bulgaria and romania: Overview of reported trade in caviar, 1998-2008*. Traffic Europe.
- Knapp, A., Kitschke, C., & von Meibom, S. (2006). *Proceedings of the International Sturgeon Enforcement Workshop to Combat Illegal Trade in Caviar*. https://ec.europa.eu/environment/archives/cites/2006_caviar/docs/ws_june2006_proceedings.pdf
- Kohár László. (2011). *A solymászatról kezdőknek*. Kohár László.
- Kőhalmi, L. (2001). A magyar környezeti büntetőjog kialakulása. *Fenyvesi Csaba, Herke Csongor (szerk.): Minúciák–Tanulmányok Tremmel Flórián, 60*.
- Kőhalmi, L. (2017). A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In *A negyedik magyar büntetőkódex* (o. 327–341). MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Kumaravel, K., Ravichandran, S., Balasubramanian, T., & Sonneschein, L. (2012). Seahorses – A source of traditional medicine. *Natural Product Research*, 26(24), 2330–2334. <https://doi.org/10.1080/14786419.2012.662650>
- Lagutov, V. (2008). *Rescue of Sturgeon Species in the Ural River Basin*. Springer. <https://link.springer.com/10.1007/978-1-4020-8924-4>
- Lampe, K. von. (2016). *Organized crime: Analyzing illegal activities, criminal structures and extra-legal governance*. SAGE.
- Lavorgna, A. (2014). Wildlife trafficking in the Internet age. *Crime Science*, 3(1), 5. <https://doi.org/10.1186/s40163-014-0005-2>
- Lichtenwald, T., Perri, F., & MacKenzie, P. (2009). Smuggling multi-consignment contraband. *Inside Homeland Security*, 7(2), 17–31.
- Liddick, D. (2011). *Crimes against nature: Illegal industries and the global environment*. Praeger.
- Local Development Partner's Group in Uganda. (2019). *3.2 Tons of Ivory and 423 Kg of Pangolin Scales Seized through EU Support*. <https://www.ldpg.or.ug/3-2-tons-of-ivory-and-423-kg-of-pangolin-scales-seized-through-eu-support/>
- Mackenzie, S. (2020). *Transnational criminology: Trafficking and global criminal markets*. Policy Press.
- Masse, F., Dickinson, H., Margulies, J., Joanny, L., duffy, rosaleen, & Lappe-Osthege, T. (2020). Conservation and crime convergence? Situating the 2018 London Illegal Wildlife Trade Conference. *Journal of Political Ecology*, 27(1). <https://doi.org/10.2458/v27i1.23543>
- May, C. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*. https://secureservercdn.net/50.62.198.97/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2017/03/Transnational_Crime-final.pdf
- Michael J. Lynch, & Pires, S. F. (2020). *QUANTITATIVE STUDIES IN GREEN AND CONSERVATION CRIMINOLOGY: The*. ROUTLEDGE.
- Milliken, T. (2014). *Illegal trade in ivory and rhino horn: An assessment to improve law enforcement under the wildlife traps project*. USAID.
- Milliken, T., & Shaw, J. (2012). *The South Africa-Viet Nam rhino horn trade nexus: A deadly combination of institutional lapses, corrupt wildlife industry professionals, and Asian crime syndicates*. TRAFFIC.
- Moreto, W. D., & Lemieux, A. M. (2015). From CRAVED to CAPTURED: Introducing a Product-Based Framework to Examine Illegal Wildlife Markets. *European Journal on*

- Criminal Policy and Research*, 21(3), 303–320. <https://doi.org/10.1007/s10610-014-9268-0>
- Mulliken, T., & Crofton, P. (2008). *Review of the Status, Harvest, Trade and Management of Seven Asian CITES-listed Medicinal and Aromatic Plant Species* (FKZ 804 86 003; o. 1–144). <https://www.traffic.org/site/assets/files/5489/seven-maps.pdf>
- Natarajan, M. (2006). Understanding the Structure of a Large Heroin Distribution Network: A Quantitative Analysis of Qualitative Data. *Journal of Quantitative Criminology*, 22(2), 171–192. <https://doi.org/10.1007/s10940-006-9007-x>
- Nellemann, C., Henriksen, R., Kreilhuber, A., Stewart, D., Kotsovou, M., Raxter, P., Mrema, E., & Barrat, S. (Szerk.). (2016). *The rise of environmental crime: A growing threat to natural resources, peace, development and security*. United Nations Environment Programme.
- Nielsen, J. (2020, február 19). *Poachers Target African Elephant for Ivory Tusks*. <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=6677444>
- Nijman, V., & Shepherd, C. R. (2009). *Wildlife trade from ASEAN to the EU: Issues with the trade in captive-bred reptiles from Indonesia*. Traffic Southeast Asia.
- Nijman, V., Zhang, M. X., & Shepherd, C. R. (2016). Pangolin trade in the Mong La wildlife market and the role of Myanmar in the smuggling of pangolins into China. *Global Ecology and Conservation*, 5, 118–126. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2015.12.003>
- Nóbrega Alves, R. R., De Farias Lima, J. R., & Araujo, H. F. P. (2013). The live bird trade in Brazil and its conservation implications: An overview. *Bird Conservation International*, 23(1), 53–65. <https://doi.org/10.1017/S095927091200010X>
- Nožina, M. (2021). The Czech Rhino Connection: A Case Study of Vietnamese Wildlife Trafficking Networks' Operations Across Central Europe. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27(2), 265–283. <https://doi.org/10.1007/s10610-020-09453-4>
- Oakes, N., Bürgener, M., Moneron, S., & Rademeyer, J. (2018). Empty shells: An assessment of abalone poaching and trade from southern Africa. *Traffic, Cambridge*.
- Olah, G., Butchart, S. H., Symes, A., Guzmán, I. M., Cunningham, R., Brightsmith, D. J., & Heinsohn, R. (2016). Ecological and socio-economic factors affecting extinction risk in parrots. *Biodiversity and Conservation*, 25(2), 205–223.
- Orlandi, F. (2008). A new chapter in the Wars. *East Magazine, Russia*, 31–36.
- Orvvadászokat érték tetten a Tisza-tónál. (2016, november 21). *vadaszlap.hu*. <https://vadaszlap.hu/2016/11/21/orvvadaszokat-ertek-tetten-tisza-tonal/>
- Osborne, S. (2019). *Record haul of pangolin scales seized along with hundreds of ivory tusks in Hong Kong*. <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/pangolin-scales-ivory-elephant-tusks-seized-hong-kong-vietnam-chinese-medicine-a8759386.html>
- Pádár, Z., Nogel, M., Kovács, G., Gárdonyi, G., & Zenke, P. (2022). A vadvilági bűnözés sajátos kriminalisztikai kihívásai Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 70(9), 1727–1748. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.1>
- Papp, D. (2008). *The illegal trade in wild birds for food through South-east and Central Europe*. TRAFFIC Europe's Central Eastern Project Office. <https://www.traffic.org/publications/reports/the-illegal-trade-in-wild-birds-for-food-through-south-east-and-central-europe/>
- Parnell, P. C., & Kane, S. C. (Szerk.). (2003). *Crime's power: Anthropologists and the ethnography of crime*. Palgrave Macmillan.
- Phelps, J., Biggs, D., & Webb, E. L. (2016). Tools and terms for understanding illegal wildlife trade. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 14(9), 479–489. <https://doi.org/10.1002/fee.1325>

- Philips, T. (2010). Tortoises and cannabis smuggling attempt foiled by customs staff. *Metro News, sec. News*. <https://metro.co.uk/2010/06/14/tortoises-and-cannabis-smuggling-attempt-foiled-by-customs-staff-388615>.
- Pires, S. F. (2012). The illegal parrot trade: A literature review. *Global Crime, 13*(3), 176–190. <https://doi.org/10.1080/17440572.2012.700180>
- Pires, S. F., Schneider, J. L., & Herrera, M. (2016). Organized crime or crime that is organized? The parrot trade in the neotropics. *Trends in Organized Crime, 19*(1), 4–20. <https://doi.org/10.1007/s12117-015-9259-7>
- Polt, P. (2014). A környezet és természet elleni bűncselekmények. In P. Polt (Szerk.), *Új Btk. Kommentár: Frissítés az első kiadáshoz*. Nemzeti Közszerzési és Tankönyv Kiadó.
- Polt, P. (2016). A környezet és természet elleni bűncselekmények. In P. Polt (Szerk.), *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. Évi C. törvény Nagykommentárja* (o. 849–858). OPTEN Informatikai Kft.
- Rademeyer, J. (2011). Thai woman “cried” next to shot rhino. *Media24.Com*. . <http://www.news24.com/SouthAfrica/News/Thai-woman-cried-next-to-shot-rhino-20110725>
- Rademeyer, J. (2012). *Killing for profit: Exposing the illegal rhino horn trade*. Zebra Press.
- Razaque, A., Kejun, D., Xueqi, Z., Wanyue, L., Hani, Q. B., & Khan, M. J. (2018). Survey: Wildlife trade and related criminal activities over the internet. *2018 IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference (LISAT)*, 1–6. <https://doi.org/10.1109/LISAT.2018.8378037>
- Reynolds, J. D. (Szerk.). (2001). *Conservation of exploited species*. Cambridge University Press.
- Robinson, M. (2016). How the „Rhino horn” gang from a small Irish town they helped „buy up” ran a criminal network stretching from China to Peru and even raided Michael Flatley’s mansion. *Daily Mail On-Line*. https://www.dailymail.co.uk/news/article-3471454/How-Rhino-horn-gang-small-Irish-town-helped-buy-ran-network-stretching-China-Peru-responsible-raiding-Michael-Flatley-s-mansion.html?fbclid=IwAR3xnV-NStBrdDqHJdevKvPAfyRtDOQsIuTVrxA0bKR20RvEMgEftCZA_fQ
- Rohács, R., Molnár, S., Kozma, R., & Dallos, S. (2017). Dohánycsempészet és a szervezett bűnözés. *Belügyi Szemle, 65*(5), 116–128. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.8>
- Rosen, G. E., & Smith, K. F. (2010a). Summarizing the Evidence on the International Trade in Illegal Wildlife. *EcoHealth, 7*(1), 24–32. <https://doi.org/10.1007/s10393-010-0317-y>
- Rosen, G. E., & Smith, K. F. (2010b). Summarizing the Evidence on the International Trade in Illegal Wildlife. *EcoHealth, 7*(1), 24–32. <https://doi.org/10.1007/s10393-010-0317-y>
- Runhovde, S. R. (2018). Merely a transit country? Examining the role of Uganda in the transnational illegal ivory trade. *Trends in Organized Crime, 21*(3), 215–234. <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9299-7>
- Saldaña, M. E. S., Teyeliz, P., Grosselet, A. M., Gamez, J. S., de Cerezos, B., Sur, A., & de las Lomas, B. (2007). The Illegal Parrot Trade in Mexico. *Veterinarian*.
- Samedi, M. L., & Iskandar, D. T. (2000). Freshwater turtle and tortoise conservation and utilization in Indonesia. *Chelonian Research Monographs, 2*, 106–111.
- Sands, P., Peel, J., Fabra Aguilar, A., & MacKenzie, R. (2018). *Principles of international environmental law* (Fourth edition). Cambridge University Press.
- Schloenhardt, A., & Schloenhardt, A. (2008). *The illegal trade in timber and timber products in the Asia-Pacific region* (Szám 89). Australian Institute of Criminology Canberra.
- Schneider, J. L. (2012). *Sold into extinction: The global trade in endangered species*. Praeger.
- Schuurman, D., & Lowry II, P. (2009). The Madagascar rosewood massacre. *Madagascar Conservation & Development, 4*(2). <https://doi.org/10.4314/mcd.v4i2.48649>

- Sellar, J. M. (2014). *The UN's lone ranger: Combating International wildlife crime*. Whittles Publishing.
- Sellar, J. M. (2016). *Wildlife Crime Case Study*. 1–7. https://ec.europa.eu/environment/legal/law/4/pdf/case_study_on_evidence_gathering_and_sanctions.pdf
- Setiyani, A. D., & Ahmadi, M. A. (2020). An overview of illegal parrot trade in Maluku and North Maluku Provinces. *Forest and Society*, 4(1), 48. <https://doi.org/10.24259/fs.v4i1.7316>
- Shadrina, E. (2007). The great Caspian caviar game. *Security Index: A Russian Journal on International Security*, 55–78.
- Shelley, L., & Kinnard, K. (2018). Convergence of rhino horn and ivory trade with other criminality. *Wildlife crime: from theory to practice*. Temple University Press, Philadelphia, 109–134.
- Shepherd, C. R. (2006). The bird trade in Medan, North Sumatra: An overview. *BirdingASIA*, 5(2006), 16–24.
- Shepherd, C. R., Stengel, C. J., & Nijman, V. (2012). The export and re-export of CITES-listed birds from the Solomon Islands. *TRAFFIC Southeast Asia, Petaling Jaya, Selangor, Malaysia*.
- Sifakis, C. (2005). *The mafia encyclopedia*. Facts On File.
- Sina, S., Gerstetter, C., Porsch, L., Roberts, E., Smith, L. O., Klaas, K., & Fajardo de Castillo, T. (2016). Wildlife crime. *European Parliament, Brussels*.
- Singh, S. (2014). Borderland practices and narratives: Illegal cross-border logging in northeastern Cambodia. *Ethnography*, 15(2), 135–159.
- Siriwat, P., & Nijman, V. (2018). Using online media-sourced seizure data to assess the illegal wildlife trade in Siamese rosewood. *Environmental Conservation*, 45(4), 352–360. <https://doi.org/10.1017/S037689291800005X>
- Smith, R. J., & Walpole, M. J. (2005). Should conservationists pay more attention to corruption? *Oryx*, 39(3), 251–256. <https://doi.org/10.1017/S0030605305000608>
- Sodhi, N. S., Koh, L. P., Brook, B. W., & Ng, P. K. (2004). Southeast Asian biodiversity: An impending disaster. *Trends in ecology & evolution*, 19(12), 654–660.
- Sollund, R. A. (2019). *The Crimes of Wildlife Trafficking: Issues of Justice, Legality and Morality* (1. kiad.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315550428>
- South, N., & Wyatt, T. (2011). Comparing Illicit Trades in Wildlife and Drugs: An Exploratory Study. *Deviant Behavior*, 32(6), 538–561. <https://doi.org/10.1080/01639625.2010.483162>
- Stanford, C. B., Iverson, J. B., Rhodin, A. G. J., Paul van Dijk, P., Mittermeier, R. A., Kuchling, G., Berry, K. H., Bertolero, A., Bjorndal, K. A., Blanck, T. E. G., Buhlmann, K. A., Burke, R. L., Congdon, J. D., Diagne, T., Edwards, T., Eisemberg, C. C., Ennen, J. R., Forero-Medina, G., Frankel, M., ... Walde, A. D. (2020). Turtles and Tortoises Are in Trouble. *Current Biology*, 30(12), R721–R735. <https://doi.org/10.1016/j.cub.2020.04.088>
- Stein, F. M., Wong, J. C. Y., Sheng, V., Law, C. S. W., Schröder, B., & Baker, D. M. (2016). First genetic evidence of illegal trade in endangered European eel (*Anguilla anguilla*) from Europe to Asia. *Conservation Genetics Resources*, 8(4), 533–537. <https://doi.org/10.1007/s12686-016-0576-1>
- Steinberg, J. (2005). The illicit abalone trade in South Africa. *Institute for Security Studies Papers*, 2005(105), 16.
- Stiles, D., Redmond, I., Cress, D., Nellemann, C., & Formo, R. K. (2013). *Stolen Apes: The Illicit Trade in Chimpanzees, Gorillas, Bonobos and Orangutans*. <https://gridarendal-website->

- live.s3.amazonaws.com/production/documents/:s_document/62/original/GRIDPublication.pdf?1483646423
- Sundström, A. (2016). *Understanding illegality and corruption in forest management: A literature review*.
- Sutherland, E. (1940). *White-Collar Criminality*. 1-12.
- Szendi, A., & Suba, L. (2018). Az Unió vámjog vázlata. *Dialóg Campus Kiadó, Budapest*, 1–145.
- Sziebig, O. J. (2021). *Vadvilág végveszélyben: A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai*. Iurisperitus Kiadó.
- Tella, J. L., & Hiraldo, F. (2014). Illegal and legal parrot trade shows a long-term, cross-cultural preference for the most attractive species increasing their risk of extinction. *PLoS One*, 9(9), e107546.
- Teske, P. R., Cherry, M. I., & Mathee, C. A. (2004). The evolutionary history of seahorses (Syngnathidae: Hippocampus): molecular data suggest a West Pacific origin and two invasions of the Atlantic Ocean. *Molecular Phylogenetics and Evolution*, 30(2), 273–286. [https://doi.org/10.1016/S1055-7903\(03\)00214-8](https://doi.org/10.1016/S1055-7903(03)00214-8)
- The Diplomatic Service of the European Union. (2019). *3.2 tons of ivory and 423 Kg of pangolin scales seized thanks to support of EU Wildlife Conservation programme*. https://www.eeas.europa.eu/node/60528_en
- The World Bank. (2020). *Risking Lives to Protect Wildlife and Wildlands: Stories from Rangers in the Field*. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/07/30/risking-lives-to-protect-wildlife-and-wildlands-stories-from-rangers-in-the-field>
- Tidemann, S. C., & Gosler, A. (2012). *Ethno-Ornithology: Birds, indigenous peoples, culture and society*. Earthscan.
- Tilki, K. (2017). Természetvédelem nemzetközi szinten és az Európai Unióban. *Belügyi Szemle*, 65(5), 87–104. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.6>
- Titeca, K. (2019a). Illegal Ivory Trade as Transnational Organized Crime? An Empirical Study Into Ivory Traders in Uganda. *The British Journal of Criminology*, 59(1), 24–44. <https://doi.org/10.1093/bjc/azy009>
- Titeca, K. (2019b). Illegal Ivory Trade as Transnational Organized Crime? An Empirical Study Into Ivory Traders in Uganda. *The British Journal of Criminology*, 59(1), 24–44. <https://doi.org/10.1093/bjc/azy009>
- TNRC. (2020). *Understanding crime convergence to better target natural resource corruption*. <https://www.worldwildlife.org/pages/tnrc-blog-understanding-crime-convergence-to-better-target-natural-resource-corruption>
- Toledo, L. F., Asmussen, M. V., & Rodríguez, J. P. (2012). Track illegal trade in wildlife. *Nature*, 483(7387), 36–36. <https://doi.org/10.1038/483036e>
- TRAFFIC. (2020). *An overview of seizures of CITES-listed wildlife in the European Union*. TRAFFIC. <https://www.traffic.org/site/assets/files/12745/eu-seizures-report-2020-final-web.pdf>
- TRAFFIC. (2022). <https://www.traffic.org/>
- Treanor, N. B. (2015). *China's hongmu consumption boom*.
- United Nations. (2002). *Progress Made in the Implementation of Economic and Social Council Resolution 2001/12 on Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna*.
- Control of Illegally Taken Fish and Wildlife (Lacey Act), Pub. L. No. 16 USC 3371-3378 (1900).
- UNODC (Szerk.). (2010). *The globalization of crime: A transnational organized crime threat assessment*. UNODC.
- UNODC. (2016). *World wildlife crime report: Trafficking in protected species, 2016*. United Nations.

- UNODC. (2020a). *Wildlife crime: Pangolin scales*.
- UNODC. (2020b). *World Wildlife Crime Report 2020*. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/2020/World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf
- UNODC. (2022). *Wildlife and Forest Crime*. <https://www.unodc.org/roseap/en/what-we-do/toc/wildlife-overview.html>
- Vaismann, A. (1997). *Sturgeon catch and trade in the Russian part of the Caspian Sea* (o. 33–44). Traffic Europe. <https://www.traffic.org/site/assets/files/9461/sturgeon-catch-and-trade-in-the-russian-part-of-the-caspian-sea.pdf>
- van Uhm, D. (2016). Illegal Wildlife Trade to the EU and Harms to the World. In *Environmental Crime in Transnational Context*.
- van Uhm, D. (2018). Wildlife and laundering: Interaction between the under and upper world. In *Green crimes and dirty money* (o. 197–211). Routledge.
- van Uhm, D. (2020). The Diversification of Organized Crime into Gold Mining: Domination, Crime Convergence, and Ecocide in Darién, Colombia. In Y. Zabyelina & D. van Uhm (Szerk.), *Illegal Mining* (o. 105–146). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-46327-4_5
- van Uhm, D. P. (2012). *Organised*crime*in*the*wildlife*trade*. 1–6. [file:///C:/Users/zsigm/Downloads/Wildlife%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/zsigm/Downloads/Wildlife%20(2).pdf)
- van Uhm, D. P. (2016). *The Illegal Wildlife Trade Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders*. Springer International Publishing.
- van Uhm, D. P., & Moreto, W. D. (2017). Corruption within the Illegal Wildlife Trade: A Symbiotic and Antithetical Enterprise. *The British Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1093/bjc/azx032>
- van Uhm, D. P., & Nijman, R. C. C. (2020). The convergence of environmental crime with other serious crimes: Subtypes within the environmental crime continuum. *European Journal of Criminology*, 14(7), 147737082090458. <https://doi.org/10.1177/1477370820904585>
- van Uhm, D. P., & Wong, R. W. Y. (2019). Establishing Trust in the Illegal Wildlife Trade in China. *Asian Journal of Criminology*, 14(1), 23–40. <https://doi.org/10.1007/s11417-018-9277-x>
- van Uhm, D. P., & Wong, R. W. Y. (2021). Chinese organized crime and the illegal wildlife trade: Diversification and outsourcing in the Golden Triangle. *Trends in Organized Crime*, 24(4), 486–505. <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09408-z>
- van Uhm, D., & Siegel, D. (2016). The illegal trade in black caviar. *Trends in Organized Crime*, 19(1), 67–87. <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9264-5>
- van Uhm, D., South, N., & Wyatt, T. (2021). Connections between trades and trafficking in wildlife and drugs. *Trends in Organized Crime*, 24(4), 425–446. <https://doi.org/10.1007/s12117-021-09416-z>
- Viollaz, J., Graham, J., & Lantsman, L. (2018). Using script analysis to understand the financial crimes involved in wildlife trafficking. *Crime, Law and Social Change*, 69(5), 595–614. <https://doi.org/10.1007/s10611-017-9725-z>
- Warchol, G. L., Zupan, L. L., & Clack, W. (2003). Transnational Criminality: An Analysis of the Illegal Wildlife Market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review*, 13(1), 1–27. <https://doi.org/10.1177/105756770301300101>
- Weston, M. K., & Memon, M. A. (2009). The illegal parrot trade in Latin America and its consequences to parrot nutrition, health and conservation. *Bird populations*, 9, 76–83.
- Williams, K. M., Barkdull, M., Fahmy, M., Hekkala, E., Siddall, M. E., & Kvist, S. (2020). Caught red handed: IDNA points to wild source for CITES-protected contraband leeches. *European Journal of Wildlife Research*, 66(5), 80. <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01419-5>

- Winfield, K., Scott, M., & Grayson, C. (2016). Global status of Dalbergia and Pterocarpus rosewood producing species in trade. *Convention on International Trade in Endangered Species 17th Conference of Parties–Johannesburg*.
- Wyatt, T. (2009). Exploring the organization of Russia Far East's illegal wildlife trade: Two case studies of the illegal fur and illegal falcon trades. *Global Crime*, 10(1–2), 144–154. <https://doi.org/10.1080/17440570902783947>
- Wyatt, T. (2013a). *Wildlife trafficking: A deconstruction of the crime, the victims, and the offenders*. <http://site.ebrary.com/id/10859908>
- Wyatt, T. (2013b). *Wildlife trafficking: A deconstruction of the crime, the victims, and the offenders*. Palgrave Macmillan : [distributor] Not Avail.
- Wyatt, T. (2016). The uncharismatic and unorganized side to wildlife smuggling. In L. Elliott & W. Schaedla (Szerk.), *Handbook of Transnational Environmental Crime* (o. 129–147). Edward Elgar Publishing. <http://www.elgaronline.com/view/9781783476220.xml>
- Wyatt, T., Miralles, O., Massé, F., Lima, R., da Costa, T. V., & Giovanini, D. (2022). Wildlife trafficking via social media in Brazil. *Biological Conservation*, 265, 109420. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109420>
- Wyatt, T., van Uhm, D., & Nurse, A. (2020a). Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: Organized, corporate and disorganized crime. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09385-9>
- Wyatt, T., van Uhm, D., & Nurse, A. (2020b). Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: Organized, corporate and disorganized crime. *Trends in Organized Crime*. <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09385-9>
- Zabyelina, Y. G. (2014). The “fishy” business: A qualitative analysis of the illicit market in black caviar. *Trends in Organized Crime*, 17(3), 181–198. <https://doi.org/10.1007/s12117-014-9214-z>
- Zhang, M., Gouveia, A., Qin, T., Quan, R., & Nijman, V. (2017). Illegal pangolin trade in northernmost Myanmar and its links to India and China. *Global Ecology and Conservation*, 10, 23–31. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2017.01.006>
- Zhang, S. (2003). The Declining Significance of Triad Societies in Transnational Illegal Activities. A Structural Deficiency Perspective. *British Journal of Criminology*, 43(3), 469–488. <https://doi.org/10.1093/bjc/43.3.469>
- Zhang, Y., Cao, L., & Vaughn, M. S. (2009). Social Support and Corruption: Structural Determinants of Corruption in the World. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 42(2), 204–217. <https://doi.org/10.1375/acri.42.2.204>
- Zimmermann, M. E. (2003). *The black market for wildlife: Combating transnational organized crime in the illegal wildlife trade*. 36.
- Zsigmond, C. (2018a). A környezeti bűncselekmények és a szervezett bűnözés. In *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból: Köt. I* (o. 169–188). Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Zsigmond, C. (2018b). A párhuzamos nyomozások gyakorlati problémá. In L. Frigyer (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból: Köt. I* (o. 8–33). Nemzeti Közzolgálati Egyetem. https://bba.uni-nke.hu/document/bba-uni-nke-hu/BBA_Tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_I_.pdf
- Zsigmond, C. (2020). A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 68(10), 61–80. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.10.3>